This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

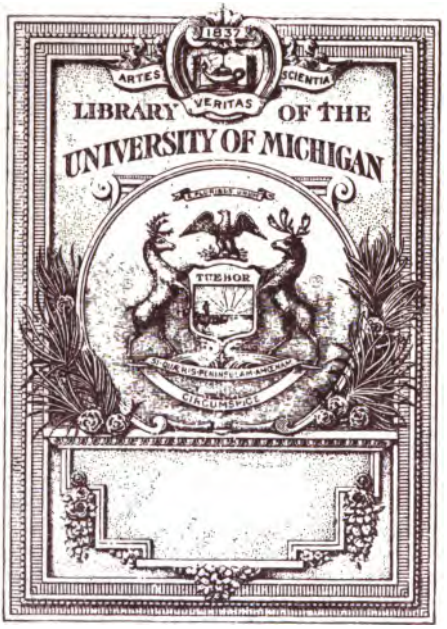
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
107
.W14
1788
v.26

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

ZES- EN- TWINTIGSTE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

ZINTS DEN AANVANG DER NOORD-AMERICAANSCHE ONLUSTEN, EN DEN DAAR UIT GEVOLGDEN OORLOG TUSSCHEN ENGELAND EN DEEZEN STAAT, TOT DEN TEGENWOORDIGEN TYD.

Uit de geloofwaardigſte Schryvers, en egte Gedenkſtukken, zamengeſteld.

Met Plaaten.

TEN VERVOLGE VAN WAGENAARS VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZES- EN- TWINTIGSTE DEEL.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

MDCCCI.

HISTORIE,

VAN DEN STRIJD DER

ENGELSCHEN EN SPANJAARDEN

OP

DE NOORD-AMERICAANSCHE

KUSTEN, IN DEN JAARE 1739 GEVOERD OVER

DE TUSSCHEN ENGELAND EN SPANJE GESLAGTE

VREDE.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VIER EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Overgang. Voorſtel van den Gezant AUCKLAND *om de Engelſche Kanoneerbooten af te danken. Eerbeloning aan den Engelſchen Capitein* BERKELEY *en vier Luitenants toegeſchikt. Dankzegging van* AUCKLAND *deswegen. Wat* VAN KINSBERGEN *hier over aan den Raadpenſionaris* VAN DE SPIEGEL *ſchreef, als mede aan zyne Hoogheid. Geſteldheid der Vloot in Zeeland en aan de Schelde. Welke Schepen daar waren en hoe geſchikt. Voorſtel om iets tegen den Vyand op de Schelde te onderneemen. Aanſlag op Lillo, van welk een gevolg. Ter Algemeene Staatsvergaderinge bekend gemaakt. Overweegingen daar uit geboren.* VAN KINSBERGEN *beſchenkt* W. O. BLOYS VAN TRESLONG, *die op deezen Tocht het bevel gevoerd hadt met een Gouden Degen, en beveelt den Loots* R. DONKERTS *aan. Een Geſchenk van Rotterdam voor de Weduwen en Weezen der op dien Tocht geſneuvelden. Geſchenken*

LXXIV. BOEK.

LXXIV. BOEK.

aan de Vlootelingen en het Krygsvolk uit byzondere Giften. Nadere schikkingen op de Vloot. VAN KINSBERGEN wil het byzonder hoog hem opgedraagen Gezag nederleggen. Zyne Hoogheid verſtaat het anders. Hy aanvaardt het op nieuw. Beoordeeling van des Vice-Admiraals gedrag in deezen. Voorzorgen te Bergen op den Zoom en in 's Hertogenbosch gedraagen. Eedafneeming ter laatstgemelde Stede. Maaſtricht bedreigd en opgeëischt. Byzondere eisch aan de Magiſtraat door den Generaal MIRANDA. Brief van het Committé der Batdaven. Antwoord des Gouverneurs. De Stad geweldig beſchooden. Tweede opeiſching. Hoe door den Stadsbevelhebber beantwoord. Brief der Magiſtraat aan den Franſchen Legerbevelhebber. Het beleg van Maaſtricht opgebrooken. Schade die Stad toegebragt. Aanſpraak aan de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten te dier Stede. Venlo door de Franſchen beſchooten en verlaaten. Algemeen overzigt van het dus ver voorgevallene in den Oorlog. Oorzaaken van den keer, dien de Kryg nam. Het gedrag der Franſchen in Belgie. Schikking van de Vyanden der Franſchen. Nederlaag der Franſchen by Aldenhove. Schryven van DUMOURIER aan het Franſche Leger. Brief van dien Generaal aan de Commiſarisſen der Nationaale Conventie. Gerustſtellingen der Franſchen. DUMOURIER's werkzaamheden om de misbruiken in Brabant te herſtellen. Uitwerking daar van. Wat hy tot herſtel der Legers aanwendt. DUMOURIER verdagt van het met de Vyand te houden. Onderhandeiing met MACK.

MACK. *Toedragt der zaaken. Nadere ontwikkeling zyns Verraads.* DUMOURIER *te Parys als een Verrader beſchouwd. Zyn veel ontdekkend onderhoud met drie Leden der Nationaale Conventie. 's Mans verdere deels verydelde bemoeijingen. Werkzaamheden tegen hem en Bezending om hem te vatten. Deeze Heeren door hem gevat en opgezonden. Berigt deswegen aan den Keizerlyken Gezant in 's Gravenhaage. Brieven van* DUMOURIER *aan de Commandanten van Breda en Geertruidenberg, om die Steden over te geeven. Gebruik van die Brieven door den Erfprins* VAN ORANJE *gemaakt. Brief van* DUMOURIER *aan het Franſche Leger. Dienl Verklaaring aan de Franſche Natie. Werkingen tegen* DUMOURIER. *Vlugt dien Veldheers met zynen Aanhang. Proclamatie van* SAXEN-COBURG *aan de Franſchen. Aanhandiging van de Nationdale Conventie aan het Leger.* SAXEN-COBURG *herroept zyne eerſte Verklaaring en verdedigt* DUMOURIER. *Hoe beantwoord door de Franſche Commiſſariſſen. Verlegenheid der geenen, die hier te lande in den Aanaſlg van* DUMOURIER *gedeeld hadden. Geſteldheid te Breda ten tyde dat de Franſchen in die Stad waren. Vrees voor andermaal belegerd te zullen worden. De Generaal Commandant* FLERS *vordert een Geſchenk, doch ontvangt het niet. Uitzigten van Ontruiming. Deeze weder verdonkerd. Uitwyken der Bredaſche Burgeren. Lot van eenige uitgetoogene Franſchen. De vrees voor een Beleg verdwynt. Door de Franſchen overgegeeven. De Stad ingeruimd. Vreugdebedry-*

LXXIV. BOEK.

LXXIV. BOEK.

ven. Een aantal Burgers gevangen gezet, en ontſlaagen. Hoe de Municipaliteit haar gehouden gedrag verdeedigt. Het gedrag en beleid der Municipaliteit in veele hachlyke gevallen ontvouwd en gepreezen. Zy worden ſtaatswegen van alle blaam gezuiverd. Vreugdebetoogingen deswegen by de Burgery. In hunne poſten herſteld. De weggevoerde Regeeringsleden keeren weder in Breda. Vonnis over den geweezen Gouverneur VAN BYLANDT. *In hoe verre door zyne Hoogheid verzagt. Wat men deswegen oordeelde, en hoe het zich, by de volvoering toedroeg. Lot der Officieren, die met den Graave voor de Overgaave geſtemd hadden. Wedergave van Geertruidenberg. De Commandant* JOHAN HENDRIK BEDAULX *wrygeſprooken. Twee gevangene Regeeringsleden keeren weder. De Klundert door de Franſchen ontruimd.* AUCKLAND *begroet de Staaten wegens deezen lotwisſel, en verzoekt de Opheffing van het Embargo. Hoe door hun Hoog Mogenden beantwoord. Zy verklaaren verder deel in den Oorlog te zullen neemen. Belooven de Opheffing van het Embargo, en heffen 't zelve grootendeels op. Hoe zeer Oostenryk en Pruiſſen het goedkeuren, dat de Staaten voorts deel in den Kryg zullen neemen.* VAN DE SPIEGELS *gedagten op dit ſtuk. Eene Dankſtonde in Holland uitgeſchreeven. Hoe gevierd, en de Verloſſing als volkomen afgebeeld.* MEERMANS *taal ten dien opzigte. Voorſtel van Oostenryk en Groot-Brittanje over het vervolgen der Koningsmoorderen. 't Zelve door hun Hoog Mogenden niet alleen omhelsd; maar ook verbreed en tot anderen uitgeſtrekt.*

Span-

Spanje verklaart Frankryk den Oorlog. De Staaten van America blyven onzydig. Hoe veel moeite zulks in hadt. Toskane blyft lang onzydig. Sardinie was wroeg in het Verbond tegen Frankryk getreeden. Het gedrag der Porte. Onze Staat deelt verder in den Oorlog. Zamenkomst te Antwerpen, ter beraadſlaaging wegens den Oorlog. DUMOURIER *vertrekt. De Keurvorst van Keulen ontzegt hem het verblyf aldaar. Scherpe Brief diens Keurvorsts. Fransch Krygsvolk in dienst van Oostenryk getreeden. Jongſte mislukte pooging om het tusſchen Frankryk en Engeland te vinden. Groot-Brittanjes heetheid op den Kryg. Meer Engelſche Krygsbenden landen. Geſchut door de onzen aan Pruiſſen geleend. Drukte te Antwerpen. Toeſtel tot den Kryg. Bedreigde Franſche Grensſteden. Geſteldheid des Franſchen Legers. Aanmerkingen over het voortzetten deezes Krygs. De Erfprins* VAN ORANJE *trekt te velde. Legerplaats der Franſchen. De Generaal* DAMPIERRE *ſneuvelt. De Franſchen by Famars geſlaagen. Orchies door den Erfprins* VAN ORANJE *ingenomen. Slag by Tourcoin door Prins* FREDRIK VAN ORANJE *verlooren. Dit Vlek weder bemagtigd. Nadeelen door de onzen by Veurne geleden. De Erfprins neemt zyn Hoofdkwartier te Meenen, en zendt zyn Broeder Verſterking Gevegt by Werwick. De Prins* VAN WALDECK *ſneuvelt. Condé overgegeeven. Op welk eene wyze de Prins* VAN SAXEN-COBURG *daar van bezit neemt. Vreugdebetoon in de Legers, wegens de overgaave van Condé. Aanval op de Voorposten van ons*

LXXIV. BOEK.

LXXIV. BOEK.

Leger. Mentz veroverd. Kanoneerbooten van hier derwaards gezonden. Valenchiennes bemagtigd. Toenmaalige gesteltenisse in Frankryk. Dankstonde in Holland, wegens de behaalde Overwinningen, uitgeschreeven. Voordeelen door de Bondgenooten behaald. De Erfprins bemagtigd de Posten van Blaton en Lincelles. Beiden weder verlooren en één herwonnen. Andere Gevegten ten dien dage. De Erfprins verandert van Legerplaats. De Hertog VAN YORCK *behaalt eenige voordeelen. De Erfprins en Prins* FREDRIK *door de Franschen aangevallen. Duinkerken belegerd en opgeëischt. De Engelschen breeken het Beleg op. Aanslag der Engelschen op Toulon. Deeze Stad als mede Marseilles ten opstand voorbereid. Voorloopige Verklaaring van den Engelschen Vice-Admiraal* HOOD. *Aankondiging door hem in 't Zuiden van Frankryk gedaan. Hoe door die van Toulon beantwoord. Overgave. Verdere Krygsverrigtingen onzes Legers. Nadeelige Gerugten voor de onzen. Prins* FREDRIK *gekwetst.* WILLEM DE V. *trekt na het Leger. Quesnoy door de Keizerlyken bemagtigd. Geene gunstige uitzigten voor de verbondene Mogenheden doen zich op. Maubeuge opgeëischt, verdeedigt zich. Voordeelen der Franschen. De Linien van Weissenburg bemagtigd en andere voordeelen door de Bondgenooten daar omstreeks behaald. Voorstel van den Erfprins tot het oprigten van een Weduwen en Weezen Fonds Plan ten deezen einde gemaakt Ons Leger betrekt de Winterkwartieren. Verliezen door de onzen, in deezen Veldtogt geleeden. Hoe men in de*

Pe-

Petitie van Oorlog deswegen ſtrak. Hernee- LXXIV.
ming van Toulon. Afkondiging der Natio- BOEK.
naale Conventie wegens die door de Engelſchen
bemagtigde Stad. Pogingen om dezelve we-
der in handen te krygen. Nadeelen door de
Engelſchen geleden, en deezen genoodzaakt te
uertrekken. Zy ontruimen die Stad met Brand-
ſtigting. Verſlag van de zyde der Engelſchen.
Opgave van de zyde der Franſchen. Voordee-
len door de Franſchen in den Winterveldtocht
elders behaald. BARRERES *taal deswegen ge-*
voerd. Het lot en de dood van MARIA AN-
TOINETTE *Weduwe van* LODEWYK DE XVI.
Waar mede beſchuldigd. Met den dood ge-
ſtraft. Taal door SAXEN-COBURG *deswegen*
by het Leger gevoerd. Bloedige tooneelen in
Frankryk hier van het gevolg. Vertoog der
Hollandſche Uitgeweekenen te Parys. Verklaa-
ring des Konings van Engeland wegens den
Dood van MARIA ANTOINETTE. *En daar*
mede overeenkomend Beſluit. Beantwoording
des Engelſchen Vertoogs van de zyde der Fran-
ſchen. Aan de Zwitzerſche Cantons een
Fransch Gezant toegeſchikt. Woelingen der
Engelſchen daar tegen. Hoe door de Zwitz-
zerſche Cantons beantwoord. Hoe men, op
het einde deezes Jaars hier te Lande den ſtaat
der zaaken beſchouwde, uit de taal by de Pe-
titie van Oorlog opgemaakt. Knakking der
Franſche Zeemagt.

Wy vatten den afgebrooken draad 1793.
onzer Geſchiedenisſe weder op. — In Voorſtel
het verhaal des Belegs van de *Willem-* van
Auck

LXXIV. BOEK. 1793.

ſtad, onder het Commando van den Luitenant Generaal VAN BOETZELAAR, gewaagden wy van den dienst, door de Vaartuigen in het *Hollandſche Diep*, toegebragt om den Belegeraaren hinder en afbreuk te doen (*). Die Vaartuigen en *Engelſche* Kanoneerſloepen ſtonden doe s onder het bevel van den *Engelſchen* Capitein BERKELEY(†). — Naa dat de *Franſchen* van voor de *Willemſtad* geweeken waren, en het gelaat der dingen grootlyks veranderd was, kwam ter tafel van hun Hoog Mogenden een Brief, door den *Engelſchen* Gezant AUCKLAND aan zyne Hoogheid geſchreeven, by welken hy te verſtaan gaf, dat men, zyns bedunkens, in de tegenwoordige omſtandigheden, den dienst der Kanonneerſloepen, door gemelden *Engelſchen* Capitein in gereedheid gebragt, en onder wiens bevelen dezelve geſtaan hadden, zou kunnen doen ophouden; dat hy daarom de noodige bevelen aan dien Officier hadt gegeeven, als mede dat de Sloepen, door deezen gebruikt, gereed en gewapend zouden blyven voor de bevelen van zyne Hoogheid.

LAND, om de *Engelſche* Kanonneerbooten af te danken.

Eerbetooning BERKELEY en vier Luitenants toegeſchikt.

Aangenaam was dit berigt by hun Hoog Mogenden, en oordeelden zy eene ſchitterende Eervergelding te moeten geeven aan deezen *Engelſchen* Zee-Capitein, en de vier Luitenants, die onder hem den Lande gediend hadden. Weshalven zy beſlooten

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 4-9.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 441.

ten aan BERKELEY een Gouden Keten en Medaille, ter waarde van 1300 Guldens, en aan ieder der Luitenants eene, ter waarde van 300 Guldens, te ſchenken, die te overhandigen aan Lord AUCKLAND om zo den daar mede vereerden te bezorgen, met betuiging van de erkentenis hunner Hoog Mogenden voor de dienſten, met zo veel yvers, aan den Staat beweezen, waar van deeze Giften hun ten blyke en gedagtenis zouden ſtrekken (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Dankzegging van AUCKLAND deswegen.

Vol welgevallen vernam de *Groot-Brittanniſche* Gezant dit beſluit, en vondt hy zich zeer vereerd met de Overreiker te mogen weezen van een zo vleiend getuigenis der goedkeuring van hun Hoog Mogenden, wegens het gehouden gedrag zyner Landgenooten. „ Zich tevens verzekerd houdende, dat deeze Officiers zich „ genoeg vergolden zouden agten, enkel „ door het gevoel van hunnen pligt, en „ door de voldoening van, met de dappere „ *Hollandſche* Zeelieden, medegewerkt te „ hebben tot verdeediging van de Republiek, onder het gelukkig beleid van „ derzelver Regeering, en der eerenswaardige Bevelhebberen (†)."

Aanmerkingen daar op gemaakt.

Hadden hun Hoog Mogenden het by dit laatſte laaten berusten, zy zouden niet weinige aanmerkingen voorkomen hebben, door veele Ingezetenen, in ſtilte, en in byzondere kringen, gemaakt over dusdanige

(*) *Nieuwe Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 2 6.
(†) *Nieuwe Verz by* DE CHALMOT I. D. bl. 295.

LXXIV. BOEK. 1793.

nige Geſchenken, uit 's Lands Kas, aan bezoldigde Krygsknegten, op den voorſlag des Admiraal Generaals, gelyk zy ſpraaken, met kwistige handen uitgedeeld; daar zy tot 's Lands Verdeediginge niets meer gedaan hadden dan hun pligt, en zulks in een tydperk, wanneer de bekrompene toeſtand der Geldmiddelen van den Staat belasting by belasting deedt voegen.

WAT VAN KINSBERGEN daar over ſchreef aan VAN DE SPIEGEL.

Dit Geſchenk, uit een ander gezigtpunt beſchouwd, ontging de aanmerking niet van zommigen, wier gehegtheid aan het Huis van *Oranje* geen den minſten twyfel leedt. Opmerkenswaardig zyn, in dit geval, twee Brieven des Vice-Admiraals VAN KINSBERGEN. In den eenen, gerigt aan de Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, ſchryft hy, „ op eene onaangename wyze, verrast geweest te zyn, „ door een Courant, hem door den Schoutbynagt MELVILL ter hand geſteld, waar „ uit hy het Staatsbeſluit, deeze Geſchenken vermeldende, vernomen hadt," 'er by voegende, „ zonder het minſte denkbeeld te hebben om de hoedanigheden „ of dienſten door den Capitein BERKELEY aan het Vaderland toegebragt, te „ willen verkorten, meen ik egter, als „ Bevelhebber, die de eer gehad heb over „ een Corps braave, kundige en werkzaame Officieren het bevel te voeren, „ die overal, waar de dienst van my vorderde hun te werk te ſtellen, voor het „ welzyn en de eer van het Vaderland, „ ten vollen bereid waren, gevoelig te

„ moe-

„ moeten zyn over deezen hoon. Immers LXXIV.
„ indien de Buitenlanders dit Staatsbesluit BOEK.
„ leezen, wat moeten die anders daar uit ——
„ besluiten, dan dat hy, die in de tweede 1793.
„ plaats het gebied voerde, en alle onze
„ Officieren. die in denzelfden dienst met
„ de *Engelschen* waren, zich maar zo ta-
„ melyk hebben gedraagen."

Nog sterker drukt die Vice-Admiraal zich uit aan zyne Hoogheid, over dit geval, schryvende; „ Ik had wel gewenscht, „ dat hun Hoog Mogenden aan den *Engelschen* Capitein BERKELEY honderd „ duizend Guldens hadden geschonken, „ in plaats van deeze aanmerkelyke Onderscheiding aan hem toegekend. Dan „ hadt het Zeeweezen niets te berispen, „ terwyl het andere de eer kwetst van die „ Officieren, welken, in denzelfden dienst „ zyn geweest, en op dezelfde Vaartuigen „ als de *Engelschen*. De Zeeofficiers hebben „ alreeds eenige reden van niet zeer te „ vrede te zyn, dat 'er geen woord nog „ gerept is van 't geen de Vaartuigen ter „ verdeediging van de *Willemstad* gedaan „ hebben; en dat zy daar geweest zyn, „ toonen de schooten, die hunne Vaartuigen van den Vyand ontvangen hebben. —— Maar, om alle onaangenaamheden voor te komen, welke daar uit „ tusschen de Land- en Zeemagt zouden „ kunnen ontstaan, en die het algemeen „ genoegen, door openbaare oneenigheden, „ zouden kunnen stooren, heb ik dat al „ uit den weg geruimd, even als de zaak

Als mede aan zyne Hoogheid.

„ van

LXXIV. BOEK. „ van BERKELEY, alwaar men niet zo zeer „ volgens ordre is te werk gegaan, 't geen „ genoeg bekend is (*)."

1793. Gesteldheid der Vloote in *Zeeland*, en aan de *Schelde*.

Vondt VAN KINSBERGEN, dien wy reeds aantroffen als te onvrede over de gedraagingen des Graaven VAN BENTINCK in dit gedeelte der Beschermvloote (†), hier nieuwe stoffe tot berisping, met eene vrymoedigheid geuit, voor ooren, ten deezen dage, niet gewoon dusdanig eene taal te hooren, laaten wy bezien of hy elders meer voldoenings aantrof: en teffens voordraagen de gesteldheid van 's Lands bescherming, ten dien dage, in *Zeeland*, op de *Zeeuwsche* Stroomen, en aan de *Schelde*.

De

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1795. bl. 729—731. Het geval, waar op VAN KINSBERGEN, in dit slot doelt, is waarschynlyk de ondernomen, slegt geslaagden, en veel onrusts verwekkenden aanval van Capitein BERKELEY op de *Noorder Schans*, in den nagt tusschen 21. en 22 Maart. By het verslag hier van gaf VAN KINSBERGEN aan den berigtbrengenden *Engelschen* Officier zyn leedweezen te kennen, over het mislukken van die onderneeming, en verborg zyne gevoelens niet over de wyze, waar op die onderneeming hadt moeten ingerigt worden. En, in de daad, deeze onderneeming, aan welke de *Engelsche* Zee Capitein VAN BERKELEY, by het verslag, de houding en den schyn gaf van eene enkele *reegnosceering*, was geheel en al zonder bevel van den Vice-Admiraal geschied; 't welk veroorzaakte, dat, geen der Posten hier van kennis draagende, door dit schieten de beide Kusten in beweeging geraakten. De *Hollandsche* Zeeofficieren hielden het voor een groot geluk, dat 'er, te dier gelegenheid, niet een'ge Kanonneerschoepen, door het vallen van het water, aan den grond geraakt en vernield waren. *N. Nederl. Jaarb.* 1792 bl. 1115—1117.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 441.

De Generaal Major DE BRAUW, met wien de Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN, volgens den Lastbrieve hem gegeeven, steeds gemeenschap moest houden (*), voerde in *Zeeland* bevel over de Landmagt, en onder den aangestelden Opperbevelhebber der Zeemagt, was het bevel over 's Lands Vaartuigen aan den Zee-Capitein J. SCHREUDER HARINGMAN opgedraagen. Alles was 'er even ongereed als in *Holland;* doch spoediger en kragtiger de voorziening. 's Lands Fregat *Minerva* was voor *Vlissingen*, en de Brik de *Meermin*, in 't naauw van 't *Sloe* geplaatst, om den overtocht uit *Brabant*, en uit Zee, te stoppen, en op de gemeenschap tusschen *Zuid-Beveland* en *Walcheren* het oog te houden. De Heer HARINGMAN vroeg twee Fregatten, twee Advysjachten, twee Waterpoonen en twee Hoekers, om dezelve zo te plaatzen, dat zy het *Goeressche Gat*, en de Vaart op *Holland*, dekten; hy verzogt één Hulk en een gewapenden Ligter om het *Vlaak* te bezetten. De Hoeker de *Maasnimph*, met twee vier en twintig Ponders *Coronnades*, twaalf zesponders en twee Draaybassen, onder bevel van den Luitenant W. O. BLOIS VAN TRESLONG, werd door den Zeeraad op de *Maaze*, en het Fregat de *Waakzaamheid*, gevoerd door de Capitein MEURER, door den Zeeraad van *Amsterdam*, na *Zeeland* gezonden. De laatste liep voor *ter Vee-*

LXXIV. BOEK. 1793. Welke Schepen 'er waren.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 438.

LXXIV. BOEK. 1793.

Veere binnen, terwyl het Vlootdeel onder den Zee-Capitein Graave VAN BYLANDT, voerende 's Lands Oorlogſchip *Gelderland*, op de Reede van *Vliſſingen* gekomen was. Ook waren 's Lands Hulk de *Meduza* van twee en twintig Stukken vier en twintig Ponders, onder bevel van den Zee-Capitein VAN BRAAM, en twee Kanonneerbooten, onder gebied van de Luitenants SCHUTTER en SOUTER, van *Amſterdam* na *Zeeland* gezeild.

Hoe geſchikt.

Op die Scheepsmagt, welke *Zeeland* niet weinig verzekerde, was deeze ſchikking gemaakt, de geheele Linie van Verdeediging op de *Zeeuwſche* Stroomen ſtrekte zich uit van het breede water *Krammer* tot op de *Weſter-Schelde* by *Baſt*. — De flinker Vleugel lag by *Oost-Duiveland*, onder bevel van den Zee-Capitein M. J. HARINGMAN. —— Het Middelpunt voor *Vliſſingen*, onder den Bevelhebber J. SCHREUDER HARINGMAN. —— En was de regter Vleugel zodanig voor het *Zype* tuſſchen *Oost-Duiveland* en *Over-Flakke* geplaatst, dat het uiterſte Vaartuig van denzelven in het gezigt lag van de uiterſte Post van den *Hollandſchen* ſlinker Vleugel, zo dat zy elkander konden ſein geeven (*).

Het blyft daar in rust.

Vóór dat de Bevelhebber HARINGMAN bezig was met die ſchikking te maaken, werd

(*) Men vindt in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1091—1094 een algemeen verſlag van 's Lands Schepen en Vaartuigen op de *Zeeuwſche* Stroomen, door Capitein J. S. HARINGMAN, den 13 Maart gedagtekend.

werd *Steenbergen*, een en andermaal, door de *Franſchen* opgeëischt; doch, by het afwyzen der opeisching, niet daadlyk aangevallen (*). By aanhoudenheid vertoonden zich egter *Franſchen* op die hoogte. Dit deedt HARINGMAN ſterk verlangen na Vaartuigen om dezelve aan den Noordkant van *Zuid-Beveland* te plaatzen; dewyl de Vyand, zich te dier hoogte onthoudende, zeer naby het Eiland *Tholen* was, en dit Eiland in zyne magt hebbende, van daar een overtocht op den noordkant van *Zuid-Beveland* niet geheel onmogelyk zou weezen. — Niets daadlyks kwam van dit mogelyke, en hadt dit deel der Beſchermvloote volkomen rust, althans in zo verre het de *Zeeuwſche* Stroomen bezette. Dit bewoog VAN KINSBERGEN, aan de Zee-Capitein VAN KERCHEM, met 's Lands Fregat het *Zeepaard*, voor *Vliſſingen* liggende, den dertienden van Lentemaand, bevel te geeven, om onmiddelyk, naa het ontvangen van dit aanſchryven, Zee te kiezen, tuſſchen *Texel* en *Zeeland* drie Weeken te kruiſen, den Vyand allen mogelyken afbreuk te doen, en alle mogelyke beſcherming te verleenen aan de Ingezetenen van den Staat, en deszelfs Bondgenooten (†).

LXXIV. BOEK. 1793.

Omtrent denzelfden tyd vroeg de Opperbevelhebber van 's Lands Vloote aan J. S. HARINGMAN en den Grave VAN By

Voorſtel om iets tegen den Vyandop

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 561.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1100.

LXXIV. BOEK. 1793.

BYLAND, welke laatstgemelde met het Oorlogschip *Gelderland* zich voor *Vlissingen* bevondt, wat, naar tydsomstandigheden, ten meesten afbreuk van den Vyand, op de *Schelde*, zou kunnen ondernomen worden? Eenigzins vonden zy zich verlegen om hier op te antwoorden, uit hoofde dat de tegenwoordige sterkte der Forten hun niet genoegzaam bekend, en de Graave VAN BYLAND, in het plaatslyke aldaar niet volkomen bedreven was. Zy vermeenden nogthans, dat de Vaartuigen, door Landkrygsvolk ondersteund, *Lillo* zouden kunnen aantasten, en gaven eene schets hoe de Hulk, de Fregatten, en de Kanonneerbooten zouden dienen, geplaatst te worden, om met de Landmagt te zamen te werken, om ook *Liefkenshoek*, en de andere Batteryen verder op aan de *Schelde* gelegen, aan te vallen. Schepen alleen vermeenden zy dat niet veel weezenlyks, tot afbreuk van den Vyand, zouden kunnen doen; maar zeer veel om het Krygsvolk, dat aan de boorden van de *Schelde* zou optrekken, te ondersteunen. of wel door hetzelve gedeeltlyk met de Schepen, gedeeltlyk met kleine Vaartuigen, over te voeren, en ter bekwaame plaatze te ontschepen. (*)

de *Schelde* te onderneemen.

Aanslag op *Lillo*, van welk een gevolg.

De Commandant J. S. HARINGMAN bestondt, niet lang naa dit schryven, eene onderneeming van den voorgemelden aart, doch zonder eenige ondersteuning van de

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1112.

de Landmagt. Zeven Sloepen, onder Bevel van den Luitenant W. O. Blois van Treslong, en voorts gevoerd door de Luitenants J. D. Schutter (*), Lobrie, Wolterbeek, Hoblands, de Vry, en Rivery, ieder bemand met achttien of twintig Koppen, allen Vrywilligers, gewapend met Sabels en Pistoolen, begaven zich, op het voorstel en de aanmoediging van Haringman, den twintigsten van Lentemaand, 's avonds ten acht uuren, aan boord. Ongemerkt roeiden zy tusschen de Batteryen van *Lillo* en *Liefkenshoek* heen, tot binnen de Haven van *Lillo*, overrompelende, zonder slag of stoot, het *Fransche* Wagtschip, met acht Tweeponders gewapend. Achter dit Wagtschip lag het *Fransche* Bombardeer-Galjoot *Sainte Lucie*, voerende drie vier-en twintig Ponders, en vier Draybasen, voorzien van een gemetzeld Fornuis om Kogels te gloeijen. LXXIV. BOEK. 1793.

De Wagt op dit Schip, het aannaderen der Sloepen vernomen, en op het waarschuwend roepen, geen antwoord bekomen hebbende, gaf de volle laag. Ondanks deeze tegenweer, klampte het Sloepsvolk de *St. Lucie*, met zo veel moeds aan, dat zy, naa driemaal afgeslaagen te zyn,

(*) De naam deezes tweeden gemelden Luitenants in het berigt, en andere aankondigingen van die Gebeurenis overgeslaagen zynde, heeft hy des eene berigtgeeving gedaan, ingevolge van welke wy hem hier in zyne rang plaatzen. Zie *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1042.

LXXIV. zyn, het Schip meester wierden. Zo mee-
BOEK. nigmaal zy den aanval herhaalden, of
——— een laag op hun gelost was, riepen
1793. de Vrywilligers *Hoezee! Vivat de Prins van Oranje!* Vier hunner sneuvelden, en vyf werden 'er gekwetst; of 'er doodelyk en gekwetsten aan de *Fransche* zyde waren is niet ten vollen zeker, schoon hoogstwaarschynlyk. De Vermeesteraars maakten vyf en vyftig Man Krygsgevangen, waar onder twee *Fransche* Officieren, vier Commisen, en twee Commissarissen van het *Lillosche* Wagtschip.

Op het genomen Wagtschip geen zeilen in gereedheid zynde, voerden vier der zeven Sloepen het roeiende ter Haven uit, en keerden met hetzelve, en den belangryker Prys, na de Post van *Bath*, in zegepraal, des nagts omtrent één uuren terug, naa eene hevige, doch geen schade van aanbelang toebrengende, kanonnade, van de Forten *Lillo* en *Liefkenshoek* uitgestaan te hebben. Men stelde vast, dat 'er toen gloeijende Kogels hun naagezonden werden: dewyl twee vaten met Brandstoffen, in hunne Sloepen mede genomen, om, ingeval het niet anders kon, de Vyandlyke Schepen in Vlam te zetten, door de Kogels getroffen, in brand vloogen. Het *Fransche* Bombardeer-galjoot werd onverwyld by de Schepen te *Bath* gevoegd, en met *Hollandsch* Zeevolk bemand, om op Brandwagt te liggen. (*)

On-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 488.

LXXIV. BOEK. 1793.

Onverwyld gaf J. S. HARINGMAN van boord der *Minerva* voor *Bath*, des kundschap aan de Admiraliteit van *Zeeland*; prees de bereidwilligheid en yver, waar mede deeze Tocht, door de Officieren en het Volk was uitgevoerd, ten hoogsten: met lof sprak hy van de Lootzen, die de Tochtgenooten vergezelden, en gewaagde met onderscheiding van den *Lillofschen* Loots JAN DANKERTS (*).

Kennisgeeving aan de Admiraliteit van *Zeeland*.

Zonder marren liet de Admiraliteit van *Zeeland* dit welkome nieuws ter Algemeene Staatsvergadering, by eenen Brieve, bekend maken. De Zeeraad ontving, by wederschryven, last, om, uit naam van hun Hoog Mogenden, den Commandant HARINGMAN, diens Officieren en Volk, hoogst te pryzen, wegens hun gedrag en betoonden moed. —— Dit geval gaf aanleiding om een reeds hangend stuk uit te breiden en nader aan te binden; of het naamlyk niet dienstig zou weezen, om voor de belooning van zodanige Officieren en Onder-Officieren te Water, als mede voor de zodanigen onder het Scheepsvolk, als zich, geduurende deezen Oorlog, op de eene of de andere loflyke wyze, onderscheidden, door het invoeren van eenig onderscheidend Eereteken, of andere buitengewoone Belooning, te zorgen (†).

Ter Algemeene Staatsvergadering bekendgemaakt. Overwegingen daar uit gebooren.

De

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 246.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 248.

LXXIV BOEK. 1793.

De Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN wilde de Eerbelooning aan den bevel gevoerd hebbenden Luitenant op den *Lillo*schen Tocht W. O. BLOIS VAN TRESLONG, niet doen wagten na een mogelyk nog lang marrend besluit. Hy schonk hem een Zilveren Degen, ten blyke van zyn genoegen, wegens het beleid by de vermeestering der Vyandlyke Vaartuigen, gehouden. (*). —— Wie twyfelt of hy, die zich, wegens de Eerbeloonningen aan den *Engelschen* Capitein BERKELEY zo sterk hadt uitgelaaten, en gevoelig zyn ongenoegen deswegen te kennen gegeeven had (†), verrigtte dit met een dubbel welgevallen.

KINSBERGEN schenkt W. O. BLOIS VAN TRESLONG met een Zilveren Degen.

Even zo vondt hy genoegen in den Loots JAN DANKERTS aan te beveelen, aan de goede gedagten van den Heere VAN LYNDEN, den Prins als eerste Edele van *Zeeland* vertegenwoordigende. Deeze Man, met onderscheiding gedagt, in de berigtgeeving door den Bevelhebber HARINGMAN aan de Admiraliteit van *Zeeland*, hadt zich, by uitstek, verdienstlyk gemaakt. Hy bevondt zich, te *Lillo* woonagtig, met zyn Vaartuig by den aanvang des Oorlogs, te *Bath*, en was door HARINGMAN geprest. Zich steeds yverig betoond hebbende om alles te ondernemen, wat tot afbreuk des Vyands strekken kon, behoorde hy onder der zul-

Beveelt den Loots DANKERTS aan.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 739.
(†) Zie hier boven bl. 10.

zulken getal, die zich vrywillig aanboden om by den Tocht op de *Schelde*, als Loots, het Vaarwater aldaar door en door kennende, mede te vaaren. Gereed werd dit aangenoomen. Niet alleen was hy door zyne kundigheden van veel nuts; maar bragt tot den gelukkigen uitflag niet weinig toe. Terwyl hy voor deeze dienſten zo min iets ontvangen als gevraagd hadt (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Een Gezelſchap te *Rotterdam* hadt een Fonds opgerigt om uit hetzelve alle mogelyke vernangenaamingen te verſchaffen, aan de dappere Verdeedigeren des Vaderlands. 't Zelve nam zo veel deels in deezen welgeſlaagden Tocht op de *Schelde*, dat zy aan den Heere J. S. HARINGMAN een Geſchenk van Honderd Dukaaten toeſchikten, om uit te deelen aan de Tochtgenooten; met verzoek om te mogen weeten of 'er, door de geſneuvelden, by die gelegenheid, ook Weduwen of Weezen waren nagelaaten; ten einde ook aan deeze vervolgens eenige Gift te doen toekomen. Met dankzegging ontving HARINGMAN dit Geſchenk, en gaf de naamen op van drie op den Tocht Geſneuvelde Matroozen (†). Een Geſchenk uit *Rotterdam* voor de Weduwen en Weezen der op dien Tocht geſneuvelden.

Hadden de *Delvenaars* zich beyverd om den Vlootelingen op de Gewapende Vaartuigen, eenige ververſchingen toe te zenden, en des dank behaald by den Vice-Ad- Geſchenken aan de Vlootelingen en het

(*) *N. Nedrel. Jaarb.* 1793 bl. 1247.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 261—263.

LXIV. BOEK. —— 1793.

Admiraal van Kinsbergen. — De *Gezinnaars* deeden, daar eenige voornaame Steden, op de Grenzen van den Staat, door de belemmering van toevoer uit *Holland*, gevaar liepen van gebrek te lyden, eene inzameling van Giften voor die Krygsbezettingen. Niet alleen door Stedelingen, maar door de Bewoonders van dat Eiland en *Walpharsdyk*, werden een grooten voorraad van Spek en Vleesch, nevens andere noodwendigheden, en verkwikkingen, gezonden (*). —— De Leden van de Societeit de *Standvastigheid*, zints den Jaare MDCCLXXXVI in *'sGravenhaage* opgerigt, booden, ter bemoediging van den Krygsdienst aan Gecommitteerde Raaden een Geschenk aan van twaalf honderd Guldens, met veel betoons van erkentenisse ontvangen (†).

Krygsvolk uit byzondere Giften.

Nadere schikkingen op de Vloot.

De verwydering der *Franschen* (§) ontheft *Holland* en *Zeeland* van de vreeze eens Invals. Ingevolge hier van maakte de Vice-Admiraal, op de Vloot in de Stroomen geplaatst, geheel andere schikkingen. Een aantal Kanoneerbooten en Bomscheepen werd, ter ontwapening, opgezonden, eenige kreegen eene andere plaatzing, gelyk dit ook het geval was, der gehuurde en gekogte Gaffelschepen. De Zee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 367. en 490.
(†) *Nieuw. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 68.
(§) Van de oorzaaken dier verwyderinge en de gevolgen daar van in de reeds door de *Franschen* bemagtigde Plaatzen zullen wy hier naa spreeken.

Zeegaten van de *Maaze* bleeven gedekt tegen de Strooperyen der *Fransche* Kapers (*). LXXIV. BOEK.

Met deeze Schikkingen oordeelde VAN KINSBERGEN, de aan hem opgedraagene uitgeſtrekte Magt niet meer noodig, en gaf dit, by eenen Brieve, aan zyne Hoogheid te kennen. In denzelven, op den vyftienden van Grasmaand gedagtekend, laat hy zich, naa van het aanvaarden des hem opgelegden lasts geſprooken te hebben, in deezer voege hooren. „ Ik verhoop, „ dat ik, gedurende den tyd, dat ik dit „ bevel heb waargenomen, my in het„ zelve ten genoegen van U Doorl. Hoog„ heid zal mogen hebben gekweeten; ter„ wyl myn eenigſte inzigt geweest is, „ die maatregelen, welke by U Doorl. „ Hoogheid, tot redding van het Vader„ land, zyn genomen geworden, zo veel „ my mogelyk is geweest, te helpen be„ vorderen.

„ Thans hebben de gelukkige opge„ volgde Gebeurtenisſen, het gevaar van „ eenen Inval in de Provincien van *Hol„ land* en *Zeeland*, zodanig doen vermin„ deren, dat het uitgeſtrekt vermogen in „ myne handen geſteld, my toeſchynt, „ ten dienſte van het Land, niet meer „ noodzaaklyk te weezen, en ik neem „ dus de vryheid hetzelve wederom in „ handen van U Doorl. Hoogheid over te

1793. KINSBERGEN wil het Opperbevelhebberſchap nederleggen.

(*) Men vindt deeze Schikkingen in de *N. Nederl. Jaark.* 1793. bl. 1267—1269.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ te geeven; ten dien einde eerbiedig verzoekende, dat Hoogstdezelve my van dit Opperbevel te Water wel gelieve te willen ontslaan.

„ Ik kan, egter, dit Commando niet verlaaten, zonder U Doorl. Hoogheid alvoorens te hebben betuigd, dat alle de hooge en mindere Officieren, zo wel als de Matroozen en Soldaaten, waar over ik de eer gehad heb te gebieden, zich hebben gedraagen met eenen yver, beleid en kloekmoedigheid, welke door my niet genoeg kan gepreezen worden. En daar zy aldus in de gevaarlyke omstandigheden, waarin het Vaderland zich bevonden heeft, wel van hetzelve hebben verdiend, zo zy het my geoorloofd ze allen, zo veelen zy zyn, by deezen, in de hooge bescherming van U Doorl. Hoogheid te moogen aanbevelen, terwyl de goedheden, welke door U Doorl. Hoogheid aan hun zullen worden betoond, my tot het aangenaamst bewys van Hoogstdeszelfs genoegen over myne verrigtingen zullen verstrekken (*).

De Prins verstaat dit anders en hy aanvaart het op nieuw.

Naa het verzenden van deezen Brieve, vertrok VAN KINSBERGEN met 's Lands Jacht, uit den mond der *Dordrechtsche Kille* na *Rotterdam*, en vervolgens na *'s Gravenhaage*. Met den Admiraal Generaal over het bedanken voor het hem opgedraagen Opperbevelhebberschap spreeken-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1269.

kende, oordeelde deeze, dat de omſtandigheden, bovenal de zorg voor de kusten, en de beveiliging van Koophandel en Zeevaard, de voortduuring van het beleid en de werkzaamheid diens Vice-Admiraals volſtrekt vorderden. Ingevolge hier van werd dit Opperbevel hem op nieuws aanbevolen, en door hem weder aanvaard. (*) —— Van KINSBERGEN behieldt deeze aanzienlyke Post tot den twintigſten van Hooimaand, wanneer het Bevel over 's Lands Zeemagt in de *Noordzee* aan den Graave VAN BYLAND werd opgedraagen, en hy, naa het beraamen der Krygs- en Handelbeſchikkingen, van dit ontſlag de weete gaf aan den Griffier FAGEL; als mede aan de Zeeraaden op de *Maaze*, te *Amſterdam* en in *Zeeland* (†). LXXIV. BOEK. —— 1793.

Beoordeeling van zyn gedrag in deezen.

VAN KINSBERGENS werkzaamheden in dit Vak, die meer met het gewoon Zeebeleid overeenkwamen, dan de zonderlinge Vlootbeſchikking, van welke wy het noodig oordeelden een dus breed verſlag te geeven, zullen wy elders vermelden. Ten ſlotte van dit verhaal der Landsbeſcherminge, mogen wy niet naalaten op te merken, dat, hoe zeer zommigen dit Stroombedryf, als eene kleinigheid, in een ſmaadlyk licht hebben zoeken te plaatzen, en als verrigtingen te doen voorkomen, eenen VAN KINSBERGEN onwaardig, nogthans deeze maatregе-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1271.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1361. en 1362.

LXXIV. BOEK. 1793.

gelen, ten blyke ſtrekten van den vindingryken Geest diens Zeebevelhebbers, die, ter plaatze waar het onmogelyk was met 's Lands Vloot nut te doen, zich binnen kort een Scheepsmagt wist aan te ſchaffen, naar de plaatslyke gelegenheid geſchikt (*). De Vraag of dezelve, indien er, van eenen anderen kant, geen redding was opgedaagd, en het vreemd beloop der Krygszaaken DUMOURIER de wyk niet hadt doen neemen, het indringen der *Franſchen* zou belet hebben? ſtaat eenen Geſchiedboeker niet te beantwoorden; daar hy daaden moet vermelden, en de mogelykheden vry mag overlaaten aan hun, die vermaak ſcheppen om in dat wydſtrekkend veld om te dwaalen.

Voorzorgen in *Bergenop Zoom* en in den *Bosch* gedragen

Overeenkomſtig met den aart onzes Werks is het, dat wy ons elders in den Vaderlande begeeven, waar hetzelve, ten dien eigenſten tyde, beſtookt, en door dezelfde ommezwaay van zaaken uit het dringendst gevaar van door de *Franſchen* vermeesterd te worden, gered wierd. Wy zullen ons niet ophouden, te *Bergen op den Zoom*, in welke Grensvesting alles ter Verdeediging werd gereed gemaakt, noch lang

(*) Tot uitrusting der Schepen en Vaartuigen tot 's Lands beſcherming, als mede tot de aanwerving van Manſchappen, ſtemden hun Edel. Groot Mogenden in de gedaane Petitie op de Quota van *Holland*, ten bedrage van 890240 Guldens, Gecommitteerde Raaden volmagtigende tot de noodige betaalinge. R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 292.

ling in *'s Hertogenbosch* vertoeven. Rondom deeze Stad ſtondt, by de aanmadering der *Franſchen*, het Water zo hoog, dat men 'er met geene Paarden door kon komen. Te dier Stede geſchiedde eene Afkondiging verſcheide voorzorgen behelzende, wegens de opgave der Wapenen en Krygsvoorraad by Burgers, Ingezetenen, en Vreemdelingen; wegens het verblyf der laatstgemelden te dier Stede; als mede hoe de *'s Hertogenbosſenaaren* zich, ingeval van Alarm, te gedraagen hadden. Door eene Afkondiging oordeelde de Regeering het ook noodig de Ingezetenen te waarſchuwen tegen de dagelyks daar verſpreidde ontrustende tydingen. —— By deeze verrigtingen van eenen vry algemeenen aart, in zodanige omſtandigheden, kwam 'er iets byzonders, naamlyk op den eerſten van Leutemaand verſcheen te dier Stede eene buitengewoone Bezending, van hun Hoog Mogenden, beſtaande uit den Baron VAN LYNDEN *van Hoevelaken*, en den Baron van TUYLL *van Serooskerken*.

LXXV. BOEK. —— 1793.

Alle de Leden der Regeering, en de voornaamſte Amptenaaren, hoorden den Baron VAN LYNDEN dit woord voeren. „ In een tydſtip, dat ons vredelievend „ Gemeenebest, door eenen onregtvaar„ digen Vyand aangevallen is, dat onze „ Burgerlyke en Godsdienſtige Vryheid „ met eene volkomene vernietiging, en „ de Staat, met eene geheele omkeering „ gedreigd wordt, moeten alle regtgeaar„ te *Nederlanders* harten en handen in een

Eedaflegging in *'s Hertogenbosch*.

LXXIV. BOEK. ——— 1793.

„ een ſlaan, om die dierbaare Panden, op
„ alle mogelyke wyze, ongekreukt te be-
„ waaren —— daar toe is eendragt en on-
„ derling vertrouwen het noodigſte, nut-
„ tigſte en zekerſte middel: om eendragt
„ te bevorderen moeten allen één oog-
„ merk hebben, en dit oogmerk moet het
„ welweezen van den Lande zyn. ——
„ Om vertrouwen op te wekken moeten
„ allen overtuigd zyn, dat allen dat zelf-
„ de welzyn bedoelen. Hier toe is de
„ Eed van Getrouwheid meermaalen af-
„ gevorderd. En, daar hun Hoog Mog.
„ overtuigd zyn, dat aan rechtſchaapen
„ Regenten, die opregte Lief hebbers van
„ hun Vaderland zyn, niets meer ter har-
„ ten kan gaan, dan het welweezen van
„ den Staat en de Stad aan hun Beſtuur
„ vertrouwd, en de zekerheid en conſer-
„ vatie van dien, hebben zy niet geaar-
„ ſeld, te minder, daar UEd. Welagtb.
„ zelfs aanleiding tot deeze meſure ge-
„ geeven hebben, door hunne Miſſive
„ van den zevenden Maart des Jaars
„ MDCCLXXXVIII, die Verzekering van
„ U Ed. Welagtb. plegtig af te vorde-
„ ren."

De Eed, zo ſpaade hier afgenomen, was van den zelfden inhoud als wy, ten boven aangetoogene Jaare, in den Lande hoorden zweeren. Jonkheer VAN LYNDEN beſloot dit bedryf, in deezer voege;

„ De GOD onzer Vaderen —— de GOD
„ van *Nederland*, maake U getrouw aan
„ uwe pligten. Hy, die bange tyden,
„ ty-

„ tyden van beproeving geeft, geeft ook „ tyden van uitkomst. —— Hy beloont „ gewis waare Godsdienſtigheid, Deugd, —— „ Opregtheid, Eerlykheid, Standvastig- „ heid; en, indien deeze Deugden den „ Vaderlandſchen Grond niet verlaaten, „ zal de Almagtige, die zo veele wonde- „ ren tot behoud van dit Gemeenebest „ gedaan heeft, nogmaals de Redder van „ het Vaderland zyn!" LXXIV. BOEK. 1793.

Langer moeten wy, in het niet alleen bedreigd, maar daadlyk belegerd, *Maaſtricht* ons ophouden. *Maaſtricht* een ſterke Stad, en den *Franſchen*, noodig tegen hunne van dag tot dag zich verſterkende tegenſtanders. Reeds twee Maanden geleeden hadden de *Franſchen*, in grooten getale, rondsom die Stad gezworven, en eene ſterke Wagthouding noodig gemaakt. Naa de Oorlogsverklaaring vermeerderde dit aantal, en naderde zodanig dat de *Maaſtrichtenaars* zich van de Gemeenſchap en Briefwisſeling met de *Nederlanden*, en andere Plaatzen, beroofd zagen. —— In deezen toeſtand maakte men alles ten tegenweer gereed. Op den twee en twintigſten van Sprokkelmaand openden de *Franſchen* de Loopgraaven voor de *Wykerpoort*, en twee dagen laater op *Kauburg*, ſchoon het geſtadig vuur van de Stads Wallen die nadering poogde te verhinderen. Drie dagen naa het eerſte openen der Loopgraaven 's avonds ten zes uuren, deedt de Luitenant Generaal der *Franſche* Republiek, FRANÇOIS MIRANDA, de opëiſching aan *Maaſtricht* bedreigd en opgeëischt.

LXXIV. BOEK. 1793.

aan den Stadsbevelhebber FREDRIK *Prins van Hessen*, „ om zich, binnen drie uuren, „ over te geeven, en de Stad te ſtellen „ in 't bezit der Wapenen van de *Fran-* „ *ſche* Republiek, om de Ingezetenen de „ ysſelykheden te doen ontgaan van eene „ bombardeering, van een beleg, van „ brand en verwoesting der Stad. — Ver- „ klaarende aan den Commandant, dat, „ zo hy de onvoorzigtigheid hadt, om „ eene zo nutteloze als vermetele Ver- „ deediging te waagen; zo hy zich ver- „ zette tegen de overgifte van den hier „ nevensgaanden Brief voor de Magiſtraat, „ en zo hy het antwoord daar op onder- „ ſchepte; deeze misdaadige ſtoutheid ten „ ſtrengſten zou worden geſtraft; de Ge- „ neraal der *Franſche* Republiek zou zich „ dan verpligt vinden alle Officieren van „ de Bezetting over den kling te doen „ ſpringen. — De *Bataafſche* Burgers „ en Soldaaten, die met tegenzin de Vrien- „ den van Vryheid en Gelykheid beſtree- „ den, zouden toegelaaten worden tot de „ Broederſchap en Beſcherming der *Fran-* „ *ſche* Natie, welke genoodzaakt geweest „ zynde, den Oorlog aan den Stadhouder „ en diens Aanhangeren te verklaaren, „ met yver de gunſtige gelegenheid waar- „ nam, welke deeze Geweldenaars aan „ haar verſchaft hadden, om de Natio- „ naale Souveraineiteit, en de geheiligde „ en onvervreemdbaare Regten des Volks „ te herſtellen."

Be-

Behalven de Brief aan de Magistraat van *Maastricht*, van welke de Opeisching gewaagt, sprak dezelve, in een Naaschrift, van eene nevensgaande Verklaaring door het *Bataafsch Committé* aan het Krygsvolk der Vereenigde Gewesten gedaan. Beide deeze Stukken zyn van te zonderling eenen inhoud om niet geheel hier bewaard te worden. De vordering door den Luitenant Generaal MIRANDA, *aan de Magistraat van het Vrye Volk der Stad Mastricht*, dus luidde het Opschrift, was van deezen inhoud; „ De *Fransche Natie* genoodzaakt geweest zynde den Oorlog te verklaaren aan den Stadhouder „ en diens Aanhang, wil de banden der „ *Bataaven* verbreeken, en wy zullen by „ U inkomen als Broeders en als Vrienden, zo dat het niet *tegen* maar *voor* „ U is, dat wy den Oorlog voeren.

„ Ik heb uwe Stad ingeslooten, en „ zal 'er het Beleg van voortzetten; indien men 'er my toe noodzaakt. — „ Het Guarnisoen en de Aanhangers van „ den Stadhouder, die 'er in zyn, kunnen dezelve, met geene hoop van eenen „ goeden uitslag, verdeedigen, en ik sommeer hun zich over te geeven. — U „ Lieder pligt is, om, als Representanten „ van het Volk, hetzelve te onttrekken, „ aan de rampen en onheilen van eene „ vrugtlooze Verdeediging. Ik eisch van „ U Lieden, in den naam der Menschlykheid, en van uw persoonlyk behoud, „ den Commandant en de Officieren te

„ raa-

LXXIV. BOEK.

1793.

Eisch aan de Magistraat door den Generaal MIRANDA.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ raaden, of te noodzaaken, om de Plaats, „ zonder uitſtel, aan de Wapenen der „ *Franſche* Republiek over te leeveren. — „ Ik verklaar aan U, Magiſtraat des „ Volks! dat, indien ik ongelukkig ge„ noodzaakt worde op de Stad te ſchie„ten, ik ULieden perſoonlyk verant„ woordelyk zal ſtellen voor het onher„ſtelbaar nadeel, 't welk uwe zwakheid „ of uwe verſtandhouding met onze Vy„anden, over het Vaderland zal brengen „ en dat uwe perſooneele ſtraf tot een „ voorbeeld zal ſtrekken voor de Aan„kleevers van het Despotismus, terwyl „ zy de belediging aan de Natie gedaan „ zal uitwiſchen.

Brief van het *Committé* der *Bataaven.*

Even als in de Opeiſchings Brieve aan den Stadsbevelhebber wees het *Franſche* Legerhoofd op de Verklaaring van het *Committé der Bataaven*, niet twyfelende of dezelve, ſtrekkende om hun tot hunnen pligt te roepen, zou dienen om den eisch door hem gedaan in te willigen. Dit Stuk, volgens het Opſchrift, gerigt *Aan den Burger Generaal en alle Militairen, thans in Guarniſoen binnen de Stad van Maaſtricht*, luidde. „ Het *Committé der* „ *Bataaven* repreſenteerende in deezen, „ het vrye Volk der Vereenigde Gewes„ten en onderhoorige Landen, wettig en „ openlyk als zodanig erkend door het „ Gouvernement der *Franſche Republiek*, „ gelyk mede door het Volk, 't welk „ hetzelve repreſenteert, voor zo verre „ de omſtandigheden zulks eenigzins heb„ben

„ ben kunnen toelaaten, declareert mits XXIV.
„ deezen aan U, Burger Generaal, en BOEK.
„ verdere Militairen binnen *Maaſtricht* ——
„ Guarniſoen houdende, dat de Troepen 1793.
„ der *Franſche* Republiek, onze éénige
„ en getrouwe Geallieerde, wier Zege-
„ vierende Wapenen reeds op dit moment
„ aan een groot gedeelte van de Repu-
„ bliek der *Vereenigde Nederlanden* de Vry-
„ heid hebben hergeeven, op heden de
„ Stad van *Maaſtricht* komen op te ei-
„ ſchen; niet om zich, als Vyanden,
„ daar van meester te maaken; maar om
„ aan het Volk hunne waare Vryheid
„ weder te geeven; waarom zy niet an-
„ ders dan als de weezenlyke Vrienden van
„ het Volk kunnen en moeten worden
„ aangemerkt.

„ Het Committé declareert tevens aan
„ U en alle verdere Militairen, binnen
„ voorzeide Stad; dat alle die geenen,
„ welken zich van onder de Vaanen der
„ Heerschzucht zullen willen onttrekken,
„ en tot ons overkomen, om met ons
„ voor de zaak der *Vryheid* en *Gelykheid*
„ te ſtryden, en dus alleen die Natie,
„ welke hun betaalt, werklyk te dienen,
„ niet alleen hunne eigene rangen zullen
„ behouden; maar zelfs, naar merites,
„ daadlyk worden geavanceerd.

„ Het Committé verwagt dus van U,
„ Burger Generaal! dat Gy U tegen dee-
„ ze Opeiſchingen, in geenen deele, zult
„ verzetten; ja, het vordert van U, uit
„ naam van de geheele Vrye Natie der

LXXIV. DOEK. 1793.

„ Zeven Vereenigde Gewesten en onder-
„ hoorige Landen, om de Stad, binnen
„ den gevraagden tyd, over te geeven;
„ daar het Committé U tevens, op het
„ plegtigste, moet declareeren, dat alle de
„ geenen, die zich tegen deeze Overgave
„ eenigzins zullen verzetten, zullen be-
„ schouwd worden als Verraders van het
„ Vaderland, en van de Vryheid van die
„ Natie, aan welke zy Trouwe hebben
„ gezwooren, en van welke zy hunne
„ Betaalinge erlangen, en als zodanigen
„ ten rigoureuste zullen gestraft worden,
„ en dat daarenboven alle de schade,
„ die door eene verrigte Defensie aan de
„ Stad, alwaar Gy commandeert, mogt
„ worden toegebragt, en gevolglyk ook
„ aan de geheele Natie, die vry wil en
„ zal zyn, zo aan de Goederen van U
„ in 't particulier, als aan die van de zo-
„ danigen, die daar toe zullen hebben
„ medegewerkt, waar dezelve ook zullen
„ ervintelyk zyn, zo veel mogelyk, zal
„ worden verhaald.

„ Het Committé eischt ook by deezen,
„ dat gy alle Militairen, thans onder uwe
„ Beveken zynde, daadlyk by de ontvangst
„ van deezen zult oproepen; ten einde
„ hun den inhoud van dien bekend te
„ maaken, stellende in het byzonder U,
„ in uw Persoon, en alle uwe Goederen,
„ aansprakelyk voor alle nadeelige gevol-
„ gen, dewelke door de niet bekendmaa-
„ king deezer aan alle de Manschappen
„ door U gecommandeerd wordende, aan

„ hun

„ hun en de geheele Natie zouden kun- LEEUW.
„ nen worden toegebragt." BOEK.

Het antwoord des Gouverneurs kwam hier op neder. „ Dat hy het Gouverne- 1793.
„ ment van hun Hoog Mogenden bekomen en Eed gedaan hebbende, dit niet te zullen overgeeven, dan in hunne handen, of op hunne Orders, zo was zyn Eer en Leeven daar aan verbonden, en hy zou de Plaats verdeedigen tegen allen, die dezelve zoude willen aantasten." De Brief aan de Magiſtraat bekende hy te zullen overhandigen. Ten aanziene van het ſtuk door het Committé der *Bataaven* hem toegezonden, bewaarde hy een diep ſtilzwygen. En, in de daad, de Vertegenwoordiging, van welke zy ſpraaken, ſchoon door de *Franſchen* erkend, beſtondt even min als de Vertegenwoordiging des *Franſchen* Volks by de *Emigranten*, ſchoon alle de verbondene Mogenheden hun die hoedanigheid mogten toegeſchreeven hebben. Antwoord des Gouverneurs.

De wel te wagtene Verwerping der Opeiſchinge hadt voor de Stad het even zeer te voorziene gevolg. Omtrent middernagt begon het Geſchut der *Franſchen*, met donderend geweld, die Veste te beſchieten, terwyl een hagelbui van Bomben, Hauwitzers, Granaaten, en wat ter brandſtigting en verdelging kon dienen, op *Maaſtricht* nederſtortte. Schriklbarende ontwaaking voor veelen, die geen zo ſpoedige en geweldige aantasting verwagt hadden. Uit de gedeeltens der Stad, die het meest *Maaſtricht* geweldig beſchoten.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

aan dit rampbaarend geweld ten doele ſtonden, vlugtte ieder, met zo veel hy van het hem dierbaarſte en waardigſte der tilbaare Have kon mededraagen, na een oord der Stad, waar men zich veiliger, althans voor dat tydſtip, oordeelde. Dan 's volgenden daags was, op veele dier beter gekeurde plaatzen, even min veiligheids te vinden: dewyl het Krygsgeweld, Brand, Vernieling en Dood dreigende, hoe langs hoe meer de benarde Veste naderde. Alleen twee Straaten, de *Pieters-* en *Leuvenſtraaten*, bleeven geheel bevryd, en werden deeze, in den aangroeienden nood, opgepropt van Menſchen, die met het medegenomene daar hun lot, en dat der Stad, vol angſt, afwagtten. —— De Raad moest uit het nieuwe Stadhuis op de Markt de vlugt neemen, en vergaderde in het Weeshuis. Geen der *Proteſtantſche* Kerken was bruikbaar of veilig, dan alleen de kleine Vergaderplaats der *Doopsgezinden*, die tot het houden van Bedeſtonden, door de *Nederduitſche* Gereformeerden, door de *Franſchen*, door de *Zwitzers* en de *Doopsgezinden* beurtlings daar toe gebruikt werd. —— Veelvuldig ontſtondt 'er brand; doch werd dezelve, zo door de voorzorg der Regeering, als door het vlytberoon der Burgeren, gebluscht.

Tweede Opeiſching.

Wanneer dit vernieling- en dooddreigend geweld drie dagen hadt aangehouden, deedt MIRANDA aan den Gouverneur eene tweede Opeiſching, hem tevens van den voorſpoed der *Franſche* Wapenen te-

Hol-

Holland verwittigende. Immers hy ſchreef, LXXIV.
den zeven en twintigſten van Sprokkel- BOEK.
maand; „ Twee dagen gewagt hebbende ——
„ na het antwoord der Magiſtraat van de 1793.
„ Stad *Maaſtricht* verzoek ik U dit te beden-
„ ken, en hun te doen weeten: vermids
„ zy ſtyfhoofdig blyven met ons een vol-
„ doenend Antwoord te weigeren op de
„ billyke en broederlyke Voorſtellen aan
„ hun gedaan, van wegen de *Franſche*
„ Republiek, dat wy de uiterſte middelen
„ zullen aanwenden, om de Plaats, door
„ derzelver volſtrekte ruïne, te onder te
„ brengen.

„ Ik moet U en Hun amptshalven be-
„ rigten, dat een *Fransch* Leger, onder
„ bevel van den Generaal DUMOURIER,
„ bereids in 't bezit is der Stad *Breda*,
„ en van twee andere Sterktens, en dat het
„ zelve op dit oogenblik tot in 't hart van
„ *Holland* moet doorgedrongen zyn.

„ Deeze omſtandigheden moeten U
„ overtuigen van de nutloosheid eens over-
„ tolligen wederſtands, welke flegts ſtrek-
„ ken zou ten nadeele der Ingezetenen,
„ die wy, als Broeders, begeeren te be-
„ handelen, en welke misſchien in de daad
„ alleen de onſchuldige ſlachtoffers zyn
„ van het byzonder belang."

De Prins VAN HESSEN voegde hem hier op dit moedig antwoord toe; „ Ik hadt
„ den Officier, welke my van uwen we
„ ge, voorleeden Zondag den eerſten Brief
„ overbragt, aangezegd, dat hy, des ande-
„ ten dags, het antwoord van de Magi-

Hoe be- ant- woord.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ ſtraat kon afhaalen; 't welk ik U hier „ nevens overgeeve." — Daar by voegende, „ dat en Militair en Burgers vol„ maakt zamenſtemden ter handhaaving „ hunner Conſtitutie, en van den Eed „ van getrouwheid aan hunnen wettigen „ Souverain gedaan."

Brief des Magiſtraats aan den *Franſchen* Bevelhebber.

Het Antwoord der Magiſtraat, thans den *Franſchen* Krygsbevelhebber ter hand gekomen, en den vyf en twintigſten van Sprokkelmaand gedagtekend, kon dienen om hem te verzekeren van de waarheid des ſchryvens van den Stadsbevelhebber; inmers het was in deeze weinige woorden begreepen, „ De Indiviſe Magiſtraat van „ de Stad *Maaſtricht* heeft eenen Brief ont„ vangen van wegen den Luitenant Ge„ neraal MIRANDA, aan denzelven ter „ hand geſteld door den Heer Gouverneur „ Prins VAN HESSEN, en verklaart, uit „ kragt van de Conſtitutie deezer Stad, „ welke wy beëedigd hebben, dat de Ma„ giſtraat geene magt heeft, dan in zaaken „ van Juſtitie, Politie en Finantie, zon„ der dat wy, op eenigerhande wyze, „ ooit eenig deel gehad hebben, in het „ geen de Verdeediging der Stad aangaat, „ of daar toe betreklyk is."

Het belegerings-geweld hervat.

Naa de tweede weigering der Overgave hervatte het Belegerings geweld, en duurde tot den tweeden van Lentemaand na middernagt, wanneer de laatſte Bom op de Stad geworpen werd; doch men ſchoot uit *Maaſtricht* nog tot 's morgens van den volgenden dag, wanneer men het afrek-

ken

ken der *Franschen* vernam, en eenige Dra- LXXIV.
gonders, ter Stad uittoogen, die ter verze- BOEK.
kering van het opbreeken des Beleegs, by ——
hunne wederkomst agtergelaatene Krygs- 1793.
behoeftens, Mortieren en Bommen, en een-
ige Krygsgevangenen, binnen bragten (*).
Der *Doopsgezinden* Leeraar CREMER, die
op Zondag de Bedestonde zou doen, ver-
wisselde dezelve, by deeze ommekeer, in
een Dankstonde, door de andere Kerkdee-
naaren bygewoond, terwyl dien eigen na-
middag een der *Nederduitsche* Hervormde
Leeraaren mede zyne Dankzeggingen uit-
boezemde.

In dit gevendaagsch beleg was, door Schade der Stad toegebragt.
meer dan vyf duizend Bomben, in de Stad
het getal der verwoeste en beschadigde
Huizen zeer groot; doch de veroorzaakte
schade minder dan men in den eersten op-
slage gedagt hadt. Men verwonderde zich
ook over het klein getal Gesneuvelden en
Gekwetsten; behalven vier *Emigranten*,
waren 'er slegts vyf Soldaaten omgekomen,
en drie en twintig gekwetst, dat der ge-
doode en gewonde Burgeren liep niet hoo-
ger. —— Hoe veelen der Belegeraaren
sneefden is nooit recht bekend gewor-
den. Dat zy duizend Man by dit Beleg
zouden verlooren hebben, is zeker eene
begrooting geheel in 't wilde. —— De
Briefbrenger des Gouverneurs, de blyde
boodschap des Ontzets inhoudende, de
Luitenant DUCAYLA kreeg van de Alge-
mee-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 391.

LXXIV. BOEK.

meene Staaten een Geschenk van honderd Dukaaten.

1793.

De Prins van Hessen tot Generaal der Ruitery bevorderd.

De lotwisseling des Krygs, welke dit spoedig opbreeken des sterk aangevangen Beleg's veroorzaakte, staat ons elders te vermelden; hier, ten deezen opzigte op te teekenen, dat de Prins van Hessen, ten zelfden tyde als van Boetzelaar, de Verdeediger van de *Willemstad*, tot Luitenant Generaal van het Voetvolk bevorderd ward (*), van Luitenant Generaal tot den rang van Generaal der Ruiterye opklom (†). Naa de Eedaflegging dier beide in Krygsrang opgeklommene Bevelhebberen, werden zy, in gezelschap der Heeren van het Collegie van Gecommitteerde Raaden, van Staaten van *Holland*, en van een aantal Staf-Officieren, by den Capitein Generaal, ten middagmaal ontvangen. Te welker gelegenheid de Gastheer, den Gouden Degen, uit naam der Staaten van *Holland*, aan van Boetzelaar overreikte (§).

Aanspraak aan de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten te *Maastricht*.

Wanneer, naa het wyken dier hachlyke omstandigheden, de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten, in Zomermaand, zich, volgens 's jaarlyks gebruik, na *Maastricht* vervoegden, liet de *Brabandsche* Pensionaris zich in deezer voege hooren, —— „ Edel Mogende Heeren! De „ plegtigheid van deezen Dag, ten allen tyde

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 464.
(†) *N. Verz. by* de Chalmot I. D bl. 197.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 770.

CAREL BARON V. BOETZELAER
LIEUTENANT GENERAAL.
R. Vinkeles del. et sculp.

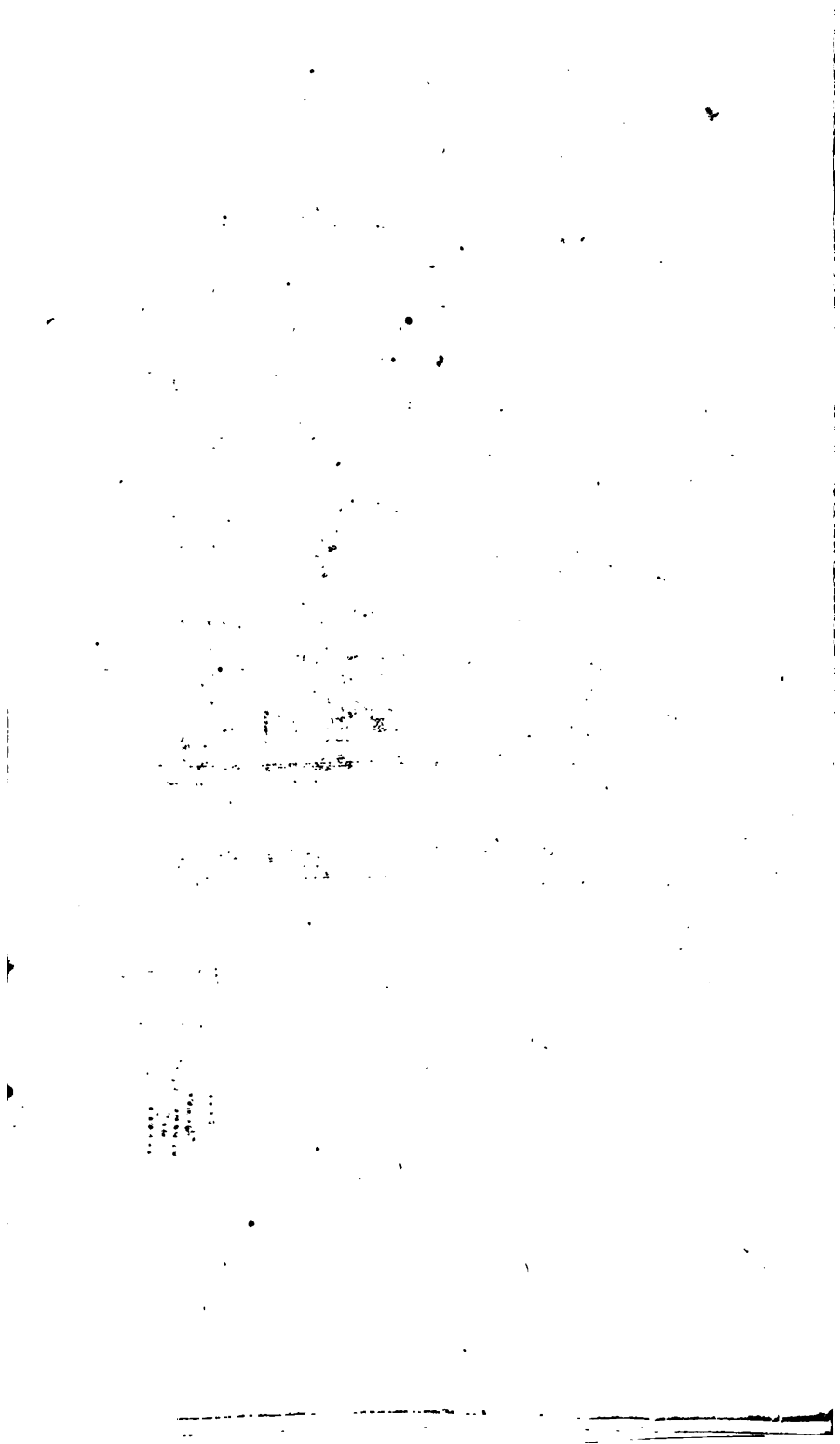

„ tyde zo benchlyk, verwekt, voor al in dit oogenblik, in ons de aandoenlykſte gevoelens. — Naa dat wy eenen geruimen tyd afgeſneeden waren van het Gemeenebest, onze Beſchutter en Beſchermer — Naa dat wy hebben gehad het akelig vooruitzigt der mogelykheid van te kunnen vallen in handen van ſnoode Vyanden, die ons, — onder voorwendzel van Vryheid te verſchaffen, van alle redelyke Vryheid beroofden, — die, onder ſchyn van zagtmoedigheid, de wreedſte voorneemens bedekten, wiens overwinningen gepaard waren met verwoestingen en moord, en tot naſleep hadden elende en traanen, — naa dat wy de grootſte rampen hadden uitgeſtaan, — hebben wy nog het geluk van binnen onze Vesting te mogen opwagten de Repreſentanten van het *Vereenigd Nederland*, — voor Hun te kunnen uitboezemen het innigst gevoel van ons Geluk, dat wy behouden hebben Godsdienst, Vryheid en Leeven. — Dat wy, by aanhoudenheid, kunnen blyven genieten alle die voordeelen, welke eene zagte, billyke en regtmaatige Opperheerſchappy ons ten allen tyde heeft verſchaft, — U Ed. Mogenden, op nieuws, te kunnen betuigen, onze eerbiedige aankleeving aan Uwer Ed. Mogenden Committenten; — de plegtigſte verzekering te mogen geeven van onze getrouwheid en van onze

LXXIV. BOEK. — 1793.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ onderdanigheid aan onze Souvereine
„ Landsheeren, waar van wy, te midden
„ in het vuur van Oproer, dat rondsom
„ ons heeft gebrand, nooit zyn afgeweeken, en waar van geweld, listen of laagen, ons nooit hebben kunnen afrukken.

„ U Ed. Mogenden gelieven de verzekering deezer innigste en opregtste gevoelens der Indiviſe Regeering goedgunſtelyk aan te neemen, en te gelyk, die van haaren aanbied voor de Perſoonen en het Eminent Character van U „ Ed. Mogenden.

„ Wy neemen te gelyk de vryheid, „ in U Ed. Mogenden gunſtige aandagt „ en beſcherming aan te beveelen onze „ Perſoonen, waar van ieder in de zynen, „ heeft getragt, tot nut der gemeene zaak, „ zamen te werken — onze Burgery, „ die, door haare getrouwheid, ſtandvastigheid en waakzaamheid, allen lof verdient — deeze Stad in 't algemeen, „ die zo veel heeft geleden — die op „ dat oogenblik van zo groot belang was — „ van wier lot het behoud van de Republiek; ja, wy durven zeggen, het „ lot van een gedeelte van *Europa* afhing!"

Aan dit Vertoog beantwoordde de betuiging van het genoegen hunner Hoog Mogenden, en van den Edel Mogenden Raad van Staaten, over het gedrag, zo door de Regeering als door de Burgery ge-

gehouden, als mede van Hoogstderzelver LXXIV.
genegenheid om de Stad in haare geledene BOEK.
Schade te gemoet te komen (*).

In Wintermaand des verstreeken Jaars 1793.
nam men te *Venlo* reeds de sterkste maat- *Venlo*
regels om die Vesting tegen allen aanval door de
te dekken. Van eene sterke Krygsbezet- *Fran-*
ting was dezelve voorzien; doch, eer het *schen* be-
Jaar ten einde liep, bleef 'er slegts één schooten
Battaillon van het Regiment van VAN DAM en ver-
Twee *Zwitzersche* Regimenten, en twee Es- laaten.
quadrons Dragonders, en de Compagnie
Constapels trokken, onder geleide des Lui-
tenant Generaals VAN MÖNSTER uit. Waar
op de *Fransche* Vlugtelingen, zich daar
niet langer veilig oordeelende, verhuis-
den. — Heromtrekkende *Fransche* Krygs-
benden kwamen niet verre van *Venlo* aan
de slinker zyde der *Maaze*; met het schyn-
baar voorneemen om de aanmaderende
Pruisische Legers, den overtocht over die
Rivier te beletten: zy versterkten zich ook
te *Roermonde*.

De uitgetrokke Staatsche Krygsbezetting
werd, in 't voorst van Sprokkelmaand, ver-
vangen door twee *Pruisische* Regimenten,
met eenige Veldstukken. Zy stonden on-
der 't bevel van den Generaal VON PIRCH,
en werden by de Burgers ingelegerd. De
Franschen hadden zich middelerwyl in het
Land van *Kuik* uitgebreid, het Fort *St.*
Michiel ingenomen, en voor het lang be-
dreig-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1036.

LXXIII. BOEK. 1793.

dreigde *Venlo* 't beleg geslaagen. Schoten zy uit dit Fort die weerbaare Veste fel beschooten; 'er eene groote menigte Bomben en Kogels in wierpen, zo dat meest alle Huizen min of meer, daar van de tekens droegen, verbrandde 'er geen. Het Beleid des *Pruisischen* Generaals, en de yver der Burgerye belette, den brand, die meesmaalen, geduurende dit driedaagsch beleg, ontstondt. Die zelfde onverwagte verwydering der *Franschen*, van welke wy te meermaalen spraken, deedt dit beleg, ten onverwagtste, opbreeken (*).

Algemeen overzigt van het dus verre voorgevallene in deeze Oorlog.

Lang zouden wy ons kunnen ophouden met het vermelden van veele byzonderheden, staande die aannadering, dit voort- en doordringen der *Franschen*, op onderscheide plaatzen, in hunnen doortocht; doch dezelve zyn alle van dien aart, als gewoonlyk voorvallen by het aanrukken en vermeesteren en doortrekken van Krygsvolk. De ongelukkige Landbewoonders en de Ingezetenen van onverdeedigbaare Steden, ondergaan steeds een hoogstonaangenaam, een zeer beklaagenswaardig lot. Het regt der sterksten wordt, nu met meer dan met min gewelds, uitgeoefend. Terwyl de afwisseling van Partyen, die het in handen krygen, niet zelden dien druk verzwaart; en het twyfelagtig maakt, wie 'er best aan is in den oorlogsramp zich in eene verdeedigbaare en belegerde Veste, dan in eene meer

(*) *N. Nederl. Jaark.* 1793. bl. 340 en 582.

meer opene plaatze, te bevinden (*). — In het tegenwoordige geval, zag men, op eenige plaatzen, waar de *Franſchen* hun toegenegenen, in grooten getale, aantroffen, de Verſchriklykheden des Krygs, op eene zonderlinge wyze, door Vreugdebetooningen afgewisſeld. De Vryheidsboomen werden geplant, men zong en danste rondsom dezelven, en vergat, te midden dier Vrolykheden de onheilen des Krygs, die elders met drukkende zwaarte gevoeld werden, en by het aanhouden dreigden zich te zullen verdubbelen. LXXIV. BOEK. 1793.

Een zeer zonderling beloop der Krygszaaken, in den Oorlog den Vaderlande door de *Franſchen* aangedaan; eene wending zo onverwagt als ſchielyk, deedt ons, te meermaalen het verhaal der Krygsbedryven plotsling afbreeken, met belofte, om de algemeen aanleidende oorzaak vervolgens te melden. Wy gaan hier toe over, en om tevens te ontvouwen, hoe daar mede de Oorlog niet geëindigd, en dit ſlegts eene kortſtondige verademing was; naa welke dat vuur, met vernieuwde felheid, opblaakte, en in dit eigenſte Jaar MDCCLXCIII, niet ophieldt van woeden. Terwyl ons Land in dien Kryg, door de bekende Verbintenisſen met de Oorlogende Mogenheden, mede gesleept, in alle de lotgevallen des Krygs, bleef deelen, ſchoon van Oorzaaken van den keer dien de Kryg nam.

(*) Men zie ten voorbeelde het beklag der *Waalwykeren* in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 435—443.

LXXIV. BOEK. van ons Grondgebied meer dan voorheen verwyderd.

1793. Zeer verre zouden wy ons hier kunnen verdiepen in den ſtaat van *Frankryk*, en dien van geen gering gedeelte van *Europa*, thans in rep en roere gebragt; doch, gedagtig aan onze bepaalde taak, willen wy ons, in de ontvouwing van deeze groote en veelvuldige Gebeurtenisſen, houden aan de Regelen, welke wy ons zelven voorſchreeven, by den aanvang des vooriger Boeks (*).

Het gedrag der *Franſchen* in *België*. Groot was het aantal der Krygsmagten tegen *Frankryk* ten velde, het Krygsgeluk tot nog hunne wapenen vergezellende, naar een keer, en wrogt, behalven de toedragt der zaaken in *Frankryk* zelve, en de menigte der Heirlegers door de Vereenigde Vorſten te velde gebragt, de gehoudene handelwyze der *Franſchen* in de zo ſpoedig te ondergebragte *Belgiſche* Landen hier toe niet weinig mede. DUMOURIER, ter voortzettinge van den Oorlog aan den Stadhouder verklaard, na de Landen der Generaliteit vertrokken zynde, maakten zich de *Franſchen* in de *Oostenrykſche Nederlanden* hoogst gehaat. By alle beſchaafde Volken, was, ten allen tyde, alles wat tot den Godsdienst behoorde, geëerbiedigd, en betoonden zy, by behaalde Overwinningen, ontzag voor 't geen de te ondergebragte als Heiligdommen aanzagen. Dan

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 290.

Dan Afgevaardigden uit *Frankryk*, in deeze verheerde Gewesten komende, ontzagen niet de Goederen der Geestlyken op te schryven, zich het Goud en Zilver der des ryklyk voorziene Kerken toe te eigenen. Dit moest de Geestlykheid en het Volk tegen hun verbitteren. Dagelyks kreegen zy stoffe om dien haat aan te hooken, door de blykbaare minagting, die de *Fransschen* in 't algemeen, voor den *Roomschen*, zo niet voor allen openbaaren Eerdienst betoonden; eene veragting, voor geen gering gedeelte, herkomstig uit het oordeel 't geen zy over het *Christendom* velden, naar de maate van de verregaande verdorvenheid van hetzelve in *Frankryk*, die met luider stemme schreeuwde. — De veranderingen, zo in de Regeering als in de Gildens, wyd en verre van het lang gewoone en daar door gevestigde, afwykende; de steeds drukkende opeischingen van Goederen en Legernoodwendigheden, nog drukkender gemaakt door knevelaryen, die den dag schuwden, en de banieren der Vryheid waar onder zy streeden, onteerden, bragten met de Godsdienstveragting het haare toe, om het Volk na de wederkomst der *Oostenrykeren* te doen verlangen. LXXIV. BOEK. —— 1793.

Wie kan den Prins VAN SAXEN-COBURG, het Opperhoofd der tegen de *Fransschen* optrekkende Legerbenden, onkundig wannen van deeze gesteldheid der zo spoedig te ondergebragte *Oostenrykssche Nederlanden*? Kragtig moest dezelve medewerken om het plan- Schikking van de Vyanden der *Fransschen*.

LXXIV. BOEK. 1793.

plan der verbondene Mogenheden tegen *Frankryk* te ondersteunen, en ligter volvoerbaar te maaken. Het plan was DUMOURIER, door eenen inval in die na de *Oostenrykers* haakende Landstreeken, van het voortzetten des Krygs tegen de *Vereenigde Gewesten* af te trekken; het verloorene in *Belgie* en *Mentz* te herwinnen, en voorts den Oorlog op *Fransche* bodem te voeren. Ten dien einde moest een gedeelte van het *Pruisisch* Leger, langs den kant der *Beneden Maase*, na de *Generaliteits Landen* rukken, gelyk deeze werklyk deeden en *Venlo* van het aangevangen beleg onthieven (*). *Mentz* hadden de *Pruisen* en *Hessen* aan beide de zyden der Riviere in te sluiten, terwyl de Keizerlyken, onder WURMZER, met een Leger den *Elzas* zouden ontrusten. — Aan den Prins VAN SAXEN-COBURG was het ontzet van *Maastricht* en den Inval in *Brabant* toevertrouwd; ten dien einde moest hy, met het grootste gedeelte zyner Krygsmagt, den *Rhyn* overtrekken. Het is deeze Veldheer, met wien wy in onze Geschiedenisse vervolgens het meest zullen te maaken hebben.

Nederlaag der *Franschen* by *Aldenhoven*.

Eene verwaarloosde of slappe Krygstugt, weelderigheid, uit voorspoed geboren, hadt de *Franschen*, in die streeken, waar de Prins VAN SAXEN-COBURG gereed lag om hun, ter eerste gelegenheid, aan te vallen, grootlyks verzwakt. Zonder noemenswaardige tegenstand te ontmoeten, bragt

(*) Zie hier boven bl. 44.

bragt by zyn Legermagt over den *Rhyn*, en drong, op den eerſten van Lentemaand, door tot *Aldenhoven*. De *Oostenryksche* Veldheer CLAIRFAIT gaf, ten zelfden dage, berigt van een zeer groot voordeel aldaar op de *Franſchen* behaald. De Prins VAN SAXEN-COBURG ſloeg, twee dagen laater, de *Franſchen* andermaal, én bragt hun een allergewigtigst verlies toe, verſpreidde zo groot een ſchrik in het *Franſche* Leger, dat het, met agterlaating van veel Geſchuts, Krygs- en Legerbehoeftens, aan 't vlugten ſloeg, en veelerwegen de wyk nam (*). Meer dan tien duizend Man, worden gezegd ylings het Leger verlaaten en zich na *Frankryk* begeeven te hebben. LXXIV. BOEK. 1793.

DUMOURIER was thans met den aanval op *Holland*, door ons in 't breede beſchreeven (†), onledig. Het *Franſche* verſlagen en verſtrooide Leger, zich zo veel mogelyk verzamelende, riep om dien Veldheer, die, deeze rampvolle tydingen vernomen hebbende, aan het *Franſche* Leger in de *Oostenryksche Nederlanden* den volgenden Brief ſchreef, die ſcherp verwyt, doch tevens vriendlyke bemoediging, ademt; Schryven van DUMOURIER aan het *Franſche* Leger.

„ Myne braave Cameraads! myne Vrienden! myne Kinderen! gy komt een „ ſchok te ondergaan; het ſchynt dat uwe „ Republikeinſche Fierheid, die ontem„ baare moed, welke mynen voorſpoed „ heeft bewerkt, een oogenblik zyn af„ ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 387. 388.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 43 *vlg.*

LXXIV. BOEK. 1793.

„ genomen. Die ramp komt van uwe agt-
„ loosheid. Laat die U even zo wys en
„ voorzigtig maaken, als ik U dapper ge-
„ kend heb. Gy zyt dubbel sterker dan
„ de Vyanden, die U uwe post hebben
„ doen verlaaten. Die Vyanden zyn de-
„ zelfde, die wy gezamenlyk overwonnen
„ hebben in de Vlaktens van *Champagne*
„ en *Belgien*. Herinnert U, dat wy slegts
„ een hand vol Volks zynde, meer dan
„ tachtig duizend Man in de Velden van
„ *Grand Prez* en *St. Menehould* hebben
„ getrotseerd. Het zyn nog dezelfde Ge-
„ neraals, die U aanvoeren; geeft hun een
„ geheel vertrouwen. Wil de Vyand de
„ *Maas* overtrekken, stuit uwe Bataillons,
„ veld de Bajonetten; heft den *Marseil-*
„ *liaanschen* zang aán, en gy zult overwin-
„ nen. — Drie sterke plaatzen met eene
„ geduchte Artillery voorzien, omringd
„ van eene ontoeganglyke Inundatie, *Bré-*
„ *da*, *Klundert* en *Geertruidenberg*, zyn
„ binnen acht dagen bezweeken voor de
„ pooginген van Bataillons, uit *Frankryk*
„ gekomen, die nog niet gevogten had-
„ den. — Oordeelt wat U, die steeds
„ gezegepraald hebt, te doen staat. Ik
„ kan nog in eenige dagen niet by U zyn.
„ Ik heb om my met U te hereenigen
„ met Leevensmiddelen, Wapenen, Geld
„ en Krygsbehoeften, en nieuwe Bondge-
„ nooten, my, voor weinig tyds, van U
„ gescheiden. Dan myn oog waakt over
„ U, myne raadgeevingen bestuuren uwe
„ Generaals, die myne Kweekelingen, en

„ my-

„ myne Vrienden zyn. —— Schaamt U LXXIV.
„ dat gy een oogenblik ſtandvastigheid BOEK.
„ en ſtoutheid hebt gemist. Verheft uw ——
„ Republikeinsch voorhoofd; denkt op 1793.
„ wraak; ſterft vry of zyt Verwinnaars.
„ Ik bemin U als een goede Vader zyne
„ Kinderen bemint (*)."

Een Brief, ten dien zelfden tyde, aan de Commisſarisſen der Nationaale Conventie geſchreeven, getuigt, dat DUMOURIER, de zaak op verre na niet als hooploos inzag, hy drukt zich in deezer voege uit; „ Ik ben zeer gevoelig aan den „ tegenſpoed, die ons *Aaken* doet verlaaten, en de opbreeking des Belegs van „ *Maaſtricht* noodzaaklyk maakt. Daar „ door wordt onze groote Armée gebragt „ tot eene geregelde Verdeediging, waar „ van de Generaals VALENCE en MIRANDA volkomen de byzonderheden kennen. „ Zy zullen zeer wel geholpen worden, „ door de berigten van den Generaal THOUVENOT. —— Ten ware men geheel harsſenloos wierd, kan ik niet zien, „ hoe tusſchen de vyf en twintig en dertig duizend Man het zoude durven waagen de *Maas* over te trekken in het gezigt van vyftig duizend vereenigde Manſchappen, die, geduurende eenige dagen, niets anders te doen hebben, dan „ dien Overtocht te beletten. 'Er ſtaat „ dus niets te vreezen, en, indien de „ Vyand, door het geluk verſtout, dit „ kwam

Brief van DUMOURIER aan de Commisſarisſen der Nationaale Conventie.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 389.

HXXIV. BOEK. „ kwam te onderneemen, zoo het gemak-
„ lyk vallen hem te onder te brengen (*)."

1793 De Generaal MIRANDA badt, ten dien tyde, den Generaal MORETON het Volk van *Bruſſel* gerust te ſtellen, wegens de gevaaren 't zelve ingeboezemd, ten aanzien van de geſteldheid des *Franſchen* Legers; verzekerende, dat zy wel geplaatst en van genoegzaame magt waren om de Vyanden, indien zy durfden naderen, te ſlaan. Hy beſchreef den gemaakten aftocht als dringend en noodwendig om de verdere Krygsverrigtingen te beginnen, en enkel veroorzaakt, door den misſlag des Krygsvolks agter de *Rhoer* geplaatst om den aanval op *Maaſtricht* te onderſteunen; ten ſlot betuigende, „ Wanhoopt niet aan het lot van „ de Republiek, het is onder de beſchut-„ ting der Vryheid, en de beſcherming „ der Goden (†)!" —— Eenig voordeel door den Generaal DAMPIERRE ten dien dage op den Vyand behaald, ſcheen die verzekering te onderſteunen (§).

Gerust-ſtellingen der *Franſchen*.

DUMOURIER's werkzaamheden om misbruiken in

Ondertusſchen was DUMOURIER, den elfden van Lentemaand te *Bruſſel* gekomen. Onverwyld hieldt hy zich bezig om alles te herſtellen, 't geen de *Brabanders* van de *Franſchen* wendig maakte, door de Agenten der Uitvoerende Magt van de *Franſche* Re-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 576.

(†) Deeze Brief, omtrent welks mededeeling allen ſpoed gemaakt werd, was den 6 Maart gedagteekend. *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl 577.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 579.

Republiek verrigt, „ wier heiligſchenden- LXXIV.
„ de onbeſcheidenheid," gelyk DUMOURIER BOEK.
het noemde, „ het Zilverwerk uit de Ker-
„ ken hadt doen wegneemen." Dit ſtaalt- 1793.
je van ſchandlyke vrekheid moest beteu- *Brabant*
geld worden, ten bewyze dat de *Fran-* te her-
ſchen Godsdienſtige begrippen eerden. Hy ſtellen.
beval de wedergave van dat Zilverwerk,
overal waar het weggenomen mogt wee-
zen.

Hier by liet DUMOURIER het niet be-
rusten. Een tweede Afkondiging, ten dien
zelfden dage gegeeven, verzogt alle be-
windvoerende Collegien, en alle Ingezete-
nen der onderſcheidene Provincien van
Belgiën geregtlyk te doen opmaaken alle
klagten tegen de dwinglandſche Afkneve-
lingen van eenigen der Agenten, bekend
onder den naam van *Commiſſariſen der Uit-*
voerende Magt, byzonder de zodanigen, die
het kenmerk van Ontheiliging medebragten.
Met verzekering, dat hunne klagten zou-
den aangenomen worden. „ De Nationaale
„ Conventie van *Frankryk*," zo drukte hy
zich uit, „ was te zeer doordrongen van
„ de grondbeginzelen van Regtvaardigheid
„ en van Eerbied voor den Godsdienst,
„ om ongetrouwe Agenten, die het gezag
„ hunner Bedieningen misbruikt hadden,
„ niet aan alle de ſtrengheid der Wetten
„ over te geeven."

Dan, voegt de Generaal 'er nevens,
„ met deeze voldoening aan het *Belgiſch*
„ Volk te geeven, het welk benadeeld is
„ in deszelfs Godsdienſtige Begrippen,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ Perſoonen en Eigendommen, verklaar
„ ik, met leedweezen, dat al wie zich
„ zelven regt zal willen verſchaffen, met
„ den dood zal worden geſtraft; dat, zo
„ eenige Steden of Dorpen, zich Verza-
„ melingen veroorloven tegen het *Fran-*
„ *ſche* Leger, 't welk onſchuldig is aan
„ de misdryven van eenige byzondere Per-
„ ſoonen, die Steden of Dorpen geſlegt
„ of verbrand zullen worden. — Ik hoop,
„ dat het *Belgiſch* Volk, erkennende de
„ regtvaardigheid der Nationaale Conven-
„ tie, en der Krygshoofden, welke zy
„ gebruikt, de gevoelens van Broederſchap
„ herneemen zullen. die aan de twee vrye
„ Volken voegen, en my niet zal nood-
„ zaaken. om te handelen als in een Vyand-
„ lyk Land, en nog met meerder geſtreng-
„ heids: vermids gewapende Opſtanden
„ een kenmerk van Weerſpannigheid en
„ Verraad zouden medebrengen."

De gedraagingen in de Vaderlandſche Societeiten te *Bruſſel* en elders daar te Lande, moeten van eenen aart geweest zyn, dat DUMOURIER het beteugelen daar van noodig keurde, blykens eene Afkondiging deswegen gedaan, dezelve verbiedende zich in Staats- of Krygszaaken te ſteeken (*). Deeze Vergaderigen, of *Clubs*, waren zeer gevloekt by de Geestlyken, en gehaat by het Volk, door hun beſchouwd als de bronnen, waar uit de ſterke maatregelen den Godsdienst en de Belastingen be-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 579—582.

betreffende, voortvloeiden. — Regeerings-perſoonen en andere gegoede Lieden in verzekering gebragt, of vervoerd, 't welk byzonder het geval te *Antwerpen* was, werden, op last van DUMOURIER, verlost en herſteld. LXXIV. BOEK. —— 1793.

Afkondigingen en bedryven van deezen aart deeden hem de verloore Volksgunst herwinnen, en de *Franſchen* in een min haatlyk licht voorkomen, dan zy, zints eenigen tyd, beſchouwd waren. En hoe hoogst laakbaar het volgend gedrag deezes Veldheers moge geweest hebben, men kan niet nalaaten hem eene grooter maate van Mensch- en Staatkunde toe te kennen, dan veelen der Commisſarisſen, ten dien dage door de Nationaale Conventie, in de verheerde Landen gezonden. Lieden, wier gedrag de onlochenbaarſte bewyzen opleeverde, dat zy geen ander dan het laag en ſlegt oogmerk hadden, om zich, ten koſte der overwonnenen, te verryken, en onder den ſchyn van Vryheid-aanbrengers, als de volſtrektſte Overheerſchers, de eigendommen dier Volken begeerden, en ten geldhongerigen balg inſloegen. By een Volk, meer ryp voor het genot der waare Vryheid dan de Ingezetenen dier Landen, welke wy nog, vóór weinig jaaren, ten ſpeelbal zagen van een ander ſlag van Vryheidsverkondigeren (*), zou zulk een gedrag affchuw hebben moeten baaren (†). Uitwerking daar van.

Al-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX^ſte. D. bl. 293 *enz.*

(†) Zo ſterk drukken wy ons uit, niet alleen op

LXXIV. BOEK. — 1793.

Alles wat het Leger betrof vondt DUMOURIER in verwarring. Het zwaar Geſchut was grootendeels weggevoerd, deels deedt hy 't by de Armée te rug komen. Het krielde alom van na *Frankryk* vlugtende Officieren en Soldaaten. Hy beval dezelve te vatten, en na het Leger te brengen. De *Franſchen* die op *Namen* de wyk genomen hadden, beſchikte hy om den overtocht der *Maaze* te beletten.

Wat hy tot herſtel der Legers aan wendt.

DUMOURIER verdagt van het met den Vyand te houden.

Het aan veele benoodigdheden gebrek hebbend Leger van DUMOURIER, ten hoogſten op veertig duizend man begroot, behalven dat den naam van het *Hollandſch* Leger droeg, en eenige Krygsbezettingen, lag op de hoogte van *Leuven*, met de vaart na *Mechelen* voor zich. Naa dat dit Leger aan

grond van den Brief, vol vuurs, deswegen door DUMOURIER den 12 Maart aan de Nationale Conventie geſchreeven, en in de *N. Nederl. Jaarb.* bl. 554—559 te vinden; maar ook uit hoofde van andere onlochenbaare beſcheiden deswegen voorhanden. In gemelden opmerkenswaardigen Brieve ontvouwt DUMOURIER de Natuurlyke en Zedelyke oorzaaken van dien Lotwisſel. De laatſte vermeldende, vangt hy dus aan; „ Altyd heeft 'er in de menſchlyke „ Gebeurtenisſen eene vergelding van Deugden en „ een ſtraf voor Misdaaden plaats gehad. Byzondere Perſoonen mogen ontduiken aan die Voor„ zienigheid, men noeme het zo als men wil; „ want het zyn ondoorgrondelyke punten; maar „ doorblaader de Historien, en gy zult zien, dat „ de Volken die nimmer ontduiken. Zo lang onze „ zaak regtvaardig was, hebben wy den Vyand ver„ ſlaagen: dan zo dra de ſchraapzugt en onregt„ vaardigheid onze voetſtappen beſtuurden, heb„ ben wy ons zelven vernield, en onze Vyanden „ maaken 'er gebruik van."

aan 't wyken gebragt was, herstelde zich DUMOURIER, viel by *Tierlemont* den Vyand aan met een beteren uitslag. Dan by *Nederwinden* liep het den *Fransschen* geheel tegen, en werden zy genoodzaakt te rug te trekken. Alles hadt een vreemd voorkomen. En overwinning en nederlaage droeg zich zodanig toe, dat veelen van dien Veldheer de ergstdenkendste vermoedens koesterden. Men herinnere zich hoe hy voorheen reeds in verdenking gevallen was (*): en op het tydstip dat hy den inval in *Holland* deedt, eene Onderhandeling met Lord AUCKLAND, VAN DE SPIEGEL en DE MAULDE voorsloeg (†). Zommigen willen dat hy toen het plan beraamd hadt, om, zo hy overwon, met zyn zegepraalend Leger, het Koningschap in *Frankryk* te herstellen; en moest hy voor den Vyand onder doen, zyn hertocht zodanig in te rigten, dat het hem aan geene gelegenheid zou ontbreeken om, ter volvoering van dit zyn plan, onderhandelingen met de Keizerlyken voor te slaan. LXXIV. BOEK. 1793.

Dit laatste wil men dat hy, den gevaarlyken toestand zyns Legers bespeurende, gedaan, en door den Collonel MONTJOYE, aan den Collonel MACK, die by de Generaalstaf des Keizerlyken Legers was, het houden eens mondgespreks te *Leuven* voorgesteld hebbe. Een mondgesprek, waar in zy zouden overeengekomen zyn, dat de Kei- Onderhandeling met MACK.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 93.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 322.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ Keizerlyken geen groote aanvallen meer „ zouden doen, en dat DUMOURIER, van „ zynen kant, niet zou zoeken ſlag te „ leeveren — dat, ingevolge van deeze „ ſtilzwygende Wapenſtilſtand, de *Fran-* „ *ſchen* na *Bruſſel* zouden te rug trekken, „ zonder ontrust te worden —— en dat „ men, naa de ontruiming van *Bruſſel*, „ zien zou het met elkander verder te „ ſchikken."

Toedragt der zaaken.

De toedragt der zaaken was zodanig, dat, uitgenomen een heevig gevegt tuſſchen den Generaal CLAIRFAIT, (van de gemelde onderhandeling onkundig,) en de *Franſche* Voorhoede onder de Generaal LA MARCHE, waar in de *Franſchen*, naa een hardnekkig ſtryden, te rug weeken, alles blyk gaf, dat men den Oorlog enkel voerde om eerſt de *Franſchen* den *Belgiſchen* grond te doen verlaaten, en na hunne grenzen te vlugten, waar het plan van DUMOURIER zich verder zou ontwikkelen.

Nadere ontwikkeling zyns Verraads.

Ingevolge hier van ontruimde DUMOURIER, al wykende, de *Oostenrykſche Nederlanden*, en tradt te *Aath* in nadere onderhandeling met den Collonel MACK, vol wederzydsch genoegen over den dus verre beraamden en zonder aanmerklyke bloedſtorting volbragten terugtocht, en maakten verdere ſchikkingen. Thans ontdekte DUMOURIER zyn plan nader aan dien Collonel, hoe naamlyk 't zelve beſtondt om met zyn Leger na *Parys* te trekken, de Nationaale Conventie af te zetten, en de Conſtitutie met een *Koning*, van den Jaare

re MDCCLXXXIX te herſtellen. Een ontwerp, 't welk de Keizerlyken wel beviel; en breeder werd uitgewerkt in deeze nadere Onderhandeling, by welke de *Franſche* Generaals VALENCE, THOUVENOT en CHARTRES zich tegenwoordig bevonden. LXXIV. BOEK. 1793.

Te midden van alle deeze verrigtingen hadt DUMOURIER, Brief op Brief na *Parys* gezonden, daar in den ſtaat des Legers, en de geledene tegenſpoeden, ontvouwd, zyn gehouden gedrag verdeedigd, en de heerſchende Party der *Jacobynen* in *Frankryk* heftig beſchuldigd (*). Derzelver voordragt in de Nationaale Conventie baarde groote beweeging. MARAT, onder anderen, riep uit, „wy zyn tot het tydſtip gekomen, dat men het gordyn openrukken moet, en alles zeggen: wy hebben geen Generaals, die den Vyand kunnen ſlaan; geene Troepen in ſtaat om ſlag te leeveren!" — Eenige riepen, „DUMOURIER wordt door de Vyanden betaald!" Men ſprak in de Nationaale Vergadering openlyk van tydingen uit het Leger, die aankundigden, dat 'er trouwlooze zamenzweeringen beſtonden, geſmeed door Vyanden van de Republiek, om dezelve te vernietigen; en nam maatregelen om dezelve tegen te werken. DUMOURIER als een Verraader te *Parys* beſchuldigd.

Drie

(*) Bovenal verdient hier nageleezen te worden den breeden Brief op den 12 Maart geſchreeven, te vinden in de *IV Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 553. Als mede dien van 19 Maart *Ald.* bl. 417.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Zyn veel ontdekkend Onderhoud met drie Leden der Nationaale Conventie.

Drie Leden van de *Nationaale Conventie* PROLY, DESSARDYNS en PEREIRA, tot DUMOURIER, in 't laatst van Lentemaand, afgevaardigd, voor *Jacobynen* bekend ſtaande, werden niet alleen zeer koel door dien Generaal ontvangen; maar hy ſprak met de diepſte veragting over de Nationaale Conventie, oordeelende dat dezelve moest vernietigd, en door een ander Wetgeevend Lichaam vervangen worden. De Afgevaardigden gelieten zich het eenigermaate met hem eens te weezen, en op dit ſtuk zynen raad te willen inneemen. Herhaalde keeren voer hy, met de grootſte heftigheid tegen de *Jacobynen* uit. Hy weet aan dezelven alle de rampen *Frankryk* overgekomen. Hy gaf het middel op om de traagheid en gebreken der Verkiezing, door middel der Grondvergaderingen, te ontwyken, en een geregeld Lichaam van Wetgeeving daar te ſtellen. „ Dit zou," gelyk hy gezegd wordt zich uitgedrukt te hebben, „de Conſtitutie van MDCCLXXXIX „ weder in weezen brengen; geheel *Frank-* „ *ryk* zou één zyn; de wapenen zouden „ uit de handen der gewapende Royaliſten vallen; de vreemde Mogenheden, „ geen voorwendzel meer voor den Oorlog hebbende, en eene vaste Regeering „ vindende, waar mede zy in onderhandeling konden treeden; zy zouden gemaklyk zyn voor den Vredehandel, 't „ zy te zamen, 't zy ieder afzonderlyk: „ want gelooft niet dat de Republiek kan „ beſtaan; uwe misdaaden en dwaasheden „ heb-

„ hebben 'er de mogelykheid van wegge- LXXIV.
„ nomen." Verder zeide de Generaal, BOEK.
dat hy den Vrede zou ſluiten met de Mo- ——
gendheden, die met de Conventie niet 1793.
zouden willen handelen. Hy wilde het Vaderland redden door het *Koningſchap* te herſtellen. Dit zou hy met zyn Leger, en met dat der *Oostenrykeren* uitwerken. Een der Afgevaardigden ſtelde het gevaarlyke zyner onderneeming hem voor oogen; dan hy lachte met die gevaaren, zeggende, „ zich altyd by de *Oostenrykers* te zullen „ kunnen redden." Vertrouwen op de meenderheid van zyn Leger, zo Officieren als Soldaaten, om hem in 't volvoeren van zyn plan behulpzaam te zyn, deedt hem die ſtoute taal voeren.

's Mans verdere deels verydelde bemoeijingen.

Beſchuldigingen by beſchuldigingen waren tegen DUMOURIER aangevoerd, en zeven Commisſariſſen na *Ryſſel* afgevaardigd; deezen ontboden hem aldaar om zich te verantwoorden. Hy onttrok zich aan dit opontbod. Intuſſchen werd *Antwerpen* en het Kasteel, by Verdrag, door de *Franſchen* ontruimd. Zich in zyne Legerplaats by *Doornik* niet veilig agtende, week DUMOURIER, met zyn ſteeds door verloóp verzwakkend Leger, na *Bruille*, en maakte ſchikking om zich van de Gemeenſchap met *Ryſſel* te verzekeren. Deeze Stad, als mede *Orchies* en *Douay* wilde hy bemagtigen; doch dit even als de toeleg op *Valenciennes* mislukte; en kostte het leven aan den hem in dien toeleg dienstbaaren Generaal MIACZINSKY, en den Adjudant DE VEAUX,

LXXIV. BOEK. VEAUX, die gevat, na *Parys* gevoerd en met den dood gestraft werden.

1793. Werkzaamheden tegen hem, en Bezending om hem te vatten.

Naa deeze misluking wilde DUMOURIER de Vesting *Condé* bemagtigen. De Commissarissen LEQUINO, COCHON en BELLEGARDE, bemerkende dat 'er Verraad in het Léger school, weigerden en toevoer, en geld, en gaven een Manifest tegen den Veldheer uit, 't welk zy na het Léger en in de Vesting *Condé* zonden. In zyn Hoofdkwartier te *St. Amant*, digt by gemelde Vesting, kreeg hy de onaangenaame tyding, dat de Oorlogs-Minister BEURNONVILLE met vier Commissarissen LE CAMUS, LA MARQUE, BEAUVAL en GUINETTE, by hem stonden te komen. Met die weete, bykans gelyktydig, traden deeze Burgers binnen; boodschappende, dat zy afgevaardigd waren om hem te vatten, en voor de Conventie te regt te stellen. Het door hem verzogte uitstel werd afgeslaagen; waar op hy antwoordde, „ Ik „ verklaar U, zonder omwegen, dat ik „ niet na *Parys* zal gaan, om my te laa„ ten veroordeelen door een Revolutio„ naire Regtbank!" —— Op het zeggen van CAMUS, „ gy erkent dus die Regt„ bank niet?" voegde hy deezen toe, „ Ik erken ze voor een Regtbank van „ bloed en misdaaden, en zo lang ik één „ duim yzer in myne hand zal hebben, „ zal ik my 'er niet aan onderwerpen; ik „ verklaar u zelfs, dat, zo het van my „ afhing, ik ze vernietigen zou, als zynde „ een schandvlek eener vrye Natie!"

Dit

Dit heftig gesprek duurde, met verwyt op verwyt, meer dan twee uuren; waar op de last tot het in verzekering neemen van DUMOURIER volgde; doch hy hadt zorge gedraagen, dat buiten de deur staande Hussaren, dit eigenste, te zyner verlossing, aan de Commissie verzogten (*). De gevangenen werden na *Doornik* tot den Generaal CLAIRFAIT opgezonden, die hunne papieren hebbende doen verzegelen, hun voorts, onder een sterk geleide, den Prins VAN SAXEN-COBURG toeschikte. LXXIV. BOEK. 1793. Die Bezending, door hem gepast en opgezonden.

Van dit bedryf, 't welk de hoogstgaande berisping niet ontging, en door veelen met sterke kleuren van afkeuring werd afgemaald, gaf de Keizerlyke Generaal CLAIRFAIT onverwyld een zeer goedkeurend berigt aan den Graave VAN STARREMBERGH, 's Keizers Afgezant by onzen Staat; teffens vermeldende, dat de Generaal DUMOURIER, 's anderen dags, met zyn Leger, zou vertrekken, „ om alle die „ geenen te vernielen, welke zich zouden „ verzetten tegen het algemeene welzyn, „ en om aan het *Koningryk* den Vrede „ en de Rust weder te geeven (†)." Berigt desweegen aan den Keizerlyken Afgezant in 's Hage.

De Prins VAN SAXEN-COBURG vaardigde een Boode af aan den Erfprins VAN ORANJE. Brieven van DUMOURIER

(*) Behalven de genoemde vyf Heeren, vondt zich in dit lot ingewikkeld MENOCCE, Capitein der Hussaren, en Aide de Camp van den Generaal en Minister; VELLENEUVE Secretaris van het Krygsdepartement, en FAARCAUD, Secretaris der Commissie by het Leger van het Noorden.

(†) *N. Verh. by* DE CHALMOT I. D. bl. 258.

LXXIV. BOEK.

1793.

ORANJE, die zich toen in 't Hoofdkwartier te *Prinsen-Hagen* bevondt, twee Brieven medebrengende van den Generaal DUMOURIER aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg*, met last om die twee Steden, onder beding van eene *Honorabele Capitulatie*, over te geeven. By het ter hand stellen dier Brieven maakte de Erfprins van dezelve terstond gebruik tot het handhaaven der begonnen onderhandelingen, welke geen twyfel overlieten, of hy zou, binnen kort, in 't bezit dier twee Steden zyn. Hier van hun Hoog Mogenden, by eenen Brieve de weet doende, „ wenschte hy hun geluk met dit succes voor het welzyn der Republiek," gelyk hy zich uitdrukte, „ zo heilsaam, „ niet twyfelende of hun Hoog Mogenden zouden met genoegen verneemen, „ dat het Territoir van de Republiek nu „ te eenemaal van den Vyand bevryd was; „ 't welk men zekér, ten grooten deele, „ aan het goed beleid, en het krygsdadig gedrag van de Veldmaarschalk Prins „ VAN COBURG te danken hadt (*)."

aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg* om die Steden over te geeven. Gebruik van die Brieven, door den Erfprins gemaakt.

Gevoeglyk zouden wy hier kunnen overgaan, om het lot dier Steden, en de gevolgen dier geheele ontruiming, te beschryven; dan zo veel van het geen DUMOURIER, de Hoofdpersoonadie in deezen, ge-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 239. De Brieven van DUMOURIER aangemelde Commandanten VAN FLERS en VAN TILLY zyn voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 903, 904.

gezegd hebbende, kunnen wy niet nalaten wat hem voorts betreft, zo verre het tot deeze zaak betrekking heeft, te vermelden: naardemaal 't geen hem wedervoer, en by de *Franſchen*, daar uit gebooren werd, op het lot deezer Landen eene zo naauwe betrekking, en eenen zo verbaazenden invloed hadt. LXXIV. BOEK. 1793.

Brief van DUMOURIER aan het *Franſche* Leger.

DUMOURIER, zich van de gemelde Heeren verzekerd, en die in wal vaste handen overgeleeverd hebbende, ſchreef onverwijld eenen Brief aan het *Franſche* Leger, op 't welk hy vertrouwde, en van welks hulpe, ter uitvoering van zyn plan, hy zich wilde verzekeren; „ Myne Cameraaden!" dus was de inhoud, „ vier „ Commisſarisſen van de Nationaale Con„ ventie zyn gekomen, om my te arresteeren, en voor de Balie te brengen; de „ Minister van Oorlog vergezelde hen. „ Ik herdagt wat gy my belooft hebt, dat „ gy uwen *Vader* niet zoudt laaten opligten, die meermaalen het Vaderland be„ houden, die u op den weg der Over„ winning gebragt, en nog onlangs aan uw „ hoofd een eerlyken aftocht gemaakt „ heeft. Ik heb hun op eene veilige „ plaats laaten brengen, om ons tot Gy„ zelaars te ſtrekken. Het is tyd dat de „ Armée haaren wensch uitte, *Frankryk* van „ Moordenaars en Oproermaakers zuivere, „ en aan ons Vaderland de rust weder gee„ ve, welke het door de misdaaden zy„ ner Repreſentanten verlooren heeft. Het „ is tyd eene Conſtitutie te herneemen,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ welke wy drie jaaren agter een bezeten „ ren hebben, welke ons de Vryheid „ schonk, en alleen in staat is om ons „ te behoeden voor de losbandigheid der „ Anarchie, waar in men ons gestort „ heeft. Ik verklaar u, myne Cameraa„ den! dat ik u het voorbeeld zal geeven „ van vry te leeven, en te sterven. Wy „ kunnen niet vry zyn dan met goede „ Wetten: zo niet wy zullen slaaven der „ misdaad zyn (*)."

Diens verklaring aan de *Fransche* Natie.

Onmiddelyk daar op vervaardigde hy eene Verklaaring aan de *Fransche* Natie, naar gewoonte, opgevuld met een verslag van 't geen hy oordeelde ten dienste van *Frankryk* gedaan te hebben, en wat hy voorneemens was te doen. Wy kunnen niet nalaaten 'er het een en ander uit te ontleenen, 't welk de gesteldheid, waar in *Frankryk* zich toen bevondt, wel met haatlyke, doch veel al te ware kleuren, afschildert. Het vasthouden en overleeveren der Leden van de Commissie tot hen afgevaardigd, „ hadt hy alleen," volgens zyne verklaaring, „ gedaan, om hem te „ dienen tot Gyzelaars tegen de misdaa„ den van *Parys*. Door hem toegeschree„ ven aan MARAT, ROBESPIERRE en de „ misdaadige Secte der *Jacobynen* van *Pa„ rys*, die onderling den val der Gene„ raals, maar voornaamlyk den zynen, „ beslooten hadden. Die Schelmen, om„ gekogt door het Goud der Mogenhe„ den,

(*) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 671.

„ den, om de vernietiging der Armeeën LXXIV.
„ te voltooijen, hebben genoegzaam alle EOBE.
„ de Generaals doen arresteeren, en hou- ——
„ den dezelve in de gevangenissen van 1793.
„ *Parys* om hun te *Septembriseeren*: want
„ dit is het woord, dat die Monsters heb-
„ ben gesmeed, om by de Naakomeling-
„ schap, de gedagtenis te bewaaren, van
„ afschuwelyke moorden, op de zes eerste
„ dagen van *September* gepleegd. —— Ik
„ heb terstond een Wapenstilstand met de
„ Keizerlyken geslooten, terwyl ik na de
„ Hoofdstad trek, om, zo spoedig doen-
„ lyk, de zaaden van den Burgeroorlog
„ te verstikken."

Naa een akelig tafereel te hebben opgehangen van het Schrikbewind, waar onder *Frankryk* zugtte, ten dage van MARAT en ROBESPIERRE; van de verkeerde maatregelen in de overwonne Landen gevolgd, in de voortzetting van den Oorlog tegen alle Mogenheden van *Europa*, door hun in 't harnas gejaagd; van de schikkingen ten aanziene der Legers en Vlooten, roept hy uit; „ *Franschen*! wy hebben een punt
„ van Vereeniging, om het Monster van
„ Regeeringloosheid te dooden; het is
„ de Constitutie, die wy in MDCCLXXXIX
„ en de twee volgende jaaren bezwooren
„ hebben. Die is het werk van een Vry
„ Volk, en wy zullen vry blyven, wy
„ zullen onzen roem herwinnen, wanneer
„ wy deeze Constitutie weder aanneemen.
„ Laat ons dan onze deugden, en vooral
„ die van zagtzinnigheid ten toon stellen!

XXXIV. BOEK. 1793.

„ Er is reeds te veel bloeds gestort. In„ dien de Monsters, die ons ontbonden „ hebben, willen vlugten, dat zy dan el„ ders hun straf gaan zoeken, indien zy „ die niet reeds in hunne bedorvene zie„ len gevonden hebben; doch, indien zy „ de Regeeringloosheid willen staande hou„ den, dan zal myne Armée hun beteu„ gelen en straffen.

„ Ik heb, in de edelmoedigheid van de „ Vyanden, die wy zo zeer beledigd heb„ ben, de zekerheid van den uitwendigen „ Vrede gevonden. Niet alleen behandelen zy, in weerwil van den laster, wel„ ken onze Aanhitzers verspreiden, om „ ons tot wreedheid aan te spoeren, onze „ Gekwetsten, Zieken en Gevangenen „ met menschlievenheid, en op eene edel„ moedige wyze; maar zy verbinden zich, „ boven dat, hunnen mersch te staa„ ken, niet over onze Grenzen te ko„ men, en door onze braave Armée on„ ze binnenlandsche onlusten te laaten be„ slissen.

„ Dat toch de geheiligde Fakkel van „ Vaderlandsliefde de deugd en moed in „ ons doe ontvonken! Op het enkel „ woord van *Constitutie* zal de Burgeroor„ log een einde neemen, of zal niet kun„ nen bestaan, dan tegen eenige kwaad„ willigen, die niet langer ondersteund „ zullen worden, door de vreemde Mo„ genheden, welke geen haat hebben, „ dan tegen onze misdaadige Oproerigen, „ en niet anders wenschen, dan haare ag-

„ ting

„ ting en vriendſchap weder te geeven LXXIV.
„ aan eene Natie, waar van de dwaalin- BOEK.
„ gen, en regeeringloosheid geheel *Europa* ——
„ bekommeren en ontrusten. De Vrede 1793.
„ zal de vrugt van dit beſluit zyn, en de
„ Troepen van Linie, zo wel als de braa-
„ ve Nationaale Vrywilligers, die, zedert
„ een jaar, zich voor de Vryheid hebben
„ opgeofferd, en een afkeer van Regee-
„ ringloosheid hebben, zullen by hunne
„ Familien gaan rusten, naa dat zy dit
„ edel werk verrigt hebben.

„ Wat my betreft, ik heb reeds den
„ Eed gedaan en herhaal dien voor de
„ ganſche Natie en geheel *Europa*, dat ik
„ naamlyk, zo dra als ik het heil van myn
„ Vaderland, door het herſtel der Con-
„ ſtitutie, van Orde en van Vrede, zal
„ bewerkt hebben, ik alle myne aanzien-
„ lyke Bedieningen zal nederleggen en in
„ eenzaamheid het geluk myner Medebur-
„ geren zal gaan genieten (*)."

Van den Brief aan 't *Franſche* Leger gerigt (†) beloofde zich DUMOURIER alles; doch het misnoegen der Soldaaten werd gaande gehouden en opgewekt door eenige Legerhoofden, onder welke DAMPIERRE uitſtak. BERNASE, een Officier, die zich in de kamer bevond by de gevangenneeming der Afgevaardigden wist DUMOURIER te misleiden, en een gedeelte des Krygs- Werkingen van DUMOURIER.

(*) *Nieuwe Verzamel.* by DE CHALMOT I. D. bl. 264—272.

(†) Zie hier boven bl. 65.

LXXIV. BOEK. 1793.

Krygsvolks tegen hem te winnen (*); terwyl de Commisfarisfen te *Valenciennes* en *Ryssel*, den afval van de gehegdheid aan dat verdagte Legerhoofd met vrugt bewerkten.

Vlugt van DUMOURIER met de zynen.

De dag, beftemd om het plan van DUMOURIER te voltooijen, was de dag der verydelinge; op den vierden van Grasmaand, zou hy tusfchen *Brusfel* en *Condé* den Prins van SAXEN-COBURG, den Aartshertog CAREL en den Collonel MACK ten dien einde aantreffen. In het Leger was de gisting toegenomen. Op den weg na de plaats der onderhandelinge zag hy niet alleen het verloop zyns Volks; maar een gedeelte van 't zelve, onder het geschreeuw, *hou hem! hou hem!* op hem aanrukken. Zy fchooten op den vlugtenden Generaal, zo dat eenigen van zyn geleide, en veele paarden fneuvelden. Niet dan met groot leevensgevaar bereikte hy de eerfte post des Keizerlyken Legers; en vondt daar veiligheid. Deeze zogten alle Generaals met de mindere Officieren, die tot zyne Party behoorden, door tot de Keizerlyken den wyk te neemen, hier in gevolgd door eenig Paarden- en Voetvolk, die vlugtende na *Doornik* toogen. In deeze bystere verwarring bleef de Krygskas by het Leger, welks geheel verloop, door de Commisfarisfen, en de aan *Frankryk* getrouw gebleevene Officieren voorkomen werd.

In

(*) Men vindt dien Verflag in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 691.

In ongunſtiger omſtandigheden, dan men zich beloofd en verwagt hadt, moest thans het Plan, om *Frankryk* weder een Koning te bezorgen, worden voortgezet. Hier toe diende eene Proclamatie des Prinſen VAN SAXEN-COBURG aan de *Franſchen*, die betuigde in de voorheen gegeevene Verklaaring van DUMOURIER (*) volledig gekenſchetst gevonden te hebben de gevoelens en grondbeginzelen van een deugdzaam Man, die opregt zyn Vaderland beminde, en aan de Regeeringloosheid en de rampen, welke hetzelve vernielden, een einde tragtte te maaken, met aan hetzelve eene verſtandige en vaste Conſtitutie en Regeeringsbeſtuur te verzorgen. Dit wist hy was de eenpaarige wensch van alle de Souverainen, die om woelzieke Dryvers te keer te gaan, tegen *Frankryk* de wapens hadden opgevat, en inzonderheid die van zyn Majeſteit den Keizer en den *Pruiſſiſchen* Monarch. Ten diepſte getroffen, door de geſteldheid waar in zich *Frankryk* bevondt, en niet anders verlangende dan den voorſpoed en roem van een Land, door zo menigvuldige folteringen en ongelukken geteisterd, verklaarde hy, „ dat „ hy, met alle de magten hem toever„ trouwd, de edelmoedige en weldoende „ inzigten van den Generaal en Chef DU„ MOURIER en diens braave Leger, zou „ onderſchraagen, en behulpzaam zyn." — Bereidvaardig was hy, indien deeze Generaal

LEEUW. BOEK. 1793. Proclamatie van SAXEN-COBURG aan de *Franſchen*.

(*) Zie hier boven bl. 66.

LXXIV. BOEK. 1793.

raal zulks van hem vorderde, om een gedeelte van zyne Krygsmagt, by de *Fransche* Troupes te voegen, om als Vrienden en Wapengenooten zamen te werken, om aan *Frankryk* zynen Conſtitutioneelen Koning weder te geeven, benevens de Conſtitutie, welke het voor zich bepaald hadt, en gevolglyk de middelen om dezelve te verbeteren, indien de Natie ze onvolkomen mogt vinden; om dus in *Frankryk*, zo wel als in het overige van *Europa*, den Vrede, het vertrouwen en het geluk te herſtellen. „ Ik verklaar," voegde hy 'er nevens, „ op myn woord van Eer, „ dat ik geenzins op het *Franſche* Grondgebied zal komen, om 'er veroveringen „ te maaken: maar enkel ter bereiking „ van de bovengemelde inzigten —— als „ mede dat ik, byaldien de Krygsverrigtingen mogten vorderen, dat de eene „ of andere ſterke Veſting aan myn Krygsvolk werd overgegeeven, ik die nimmer „ anders zal aanmerken, dan als een geheiligd Onderpand, en verbind my, op „ de allernadruklykſte en duidelykſte wyze, om die weder te rug te geeven, „ zo ras het Regeeringsbeſtuur, dat in „ *Frankryk* zal bepaald worden, of wel „ de dappere Generaal, met wien ik gemeenſchaplyk handel, zulks zullen eiſchen." —— Ten ſlot 'er byvoegende, dat hy de allerſtrengſte bevelen zou geeven, en de meestgeſchikſte maatregels neemen, om het pleegen van alle buitenſpoorigheden aan zyn Krygsvolk te beletten,

en

en voor te komen, dat zy geen geweld of afpersſing den Volke aandeeden, overal Perſoonen en Eigendommen op het *Franſche* Grondgebied eerbiedigende, en dat, wie ook van zyn onderhebbend Leger deeze zyne bevelen zou tegengaan, terſtond met den ſchandelykſten dood zou geſtraft worden (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Aankondiging van de Nationaale Conventie aan het Leger.

Minder ingangs, dan beoogd en verwagt was, vondt dit ſtuk. Grooter uitwerking baarde eene Aankondiging, ten dien dage, gedaan door de *Nationaale Conventie* aan het *Belgiſche* Leger. „ DUMOURIER heeft zyn Vaderland verraaden, die Zamenzweerder, onder wiens „ bevel, Ul. dapperheid onlangs overwinningen behaalde, waar van hy aan zich „ zelven den roem toeſchreef, zoekt niets „ anders dan om U nederlaagen te doen „ ondergaan, ten einde 'er U de ſchande „ van toe te ſchryven. Hy tragt tegen „ de Vryheid de wapenen te wenden, „ die gy niet anders dan tot weering van „ de Dwinglandy hadt opgevat. —— Gy „ *Franſchen!* uw Vaderland bedreigen! „ Gy, tegen uwe Vrienden, uwe Broeders, uwe Vrouwen en Kinderen optrekken! —— Neen, gy zyt niet bekwaam tot de allerſnoodſte der misdryven! De Soldaaten van de Vryheid „ zyn niet eensklaps de veragtlyke Medepligtigen van eenen Staatkundigen „ Schelm geworden! — Ach! is het niet „ op

(*) *N. Verh. by* DE CHALMOT II. D. bl. 57.

LXXIV. BOEK. 1793. „ op de ſtem van het Vaderland, dat Gy „ zyt uitgetrokken, dat Gy overwonnen „ hebt? Is het niet nog dat zelfde Va„ derland, het welk uwe armen en uwe „ wapenen vordert? Haare geheiligde „ ſtem zal zich in het diepſt van uw hart „ doen gevoelen; gy zult het geheugen „ vernieuwen van uwe Overwinningen, „ en van yver branden om nieuwe te be„ haalen.

„ Dusdanig beoordeelden Ulieden de „ Vertegenwoordigers der Natie, wier ver„ trouwen en agting gy bezit. Zy ken„ nen U beter dan de trouwlooze Chef, „ die U bedriegt; ten einde Ulieden te „ onteeren, en in 't verderf te ſleepen. „ Zyn vermetele hand heeft *de Souverain„ teit van het Volk* geſchonden, met die „ van deszelfs Vertegenwoordigers te doen „ vatten, door de Nationaale Conventie „ tot Ulieden afgevaardigd. —— Zyn mis„ dryf is openbaar: hy wil U *een Koning* „ *geven!* Zyn Naam is aan de Eerloos„ heid gewyd; zyn Hoofd tot het Scha„ vot beſtemd: wreekt uwen roem en het „ Vaderland; leevert den Verraader over; „ een Burgerkroon is de beloonende prys „ welke U wagt (*)!

„ *Fran-*

(*) DUMOURIER werd buiten de Wet geſteld, en alle Burgers gemagtigd om op hem los te gaan, met toezegging van 300,000 *Livres* en het verkrygen van een *Burgerkroon* voor hem of zyne Erfgenaamen, die DUMOURIER zou vatten, en leevend of dood te *Parys* brengen. Alle Generaals en Commandanten van Steden, alle Geconſtitueerde Mag-

„ *Franſche* Soldaaten! indien het moge- LXXIV.
„ lyk kon zyn, dat 'er onder Ulieden BOEK.
„ Mannen konden gevonden worden, die ——
„ niet getrouw bleeven door den afſchuw, 1793.
„ welke het Verraad inboezemt, dat zy
„ ten minſten leeren om het te zyn door
„ de vrees voor de ſtraf.

„ Gylieden zyt enkel de Voorhoede van
„ de Natie: zy is in 't geheel agter U,
„ gereed ſtaande om alle die geenen, wel-
„ ke geneigd zyn haar te dienen, te be-
„ ſchermen, en die geenen, welke weder-
„ ſtreevig zouden durven zyn, met haaren
„ blixem te verpletteren. —— De Verraa-
„ der DUMOURIER heeft *Parys* gelasterd,
„ om U tegen die Stad, welke de wieg
„ en bakermat der Vryheid is, en dezelve
„ ook moet onderſchraagen, op te zetten,
„ en in 't harnas te jaagen. —— *Parys* is
„ in rust en waakt voor de veiligheid der
„ Volksvertegenwoordigeren, eerbiedigt de
„ Wetten, en is bereid om haare *Repu-*
„ *blikeinſche Legerbenden* te doen aanruk-
„ ken.

„ DUMOURIER heeft Ulieden de *Natio-*
„ *naale Conventie* willen doen beſchouwen
„ als in *twee Facties* verdeeld: hy heeft
„ gebruik gemaakt van eenige Debatten,
„ wel-

Magten in *Frankryk*, werden verboden DUMOURIER als Generaal te erkennen, op ſtraffe van voor een Verraader des Vaderlands te zullen gehouden en met den dood geſtraft te zullen worden, en met Verbeurtverklaaring hunner Goederen, ten voor- deele van de Republiek. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 687.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ welke de brandende Liefde voor de „ Vryheid, die altoos agterdogtig is, in„ zonderheid in tyden van beroertens, by „ Menſchen heeft moeten verwekken, aan „ wien de belangens van een groot Volk „ zyn toevertrouwd.

„ Republikeinſche Soldaaten! het is een „ trouwloosheid van zynen wege, ten „ einde Ulieden tot blinde werktuigen te „ maaken van *de Vernietiging der Conven„ tie*, en de *Herſtelling der Koninglyke Waar„ digheid*. De Nationaale Conventie is „ één, zo als de Natie; zy zal de onver„ deelbaarheid der Republiek ſchraagen. „ Zy heeft zich rondsom den *Standaard* „ *der Vryheid* verzameld (*); zy zal die, „ is het noodig in uwe Geledéren draa„ gen;

(*) Deeze ſpreekwyze *zich rondsom den Standaard der Vryheid te verzamelen*, is eene zeer gebruiklyke, ten deezen tyde geworden. Met een enkel woord willen wy hier de herkomst en betekenis melden. De *Franſchen* bezigen hier het woord *Oriflamme*, waar mede zy oudtyds bedoelden zekeren *Standaard* of *Vaan*, in de Abtdye van *St. Denys* bewaard, en nooit van daar gevoerd, dan by een gewigtigen Krygstocht. Die denzelven afhaalde moest, in de handen des Abts van *St. Denys*, zweeren, dien Standaart, ten koste van zyn leeven, te zullen beſchermen. Doorgaans werd dit Heiligdom voor den Perſoon des Konings of wel van het Legerhoofd gedraagen. Men wil dat dezelve in den jaare 1382 weggeraakt is, althans de Geſchiedenis vermeldt 'er niets van, zints dat Jaar. FURITIERRE *Dict. Univers Art.* ORIFLAMME. Zie over de afleiding van dit woord DU FRESNE DU CANGE *Gloſſarium ad Scriptores mediæ et infimæ Latinitatis*, in voce AURIFLAMMA.

„ geh; zy doet eenſtemmig den Eed om LXXIV.
„ met Ulieden te ſterven, of de Zamen- BOEK.
„ zweerders en Dwingelanden, en alle ——
„ derzelver Aanhangers, uit te rooijen en 1793.
„ te verdelgen! (*)."

Alles daarenboven dreeg zich, en in *Frankryk*, en in 't Leger, zodanig toe, dat de hoop, om langs den bedoelden weg des Verraads, te ſlaagen, geheel in rook verdween. Getuigen hier van een tweede Verklaaring des Prinſen van SAXEN-COBURG, op den negenden van Grasmaand gedagtekend, waar in hy die van den vyfden dier Maand herriep, met de ſtellige verklaaring, „ dat de Staat van Oorlog, „ welke tuſſchen het Hof van *Weenen*, „ de Vereenigde Mogenheden, en *Frank-* „ *ryk*, plaats vondt, van dit tydſtip af aan, „ volkomen herſteld was." Weshalven van zyne eerſte Verklaaring niets in ſtand zou blyven, dan de onſchendbaare verbintenis, welke hy met vermaak vernieuwde, dat de allergeſtrengſte Krygstugt op het *Franſche* Grondgebied, door zyn Krygsvolk, zou in agt genomen en alle overtreeding dien aangaande, met de uiterſte geſtrengheid geſtraft zou worden (†). SAXEN-COBURG herroept zyne eerſte verklaaring.

Zo verliet DUMOURIER een Leger, by 't welk hy de plaats vervangen hadt van LA FAYETTE, dien wy 't zelve, op eene andere wyze, en in voor hem ongunſtiger afloopende omſtandigheden, weleer zagen ver- SAXEN-COBURG verdeedigt DUMOURIER.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 62.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 59.

LXXIV. BOEK. 1793. verlaaten (*). Dumouriez vondt by de Keizerlyken lyfsberging, en in den Prins van Saxen-Coburg denen Verdeediger: immers deeze Overloopet, door de Commisfarisfen van de Nationaale Conventie, Lequino, Cochon en Bellegarde in eenen Brieve aan dien Veldheer, als een Verraader zyns Vaderlands beschuldigd, voor wien die Prins geen agting kon hebben, wien de opregtheid verboode eene Schuilplaats te geeven; met byvoeging dat de Prins de Leden der Conventie, door dien Verraader overgeleverd, niet hadt behoorden te ontvangen (†), gaf ten antwoord; den Generaal Dumouriez niet als een Verraader te hebben aangemerkt; maar als een, die by hem nooit, dan van het geluk zyns Vaderlands, gesprooken hade; op welken agtenswaardigen grondslag zyne geheele onderneeming gevestigd was. Dat in het verschil van gedagten, 's Mans geheele misdaad bestondt dat zyne Grondbeginzels hem te rug riepen tot die Constitutie, welke weleer der *Franschen* Afgod was; daar in zag hy het geluk van *Frankryk*, en de rust van *Europa*. Hier in was niets dat verdiende om hem aan de Eerdosheid en den Dood der Booswichten over te geeven. — Coburg ontkent alle Verstandhouding, en beroept zich op de wyze op welke zy tegen elkander gestreeden

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV D. bl. 73.
(†) *N. Verzamel. by* de Chalmot II. D. bl. 64.

den handel (*); als mede op de voorwaarden des Verdrags, ten opzigte van het binnenlandsch Bestuur van *Frankryk* (†). — Het lot der vier Commissarissen, schryft hy, was in hunne handen (§).

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Schoon de Schryvers van den eersten Brieve aan den Prins VAN SAXEN-COBURG, op het ontvangen deezer Beantwoording, reeds van *Valenciennes* vertrokken waren, bleeven dier Plaatsvervullers DUBOIS-DUBAY en BRIET, niet in gebreke om onverwyld een wederleggenden Brief aan den *Oostenryksch*en Legerhevélhebber te schikken. Zy stemden ten volle toe, dat in *gevoelens* te verschillen geene misdaad was: dewyl een wettige misdaad niet betrekkelyk was dan tot *daaden*. Aan deeze laatste beweerden zy, hadt DUMOURIER zich schuldig gemaakt, en in 't oog van de geheele Wereld voor een Verraader doen kennen. „ Met zyn Vaderland," op dat wy de eigen woorden deezes opmerklyken Briefs afschryven, „ op eene „ voordeelige wyze te behouden, en voor „ 't zelve te sterven, indien zulks vereischt wierd, hadt hy zich met eenwig„ durenden Roem bedekt. Nu heeft hy „ zich, tot in het laatste Naageslacht, met „ Schande overladen, door 't zelve te

Hoe beantwoort door *Fransche* Commissarissen.

„ voe-

(*) De loop des stryds door ons hier boven opgegeeven, spreekt die verzeketing tegen, zie bl. 56.

(†) Dit nam de zaak in geschil als beweezen aan; immers sprak DUMOURIER met zo veele woorden om *Frankryk* weder eenen *Koning* te geeven.

(§) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 65.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ zoeken te verderven. —— Hy beging „ zelfs eene groote misdaad, enkel met „ zynen wil te willen ſtellen in de plaats „ van dien zyns Vaderlands, om daar aan „ zelve een Regeeringsbeſtuur te geeven, „ van welk eenen aart dit ook mogt zyn. „ De wil van een Legerbevelhebber, aan„ gekant tegen het wettig Gezag, al was „ die zelfs goed, is eene vernieling van „ alle grondbeginzelen, en een aanval te„ gen de *Nationaale Souverainiteit*. —— „ Maar wat heeft DUMOURIER in zyn „ ſchild gevoerd? Al dat geen, 't welk „ onze onverzoenlykſte Vyanden hebben „ getragt uit te werken: onze Legerbenden te verleiden, die tegen hun Vader„ land op te ſtooken, en aan te voeren; „ ons eenen nieuwen Dwingeland te gee„ ven; zich met onze Vyanden zamen te „ voegen; ten einde zyne misdaadige voor„ neemens ten uitvoer te brengen. Wat „ kon hy erger te werk ſtellen? De ſchul„ dige LA FAYETTE, dien hy heeft ver„ oordeeld, en aan de Eerloosheid toege„ wyd, hadt die wel zo veel gedaan? „ Hadt hy geen *Trouw gezworen aan het „ Gemeenebest*; en het vertrouwen der „ *Franſche* Natie verkreegen? Op dien „ enkel tytel *Generaal!* maakt gy gebruik „ van zyne trouwloosheid; maar gy houdt „ hem niet voor onſchuldig. —— Gy „ ſpreekt ons van die Conſtitutie, welke „ gy zegt dat onze Afgod was; die Con„ ſtitutie is in duigen gevallen, door de „ ſchuld zelfs van die geenen, welke 'er

„ nu

„ nu na zouden verlangen, en ze toen LXXIV.
„ ten tyde niet wilden hebben. Zy kon BOEK.
„ van geen langen duur zyn: dewyl zé ——
„ aan geen Volk voldeedt, dat de *volko-* 1793.
„ *menſte Vryheid* begeerde. De Natie heeft
„ 'er eene wreede proeve van genomen,
„ en deeze heeft haar daar van volkomen
„ afkeerig gemaakt. Zy heeft na de Ge-
„ meenebest-Regeeringsvorm verlangd;
„ zy heeft die bezwooren; ook zal zy
„ die onderſchraagen, of zich onder der-
„ zelver puinhoopen begraaven (*)." Zo beſlooten deeze Plaatsbekleeders op denzelfden trant als hunne Voorgangers, die den Prins VAN SAXEN-COBURG verzekerd hadden; „ de *Franſche Natie* zal geheel „ omkomen, of vry weezen!"

Verlegenheidder geenen, die hier te Lande in den Aanſlag van DUMOURIER gedeeld hadden.

Welhaast verving de Generaal DAMPIERRE, de groote tegenſtander van DUMOURIER, diens post by 't Leger (†). Dan wy moeten de Krygsverrigtingen, op deeze Omwenteling in het *Franſche* Leger volgende, hier onaangeroerd laaten, om te beſchouwen hoe het zich in ons Vaderland met de Ontruiming der door de *Franſchen* vermeesterde Steden toedroeg, op hoedanig eene wyze, en welk deel onze Staat in den hervatten Kryg nam, nevens den wisſelkans daar in beproefd: met een enkel woord optekenende, dat dit ontzettend Verraad van DUMOURIER, zo by de uitgeweekene *Bataaven* in *Frankryk*, als

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 66.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 684 en 694.

LXXIV. BOEK. 1793. als die het Leger gevolgd waren, met de hoop, om, onder de Vaandelen van dien Veldheer, op welken zy allen vertrouwen ſtelden, in hun Vaderland weder te zullen keeren, ſpyt en woede baarde. En vermeenen wy, de Burgers BLAUW en IRHOVEN VAN DAM, ten opzigte van de zodanigen in den Vaderlande, die zich ingelaaten hadden tot werkzaamheden, in verband ſtaande met den toen gedaanen Inval en gedreigde verdere Voortrukking der *Franſchen*, wel te mogen naaſchryven, als zy, ten dien opzigte, deeze woorden bezigen. „ De pen valt ons uit de handen, „ om eene juiste beſchryving te geeven „ van den ſtaat van wanhoop, vertwyfe„ ling, en de werking der ſtrydigſte en „ woedendſte hartstogten, waar toe de „ edelmoedige Gemeenebestgezinden, door „ deeze ontzettende Gebeurtenis, zyn ge„ bragt geworden! Zy bevonden zich „ door dezelve eensklaps op den uiterſten „ rand van hunnen onvermydelyken on„ dergang; en niets dan het ſchrander en „ kloekmoedig beleid, door hun van den „ beginne af aan ſtandvastig gehouden, „ heeft hun, ten dien tyde, voorzeker, „ voor eene gewisſe verdelging en uit„ rooijing kunnen bewaaren. —— Dan „ deeze groote gebeurtenis heeft tevens „ geenzins kunnen naalaaten de Vrienden „ van het *Franſche* Volk in *Nederland* met „ eene ſchrik en vreeze te bevangen; — „ die hun, naa deeze tweede vreeslyke en „ geduchte les van de zyde hunner Vrien-

„ den

„ den ontvangen te hebben, ten uiterſten LXXIV.
„ omzigtig heeft gemaakt, om zich voort- BOEK.
„ taan, op eenen onzekeren voet met ——
„ eenige onderneemingen in te laaten, die 1793.
„ zy, des noods, met hunne eigene krag-
„ ten, niet zouden kunnen ondersteu-
„ nen (*)."

Reeds vermeldden wy van de Brieven aan den Erfprins van *Oranje* toegeſchikt, waar in DUMOURIER de ontruiming en wedergave der vermeesterde Steden *Breda* en *Geertruidenberg* den daar gelaatene Bevelhebberen aanbeval (†). —— Aan woelingen en luidrugtigheden hadt het *Breda*, zints de overgave aan de *Franſchen*, niet ontbrooken (§); doch de algemeene werkloosheid der Burgeren, gepaard met den aanhoudenden last der Inlegeringe des Krygsvolks, ſchoon deeze laatſte zo draaglyk gemaakt was, als de aart der zaake gehengde, deedt morrend misnoegen tegen de *Franſchen* by veelen ontſtaan, aangekweekt door een en ander voorval van onaangenaamen aart, niet zelden uit misverſtand gebooren. Anderen waren hier in lydelyker, door het denkbeeld, dat deeze ſtand der dingen niet lang kon aanhouden. Eenigen zagen heil, en de gemeenſchap met *Hol-*

Geſteldheid te *Breda* ten tyde dat de *Franſchen* in die Stad waren.

(*) *Geſchiedkundig Verhaal van het gedrag der Nederlandſche Gemeenebestgezinden, gedurende den tegenwoordigen Oorlog, door de Franſche Republiek aan den Stadhouder en zynen Aanhang verklaard op de* 1 Feb. 1793. door BLAUW en IRHOVEN VAN DAM.

(†) Zie hier boven bl. 64.

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 4. *enz.*

LXXIV. BOEK. 1793.

Holland, weder te gemoete, uit het verder doordringen der *Franſchen*; zommigen daar en tegen uit het ſtuiten van den loop dier vermeesteringen.

Vrees voor andermaal belegerd te zullen worden.

Nieuwe onrust ging den *Bredaënaaren* aan, op het verſpreidde gerugt van een ſlag ten nadeele van de *Franſchen* uitgevallen, gepaard met dat der aannadering van *Hollandſche* en *Pruiſſiſche* Krygsbenden, die deeze Veste met een tweede beleg dreigden. Veelen verlieten de Stad. Om dit te voorkomen, diende eene en andere gerustſtellende bekendmaaking, het verſpreide voor van alle waarheid ontbloot verklaarende; als mede dat de Stad *Breda*, door de ſchikking des *Franſchen* Krygsvolks volkomen gedekt, en zo veilig was, dat men voor niets dergelyks behoefde te vreezen. De verſpreiders der ontrustende tydingen werden in verzekering genomen, ſcherp bedreigd; doch weder losgelaaten. Dan de geheele toedragt der zaaken, boven al het opbreeken des Belegs van de *Willemſtad*, deedt ras de ongegrondheid der gegeevene gerustſtellingen, en de gepastheid der vreeze blyken, zo dat het ontruimen der Stad door de Burgeren dermaate toenam, dat men daar tegen het draagen van Voorzorgen hoogst noodig oordeelde.

De Generaal en Commandant Flers vordert een Ge-

Te midden van die onzekerheid bekwam de *Franſche* Commandant Custere, die de agting en genegenheid der Burgeren vry algemeen hadt weggedraagen, wegens toeneemende ongeſteldheid, zyn ontſlag, en vertrok na *Brabant*. Van diens Opvolger,

ger, den Generaal CHARLES FLERS, met den rang van Gouverneur bekleed, en met de magt voorzien om een Stads-commandant onder zich aan te ſtellen, beloofden zich den Burgeren, door zyne gedraagingen, min goeds, en bragt hy de Municipaliteit in geene geringe verlegenheid door aan dezelve te kennen te geeven, hoe hy vernomen hadt, dat het in *Breda* de gewoonte was om aan de tydlyke Gouverneurs, by derzelver aankomst, een Geſchenk van eenige duizenden Guldens te doen: weshalven hy verwagtte en eischte, dat men hem die gewoone Gifte zou ter hand ſtellen. De Municipaliteit, niet genegen om dien eisch te voldoen, en ſchroomende dezelve af te ſlaan, zogt, door een vriendlyk en uitſtellend antwoord tyd, te winnen, en vervolgens door zagte middelen, den nieuwen Gouverneur van zynen eisch te doen afzien. Zy ſlaagden hier in, door een zyner Adjudanten, die veel op den Generaal vermogt, in hunne belangens over te haalen, en hem bewoog deeze onaangenaame ſnaar niet verder te roeren. LXXIV. BOEK. 1792. ſchenk; doch ontvangt het niet.

De tyding der nederlaage van DUMOURIER, in *Breda* gebragt, baarde by de *Franſchen* niet alleen eene algemeene verſlaagenheid; maar werkzaamheden, die het ontruimen der Veste ſpelden. Het uittrekken van Volk, Geſchut, Leger- en Ammunitie-wagens, 't welk, met de zigtbaarſte verhaasting, eenige uuren aanhieldt, deedt het denkbeeld gebooren worden, dat de *Franſchen*, binnen kort, geheel en al Uitzigten van Ontruiming.

LXXIV. BOEK. de Stad, in ſtilte, zouden ontruimen, en plaats maaken voor *Hollandſche* of *Pruiſſiſche* Krygsbenden.

1792. Weder verdonkerd. In deeze verwagting vondt men zich, den volgenden dag, bedroogen. Het *Franſche* Krygsvolk verzamelde zich weder in de Stad, en tot op vyf of zes honderd man, door het uittrekken gedund zynde, groeide het wederom aan tot ruim vier duizend. Daarenboven deedt de Commandant FLERS, by Afkondiging, de Burgers verzoeken, om zich, binnen den tyd van zes dagen, voor zes maanden, van Leeftogt te voorzien; met byvoeging, dat zy, die aan dit verzoek niet konden of wilden voldoen, de Stad, binnen dien bepaalden tyd, konden verlaaten. Hier toe zou men hun paſſen verleenen; met toezegging, dat voor hunne Goederen en Bezittingen, geduurende hunne afweezigheid, zorg zou worden gedraagen, even als of zy zelve daar by tegenwoordig waren.

Uitwyken der Burgeren. Meer dan een derde gedeelte der aanzienlykſte Burgeren hadt, binnen dien tyd, de Stad verlaaten; en veelen zouden hunne voetſtappen gevolgd weezen, was het verkrygen der paſſen niet moeilyker gemaakt, en den tyd daar toe, door den Commandant ingekort. By de vrees voor een beleg werkte tot dit verlaaten der Stad mede, de onmogelykheid om aan den eisch, den leeftogt betreffende, te voldoen. Alle gemeenſchap van buiten was geſlooten, en de toevoer afgeſneeden. Alleen van de naastbygelegene Dorpen en het Plat-

Platteland, omtrent twee uuren in den omtrek, kon men iets verwagten; doch weinig: naardemaal de *Franſchen*, zints eenigen tyd, van daar zeer veel dier behoeftens gehaald hadden. LXXIV. BOEK. 1793.

Met dit verzamelen des voorraads voeren de *Franſchen* voort, niet zonder, van tyd tot tyd, in ſchermutzelingen te geraaken met het ſteeds naderend Krygsvolk van onzen Staat, en zich gedwongen te vinden, zonder hun oogmerk bereikt te hebben, te rug te keeren. Eene ontmoeting van honderd en vyftig *Franſchen*, met twee Veldſtukken voorzien, tot het inzamelen van voorraad uitgetoogen, was van dat gevolg, dat zy in de uiterſte verlegenheid geraakten, door hun tegenkomende *Hollandſche* Krygsknegten. Twee of drie hunner vonden middel om te ontkomen, en de Stad te bereiken. Zy gaven den Commandant kennis van het gevaar, waar in zich hunne makkers bevonden. Vier honderd man wilde hy te hunner redding uitzenden; doch deezen, op de Markt gekomen, en de zeker vergrootende gerugten van de aanmadering der Vyanden vernomen hebbende, weigerden, zich tot dien tocht te laaten gebruiken. — Het aan zich zelven overgelaaten Krygsvolk, in den donker omdwaalende, geraakte 's nagts in gevegt met *Staatſch* en *Pruiſſiſch* Krygsvolk. Deeze laatſte ontmoeting liet hun geen twyfel meer over, dat zy van alle zyden door den Vyand omringd, en van de Stad afgeſneeden waren. Lot van eenige uitgetoogene *Franſchen*.

LXXIV. BOEK. 1793.

ren. Een nabygelegen bosch was hun wykplaats. Het geschut lieten zy in eene sloot zinken. By het opgekomen maanlicht zagen zy een huis, op eenigen afstand. Terstond begaven zy zich derwaards. Dit was het Huis van den Intendant der Bosschen van den Prins, de Heer KOOLE. Zy verzogten deezen, by kennisgeeving van den nood, waar in zy zich bevonden, hun een veiligen weg na *Breda* aan te wyzen. Uit de door hun gegeevene berigten opmaakende, en waarschynlyk niet anders weetende, dat alle toegangen bezet waren, betuigde hy daar toe geen kans te zien. Zy verlangden daar op een *Hollandsch* Officier te spreeken, met verzekering van hunne bereidvaardigheid om zich als Krygsgevangenen over te geeven. De Heer KOOLE liet die afgematte en verlegenen, eenige verkwikking en verversching geeven; hy boodt zelve aan na *'s Prinsen Hage* te ryden, en van hun voorstel aldaar aan den bevelvoerenden Officier kennis te geeven. Zy berusten hier in. Dan hy vondt te *'s Prinsen Hage* geen Volk, en reedt voort na *Ginneken;* waar hy den Erfprins aantrof, en deezen van dit voorval kennis gaf, die onmiddelyk daar op den Collonel VAN QUADT, met veertig man, afvaardigde. Aan deezen gaven de *Franschen* zich over. Hy bragt ze na het Hoofdkwartier.

De vrees voor een Beleg verdwynt.

Binnen *Breda*, middelerwyl in den best mogelyken staat van verdeediging gesteld, en van eene maatige Bezetting voorzien, ver-

verwagtte men, dat eene manmoedige verdeediging het herneemen moeilyk gemaakt en een langduurig beleg ten gevolge zou gehad hebben. Dan de tyding van den voorſpoed der *Oostenrykeren* in het bemagtigen van gansch *Brabant* en *Luikerland*, en vooral het overgaan des Kasteels van *Antwerpen*, deedt het gelaat der dingen geheel veranderen. De *Franſchen*, van alle zyden ingeſlooten, begreepen dat daadigen beter was; dan, naa een vrugtloozen tegenſtand, zich aan de genade of ongenade van hunne zegepraalende Vyanden te moeten onderwerpen. LXXIV. BOEK. 1793.

Door de *Franſchen* wedergegeeven.

Hier toe werd, op den negen en twintigſten van Lentemaand, de gelegenheid ſchooner geboden, dan men zich hadt durven voorſtellen. Een *Hollandſch* Officier, met een Trompetter, kwam de Stad opeiſchen. Hy bragt Brieven mede van den Generaal DUMOURIER (*) aan den Commandant FLERS, den last inhoudende om de Stad, op eerlyke voorwaarden, over te geeven. Onverwyld tradt men in onderhandeling, en alles droeg blyk, dat men het welhaast over de voornaamſte punten ééns was. Het verblyf des *Hollandſchen* Officiers by den Commandant; diens toeven op het middagmaal, en het heusch uitgeleide tot aan de Poort, waren gunſtige verſchynzels. Dan 'er verliepen nog vier of vyf dagen eer het treffen der Daadiging

(*) Dit waren de Brieven, van welke wy bl. 64. melding maakten.

XXV. BOEK. 1793. diging bekend werd: 't zy derzelve [illegible] eens welkomen ter hand kwam; of dat men dit zo lang geheim hield om het Volk, door eene al te spoedige overgave, geen reden tot misnoegen te geeven, en bezadigen, in deezen tusschentyd, daar toe voor te bereiden.

De Stad ingeruimd. Ingevolge van het gemaakte Verdrag, waar in de Voorwaarden van de Fransche zyde bedongen, grootendeels ingewilligd; of, met eenige veranderingen, toegestaand werden (*), ruimde men den vyfden van Grasmaand de Ginnikensche en Bosch-poort aan de Hollanders in, de een werd met Anspachsche, de ander met Hollandsch Krygsvolk bezet; de Franschen behielden nog tot den tienden dier maand, den dag ter geheele Ontruiming bepaald, de Haagsche en Water-poorten. —— 's Daags te vooren begon de uittocht met alle Krygseere, en werd den volgenden dag voltrokken. De te Ginneken gevangenen bevonden zich hier onder, zynde na het teekenen des Verdrags, ontslaagen, en na de Stad te rug gekeerd. De uittrekkende Franschen begroetten te 's Prinsen Hage, den Erfprins; doch zy bleeven, dien naauwlyks voorby zynde, den Marseilliaanschen marsch aan.

Had-

(*) De Capitulatie zelve is voorhanden in de *Bylaagen op de voornaamste en minst bekende Byzonderheden, voorgevallen gedurende de Belegering, Inneeming en Herneeming der Stad Breda, in den Jaare* 1793. Welk Werkje wy, in de opgave deezer Gebeurtenissen, als het beste, meest gevolgd hebben, en verder, wat die Stad betreft, zullen volgen.

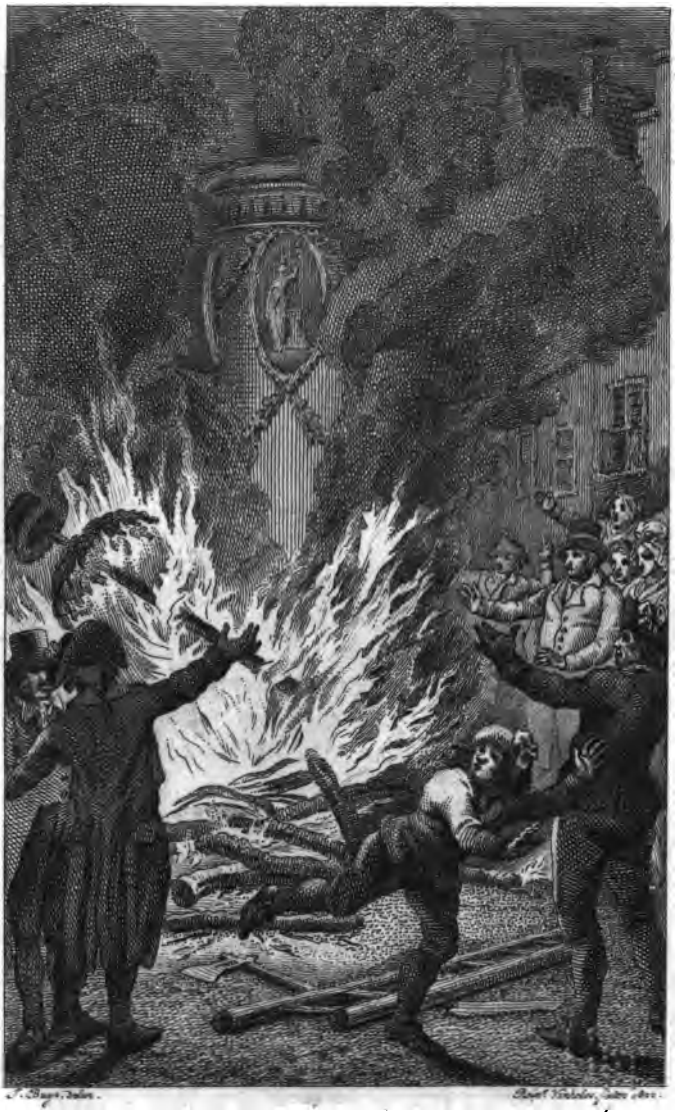

Verbranden van de Vrijheids-boom te Breda.

Hadden de *Bredaënaars*, en ſoms met reden, over de by de Burgers ingelegerde *Franſchen* geklaagd; zy vonden des nieuwe ſtoffe over de huisvesting van eigen Krygsvolk, 't welk zich aan veele aanmaatigingen en ongeregeldheden ſchuldig maakte. Grooter nogthans zouden deeze waarſchynlyk geweest hebben, was de voorige Bezetting daar te rug gekeerd, als welke men diets gemaakt hadt, dat de Burgery oorzaak geweest was van de ſchielyke overgave; doch gelukkig liet men die buiten blyven, en de Stad door andere, voornaamlyk *Anſpachers*, bezetten. By het intrekken woei de Oranjevlag van de Kerktoorens, de klokken ſpeelden en luiden. LXXIV. BOEK. 1793.

Vreugdebedryven.

Vóór het overgaan der Stad hadden de *Franſchen* zelve den Vryheidsboom om verre gehakt. Doch de Galg, op de Markt geplaatst, lieten zy blyven, en diende het ſtellen van een ladder nevens denzelven, voor eene wyl, een ſchrikbaarend teken. Dan eerlang werd en Vryheidsboom en Galg, aan ſtukken geſlaagen. Een der zydſtaaken van de Galg, vercierd met een *Jacobyner Muts*, een Nationaale Vlag, en eenige Nationaale Linten, diende ten middelſtuk des Houtmyts van den Vryheidsboom vervaardigd, en werd door den Scherpregter in brand geſtooken (*). Een op-

(*) Deeze verdelging van den Vryheidsboom te *Breda* viel zo zeer in den ſmaak van den Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal van *Brabant* en den Lande van *Overmaaze*, H. J. VAN OLDENBARNEVELD ge-

LXXIV. BOEK. 1793.

opgecierde Boom, een Oranjeboom verbeeldende, bekleedde welhaast de plaats des Vryheidsbooms. Met zang en dans, onder het klokkenſpel, vereerde men dit gewisfeld Teken. Ingezetenen van de geringſte ſoort, en Soldaaten maakten de meesten uit van die dit, door de Kinderen van het Spinſchool opgerigte Oranjeteken dus vereerden, en met het geroep *Vivat Oranje!* de lugt vervulden. Zy waren het nogthans alleen niet. Onder de meer aanzienlyke Ingezetenen vondt men 'er die uit de Huizen op de Markt in dit Vreugdegejuich deel namen. Wel zonder verwondering, dewyl de zaak geenzins vreemd is; maar niet zonder verontwaardiging, zag en hoorde men onder de deelneemers aan die luidrugtige vreugde eenigen, die by het intrekken der *Franſchen*, eene eerſte rol in de Club, en andere Volksbyeenkomſten, hadden zoeken te ſpeelen, en thans deel namen in de Oranje-Vrolykheden van dien nagt. Weinig dagen laater werd door lieden van meer aanziens een ſtaat-

genaamd WITTE TULLING, dat hy, te *Eindhoven* gekomen, om kundſchap op te doen, wegens het gedrag door de Ingezetenen, gehouden ten tyde dat de *Franſchen* die Plaats in bezit hadden, en aldaar den Vryheidsboom op de wyze der *Franſchen* vercierd bewaard vindende, aan Schepenen voorſloeg, daar mede op dezelfde wyze te handelen als te *Breda* geſchied was. Dit vondt goedkeuring, en de Verbranding van den Vryheidsboom geſchiedde geregtlyk onder klokkengelui en het ſpeelen van *Wilhelmus van Naſſouwen*. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1611.

ſtaatlyker Oranjeboom op het plein voor het Hof geplant, en, naar gewoonte, bezongen en bedanst. Alle deeze bedryven waren doormengd met veelvuldige onaangenaamheden den Patriotten aangedaan, door het Krygsvolk en de heffe der Stad. LXXIV. BOEK. 1793.

Onzeker op wiens last deeden de Onder-Majoors MAYER en VAN DER MAAZE, omtrent een vyftigtal der aanzienlykſte Burgeren, door Militaire Magt, uit hunne huizen haalen, en op het Stadhuis in verzekering brengen, waar zy, tot 'er in voorzien werd, zich blootgeſteld vonden aan herhaalde bedryven van losgelaaten moedwil. Eenigen buiten de Stad opgeligt, voerde men, met veele mishandelingen, ter Stede in. Onder deezen bevondt zich de Heer BUYZEN, Lid der Municipaliteit, die onder de Gevangenen het grootſte gedeelte zyner voorige Medeleden aantrof, die de eerſte in hegtenis genomen werden: dewyl by de zo zeer, wegens hunne *Franſchgezindheid* verdagte Burgery, de verdenking, bovenal moest vallen op Perſoonen door die Burgery met derzelver vertrouwen verwaardigd, en tot hunne Vertegenwoordigers gekoozen. Dan binnen weinige dagen, vonden zy zich van die opſluiting ontſlaagen, en alleen in huis-verzekering genomen. De overige Burgers bleeven nog zitten, en groeide derzelver getal dagelyks aan, tot dat uit den Raad van *Brabant* Leden kwamen om de zaak deezer *Bredaënaaren* te onderzoeken. Der Burgeren gevangenſtaat was vry draaglyk, althans toen zy

Een aantal Burgers gevangen, gezet en ontſlaagen.

LXXIV. BOEK. 1793.

zy zich van dien overlast der hun beſchimpende Officieren, door eene verſtandige ſchikking, ontheeven vonden. Naa het onderzoek van hun gedrag werden, op eenige weinige naa, allen geſlaakt, met het getuigenis, dat men niets ten hunnen laste hadt. Zy kwamen 'er af met vyftien of zestien dagen zittens.

Hoe de Municipaliteit haar gehouden gedrag verdeedigt.

De Leden der Municipaliteit vonden zich ook eerlang van huisbewaaring ontſlaagen. Hun gehouden gedrag hadden zy, op eene manlyke wyze, verdeedigd en betoogd, hoe daar in niets gevonden werd, dan 't geen ſtrookte met de ſtrikſte regelen van Eerlykheid en Vaderlandliefde. — „ Wat toch," ſpraaken zy, „ zou „ 'er van de Stad en Burgery geworden „ zyn, indien wy, indien naa ons alle „ braave en verſtandige Burgers, zich ont„ trokken hadden aan den lastigen post, „ die ons door onze Medeburgeren werd „ opgedraagen? Zekerlyk dit, dat of de „ handhaaving der Wetten, zo nuttig voor „ het beſtaan en de welvaard van elke „ Maatſchappy, geraakt zouden zyn in „ de magt van de gemeenſte en onkun„ digſte Lieden; of dat onze Overwin„ naars ons, Vreemdelingen, van onze „ Wetten en Belangens onkundig, tot Re„ genten hadden gegeeven. In welke bei„ de gevallen het, met vry veel zekerheids, „ te duchten ſtondt, dat, of eene onder„ drukking, die de Burgers tot op het „ been zoude afknaagen en uitmergelen, „ of eene geheele Regeeringloosheid en

„ ver-

„ verwarring de plaats der Wetten, hoe- LXXIV.
„ danig die dan ook waren, vervangen, BOEK.
„ en den ondergang der ganſche Burge- ——
„ rye ontwyfelbaar ten gevolge zou gehad 1793.
„ hebben.

„ Uit aanmerking van dit een en an-
„ der hadden zy beſlooten, dat zy niet
„ alleen vryheid hadden; maar zelfs ver-
„ pligt waren, om de hun opgedraage
„ Post te aanvaarden, de belangens der
„ Burgerye voor te ſtaan, en te bevorde-
„ ren. — Verder hadden zy zich hier in
„ zo gedraagen, dat zy niet ſchroomden
„ hunne handelingen, die uit de gehou-
„ dene Notulen en Aantekeningen der
„ Municipaliteit konden blyken, voor hun
„ Ed. Mog. ja voor het oog der ganſche
„ weldenkende Natie, en van ieder onpar-
„ tydigen beoordeelaar, open te leggen.

„ Wat eindelyk betrof het afleggen
„ der Burgerbelofte, dien hadden zy be-
„ ſchouwd, en beſchouwden ze nog, als
„ niets bevattende dan de Pligten, die ie-
„ der eerlyk Man te betragten hadt, en
„ wier voorſchriften en betragting in gee-
„ nen deele ſtrydig waren; maar, in te-
„ gendeel regtſtreeks overeenſtemden met
„ de *Grondwettige Conſtitutie* van ons Va-
„ derland (*). Welke meening zy onder-
„ ſteun-

(*) Door de benaaming van *Vaderland* verklaarden zy niet anders te verſtaan, dan de *Zeven Vereenigde Provincien, die onder de Regeering der Heeren Staaten waren*, en die zy, niettegenſtaande zy door de magt der wapenen waren afgeſcheurd, voor hun *Vaderland* bleeven erkennen.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ ſteunden met de uitſpraak van den Heer „ Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, be„ treffende de Vryheid en Gelykheid van „ Maatſchappylyke Regten in ons Vader„ land, te vinden in twee Brieven van dee„ zen ſchranderen en kundigen Staatsdie„ naar aan den Generaal DUMOURIER (*). „ Daarenboven met de uitſpraak van hun „ Hoog Mogenden zelven, deswegen ge„ daan in de Uitſchryvings Brief voor de „ Bedeſtonden, in welke zy *Vryheid en „ Gelykheid voor Maatſchaplyke Regten* ver„ klaaren de waare gronden van onze Con„ ſtitutie te zyn."

„ Weshalven zy begreepen, dat zy, „ door het doen dier Burgerbelofte, den „ Eed, dien zy als Burgers van *Nederland* „ gedaan hadden, of verondersteld werden „ gedaan te hebben, veel eer vernieuwd „ en bevestigd, dan geſchonden of ver„ brooken hadden; en dat hun dit, der„ halven, even min als het op zich nee„ men der Vertegenwoordiging en den „ handhaaving van de Wetten, ſchuldig „ en ſtrafbaar konde maaken."

Het gedrag en beleid der Municipaliteit gepreezen.

Wel verre dat de dienstbetooningen, van welke die geweezene Municipaliteits Leden der Stad *Breda* ſpreeken, enkel woorden waren, mogten zy zich met reden op daaden beroepen. „ Het was," zegt zeker Schry-

(*) Deeze Brieven zyn voorhanden in de *Bylaagen op de voornaamſte Byzonderheden, voorgevallen gedurende de Belegering, Inneeming en Herneeming der Stad Breda*, bl. 171 en 184.

Schryver, van hun ſpreekende, „ geene LXXIV.
„ geringe zorg, in eene overheerde Stad, BOEK.
„ die, zo veel het Burgerlyke betrof, te ——
„ eenemaal aan de beſcheidenheid van den 1793.
„ Vyand was overgelaaten, de hand te
„ blyven houden aan de uitoefening van
„ den openbaaren Godsdienst —— aan de
„ algemeene Veiligheid van Perſoonen en
„ Bezittingen — aan de publieke Inkom-
„ ſten en aan de dagelykſche Uitgaven,
„ die, in dit tydsgewrichte, niet gering wa-
„ ren." Dit verdient te meer lofs, wanneer zulks geſchiedde op eene wyze, dat de *Franſchen*, die het in hunne magt hadden om de Burgery ongelukkig te maaken, geen weezenlyke oorzaak tot klaagen werd gegeeven, zelfs dan wanneer derzelver eiſchen ontweeken of daadlyk afgeſlaagen werden. Hoe zy den *Franſchen* Commandant FLERS, met den rang van Gouverneur bekleed, het gevorderd Geſchenk wisten te onthouden, hebben wy reeds geboekt (*). —— Den eisch van den Generaal DUMOURIER, kort naa de bemagtiging, ten beloope van honderd duizend Guldens, voor welker teruggaave de Goederen van den Prins, die thans voor verbeurd verklaard en aan den Staat vervallen werden gehouden, verbonden zouden worden, durfde de Municipaliteit niet afſlaan. Zy maakten wegens de opbrengst beſtellingen, en zamelden dezelve in. —— Het Committé Revolutionair, deedt herhaalde kee-

(*) Zie hier boven bl. 86.

LXX. V. BOEK. 1793.

keeren aanzoek om dit Geld magtig te worden. Telkens werd dit afgeweezen, met de betuiging dat alles nog niet was ingekomen. Met den tyd werden de aanzoeken dringender, en veranderden in eischen. Moedig antwoordde de Municipaliteit, dat zy niet gezind was die Penningen af te geeven, dan aan DUMOURIER zelve, of aan iemand, die van wegen dien Generaal volmagt, om dezelve te ontvangen, kon vertoonen, en een voldoende Kwytbrief geeven, te hunner verantwoording. Deeze billyke voorwaarde kon het Committé niet weigeren, en betuigde zich zulk eene Volmagt van DUMOURIER te zullen bezorgen. — Doch welhaast deedt het beloop der zaaken de Leden van dit Committé, de een voor, de ander naa, *Breda* ontruimen; het gunde hun geen tyd om de Volmagt, te verkrygen of te vertoonen. Dus behieldt de Municipaliteit, door eene koene weigering, voor de Stad en Baronie, eene aanmerkelyke somme.

De Inlegering der staag uit- en intrekkende *Franschen* by de Burgers, baarde der Municipaliteit onophoudelyke moeilykheden en onaangenaame behandelingen van den Stadsbevelhebber FLERS, welke tot eene hoogte opklommen, dat eenige Leden der Municipaliteit de Stad verlieten, niet gehard genoeg om die ruwe bejegeningen te verdraagen; en te zwak om den last aan hunne post verknogt, by aanhoudenheid, te torschen; terwyl de blyvende de daar door verzwaarde en verdubbelde

ampts-

amptsverrigtingen op de schouderen namen. Naa herhaalde vergeefsche poogingen, om de Burgers van de Inlegering te ontheffen, gaf de Stadsbevelhebber vryheid om de Barakken in gereedheid te brengen. Dit geschiedde, met veele onaangenaamheden en groote kosten. Deeze laatste wilden zy niet in den loop laaten; ten dien einde vervoegden zich de Municipaliteits Leden by den *Franschen* Gouverneur, toen de Stad ingeslooten en de onderhandeling op het tapyt was. Zy vorderden vergoeding van de op zyn last gedaane Uitgaven, en verwierven, door onverschrokke taal te voeren, de wedergave van ruim tien duizend Guldens. Op verdere betaaling aandringende: dewyl de betaalde som niet toereikte om de Stad, wegens de gemaakte kosten schadeloos te stellen, betuigde de Generaal FLERS, „ dat hy niets meer hadt; „ dat zy, indien zy meer van hem wil„ den hebben, hem moesten uitkleeden!" Welk een lotwissel voor een Man, die ter dier Stede eene Vereering in Geld als Gouverneur, gevorderd hadt! —— Men kan hier uit veilig opmaaken, dat de Rykdom die de *Franschen* met zich uit *Breda* voerden, niets te beduiden hadt.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

Deeze Municipaliteit belette, door eene Afkondiging, de *Franschen*, in de laatste dagen, den voorraad van Tarwe, Meel, en Rundvee, verre beneden de waarde, te verkoopen. Op de klagten der Burgeren, dat onder de Uittrekkenden, by het verlaaten der Stad, eenigen zich aan dief-

LXXIV. BOEK. 1793.

ſtal hadden ſchuldig gemaakt, begaven zich de Voorzitter en eenige Leden terſtond na de *Haag-poort*, deeden de daar nog zyn-de Legerkarren ontlaaden; met last, dat niemand ter poorte mogt uitgaan, vóór dat het geſtoolene te regt gebragt was. Zy vonden het geſtoolene, namen het tot zich, lieten de karren weder laaden en vertrekken.

Van alle blaam van Staatswegen gezuiverd.

Mannen, die in deezer voege hun post te roer geſtaan en dit ſtuur aanvaard hadden, in het hevigst van den opkomenden ſtorm, verdienden gewis den ſmaad niet, met welke veelen hun gaarne overdekt zagen. Van die hun nog in zommiger oog mogt aankleeven, vonden zy zich eerlang ten vollen gezuiverd. De Commisſie uit den Raad van *Brabant*, die met het onderzoek der *Bredaſche* zaake, zints Grasmaand onledig geweest was, kwam naa herhaald heen- en weder reizen na *'s Gravenhaage*, in 't begin van Oogstmaand, weder binnen *Breda*, en ontboodt de beſchuldigde Magiſtraatsleden, voor zich, met naame de Heeren NICOLAAS GASPAR VAN HULS, Burgemeester; CASPAR FREDRIK SCHULTZ PESSER, RUDOLPH ANTHONY DE SALIS, THEODORUS KNIBBE, JAN CAREL VAN NAERSSEN en ARNOLDUS RAEFF, Schepenen. Aan deezen deelden zy, in de vriendlykſte bewoordingen, de volkomene en eindelyke afdoening van hunne zaak mede, by een hun regtvaardigend Beſluit van den gemelden Raad, van denzelfden inhoud, doch voor ieder der Regeerings-

le-

leden afzonderlyk genomen. 't Zelve was LXXIV.
in deeze bewoordingen begreepen; „ Dat BOEK.
„ aan den Raade niet was gebleeken, dat ——
„ door den genoemden, in zyne Kwali- 1793.
„ teit, geduurende het beleg door de *Fran-*
„ *schen*, ietwets zou zyn gedaan, of ver-
„ rigt, waar uit eenige Actie door den
„ Procureur Generaal, ten zynen laste zou
„ kunnen worden geſtineend; als mede
„ dat de genoemde de hem aangebodene
„ plaats in de geweezen Municipaliteit
„ van *Breda*, onder meer andere voldoen-
„ de redenen, hadt aanvaard, om te kun-
„ nen coöpereeren tot conſervatie van de
„ rust en goede orde in de Stad en onder
„ derzelver Ingezetenen, tot beveiliging
„ van hunlieder Regten en Bezittingen,
„ tegen het geweld en den overlast, waar
„ aan die zouden zyn geëxponeerd ge-
„ weest, indien het Beſtuur van Politie
„ en Juſtitie was overgelaaten geweest aan
„ eene mindere Claſſe van Ingezetenen;
„ en dat hy, geduurende den tyd, dat hy
„ de voorſchreeve post heeft bekleed,
„ zich heeft bevlytigd om het welzyn der
„ Stad en Burgery, en het maintien der
„ Regten en conſervatie der Goederen van
„ zyne Doorlugtige Hoogheid, deszelfs
„ Heer en Baron, zo veel de tydsomſtan-
„ digheden zulks mogelyk maakten, te be-
„ vorderen. — De Raad heft op de hand-
„ tasting onder welken de meergemelde
„ uit zijn Huis-arrest is ontſlaagen, en
„ verklaard denzelven van alle Beſchuldi-

LXXV. BOEK.

„ ging en Inculpatie, ter zake voorſchreven, ten vollen gedechargeerd."

1793. Vreugd deswegen.

Deeze Regtvaardiging werd, in tegenwoordigheid der vrygeſprookenen, door de Commiſſie, van den Stadhuize den Volke voorgeleezen. Zulks ſchonk een algemeen genoegen. 't Welk vergrootte; dewyl de verdere Leden der geweeze Municipaliteit, ten zelfden tyde, eene dergelyke Voldoening bekwamen. Nog groeide dit genoegen aan: dewyl tevens andere Burgers, en naderhand meest allen, vryſpraak van alle regterlyke vervolging bekwamen. Ondertuſſchen heeft niemand van deezen, zo min als van de Municipaliteitsleden immer kunnen te weeten komen, noch op wiens last zy gevat waren, noch wie hunne eigentlyke Beſchuldigers geweest zyn.

In hunne posten herſteld.

De Municipaliteitsleden, welke voorheen posten in de Stadsregeering bekleed hadden, werden eerlang, naa de volkomene vryſpraake, in hunne waardigheid herſteld, en de tuſſchen beiden door den Prins benoemde Heeren, behoudens hun rang en tytel, bedankt. Dit geſchiedde op den vier en twintigſten van Herfſtmaand by eene openbaare Afkondiging van den Baron WILLEM DE V. waar in deeze, ten vollen erkende de behoorelyke Rekening door hun gedaan, en de dienſten der Stad en Baronie beweezen; als mede dat door Commisſariſſen aan hem was voorgeſteld eene plegtige Verklaaring door die Regenten

ten ondertekend, „ van zich, door die Be- LXXIV.
„ lofte van *Burgerrouw*, in geenen deele BOEK.
„ verbonden te rekenen; maar zich, in ——
„ tegendeel, als nog, even gelyk voor- 1793.
„ heen, heilig gehouden te agten, aan alle
„ hunne voorige Verbintenisſen, aan den
„ Heer en Baron, als mede aan de Stad
„ *Breda*, en byzonderlyk aan den Eed
„ door hun reſpectivelyk by het aanvaar-
„ den van hunne Burgemeesters en Sche-
„ pens Ampten afgelegd, als hebbende zy
„ zich aan die Verbintenisſen en Eed,
„ door de bovengemelde Belofte, nimmer
„ willen onttrekken, noch dezelve daar
„ door overtreeden (*)."

Weinig dagen naa het weder overgaan der Stad; waren de Heeren TARRÉ, REEGERSMAN en PELS, by de inneeming door de *Franſchen* als Gyzelaars na het Kasteel van *Antwerpen* gevoerd (†), te *Breda* te rug gekomen. Zy hadden aan hun Hoog Mogenden een breed verhaal ter hand geſteld van hunne Lotgevallen, en de veelvuldige Mishandelingen, ſtaande den tyd hunner Gyzeling, uit welke zy niet geraakt waren, dan op voorwaarde, dat zy het Ontſlag van den Collonel MICOUD in 's *Gravenhaage* bewerken zouden, of anders honderd en veertig duizend Guldens, als een Losprys, betaalen. Voor welke ſomme verzekering gegeeven werd (§). Noodloos-

De weggevoerde Regeeringsleden keeren weder in *Breda*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1607—1610.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. bl. 410.
(§) Dit Verhaal en Beklag is met de Bylagen voor

LXXIV. BOEK. 1793.

loos is het vermelden, dat deeze Heeren, by dien lotwisſel, in *Breda* wedergekeerd, in het Stadsbewind het voornaamſte zeggen hadden; als mede dat hun voorſtel om ſchavergoeding by hun Hoog Mogenden een gunſtigen ingang vondt (*). — Staaten van *Holland* ſtemden ook in eene Negotiatie, groot 600 000 Guldens ter voldoening aan een Generaliteits Verflag wegens de Schavergoeding aan de Ingezetenen van *Breda*. zo door het Bombardement, als den inval der *Franſchen*, veroorzaakt (†).

Vonnis over den gewezen Gouverneur van Bylandt.

Wy zyn nog ſchuldig het lot te vermelden van den Bevelhebber der Stad, Graave van Bylandt, en de Krygsofficieren, die met hem tot de Overgave aan de *Franſchen* geſtemd hadden (§). Terſtond naa de Overgave werd hy, nevens die Leden des Krygsraads, binnen *'s Gravenhaage* in verzekering gebragt. Een hooge Krygsraad, eerlang benoemd om hem, wegens die Overgave, te regt te ſtellen, beſtaande uit de Generaals R. B. W. van Heeckeren D. W. H. van Brakel, C. F. von Minningrode, J. de Schepper, J. H. van Goens, A. F. Gonzal, en L. W. J. von Wieguer, bragt den vierden van Zomermaand, een breedſpraakig ſtuk uit, waar van het geſtreeke Vonnis dus

voor handen in de *N. Verzamel. by* de Chalmot II. D. bl. 38—50.

(*) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 294.

(†) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 293.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 402.

luidde; „ dat ALEXANDER *Grave* VAN BY- LXXIV.
„ LANDT vervallen verklaard werd van alle BOEK.
„ zyne Militaire Charges, ten dienſte dee- ——
„ zer Landen bekleed, en gecondemneerd 1793.
„ om te worden getransporteerd na *Breda*,
„ en aldaar op de Capitaale Wal dier Ves-
„ ting, met het Zwaard over het hoofd,
„ te worden geſtraft; en voorts, ten zy-
„ nen koste, in eene verzekerde Plaats te
„ worden geconfineerd, met condemnatie
„ in de kosten en miſen van Juſtitie; mits-
„ gaders in de kosten van den Procesſe (*)."

Zyne Hoogheid keurde dit geſlaagen Vonnis goed, alleen met de verzagting, dat de ſchande om met het Zwaard over 't hoofd geſtraft te worden, werd weggenomen; en het Fort *Loeveſtein* ter plaatze zyner Gevangenisſe beſtemd. De Eere- en Voordeel-Posten, welke hy, die zints dertig jaaren den Lande gediend hadt, ingevolge van dit vonnis moest derven, waren niet gering: immers hy was Generaal Major van de Infantery, Luitenant Collonel Effectief van het Regiment Infantery van den Generaal Major Grave VAN RANDWYK, Adjudant Generaal van zyne Hoogheid, en Major Commandant van de Stad en Vesting *Breda*; bykans zestien jaaren hadt hy laatstgemelde post bekleed; en, zints de Gouverneur, de Erfprins, in Wynmaand des voorleden Jaars, uit die Veste vertrokken was, het bevel over die Stad

In hoe verre verzagt.

(*) Deeze Sententie is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1660—1718.

LIBR. IV. BOEK. Stad gevoerd. De kosten tot welke hy by het Vonnis verweezen was, beliepen, by dit gemis, veertig duizend Guldens (*).

1793. Wat men des oordeelde, en hoe het zich by de volvoering toedroeg.

Dit Vonnis ontging de mompelende afkeuring niet van veelen in den Lande, die deeze Veroordeelden beſchouwden als een toonbeeld van Stadhouderlyke wraake; en vooral veel te zeggen vonden, op dit lot eenen Man overgekomen, die de Plaatsbekleeder was van den Erfprins, op eene post thans zo vol gevaars, en zo weinig daar tegen voorzien, en die hoogst waarſchynlyk even zeer in de handen der *Franſchen* zou gevallen weezen, ſchoon de daadlyke Gouverneur zich daar ter Stede bevonden hadt. Wy laaten dit aan zyne plaats; doch kunnen met zekerheid melden, dat, by de volvoering der Straffe, de Burgery van *Breda*, blyk gaf van haar misnoegen over dit Vonnis, en van haare verknogtheid aan den Geſtraften. Zy was gedagtig aan de Burgerliefde door den Graave VAN BYLANDT betoond, in den Jaare MDCCLXXXVII, als welke hun bewaarde voor het beklaaglyk lot van zo veele Steden, toen ten tyde, aan de plunderingen van het ſpoorloos Gepeupel en den woedenden bezoldigden Krygsman overgelaaten (†). Zy rekende thans, op nieuw, het behoud hunner Bezittingen aan hem verſchuldigd. Geen wonder, derhalven, dat geen der Burgeren, om zo te ſpree-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 990.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XIX. D. bl. 358.

ſpraken, (want het aantal van twee of drie is hier eene uitzondering van geene beduidenis,) het van zich kon verkrygen, om, ondanks al den uitlokkenden toeſtel om veel Volks te doen zamenſchoolen, om de Voorleezing van dit Vonnis te gaan bywoonen; dat zy allen, hoe verſchillend veelligt anderzins in denkwyze, het daar in ééns waren, dat het een blyk van de hoogſtgeſtrafte ondankbaarheid zou weezen, de Vernedering van eenen Man, die zich by de Burgery veelzins verdienſtlyk gemaakt hadt, door hunne tegenwoordigheid te gaan vergrooten (*). — Ongetwyfeld gaf die buitengewoone ſtilte, die ledigheid der ſtraaten en wallen, eenig genoegen aan den gevonnisten, by de overtuiging, die hy by zich omdroeg van de Stad niet te hebben overgegeeven, dan om dezelve te behouden voor eenen volſtrekten ondergang, terwyl een langer verdeediging alleen tot vergrooting van Burgerleed zou hebben kunnen ſtrekken. Dat de Naakomelingſchap dit regtmaatig gevoel, en die daar uit voortſpruitende handelwyze goedkeure en toejuiche!

Lot der Officieren die met hem voor de Overgave geſtemd hadden.

Zeventien Officieren, die in den Krygsraad tot de Overgave geſtemd en dezelve getekend hadden, vonden zich tot een Huisgevangenis van één jaar en zes weeken, ten zelfden tyde, verweezen. De verzagting, welke zy in dit Vonnis bekwa-

(*) *Byzonderheden wegens het Beleg &c. van Breda* bl. 45.

LXXIV. BOEK. 1793

kwamen, beſtondt daar in, dat de verloopen tyd, zints welken zy in bewaaring gezeten hadden, daar by werd gerekend. — Dan de Overſte van het Corps Ingenieurs, werd, als eerloos, uit den dienst gejaagd; beſchuldigd van door valſche berigten aangaande de middelen tot Verdeediging niet weinig tot de Overgave toegebragt te hebben (*).

Wedergave van *Geertruidenberg.*

Gelyktydig met den last ter Daadiging aan den *Franſchen* Bevelhebber FLERS te *Breda*, hadt DUMOURIER, aan den Bevelhebber VAN TILLY te *Geertruidenberg*, eenen Brief van denzelfden inhoud toegeſchikt (†); op welke de Overgave en Ontruiming, op gelyke wyze, als die van *Breda* (§), den vierden van Grasmaand, volgde. Eene plegtige Dankzegging deedt de Kerkleeraar COCHENIUS. Om by dezelve de plaats van het door de *Franſchen* ontredderd Orgel te vervullen, dienden de Muzykanten der Krygsbezetting, onder den Graaf VAN WARTENSLEBEN, die het Verdrag ter wedergave aangegaan hadt; geholpen door Liefhebbers der Muzyk daar ter Stede en van de omliggende plaatzen. Losbranding van 't geweer, beantwoord door het geſchut der wallen, en vervangen door het luiden der klokken, gaven luidrugtige blyken van vreugde.

Een

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 989.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 904. Zie hier boven bl 64.

(§) Men vindt de Artykelen der Daadiginge in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 910.

Een Krygsraad, uit dezelfde Leden beſtaande als het ſtrenge Vonnis over den Grave VAN BYLANDT hadt uitgeſprooken, zat over den Commandant der Stad *Geertruidenberg* JOHAN HENDRIK BEDAULX, Luitenant Generaal van het Voetvolk, Collonel van een Regiment Voetvolk, in eenen zeven en vyftigjaarigen dienst deezes Lands grys geworden, en daarenboven reeds zeven jaaren, als Officier in *Piemondſchen* dienst geweest zynde. Zints twee en een half jaar bekleedde hy het Commandantſchap der Stad en Vesting *Geertruidenberg*, op den vierden van Lentemaand door hem aan de *Franſchen* overgegeeven (*). De Krygsraad ſprak hem, ten aanzien van die Overgave vry, en werd hy uit den ſtaat van hegtenis ontſlaagen: dit was ook het gunſtig lot der Krygsbevelhebberen, die nevens hem tot de Overgave geſtemd hadden (†). LXXIV. BOEK. —— 1793. De Commandant J. H. BEDAULX wygeſproken.

De twee Schepens ARNOLDUS GYSBERTUS VAN DOORN en DIRK RUYSSENAARS, van daar, by de bemagtiging der Stad, door de *Franſchen* na het Kasteel van *Antwerpen* gevoerd (§), vonden hun ontſlag, op den zelfden voet, als hunne Lotgenooten Gyzelaars uit *Breda* (**). Twee gevange Regeeringsleden keeren weder.

De

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl.

(†) De breede Sententie is voor handen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1811—1813.

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 436.

(**) Zie hier boven bl. 103. en de ſtukken daar toe betrekkelyk in de *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 38 *enz.*

LXXIV. BOEK. 1793.

De derde Sterkte door de *Pruisschen* bemagtigd, de *Klundert*, werd ten zelfden tyde ontruimd. Over den Bevelhebber die dezelve verlaaten hadt, viel niet te vonnisfen, en hebben wy diens uitgang en lof reeds vermeld (*).

De *Klundert* verlaaten

Het is hoog tyd, dat wy, na het vermelden van deeze wisseling des Krygsgeluks, door Verraad grootendeels bewerkt, en het lot der verheerde, thans overgegeevene Steden, naa 's Lands hooge Vergadering te rugge keeren, om te vernee-men, welk eene uitwerking die lotwisfel daar baarde. De *Engelsche* Afgezant AUCKLAND, dien wy zo veel deels zagen nee-men in alles wat de Verdeediging van het bedreigde en aangevalle *Holland* betrof, begroette, den achttienden van Lentemaand, deswegen hun Hoog Mogenden op deezen trant. —— „ Het is omtrent veertien da-„ gen geleden, Hoog Mogende Heeren! „ dat ik, in eenen ministerieelen Brieve, „ aan den Heer Griffier FAGEL, aan U „ Hoog Mogenden betuigde, hoe zeer ik „ my overreed gevoelde, dat de Crisis, „ waar in deeze Staat zich toen bevondt, „ van eenen korten duur zou weezen, „ en een gelukkig einde neemen (†). De „ Uitkomst heeft aan myne verwagting „ beantwoord. De Vyand, te vergeefsch „ gepoogd hebbende, de hinderpaalen te „ boven te komen, welke de natuurlyke „ ge-

AUCKLAND bedankt de Staaten, wegens deezen lotwisfel en verzoekt het opheffen van het Embargo.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 414.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 316.

„ geſteldheid des Lands, gepaard met de middelen van Verdeediging van deeze Republiek, vereenigd met *Groot-Britanje*, haar Bondgenoot, deszelfs voortgangen tegengeſteld hebben, hevig gevolgd en tevens gedreigd zynde geworden, om op de aannadering der *Oostenrijkſche* en *Pruisſiſche* Legers, welke den Veldtogt zo glorieryk geopend hebben, te worden ingeſlooten — trekt te rug, en laat alom, waar hy zyne ſchreeden wendt, ſpooren van zyne woede naa. Overal, waar men hem wederſtand geboden heeft, zyn zyne poogingen verydeld; en de onderſcheide Manifesten, waar mede hy de Overwinning der Republiek vooruitliep, gruwlyk en leugenagtig in derzelver grondbeginzel zynde, zouden thans niets anders dan beſpotting en veragting voortbrengen, indien zyne korte verſchyning niet met geweld en wreedheid gepaard waren gegaan, zeer geſchikt om den ondergang en algemeene verwoesting te doen gevoelen, welke onvermydelyk het gevolg van zynen goeden uitſlag zouden geweest zyn. LXXIV. BOEK. 1793.

„ Ik gaf, in denzelfden Brieve, kennis van de nabyzynde aankomst van eenige Regimenten Voetvolk, en verſcheide Gewapende Schepen. Een gedeelte van deezen Onderſtand is reeds in deeze Provincie, een gedeelte bevindt zich op de Kusten, en het overige gedeelte wordt alleen door de tegenwinden

„ ver-

LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ vertraagd. —— De omſtandigheden, „ welke die Verſterking noodwendig had- „ den gemaakt, hebben geen plaats meer. „ Die, welke my, te gelyk met zyne Ko- „ ninglyke Hoogheid, hadden doen beſlui- „ ten, eenige Schepen des Konings hier „ te houden, zyn insgelyks veranderd. „ Ik heb het Ministerie des Konings 'er „ ten ſpoedigſten kennis van gegeeven. „ Den last daar van inwagtende, zal ik „ met zyne Koninglyke Hoogheid en met „ de Opperbevelhebbers der Troepen en „ Schepen van de Republiek raadpleegen „ over de verdere te neemene maatrege- „ len, hebbende altyd in het oog de vol- „ komendſte zekerheid van deeze Provin- „ cien met het Syſtema van algemeene „ medewerking te vereenigen, vastlyk „ overreed zynde, dat een Oorlog, ge- „ grond op zulke verderflyke en verwoes- „ tende grondbeginzelen, als die, welke „ onze Vyanden doen te werk gaan, geen „ gelukkig einde kan hebben, dan door „ de kragtdaadigſte poogingen en de beste „ doorgezette werkzaamheid.

„ Ondertusſchen de Gebeurtenisſen, „ welke in deeze dagen plaats gehad heb- „ ben, nagaande, kan ik niet anders dan „ U Hoog Mogenden geluk wenſchen met „ den heldenmoed, welke te *Maaſtricht*, „ in de *Klundert* en in de *Willemſtad*, zo „ zigtbaar is aan den dag gelegd; met „ den yver en bereidvaardigheid der Troe- „ pen en Matroozen, te Land en te Wa- „ ter tot verdeediging gebruikt, met de „ kragt-

„ krägtdaadige werkzaamheid, waar mede LXXIV.
„ de verſchillende Beſtuurings Departe- BOEK.
„ menten, en inzonderheid de Admirali- ——
„ teit op de *Maas*, voor den dienst van 1793.
„ den Staat geyverd hebben; met den al-
„ gemeenen afkeer van het Volk deezer
„ Provincien van de Leerſtelzels, welke
„ de Vyand heeft getragt te verſpreiden;
„ met de ſterke verknogtheid van dit zelf-
„ de Volk aan zyne oude Conſtitutie, en
„ eindelyk met den kloeken yver en groote
„ hoedanigheden der zulken, welke hun-
„ ne Hooge Geboorte, in deeze gevaar-
„ lyke omſtandigheden, tot verdeediging
„ en beſcherming van de Republiek ge-
„ roepen heeft."

Naa deeze gelukwenſchingen komt de Afgezant tot zyn bedoeld Voorſtel, wegens het opheffen van het Embargo; niet zonder ophef van het betoond geduld zyner handeldryvende Landgenooten; en het verſchaffen van Matroozen om de Kanonneerbooten hier te bemannen. Ten ſlot zeggende; „ Hoe zou het, in de daad,
„ mogelyk zyn, dat 'er lieden waren van
„ zulk een bepaald verſtand, van zulke
„ bedorven grondbeginzels, of die door
„ hunne driften zo verblind zouden zyn,
„ van zich met gevaaren en perſoneele
„ opofferingen op te houden, wanneer
„ het op den goeden uitſlag aankomt van
„ eenen onregtvaardig begonnen, wreed-
„ aartig beleiden Oorlog, zigtbaar onder-
„ nomen om de toomlooze Ambitie van
„ eenige byzondere Perſoonen te voldoen,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ om ze te onttrekken aan de ſtraf der „ ſchriklykſte misdaaden, waar mede zy „ zich bezoedeld hebben, en om de al„ gemeene omkeering van gansch *Europa* „ voor het Volk, welk zy zo onwaardig„ lyk verleid hebben, den afgrond van„ elenden, waar in zy hetzelve hebben„ weeten te ſtorten, draaglyk te maa„ ken (*)."

Hoedoor hun H. Mog. beantwoord, met een nevensgaand verzoek.

In de beantwoording deezer Aanſpraake, zo zeer den lof vermeldende van allen, die aan de zyde deezes Lands deel genomen hadden in het afweeren der *Franſchen*, wordt die lofgalm, met meer byzondere Naamsvermelding, te rug gekaatst. Dan ten tyde des Antwoords der Algemeene Staaten, op den twintigſten van Lentemaand, waren de *Franſchen* nog in 't bezit van *Breda* en *Geertruidenberg*, twee Steden, gelyk hun Hoog Mogenden het uitdrukten, „ op eene zo onverwagte als „ onbegryplyke wyze in 's Vyands hand „ gevallen; waar door *Holland* nog geſta„ dig kon ontrust worden." Dit bewoog hun Hoog Mogenden, om, niettegenſtaande deeze aanmerkelyke verandering van zaaken, op het ernſtigst, te verzoeken, dat de reeds uit *Groot-Brittanje* aangekome Onderſteuning in Krygsvolk en Vaartuigen, als mede die men eerstdaags verwagtte, niet mogt worden te rug getrokken, „ vóór dat de Grenzen van den „ Staat geheel zouden ontruimd weezen; „ en

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 223.

„ en in allen gevalle, dat die Hulp, ver- LXXIV.
„ eenigd met de magt van den Staat, zou BOEK.
„ mogen blyven dienen, om den gemee- ——
„ nen Vyand te vervolgen en afbreuk te 1793.
„ doen."

Blyk gaven de Algemeene Staaten, te deezer gelegenheid, van hun oogmerk om, met zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, en de andere Mogenheden, Vrienden en Bondgenooten van onzen Staat, tegen *Frankryk* mede te werken, op het plegtigst verzekerende, „ dat zy alle hunne vermogens „ zouden aanwenden, om een Vyand te „ bestryden, dien zy niet slegts beschouw- „ den als een Vyand van deezen Staat; „ maar als den Vyand van het gantsche „ menschlyke Geslacht, om dat deszelfs „ toeleg was, door het vernietigen van „ alle Beginzelen van Godsdienst, Wet „ en Orde, de gronden van het geluk der „ menschlyke Maatschappy om verre te „ werpen."

Zy verklaaren deel in den Oorlog te zullen neemen.

Wel betuigden hun Hoog Mogenden hun leedweezen over het Embargo, over de belemmering, daar door aan de Vaart en Handel van andere Volken toegebragt, en waar door hunne eigene Ingezetenen niet minder geleden hadden; doch gaven tevens verzekering, van dit beletzel te zullen opheffen, zo ras de omstandigheden zulks gehengden, 't welk zy hoopten, dat, binnen weinig dagen, het geval zou weezen. De Bondgenooten verzekerden zy, van der Staaten toeleg, om in den Kryg deel te neemen. Hier van dee-

Belooven de Opheffing van het *Embargo* op de Schepen.

LXXIV. BOEK. 1798.

deeden zy de weete niet alleen aan den *Groot-Brittanniſchen* Afgezant, maar ook aan die der overige verbondene Mogenheden (*).

Heffen het grootendeels op.

Ten aanziene der ſpoedige Opheffinge van het Embargo, deeden zy hun woord geſtand. Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit te *Amſterdam* maakten bekend, dat hun Hoog Mogenden, op den acht en twintigſten van Lentemaand, goedgevonden hadden het Beſlag op den twee en twintigſten van Sprokkelmaand op de Vaart gelegd, op te heffen. Zo dat het aan alle Schepen van Geallieerden en Neutraalen, geoorloofd zou weezen, uit de Havenen deezer Landen, te vertrekken, met geene Contrabande Waaren, en voorts vrylyk op alle Landen te mogen vaaren, behoudens de vaſtſtellingen van hun Hoog Mogenden, op de Vaart na en uit deeze Landen. — De Vaart werd ook opengeſteld aan alle *Nederlandſche* Schepen, den wil hebbende na *Engeland*, het *Noorden*, de *Oostzee*, de Volkplantingen in de *Oost-* en *West-Indien*, mitsgaders ter Vischvangst uitvaarende; zo van de groote Visſcheryen als andere; doch dat de Vaart op het Zuiden van *Europa*, met *Hollandſche* Schepen, als nog verbooden bleef; als ook dat de aangeeving van het Lynzaad nog tot de helft van Grasmaand op den voet van Zaay-Lynzaad zou kunnen geſchieden (†).

De

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D bl. 227.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 256.

De kundschap van het voorneemen hunner Hoog Mogenden om tegen *Frankryk* den Oorlog te blyven voortzetten, aan den *Engelschen* Afgezant niet alleen; maar ook aan de *Oostenrykſche* en *Pruisſiſche* Gezanten gedaan, bleef van wegen de Afgezanten dier beide Hoven niet onbeantwoord. De Graaven VAN STARHEMBERG en VAN KELLER bragten, door eenen Brieve aan den Griffier FAGEL, hunne dankerkentenisſe deswegen ter kennisſe van hun Hoog Mogenden; gepaard met gelukwenſchingen, over de Gebeurtenisſen, waar toe en het Vertoog des *Groot-Brittanniſchen* Afgezants, en het daar op genomen Beſluit eene zo naauwe betrekking hadden. De taal door deeze beide Afgezanten gevoerd, zo eenſtemmig met die van den Heere AUCKLAND, geeft duidelyk te leezen, hoe zy over het jongst gebeurde, en het nu aanſtaande, in den Kryg, dagten. Laaten wy hun hooren. — „ Volkomen overtuigd, „ myn Heer! van de onmogelykheid om „ de weezenlykheid der dienſten te mis„ kennen, welke de Generaals van onze „ Meesters het genoegen gehad hebben „ aan de Republiek te bewyzen, van wel„ ken het zonder twyfel zeer overtollig „ zou geweest zyn, aan dezelve het ge„ wigt af te ſchetzen, zyn wy niet min„ der overreed, dat onze Hoven met ge„ noegen, het openbaar getuigenis zullen „ zien, welk wy ontvangen van de erken„ tenis door de redding van *Maaſtricht* „ en *Venlo* aan het wys en verlicht Gou-

LXXIV. BOEK. 1793. Hoe zeer *Oostenryk* en *Pruisſen* het goedkeuren, dat de Staaten voorts deel in den Kryg namen.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ vereeniging van deezen Staat ingeboe-
„ zemd. —— De laatere vorderingen on-
„ zer Legers; de behaalde overwinning
„ op den achttienden van Lentemaand, in
„ de nabuurſchap van *Tirlemont*, welke
„ ons nieuwe voordeelen belooft, geeven
„ aan de Republiek een des te meerder vol-
„ doenend vooruitzigt, daar in haar eigen
„ Leger, welker verrigtingen door deeze
„ magtige afwendingen bevorderd worden,
„ de uitſteekende dienſten der Gouver-
„ neurs van *Maaſtricht* en de *Willemſtad*,
„ gelyk ook de Heldendood des Comman-
„ dants van de *Klundert*, hoodzaaklyk de
„ volgzugt van alle Militairen moet op-
„ wekken; van den anderen kant bemoe-
„ digd zynde door den onvermoeiden yver
„ van den Prins Stadhouder, en van beide
„ de Prinſen, zyne Zoonen; terwyl zyne
„ Koninglyke Hoogheid de Hertog VAN
„ YORCK, van zynen kant, het ſchoonſte
„ voorbeeld van werkzaamheid geeft.

„ Het gevoelen, myn Heer! 't welk uit
„ alle deeze gelukkige omſtandigheden ge-
„ booren wordt, heeft ons egter niet kun-
„ nen beletten de Wysheid van hun Hoog.
„ Mogenden te erkennen, die, onaange-
„ zien de laatſte voordeelen, waar over
„ wy ons met reden verheugen, zich niet
„ aan de gerustheid willen overgeeven;
„ terwyl nog twee gewigtige plaatzen op
„ het Grondgebied der Republiek door
„ den Vyand bezet zyn. Men moet deeze
„ Voorzigtigheid, en nog meer het voor-
„ neemen om, door de kragtdaadigſte mid-

„ de-

„ delen, mede te werken in het vervolgen LXXIV.
„ van deezen gemeenen Vyand, niet al- BOEK.
„ leen der Oorlogende Mogenheden, maar ——
„ gelyk hun Hoog Mogenden zeggen, van 1798.
„ het geheele Menschdom algemeen, toe-
„ juichen. —— De verzekering, welke zy
„ daar van aan alle de Mogenheden, hun-
„ ne Vrienden en Bondgenooten geeven,
„ heeft ons een des te gevoeliger vermaak
„ veroorzaakt, daar deeze *Verklaaring* de
„ *Vermaanингen* voorkomt, welke wy ge-
„ magtigd waren, aan het Ministerie der
„ Republiek te doen; ten einde deeze tot
„ het verdubbelen van haare poogingen
„ op te wekken, om de ontwerpen des
„ Vyands te verydelen, en hem tot eenen
„ spoedigen afrocht te dwingen (*)."

Men hoore wat de Raadpensionaris VAN DE SPIEGEL zegt op de Vraage: *Waarom heeft de Regeering, toen de Republiek verlost was, zich niet stil gehouden, zonder zich verder met den Oorlog te bemoeijen?* — „ Om „ twee redenen, antwoord ik: voor eerst „ om dat de Dankbaarheid zo wel de pligt „ is van eene Natie, als van een Parti- „ culier; en dat, indien wy ons van dee- „ zen pligt niet kwyten, wy ook nu noch „ ooit, geen aanspraak meer zouden kun- „ nen maaken op de hulp onzer magtige „ Nabuuren. —— En ten tweeden, dat, „ door het verdryven des Vyands van on- „ ze Grenzen, geen Vrede gemaakt was; „ maar de staat des Oorlogs bleef voort- „ duu- VAN DE SPIEGELS gedagten hierover.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 219.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ duuren; zo dat het ons belang was, zo„ veel mogelyk mede te werken om den„ Vyand tot dien ſtaat te brengen, dat„ men eenen eerlyken en vasten Vrede„ kon verwagten (*)."

Eene Dankſtonde in *Holland* uitgeſchreeven.

De geheele ontruiming van het Grondgebied door de *Franſchen*, het verlaaten der bemagtigde Steden, deedt Staaten van *Holland*, op den vyfden van Grasmaand, eene Aanſchryving afvaardigen, om den eerſtvolgenden veertiendaagſche Bedeſtond, waar toe in Sprokkelmaand bevel was uitgevaardigd, in een plegtig Dankuur te veranderen; ten einde „ GOD Almagtig „ ootmoedig te danken voor die Verlos„ ſing; om diens bewaaring, als een be„ wys zyner byzondere Voorzienigheid, „ ootmoedig te erkennen: mitsgaders van „ Hem yverig af te ſmeeken, dat het zy„ ne Godlyke Goedheid mogt behaagen „ om de regtvaardige Wapenen van deezen „ Staat, mitsgaders die van deszelfs Geal„ lieerden en Vrienden, verder zodanig „ te zegenen, dat, onder zyn Alvermo„ genden Byſtand, de trotſche Vyand, „ die

(*) *Nadenking van eenen Staatsman wegens zyn Ministerie in Holland* 1800. bl. 78. Hy voegt 'er nog eene Staatkundige rede by, die wy hier niet plaatzen: dewyl zy ons elders zal te paſſe komen. Wy vergenoegen ons met de bloote opgave. Anderzins zou hier plaats weezen voor veelvuldige aanmerkingen; eenige vindt men in een Stukje, getyteld, *De Nadenking van eenen Staatsman beoordeeld*. Te *Utrecht* by G. T. VAN PADDENBURG en *Zoon* 1800.

„ die het op het geheel bederf van onze Godsdienſtige en Burgerlyke Voorregten hadt toegelegd, en in alle Maatſchappyen, de goede Orde en betaamelyke Ondergeſchiktheid, door de gevaarlykſte Leerſtellingen tragtte om te keeren, wierd te rug gehouden, om de Bezittingen van den Staat, en die der Ingezetenen, verder te ontrusten, en eene volkomene redding en uitkomst tegen alle verdere gevaaren en aanvallen te ſchenken; op dat dit Gemeenebest, door eenen eerlyken en zekeren Vrede, met bevestiging van van alle beginzelen van Godsdienst, Regt en Orde, in welvaard en voorſpoed, onder de ſchaduw van haare gezegende Conſtitutie, mogt groeijen en bloeijen, en het voorwerp van zyne Godlyke zorge en beſcherming blyven (*)."

LXXIV. BOEK. 1793.

Naauwlyks is het noodig aan te merken, hoe die Dankſtonde aan Kerkleeraaren den Stadhouder en het tegenwoordig Beſtuur aankleevende, ruime ſtoffe gaf om geweldig uit te vaaren, en de *Franſchen* met de haatlykſte verwen af te ſchilderen; hoe anderen, ſchoon verre van alle ſtappen in *Frankryk* en door de *Franſchen* elders gedaan, goed te keuren, van den loop der zaaken, in dit wyken en het ontruimen

Hoe gevierd, en de Verlosſing als volkomen afgebeeld.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 295.

LXXIV. men van den Lande kundigen, min ſtellig
BOEK. ſpreekende, groote behoedzaamheid moes-
—— ten aanwenden, om zich niet, als den *Fran-*
1793. *ſchen*, of derzelver Staatsbegrippen geneegen, verdagt te maaken. — Thans gaven veele Schryvers aan hunne penne den vryen loop om de *Franſche* Grondbeginzelen in den haatlykſten dag te zetten, en de zaak des Stadhouders, als gewonnen en beveiligd voor te draagen. De Vryheer VAN DALEM, op deeze jongſte gebeurtenisſen ziende, ſchreef; „daar voor, dat wy zo „ligt geen Wingewest van een ander Ryk „worden zouden, hadden wy voor waar„borgen, GOD, het Water, den *Bataaf„ſchen* Heldenmoed, de balans van *Eu„ropa*, de jalouſie der Mogenheden, en „de Geſchiedenis van zo veele Eeuwen, „als de Republiek beſtaat. — Wie heeft „'er, in deeze laatſte dagen, den vinger „der genadige, maar teffens ontzaglyke „Voorzienigheid, in miskend, dat ſchier „van het oogenblik af, dat *Frankryk*, nog „in volle dronkenſchap van zynen voor„ſpoed, ten ſtryde trok om de Landkaart „zynen overheerde Gewesten met het „onze te vergrooten; ſchier van dat oo„genblik af aan, dat zyne ſchitterendſte „Zegeprualen in de bloedigſte Nederlaa„gen veranderd zyn, en de Engel des „Verderfs zynen last heeft beginnen uit „te voeren, om gruwelen, gelyk de Jaar„boeken van het Menschdom 'er maar „weinige hebben aangetekend, met vlam-

„mend

„ mend vuur te wreeken (*)." — Zo- danig was, ten dien Dankſtonde de algemeene taal ten kanſſel afgevlooten, uit den mond der Leeraaren, den Stadhouder en het tegenwoordig Beſtuur aankleevende. LXXIV. BOEK. — 1793.

De Afgezanten van het *Oostenryksche* en *Grootbrittanniſche* Hof by deezen Staat, wier Voorſtellen en Vertoogen, zo gereeden ingang vonden, en zomtyds door de reeds genomene met hunne meening overeenſtemmende Beſluiten, voorkomen werden, gingen hun den vyfden van Grasmaand aan met deezen Voordragt; „ Hoog „ Mogende Heeren! het is bekend, dat „ zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit en U „ Hoog Mogenden, omtrent het einde van „ Herfstmaand des voorleden Jaars (†), „ wederzydsch de plegtigſte verzekeringen „ gegeeven hebben, dat, ingeval het groot „ ge- Voorſtel van *Oostenryk* en *Groot-Brittanje* over het vervolgen der Koningsmoorderen.

(*) J. Meerman, *de Burgerlyke Vryheid in haare heilzaame, en de Volks Vryheid in haare ſchadelyke gevolgen voorgeſteld* bl. 18. Te *Leyden* by J. en S. Luchtmans. De Hoogleeraar A. Kluit, zondt in 't licht *de Regten van den Mensch in Frankryk geen gewaande Regten in Nederland, of Betoog, dat dié Regten by het Volk van Nederland in volle kragt genooten worden; en iets over de Vryheid en het Patriotismus, door een Patriot.* Te *Amſt.* by W. Brave. Die zelfde Hoogleeraar gaf eerlang uit, *Iéts over den Engelſchen Oorlog met de Republick, en over Neerlands Koophandel.* Te *Amſt.* by W. Brave. Een Werk vol invullingen op het ten deezen Jaare gebeurde, en zo vreemd van ſchikking als inhoud. Men zie deswegen de *Algemeene Vaderlandſche Letteroeffeningen* voor den Jaare 1793. bl. 296—302.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 106.

LXXIV. BOEK. 1792.

„ gevaar, waar mede, ten dien tyde, het
„ leeven van hunne Allerchristlykſte Ma-
„ jeſteiten bedreigd werd, in de daad ter
„ uitvoer kwam, zyne Majeſteit en U
„ Hoog Mogenden niet zouden nalaaten
„ de allerkragtdaadigſte maatregelen te nee-
„ men, om te beletten, dat de Perſoo-
„ nen, die zich aan zulk een wreede mis-
„ daad zouden ſchuldig gemaakt hebben,
„ geene wykplaats in derzelver Staaten
„ zouden vinden.

„ Deeze Gebeurtenis, welke men met
„ afgryzen te gemoet zag, heeft daadlyk
„ plaats gegreepen, en de Godlyke wraak
„ ſchynt 'er ſchielyk op te zullen volgen.
„ Eenigen van die afſchuwelyke Konings-
„ moorders zyn reeds in het geval om on-
„ der het bereik van het Zwaard der Wet
„ te weezen. De anderen zyn nog in het
„ midden van het Volk het welk zy in
„ een afgrond van rampen geſtort hebben,
„ en voor 't welke de Hongersnood, de
„ Regeeringloosheid, en de Burgeroorlog,
„ nog nieuwe onheilen ſtaat te verwek-
„ ken. Eindelyk, alles wat wy zien ge-
„ beuren, loopt te zamen, om het einde
„ als naby aan te merken van die ramp-
„ zaligen, welker raazerny en wreedheden
„ de harten met ſchrik en verontwaardi-
„ ging vervuld hebben, van allen, die
„ eenige indruk bezitten van de grondbe-
„ ginzelen van Godsdienst, Zedekunde
„ en Menschlykheid.

„ Diensvolgens ſtellen wy aan het ver-
„ licht oordeel en de wysheid van U Hoog

„ Mo-

„ Mogenden voor, of dezelve het niet LXXIV.
„ raadzaam oordeelen, om van alle mid- BOEK.
„ delen, die in hunne magt zyn, gebruik
„ te maaken, om in hunne Staaten in 1793.
„ *Europa*, en in derzelver Volkplantingen,
„ het inkomen te verbieden van alle de
„ Leden der zogenaamde Nationaale Con-
„ ventie, of van den voorgewenden Uit-
„ voerenden Raad, die rechtſtreeks of zy-
„ delings eenig deel hebben gehad aan de
„ voorgemelde Misdaad, en, indien zy
„ mogten ontdekt worden, hun te doen
„ vatten, en in handen des Geregts over
„ te leeveren; ten einde tot eene Les en
„ Voorbeeld voor het menschlyk Geſlacht
„ te ſtrekken (*)."

Gedagtig waren de Algemeene Staaten aan de afgelegde hun herinnerde Verklaaring; en twyfelden zy geen oogenblik om eene volledige betuiging te doen, van hunne gezindheid om de hand te houden aan het toen genomene Beſluit. Eene nieuwe beweegreden oordeelden hun Hoog Mog. te hebben om zich overtuigd te houden van de noodzaaklykheid, om, in alle welgeregelde Staaten, kragtdaadig te keer te gaan de ſtoutheid der geenen, die het geluk der Burgerlyke Maatſchappy zogten, om verre te werpen, door het verbreeken van alle banden van Onderhoorigheid aan het wettig Gezag der gevestigde Regeering: naardien men in dit Gemeenebest, door eigene ondervinding, de verderſlyke ge-

Door hun H. Mog. omheid.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 291.

LXXV. BOEK.

gevolgen van een zodanig beſtaan hadt leeren kennen.

1793. Verbreed en uitgeſtrekt tot anderen.

Zy gewaagen, te deezer gelegenheid, by de Afgezanten der verbondene Mogenheden van die op elkander volgende en herwaards overgezondene Schriften, van eenen dreigenden aart, vroeger dan den tyd des Invals van de *Franſchen*, en daar mede gelyktydig, in den Lande verſpreid. „ Het was," dus drukten zy zich uit, „ thans wereldkundig, dat eenige uitge„ weekene Ingezetenen van deeze Repu„ bliek, de Naamen en Regten van de „ Souverainiteit uſurpeerende, zich niet „ ontzien hadden, het Vaderland gewa„ penderhand aan te vallen, de Leden van „ de wettige Regeering, zo wel als de „ geenen die ter Verdeediging van den „ Staat geëmployeerd wierden, in open„ baare Geſchriften, met den Dood te be„ dreigen, byaldien zy hunne Posten niet „ verlieten."

Op dien grond bouwden hun Hoog Mogenden den volgenden eisch; „ Dat dee„ ze daaden van Oproerigheid, offchoon „ ze in derzelver aart en gevolgen niet „ gelyk ſtonden met de gruwelen, welke „ in het ongelukkig *Frankryk* hadden plaats „ gehad, egter aan dezelfde oorzaak moes„ ten toegeſchreeven worden; en dat hun „ Hoog Mogenden dan ook van de regt„ vaardigheid en wysheid van alle Regee„ ringen van *Europa*, en byzonder van „ hunne Keizerlyke en *Groot-Brittanniſche* „ Majeſteiten verwagten, dat zy aan die „ gee-

„ geenen, welke zich, op eene te verre- LXXIV.
„ gaande wyze, ten aanziene van het Gou- BOEK.
„ vernement hadden vergreepen, en hunne ——
„ Naamen (*), door de Ondertekening van 1793.
„ de ſchandelykſte Manifesten en Proclama-
„ tien aan de vergetelheid, die anders hun
„ lot hadt moeten zyn, hadden onttrokken,
„ geene Verblyfplaats in hunne Staaten
„ zouden vergunnen; maar dezelve, wan-
„ neer zy aldaar mogten ontdekt worden,
„ in verzekerde bewaaring zouden gelie-
„ ven te doen ſtellen, om in regten, naar
„ ſtrengheid der Wetten, vervolgd en ge-
„ ſtraft te kunnen worden (†)."

Onder alle deeze handelingen was *Spanje*, 't geen voorheen wel eene dreigende houding hadt aangenomen (§), een verklaard Vyand van *Frankryk* geworden. Op den dertigſten van Lentemaand liet dit Hof eene Verklaaring doen, dat de *Spaanſche* Kroon niets meer gewenscht hadt, dan om, naar vermogen, de rust van *Europa* te bewaaren; doch zich moest beklaagen over den gedaanen aandrang om haar de erkentenis van de *Franſche* Republiek af te persſen, terwyl men voortvoer met den wreedſten aller moorden, den moord des Souverains, te pleegen. De verdere aanzoeken tot die erkentenis hieldt de Koning van *Spanje* voor

Spanje verklaart *Frankryk* den Oorlog.

(*) Deeze waren voornaamlyk J. C. DE KOCK, HENDRIK SCHILGE, J. F. R. VAN HOOFF, J. GELDERMAN en H. W. DAENDELS. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 100. en 450.

(†) *Reſol. Gen.* 16. April 1793.

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl.

LXXIV. BOEK. 1793.

voor ongemeend, en geſchikt om zyne Eer en die zyner Onderdaanen te beledigen. Hy beſchuldigt de *Franſchen* van aangevangene Vyandlykheden, vóór dat zy van hunnen kant, den zevenden van Lentemaand den Oorlog verklaard hadden; en grondt daar op zyne Tegenverklaaring (*).

De Staaten van *America* blyven onzydig.

Behalven de Koningen van *Zweeden* en *Deenemarken*, als mede de *Zwitzerſche* Cantons, hielden zich buiten deezen Kryg de Vereenigde Staaten van *America*. De Ridder TERNAN, Gezant der *Franſche* Regeering in dat Werelddeel, maakte aldaar de Afſchaffing van het Koningſchap, en de Schepping der *Franſche* Republiek bekend, en zag in deeze Gebeurtenis eene verſterking van den vriendſchapsband, tusſchen die beide groote Republieken. Met zulk een oog werd die groote Gebeurtenis door de *Americaanſche* Regeering ingezien. —— Dan de waarneeming der ſtipſte Onzydigheid hoorde men daar ten ſterkſten aanbeveelen. De Secretaris van Staat THOMAS JEFFERSON ſchreef deswegen aan den Heer DUMAS in *'s Gravenhaage*. „ Het Tooneel „ in *Europa* is zeer belangryk geworden. „ In het midden van eenen algemeenen „ Oorlog, welke dat Werelddeel ſchynt „ te dreigen, hoopen wy, dat het ons zal „ vergund worden onzydig te blyven. Wy „ wenſchen ons noch met de binnenland„ ſche zaaken van eenig Ryk; noch met „ de algemeene zaaken van *Europa* te be-

„ moei-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 750.

„ moeijen. Vrede met alle Natien; en de Regten, welke die Vrede ons met betrekking tot alle Natien geeft, zyn zyne oogmerken. Het zal voor alle onze openbaare Agenten noodzaaklyk zyn; met waakzaamheid alle hunne poogingen aan te wenden; ten einde alle de Regten der Onzydigheid voor onze Schepen te verzekeren, en Schepen van andere Natien te beletten zich onze Vlag aan te matigen. Deeze aanmaatiging ſtrekt daar toe om ons met de Oorlogende Mogenheden in twist te brengen, om die Schepen, welke waarlyk de onze zyn, aan ſtrenge onderzoekingen bloot te ſtellen; ten einde ze van de valſche te onderſcheiden, en om ons den Handel te ontneemen. Ik beveel U deeze zaaken op de beſte wyze aan. Hetzelve heb ik aan den Heer GREENLEAF, onlangs tot onzen Conſul te *Amſterdam* aangeſteld, bevolen (*)."

LXXIV. BOEK. 1793.

De Zending van den nieuwen Afgezant Hoe veel moeite zulks inhadt.
met *Franſche Nationaale Conventie* aan de *Vereenigde Staaten van America*, den Burger GENET, ging by de overvaart vergezeld van eene omſtandigheid, die ſtrekken kon om de beſlooten Onzydigheid te kwetzen. Het Oorlogs Fregat, 't geen hem overvoerde, nam een aantal *Engelſche* Pryzen, twee deezer werden na *America* opgezonden. Het een, binnen den afſtand van vyftien *Engelſche* Mylen van Kaap *Deka-*

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 936. en 1185.

DEXIV. ROEK. 1793.

ware genomen, kon uit dien hoofde voor geen Prys gehouden worden. De Regeering gaf onmiddelyk een stellig bevel om alle Pryzen, in de bovengemelde omstandigheid bemagtigd, te rug te geeven. Met verzekering, dat zy de stipste Onzydigheid zou doen in agt neemen, en alle Burgers straffen, die in de Vyandlykheden tegen *Groot-Brittanje* zich zouden mengen, onder den dekmantel van *Fransche Commissien*. Teffens besloot de Regeering alle Commissien, schoon door den erkenden *Franschen* Staatsdienaar voor het toekomende bekragtigd, welke hy terstond naa zyne aankomst te *Charlestown* hadt afgegeeven, te doen ophouden; geene stappen van wegen den Heer GENET willende gedoogen, welke konden strekken om de Regeering van de wyslyk omhelsde Onzydigheid te doen afgaan.

Wel ras was deeze 'er op uit om te bewerken, dat ook het Oorlogsvuur tusschen *Groot-Brittanje* en *Noord-America* ontvlamde. Hy trof *Noord-Americaanen* aan, onkundig, onbedagtzaam of baatzugtig genoeg, of door den *Franschen* Gezant aangespoord, om dien Oorlog mede te willen. Doch de Voorzitter WASHINGTON was, nevens andere Hoofdbestuurders van dit Gemeenebest, te welberaaden om eenen verderflyken Oorlog, boven Rust, Vrede, bloei van Zeevaard en Koophandel te verkiezen. Hy liet den *Franschen* Gezant weeten, „ dat het geen kwam van alle de „ Pryzen op de *Engelschen* genomen, door

„ Kaa-

„ Kaapers onder *Fransche* Vlag uitgerust, LXXIV.
„ moest verantwoord en betaald worden, BOEK.
„ aan het *Americaansch Gouvernement*, om
„ het goed te doen aan de wettige Eige- 1793.
„ naaren in *Engeland*; als mede dat, indien
„ hier aan niet binnen behoorelyken tyd
„ werd voldaan, men eene rekening zou
„ opmaaken van de waarde dier Pryzen,
„ en het beloop korten van het geen *Ame-*
„ *rica* aan *Frankryk* schuldig was."

Eene bekendmaaking van dien aart smaakte den *Franschen* Gezant in geenen deele. Hy dreigde zich deswegens op het Volk van *America* te zullen beroepen; doch hem werd aangezegd, dat dusdanig een stap hem op eene schorsing in zyn Gezantschap zou te staan komen. De ontdekking dat men dit bestaan zo hoog opnam, hadt eenen Brief aan WASHINGTON ten gevolge, waar in die Gezant zyn gehouden gedrag tragte te verschoonen. Geen gunstig antwoord bekwam hy, uit naam des Voorzitters, van den Staatssecretaris JEFFERSON. Het beleid door WASHINGTON in deezen gehouden, droeg de goedkeuring zyner Landgenooten weg. Te *Nieuw-York* in 't byzonder juichte men 't zelve by een Staatsbesluit toe; voluit betuigende, dat 's Voorzitters Afkondiging, waar in een vriendlyk en onzydig gedrag, met alle in Oorlog zynde Mogenheden aanbevolen werd, eene wyze en welgepaste maatregel in diens bewind was, de hoogste goedkeuring verdienende. De Gouverneur van dien Staat hadt, naar hun

LXXIV. BOEK. 1793. begrip, aanspraak op de erkentenis van zyne Medeburgeren, voor zynen beslissenden byval tot het Stelzel van Onzydigheid en Vrede. Zy rekenden het den pligt en het belang van alle goede Ingezetenen, zich te deezer gelegenheid te vereenigen, tot ondersteuning der Magistraaten van dit Land, in derzelver poogingen tot handhaaving van den Vrede, en ter vermyding der onheilen van den Oorlog. — Dat, terwyl zy yverig medewerkten tot nakoming van de Verbintenissen der Vereenigde Staaten, zy ook zorgvuldig zouden vermyden alle zulke maatregelen, als zouden kunnen strekken tot verbreeking van de Onzydigheid en den Vrede van dit Land. — Zy oordeelden het strydig met de Wetten van 't zelve, en beledigend voor deszelfs weezenlyk belang, dat eenig Burger zich begaave aan boord, of deel name in het uitrusten van eenig Kaperschip of Brieven van Marque, om te kruissen, op eenige Natie, in Vrede met de Vereenigde Staaten; dat alle Vrienden van goede Orde en Regeering verpligt waren zulks te keer te gaan, en door wettige middelen te beletten.

Gevoelens zo zeer billykheid en regtvaardigheid, als reine Vaderlandliefde ademende, konden niet dan hoogstwelgevallig weezen aan eene ziel als die van den grooten WASHINGTON. De Brief deezes Mans aan den Voorzitter der Staatsvergadering te *Nieuw-York* draagt hier van blyk, en strekt tevens om ons de algemeene Geestneiging

der

der Inwoonderen van dit welbeſtuurde Ge- LXXIV.
meenebest te toonen. Met vermaak ſchry- BOEK.
ven wy denzelven af. —— „ Myn Heer! ——
„ de goedkeurende ſtem van myne Mede- 1793.
„ burgers kan nooit by my met onver-
„ ſchilligheid vernomen worden. Die van
„ de Ingezetenen uwer agtenswaardige
„ Hoofdſtad, moet my altoos byzonder
„ vermaak aandoen. Eene zo volkomene
„ eenmoedigheid, als blykt onder hun
„ plaats gevonden te hebben, by eene
„ gelegenheid, wanneer het zo zeer op
„ onzen Nationaalen Vrede en Voorſpoed
„ aankwam, leevert een voorbeeld van Ver-
„ ſtand, van Gematigdheid, van Patriot-
„ tiſche Deugd, welke niet kan misſen,
„ tot hunne eere, in geheugenis te bly-
„ ven. Vermids ik 'er de zekere waar-
„ borg in ontdek van hunne kloekmoedi-
„ ge en beſtendige Ondersteuning, ver-
„ zoek ik U hun te verwittigen van het
„ hoog gevoelen, 't welk ik heb van hunne
„ aan den dag gelegde Beſluiten, en van
„ het volkomen betrouwen, 't welk ik in
„ deeze Beſluiten ſtel. —— Ik kan niet
„ nalaaten deeze gelegenheid waar te neê-
„ men, om openbaar my by hun te ver-
„ voegen, in het erkennen van de waar-
„ dige en vastgeſtelde medewerking van
„ den Gouverneur van *Nieuw-York* tot het
„ voorſtaan van de Onzydigheid van ons
„ Land. —— Dat de Hoofd-Magiſtraaten
„ van de onderſcheidene Staaten, zich tot
„ het zelfde Beſluit bereid getoond heb-
„ ben, is een aangenaam blyk van den

BOEK. „ geest van Eensgezindheid, voor de al-
„ gemeene welvaard, gelukkig strekkende,
„ om alle de gedeeltens van het Publiek
1793. „ Systema in overeenstemming te houden,
„ en kragtig zamen te voegen (*)."

Aan dusdanig een Besluit, 't geen, ondanks alle tegenwoelende poogingen, van verscheidenerlei aart, zo van buiten als binnenslands, standvastig aangekleefd en volbragt werd, hadt dit gedeelte van de *Nieuwe Wereld*, Vrede en Voorspoed te danken, terwyl andere deelen van dezelve, de rampen des in *Europa* langs hoe feller opblaakenden Oorlogs, in zulk eene ontzettende maate, beproefden. Men verschoone ons deezen uitstap.

Toscane blyftlang onzydig.

In de eere der Onzydigheid deelde ook eenigen tyd de Groot-Hertog van *Toskane*. De *Groot-Brittaansche* Afgezant deedt hem de weete van de aankomst der vereenigde *Engelsche* en *Spaansche* Vloot in de *Middellandsche Zee*, met een voorstel om hem af te trekken van de dus lang in agt genomene Onzydigheid; doch hy liet hem antwoorden, „ geen oogmerk te hebben „ om, ten opzigte van *Frankryk*, daar van „ af te gaan." —— Dit antwoord gaf aanleiding tot eene Briefwisseling tusschen TERRISON, eersten Staatsdienaar des Groot-Hertogs, en den Gezant Lord HERVEY. Deeze betuigde, op een hoogen toon, zyne verwondering, hoe de Groot-Hertog het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1766—1772.

het met zyne eigene waardigheid, met het belang van *Toskane*, met de onderſtanden, die hem gegeeven waren, en met de beſcherming hem verleend, kon overeenbrengen, zich zo te gedraagen omtrent eene Natie, die zich ſchuldig gemaakt hadt aan Koningsmoord, in den Perſoon van zyne Oom, den laatſten Koning van *Frankryk*; die zich Vyand verklaard hadt van zynen Broeder den Keizer, van zyn Oom den Koning van *Spanje*, en genoegzaam alle gekroonde Hoofden van *Europa*. Vrugtlooze poogingen. De aanmaanende en dringende Vertoogen om van de Onzydigheid af te gaan, werden ter zyde geſteld, en de *Franſche* Gezant bleef 'er op den ouden voet, tot dat het ombrengen der Weduwe des Konings van *Frankryk* hem den Oorlog tegen de *Franſchen* deedt verklaaren (*).

LXXIV. BOEK. 1793.

Het gedrag van *Sardinie*.

Volgzaamer hadt zich de Koning van *Sardinie*, van den beginne af, gedraagen, en zich tot deelgenoot in den Kryg laaten inwikkelen, op voorwaarde, dat *Groot-Brittanje* eene aanzienlyke Vloot Oorlogſchepen in de *Middellandſche Zee* zou zenden (†).

Van de *Porte*.

De *Porte* vondt zich, wegens de zaaken van *Frankryk*, in een twyffelagtigen toeſtand. De Koningsgezinden aldaar wilden een Zaakbezorger des vertrokken Afgezants, uit 's Konings naam handelende, in ſtuk-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1217. 1506. 1765.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1224.

LXXIV. stukken, het Nationaal bestuur raadende,
BOEK. erkennen: de Republikeinsche *Franschen*
—— hadden onder zich twee Gedeputeerden
1793. benoemd, zo lang er geen nieuwe Gezant was. Een dezer ontving eerlang aan zyn Huis den nieuw benoemden Gezant by de *Porte*; doch tegen diens toelaating kantten zich de Afgezanten van *Weenen*, *Petersburg* en *Berlyn* ten sterksten aan. Dan de *Porte* begreep, dat haare aangenomene Onzydigheid niet gedoogde, deezen, of andere *Franschen*, als Kooplieden komende, te weigeren; en als hy, zich op dien voet gedroeg, gerust te laaten; maar hem afwyzen, als hy zich met Staatszaaken wilde bemoeijen; beslooten hebbende de Nationaale Conventie niet voor wettigen Souverain van *Frankryk* te erkennen, zo lang andere voornaame Mogenheden zulks nalieten (*).

Ons Staat deelt verder in den Oorlog.

Gelukkige Ryken, gelukkige Gemeenebesten, gelukkige Staaten, die den inbreekenden, alles medesleependen en alles verdervenden maalstroom des Oorlogs ontweeken, het gety van uwen voorspoed zaagt zwellen, naar gelange de ebbe van Volksheil elders laager liep! Ons Vaderland deelde, op eene ontzettende wyze, in de rampen des voortgezetten Krygs, niet te ontwyken, uit hoofde der aangegaane Verbintenissen, en de gehoorgevingen aan de raadslagen der Bondgenooten: ja die wy zelfs zagen, dat men hier zom-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1513.

zomtyds vooruit liep (*). —— Dan men hoore op dit ſtuk den Raad van Staaten ſpreeken, die, in de Petitie tot den Oorlog voor den aanſtaanden Jaare, deeze woorden bezigt: „ Te naauwer nood gered, „ door het gunſtig beſtuur eener waakende Voorzienigheid, vondt ons Vaderland zich, door de omſtandigheden des „ tyds, als van zelve daar heenen geleid, „ en door den toedragt der zaaken, als 't „ ware, in de noodzaaklykheid gebragt, „ om zyne Wapenen te voegen by die „ van zyne Geallieerden, en zyne Grenzen te beſchermen door het verdeedigen van die zyner Bondgenooten, oordeelende dat het beter was HANNIBAL „ in *Africa*, dan in *Italie* te beoorlogen (†)." LXXIV. BOEK. —— 1793.

Eene aanzienlyke Zamenkomst van de Bewerkers en Voortzetters des Krygs zag op den zevenden van Grasmaand de Stad *Antwerpen*. Daar bevonden zich de Veldmaarſchalk de Prins VAN SAKEN-COBURG, de Zamenkomst te *Antwerpen* ter beraadſlaaging wegens den Oorlog.

(*) Zie hier boven bl. 125. Daar ook hebben wy het gevoelen des Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, wegens het voortzetten des Oorlogs, opgegeeven. Schoon deeze Staatsman, in diens *Nadenking* bl. 81. beweert, dat onze Staat niet tot de *Gecoaliſeerde Mogenheden* behoord hebbe, zal die *zaqm* hier weinig afdoen, als men in aanmerking neemt, dat 'er, volgens 's Mans eigen opgave, een beding beſtondt, naar 't welk de Republiek zou voortgaan den gemeenen Vyand afbreuk te doen. Indien de *daadzaaken* zo zeer overeenſtemmen, zal het op de *benaaming* weinig aankomen.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1994.

LXXIV. BOEK. 1793.

de Graaf VAN METTERNICH, Gevolmagtigd Minister des Keizers by de Regeering te *Brusſel*, de Graaf VAN STARHEMBERG, Keizerlyk Minister by onzen Staat; de Oudminister Graaf DE MERCY D'ARGENTAU; zyne Koninglyke Hoogheid de Hertog VAN YORK, en Mylord ADCKLAND, Afgezant van *Groot-Brittanje* by hun Hoog Mogenden; de *Pruiſſiſche* Minister Graaf VAN KELLER; de Stadhouder WILLEM DE V, met diens beide Zoonen, de Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, de Graaf VAN BENTINCK; de Ministers van zyne Catholyke Majeſteit en van den Koning der beide *Sicilien*, mitsgaders de *Franſche* Generaal VALENCE; allen vergezeld van derzelver Secretariſen en gevolg.

DUMOURIER verjaagt.

Schoon de maatregels daar genomen, voornaamlyk op het plan van DUMOURIER gegrond waren, zou deeze zelve geen deel aan de Krygsverrigtingen neemen. Reeds was die in *Frankryk* gehaate, en by de Vereenigde Mogenheden, niet te vertrouwen Man (*), door *Brusſel* gereisd, om na

(*) Men heeft te *Amſterdam*, in den jaare 1794 uitgegeeven *Memorien van den Generaal* DUMOURIER *door hem zelven geſchreeven*. Deeze zyn gevolgd van *Noodige Berigten aan de Nederlanden, inhoudende ſcherpe Aanmerkingen op de Memoriën van den Verraader zyns Vaderlands* DUMOURIER. Ook zagen het licht, twee Stukken, getyteld *Briefwiſſeling van den Generaal* DUMOURIER *met den Oorlogsminiſter* PATHE, *ſtaande den Veldtocht in het Belgiſche* Te *Dordrecht* by de LEEUW en KRAP; als mede *Briefwiſſeling van den Generaal* MIRANDA *met den Generaal* DUMOURIER, *en den Miniſter van Oor-*

na *Zwitzerland* te gaan, werwaards ook andere met hem inſtemmende Generaals volgden. LXXIV. BOEK.

1793. Oordeel des Keurvorsts van *Keulen* over DUMOURIER.

DUMOURIER, op dat wy 'er dit, ten aanzien van dien zonderlingen Man, nog byvoegen, vondt, hoe zeer de Prins VAN SAXEN-COBURG, hem en zyn doen verdeedigde, gelyk wy gehoord hebben (*), geen vertrouwen genoeg om verder by die Party, in den voort te zetten Oorlog, gebruikt te worden, hem bejegende het gewoone lot der Verraaderen. Opmerkelyk is de verklaaring, welke hy van den Keurvorst van *Keulen*, in eenen alzins ſcherpen Brieve, moest leezen. Onder eene der wykplaatzen, naa zyne affcheiding van het *Franſche* Leger, hadt hy *Keulen* verkooren; dan de Keurvorst op diens bezoek en verblyf niet geſteld, ſchreef hem, naa zyn gevoelen over den ſtaat der zaaken in *Frankryk* medegedeeld te hebben, op deezen trant; „ Tot nog was, buiten „ *Frankryk*, het overige van den geheelen „ Aardbodem in rust; maar het is aan uw „ Ministerie alleen, myn Heer! dat byna „ ge-

Oorlog PACHE *en* BEURNONVILLE, *zedert Jan.* 1793, *benevens alle de Bevelen door den Generaal* DUMOURIER *aan den Generaal* MIRANDA *gegeeven, tot op den Slag by Neerwinden en den Aftocht die daar van het gevolg is geweest.* In 's *Hage* by VAN CLEEF. Wy vermelden deeze Stukken, niet om dat wy van derzelver egtheid verzekerd zyn, of daar voor inſtaan; verre van daar; doch om onze Leezeren dit te verwittigen.

(*) Zie hier boven bl. 73.

1793. „ geheel *Europa* heeft te wyten, dat het
„ medegesleept is om deelgenoot van dit
„ alles te worden. Gy zyt het, die *Frank-*
„ *ryk* hebt voorbereid om in de Bezittin-
„ gen van anderen te vallen, die aange-
„ raaden heeft, de Nabuuren aan te tas-
„ ten, en onder deezen alle de plaagen
„ over te brengen, die uw Vaderland ver-
„ woesten. Al het vergooten bloed, de
„ verbaazende Geldopbrengingen, en droe-
„ vige bezwaarenissen, die een zo ramp-
„ zalige Oorlog, niet alleen voor *Frankryk*;
„ maar reeds voor den geheelen Aardbo-
„ dem, naa zich sleept, komen alle voor
„ uwe rekening, als de eerste oorzaak en
„ bevorderaar daar van. Al het uitstee-
„ kende en luisterryke, het geen gy, als
„ Bevelhebber aan het hoofd des Legers,
„ hebt verrigt, kan het nadeel, 't geen
„ gy der Menschheid hebt toegebragt,
„ noch verschoonen, noch in de vergetel-
„ nis doen begraaven. — Ik zwyg van
„ de wyze waar op gy het *Fransche* Le-
„ ger hebt verlaaten. Het oordeel, 't geen
„ de gevoelens van regt en billykheid my
„ als *Mensch*, daar omtrent dwingen te
„ vellen, mogt u zomwylen niet aange-
„ naam zyn; en ik wensch u geluk, dat
„ gy op u zelven verkrygen kunt, om het
„ uitwerkzel van bloote Nieuwsgierigheid
„ als een blyk van Agting voor u uit te
„ leggen; eene Nieuwsgierigheid, die het
„ Volk natuurlyk liet blyken, toen het den
„ eersten bewerker van zyne onheilen,
„ en het voorwerp van hunne vreeze,

bui-

„ hullen staat zagt gebragt, om't zelve LXIV.
„ meer te benadeelen. — Niet uwe ge- BOEK.
„ voelens, — neen — maar de omstan- ——
„ digheden zyn veranderd. En wanneer 1793.
„ eenige Mogenheid gelooft dat gy haar
„ van nut kunt zyn, of wanneer eenigen
„ zich verbeelden verpligting van u te
„ hebben, zo verzeker ik u daarentegen,
„ dat ik, als *Mensch*, noch op die wyze
„ denken, noch my in eenige onderhan-
„ delingen, hoe genaamd, met u kan in-
„ laaten; veel eer moet ik het bevel van
„ mynen Stadhouder vernieuwen, om u,
„ hoe eer hoe liever, te doen vertrekken."
Het *Fransche* Krygsvolk, 's welk Du- *Fransch*
MOURIEU met de zynen, hadt blyven an- *Krygs-*
hangen, ontving zyn Leenfrocht en Solde *volk in*
van den Keizer. Aartshertog CAREL wordt *dienst*
gezegd aan een Huishaarenbende *van Oos-*
Guldens te hebben voorgeschooten (*), om *tenryk*
den Oorlog te helpen voeren, welks be-
schryving ons nu voorts, geen kleinen tyd,
moet bezig houden. Een Oorlog met veel
gewelds voortgezet, die *Frankryk* gruuw-
zaam dreigde, vol van afwisselende krygskans
gestreden, tegen een Volk, in welks naam
de Nationaale Convantie, ten deezen zyde,
verklaard hadt, „ zich in geenen dadelyken
„ de Regeering van andere Mogenheden te
„ zullen bemoeijen; maar tevens, dat zy
„ zich eerder onder haare eigene puinhoo-
„ pen zou begraaven, dan gedoogen, dat
„ eenige Mogenheden zich inlieten met
„ het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 697.

LEXIV. ROEK. 1793.

„ het binnenlandsch Bestuur der Repu-
„ bliek, en invloed hebben op de Con-
„ stitutie, die zy zich zou willen ge-
„ ven." Voorts bepaalde dezelfde Conventie de Straf des Doods tegen den geenen, „die zou voorstellen om met de
„ Vyandlyke Mogenheden, te handelen,
„ welke niet vooraf plegtig de *Fransche*
„ Natie, haare Souvereiniteit, de Onver-
„ deelbaarheid en Eenheid der Republiek,
„ gevestigd op Vryheid en Gelykheid,
„ hadden erkend."

Jongste mislukte pooging om het tusschen *Frankryk* en *Engeland* te vinden.

Eene jongste pooging door den *Fransche* Minister der Buitenlandsche Zaaken LE BRUN aangewend, om de verschillen tusschen de *Fransche* Republiek en *Groot-Brittanje*, te vinden, en een einde te maken aan eenen Oorlog, die, door de wyze op welke dezelve thands gevoerd te worden, niet kon missen de wydstrekkende en beklaaglykste rampen na zich te sleepen, vondt geen ingang aan *Engelsche* Hove. Het verzoek aan Lord GRANVILLE gedaan, om, ten dien einde, den Heer MORRIS, nevens een Secretaris, een Kamerdienaar, en een Courier te ontvangen, en de noodige bescherming te verleenen, werd volstrekt afgeslagen (*).

Groot-Brittanje heeft heid op den Kryg

Geen onder alle de Mogenheden, die zich thans tot het voortzetten van den Kryg aangordden, scheen hier toe drifftiger geneigd dan *Groot-Brittanje*. Dit Ryk, te midden van de Zee gelegen, vondt zich door

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 778.

door die ligging als 't ware, beveiligd voor den gruwel van het Tooneel des Oorlogs te zullen worden, en zag, te midden van de ongestuimigheden des Oorlogs tusschen de Land Mogenheden gevoerd, de voordeelen eens steeds beschermden en dagelyks uitgebreideren Handels, en misschien daarenboven andere aanwinsten, lokaazen der Heerschzugt, te gemoet. Het schafte zich Krygsvolk aan; tusschen Lord EGLIN en den Staatsdienaar MUNCHHAUSEN werd een Verdrag getekend, by 't welk de Landgraaf VAN HESSEN-KASSEL aan dat Ryk, voor den tyd van zes jaaren, acht duizend man, zo Voet- als Paardenvolk leeverde.

LXXIV. BOEK. 1793.

Met den aanvang van Grasmaand zag *Vlissingen* eene Vloot van zeven Fregatten, en vier Tweemastschepen, met 2000 man *Engelsch* Krygsvolk naderen, voor by het Kasteel *Rammekens* de *Schelde* na *Antwerpen* opzeilen. Te dier Stede was men overeengekomen, dat, om de Krygsverrigtingen tegen *Frankryk* te schielyker door te zetten, en geen tyd te verliezen, door de aenkomst van het zwaar Geschut uit *Duitschland* af te wagten, uit ons Land, de *Oostenrykschen* en *Pruissische* Legers des voorzien zouden worden. Vier en vyftig stukken Geschut, met den noodigen Krygsvoorraad, verstrekte onze Staat aan den Koning van *Pruissen* (*).

Meer *Engelsche* Krygsbenden landen. Geschut door ons aan *Pruissen* geleend.

Ant-

(*) BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 294. Van hier dat de Raad van Staaten, by de Petitie voor

LXXIV. BOEK.

1793.

Drukte te *Antwerpen*. Toeſtel tot den Krijg.

Antwerpen, was te midden van Grasmaand, woelens vol, en leeverde eene geſtadige afwisſeling van tooneelen op. De *Schelde* krielde van *Engelſche* en *Hollandſche* Schepen, met Krygsbehoeften van allerlei aart, met Paarden en Krygsvolk gelaaden. Dagelyks trokken door die Stad *Oostenrykſche*, *Pruisſiſche*, *Engelſche* en *Hollandſche* Legerbenden, afgewisſeld door de terugkeerende *Fransche* Krygsbezettingen van *Breda* en *Geertruidenberg*. Prins FREDERIK VAN ORANJE ging met Voet- en Paarde-volk na *Oostenryks Vlaanderen*, om er eenige Steden te bezetten, en onder zyn Broeder den Erfprins het eerſte Smaldeel te geleiden: 't zelve beſtond uit tien Esquadrons Ruitery en twaalf Bataillons Voetvolk, behalven de Artillery, omtrent zeven duizend man (*). Tegen de Grenzen van *Fransch Vlaanderen* ſtonden de Keizerlyke Legerbenden, onder den Prins VAN SAXEN-COBURG, de *Pruisſiſche* te *Doornik*, de *En-*

boot het volgend Jaar ſpreekt „ van zwaar Geſchut „ en Ammunitie aan onze hooge Geallieerden, in „ eene aanmerkelyke hoeveelheid, ter leen uitgereikt — en dat deezen, kragtdadiglyk door ons „ Geſchut en Ammunitie geholpen, Grenſteden „ vermeesterd of hernomen, en den eerſten grond „ gelegd hadden, (terwyl wy een gedeelte hunner „ Grenzen beveiligden,) tot het aanvangelyk be„ dwingen van een Volk, dat de Vryheid predikte, „ maar een voorbeeldloos Geweld uitoefende. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1905.

(*) Men kan de Opgave van die Esquadrons en Bataillons opgeteld vinden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 619.

Engelſchen te *Oostende*, waar de Hertog van Yorck zyn Hoofdkwartier hieldt. Hier lagen reeds eenige *Engelſche* Kotters nevens een Fregat in de Haven, en werd 'er ſteeds Krygsvolk, en Krygsvoorraad in menigte, boven al zwaar Geſchut en Veldſtukken aangevoerd. Van daar ſcheen men het byzonder op *Duinkerken* gemunt te hebben. De verdere *Franſche* Grensſteden, thans bedreigd, waren geenzins verſmaadlyke Vestingen, en ſcheenen ook de Bondgenooten geenen aanval te zullen onderneemen tegen de *Franſchen*, thans in hunne eigene Landpaalen geweeken, vóór dat zy zich van eene genoegzaame overmagt verzekerd hielden. LXXIV. BOEK. 1793.

Bedreigde Grensſteden van *Frankryk.*

Die Grensſteden waren, op dat wy de zelve, daar zy vervolgens veelmaalen zullen voorkomen, met een kort woord, ten aanzien van derzelver ſterkte, doen kennen — *Ryſſel*, niet meer dan éénmaal ingenomen, door Marlborough en Eugenius, naa een belegering van meer dan drie maanden — *Condé* in *Fransch Henegouwen*, eene zeer ſterke Vesting, door Marlborough, in dien Oorlog, niet bemagtigd. Onderwaterzettingen kunnen de aannadering des Vyands zeer ſtremmen — *Maubeuge*, mede eene Vesting in *Fransch Henegouwen*, door Vauban aangelegd, en in ſtaat tot het bieden van geduchten tegenſtand — *Valenchiennes*, eene Stad, zo in aanbelang als ſterkte, weinig minder dan *Ryſſel*, ook van een Kasteel

LXXIV. BOEK. 1793.

voorzien: het land in den omtrek kan onder water gezet worden —— *Quesnoy*, eene kleine weerbaare Stad, door het Leger der Geallieerden in den Jaare MDCCXII bemagtigd, en in 't volgend jaar, door de *Franſchen* onder VILLARS hernomen —— *Katheryk*, eene vry groote en welverſterkte Stad, met een Kasteel, en voorts door Onderwaterzettingen even als *Valenchiennes* te verdeedigen —— *Landrecy*, in den jaare MDCCXII, door EUGENIUS, vrugtloos belegerd —— *Bouchain*, eene Stad door natuur en kunst verſterkt, door Moeras en Onderwaterzetting bezwaarlyk te genaaken —— *Douay*, eene groote Stad in *Fransch Vlaanderen*, van geene verſmaadlyke ſterkte —— *Bethune*, eene Stad door VAUBAN met een Kasteel verſterkt en voordeelig op een Rots gelegen. —— *Aire* een ſterke Stad in *Artois*, die in den Jaare MDCCX een Beleg van twee maanden uithieldt —— *St. Venant*, wel zo zeer niet verſterkt als *Aire*; doch, door het voordeel der Onderwaterzettinge bezwaarlyk te genaaken —— *Arras*, de Hoofdſtad van *Artois*, gedeeltlyk door VAUBAN verſterkt.

Geſteldheid des *Franſchen* Legers.

De *Franſche* Generaal DAMPIERRE was onvermoeid in het aanwenden van alle middelen tot herſtel des zo deerlyk verloopen en verzwakten Legers, en om de gedreigde Grensſteden te dekken. Voor *Bouchain* betrok hy een voordeeligen ſtand. Om *Fransch Vlaanderen*, zo van de Landzyde als van den Zeekant, ten doel des

Vy-

Vyands ſtaande, te beſchutten, deeden de *Franſchen* een Kamp byeentrekken, en verſterkten, bovenal de gewigtige post van *Pont Rouge*. De Krygs Commisſarisſen ſchreeven den negentienden van Grasmaand uit *St. Omer*, „ van *Ryſſel* af tot de Zee „ toe vertoonen de grenzen eene voldoende houding, en aan alle oorden is men „ yverig bezig om de verweering meer en „ meer geducht te maaken. De Vyand „ dreigt veel: maar tot hier toe zien wy „ niet, dat zyne middelen aan zyne groote ontwerpen beantwoorden. Hy hadt „ gemeend dat *Duinkerken*, door haare „ zwakheid en rykdom, by de eerſte opeiſching zou vallen. Zyne Zendelingen „ hadden reeds verſpreid, dat die Stad geen „ wederſtand zou doen; maar wy hebben „ de *Duinkerkers* geneigd gevonden om „ zich eerder onder de puinhoopen der „ Stad te begraaven, dan zich aan den „ Vyand over te geeven. Wy hebben „ eene verſchansſing binnen de Stad bevolen te maaken, en Kanoneerſloepen doen „ uitloopen, die de aannadering vry veel „ zullen belemmeren. De Ingezetenen „ zyn voorneemens zich in de ſtraaten „ zelve te barricadeeren, en zich tot den „ laatſten adem te verweeren. Dit alles „ door achttien duizend man ondersteund, „ die in vier en twintig uuren by de hand „ kunnen zyn, mitsgaders de omringende „ Krygsbezettingen, geeft ons de zedelyke zekerheid, dat de Vyanden het „ geringe voordeel niet zullen hebben van

LXXIV. BOEK. 1792.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ deeze Stad te vermeesteren (*)." Deeze hoop op het behoud van *Duinkerken* bleek, ſchoon de aanval maanden verwylde, geenzins ongegrond te weezen.

Aanmerking over het voortzetten deezes Krygs.

De voordeelen op de *Franſchen* jongſt behaald, moedigden de verbondene Mogenheden aan om den Oorlog voort te zetten, en in *Frankryk* in te dringen. Wel hadt de Geſchiedenis eene en andere les gegeeven, dat, gelyk de *Franſchen*, zo dra zy het waagden den *Rhyn* over te trekken, geſlaagen wierden: desgelyks dat de *Duitſchers*, wanneer zy in *Frankryk* willende dringen, over de grenzen van dat Ryk kwamen, op hunne beurt, de nederlaage kreegen. Dan deeze leſſen dagt men thans van geene toepaſſing te zullen weezen, aangemerkt de verandering in *Frankryk* voorgevallen, en de inwendige ſchokken, waar onder dat Ryk zugtte. Men rekende ſterk op den byval eener verdeelde en misnoegde Natie. Doch veele Mensch- en Krygskundigen hadden hier op een ander inzien. De *Franſchen* waren, door een reeks gebeurtenisſen, nu van Jaaren herwaards, met een ongemeen ſterke aandrift tot Vryheid vervuld, en op eene onvoorbeeldlyke wyze, ten Kryg gehard. De zugt voor den Koning, die hun voortyds, ter verdeediging des Ryks, als op vleugelen deedt aanſnellen, was nu in Vryheidsmin en Republikeinſche Geestdrift herſchaapen, en ſtondt deeze laatſte, huns

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 712.

lüns oordeels, geen minder wonderen van dapperheid te zullen uitvoeren, dan de eerſte in vroegeren tyde, zo menigmaal gedaan hadt. De moedigſte Verdeediging was te wagten van zo veel Millioenen Volks, in een Land woonende omringd met zo veele Steden, voor de ſterkſte Veſtingen in *Europa* bekend; en welks ligging geen gelyk in dat Werelddeel heeft. Die bedenking deedt hun het beſtaan der verbondene Mogenheden als allerhachlykst beſchouwen: terwyl het zeker ging, dat de worſtelingen des wisſelvalligen Krygs het onheil van eene onberekenbaare menigte moest na zich ſleepen. Doch, wanneer hadden overweegingen van laatstgemelden aart eenen genoegzaamen invloed ter wederhouding op Mogenheden ten Kryg verhit, en door behaalde voordeelen aangevuurd! — Terwyl ons Land, op voorgemelde wyze, in dien Oorlog geſleept, de ryke voordeelen, welke het van Onzydigheid zou hebben kunnen inoogſten, verwisſelde voor de hachlykheden van eenen wisſelvalligen Krygskans, die wel in den aanvange niet ongunſtig ſcheen; maar eerlang den nek keerde, gelyk het ontvouwen van den nu hervatten Kryg zal uitwyzen, waar in wy ons meest zullen bepaalen tot het geen ons Leger, en wat daar toe eene meer onmiddelyke betrekking hadt, betreft.

LXXIV. BOEK. 1793.

De Erfprins van Oranje trekt te velde.

De Erfprins VAN ORANJE, Bevelhebber der Legermagt van onzen Staat, volgde zynen Broeder na de *Oostenryksche Ne-*

LXXIV. BOEK. 1793. *Nederlanden*, in twee Smaldeelen. Het eerſte waar over zyne Hoogheid, als Opperſte Bevelhebber, het gebied zou voeren, beſtondt uit zes Esquadrons en elf Bataillons, benevens de Artillerie en het Ponton Train. Ieder Smaldeel telde omtrent vyf duizend man (*). Dit maakte met het vooruitgezonden Smaldeel onder Prins FREDERIK VAN ORANJE zeventien duizend Krygsknegten.

Legerplaats der *Franſchen.* De *Franſche* Generaal DAMPIERRE, de Opvolger van DUMOURIER, een Veldheer van groote bekwaamheid, dapper, by zyn Volk hoogst bemind, hadt een zeer voordeelige Legerplaats uitgekoozen, het Kamp van *Famars*, tuſſchen *Valenciennes* en *Maubeuge* gelegen. De ſlinker Vleugel werd door de *Schelde*, de regter door de *Ronelle* gedekt. Het Front, door eene talryke Artillerie verdeedigd, was daarenboven door Redouten verſterkt. Voor die Front was een ander Kamp, met verſcheide Redouten voorzien, tot dekking van het eigenlyk Kamp. De Berg *Auſin*, ten westen van *Valenciennes*, boodt, zo door den aart des gronds, als door alle de werken, die de kunst bedagt om eene post onoverwinbaar te maaken, ten minſten even veele moeilykheden aan.

DAMPIERRE ſneuvelt. De *Fran-* Naa verſcheide bloedige gevegten, waar in de dappere Generaal DAMPIERRE, door een kanonkogel de dye werd afgeſchooten, ee-

(*) Eene meer byzondere Opgave vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 784.

eene wonde binnen kort van 's Helds dood gevolgd, ſtelde tuſſchen den twee en drie en twintigſten van Bloeimaand, de geheele Armée der Bondgenooten zich in beweeging. De Generaal LAMARILLIERE, was de Opvolger van den overleden en zeer betreurden DAMPIERRE. Met het krieken van den dag toog de vereenigde Armée, onder den Prins VAN SAXEN-COBURG, den Hertog VAN YORCK, de Generaals LATOUR en CLAIRFAIT, in vier kolonnen op weg. De Generaal OTTO, de voorhoede aanvoerende, begon den ſtryd. Overal werd ſterken wederſtand geboden, en het gevegt welhaast algemeen aan alle kanten. De Slachting was verſchriklyk in deezen langduurigen ſtryd. De aanval was vóór vyf uuren 's morgens begonnen, het leedt tot omtrent half tien uuren 's avonds eer men het Kamp der *Franſchen* kon bemagtigen, en bleeven 'er toen verſcheide Redoutes over, die niet voor den volgenden morgen in handen vielen. Het *Franſche* Leger, een talryke Bezetting in *Valenciennes* gelegd hebbende, trok te rugge tuſſchen *Bouchain* en *Kameryk*; met agterlaating van eenige ſtukken Geſchut. Het verlies aan Manſchap was te wederzyde zeer groot, gelyk uit de heftigheid en langduurigheid valt op te maaken, ſchoon wy ons niet vermeeten het getal te bepaalen.

LXXIV. BOEK. 1793. *ſchen* by *Famars* geſlagen.

Terwyl deeze geweldige ſlag voorviel, was de Generaal CLAIRFAIT, aan 't hoofd van *Oostenrykſche* en *Engelſche* Manſchap den Berg *Auſin* omgetrokken. Aan dien

LXXIV. BOEK. 1793.

kant begon het gevegt eerst op den vroegen morgen van den vier en twintigsten. Het gevegt aldaar was zeer moorddaadig. De aanval geschiedde in het bosch van *Raimes*, het was, als 't ware, geheel met dooden en gekwetsten bedekt, Die post werd stormenderhand ingenomen, en de Overwinnaars betuigden dat hun verlies aan dien kant allergewigtigst was.

De *Pruisische* Generaal VAN KNOBBELSDORFF hadt, te dier gelegenheid, het verschanste Bosch van *Hasnon* aangetast, en naa dapperen tegenweer van de *Fransche* ontmoet te hebben, dezelve genoodzaakt hunne verschansingen te verlaaten, zich in de Abtdy van *Hasnon* te werpen, welke niet, dan naa de sterkste poogingen, veroverd werd.

Orchies door den Erfprins ingenomen.

Een Voorpost van de onzen op hoogte van *Kassel* hadt, by het openen van den Veldtocht, eenig nadeel geleeden; dan gelukte het den Erfprins het Dorp *Mouchin* te bemagtigen, daar voordeel op de *Fransche* te behaalen; als mede de Stad *Orchies*, naa aanstalte tot een beleg gemaakt te hebben, te bemagtigen. De Luitenant Generaal VAN MÖNSTER, dien dit werk was aanbevolen, zondt een Trompetter om die Stad, in 's Prinsen naam, op te eischen. Dan hy bevondt, dat de *Fransche* afgetrokken waren, en de Municipaliteit mede de Stad verlaaten hadt; weshalven hy, zonder iemand der Regeeringe te kunnen spreeken, vertrok, en het bevreemdend verslag deedt van de ontruimde Veste; waar op zyne

Hoog-

Hoogheid bezit van de Stad nam, terwyl de Burgery de Vryheidsboom afkapte. LXXIV. BOEK.

Zwaarder ſtryd ſtreedt zyn Broeder Prins FREDERIK by het Dorp *Roncq*, en koſtte de gevegten in het verdeedigen en herneemen van die post veel Volks en Paarden. De aanſlag op het Vlek *Tourcoin*, liep ſlegter af. Het derwaards geſchikte Krygsvolk moest, naa een aanmerkelyk verlies van Manſchap en Paarden, voor de overmagt der *Franſchen*, naa vier uuren heftig ſtrydens, wyken, en de behoudenis in de vlugt zoeken. Eenige Officiers ſneuvelden, veele werden gekwetst, vermist en krygsgevangen (*). —— Van dit geledene verlies zogt men zich ſchadeloos te ſtellen, en *Tourcoin* weder te bemagtigen, 't geen ook, vóór het einde van Bloeimaand, gelukte. By deeze wederbemagtiging was het eerſte beſluit dit Dorp in brand te ſteeken: naardemaal zommige Inwoonders uit de venſters op de *Hollanders* geſchooten, en eenigen gedood hadden; doch Prins FREDERIK deedt de voornaamſte Hoofden vatten, en op twee wagens naa *Maaſtricht* brengen. 1793. Slag by *Tourcoin* verloren. Dit Vlek weder bemagtigd.

Geſtadig vondt zich Prins FREDERIK blootgeſteld aan vyandlyke aanvallen, en moest, op onderſcheide posten, verſterking zenden; 't welk nu en dan een ſtryd veroorzaakte, met gelyken kans geſtreeden; doch by *Veurne* werden de onzen in 't naauw Nadeelen by *Veurne* door de onzen geleden.

(*) De lyst der Dooden, Gekwetſten en Vermisten vindt men in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 972.

LXXIV. BOEK. 1793.

nauw gebragt, en ten hertocht na *Nieuwpoort* genoodzaakt, daar de *Franſchen* van de ſtrand- en aan de andere zyde aanrukten, en de onzen, hadden zy ſlegts tien minuuten verwyld, zich afgeſneeden zouden gevonden hebben. Van dit alles en de magt met welke de *Franſchen* aantoogen, onderrigt, deedt Prins FREDERIK, in den nagt van den eerſten van Zomermaand, het Kamp opbreeken, en de geheele Legertoeſtel na *Kortryk* vervoeren. Hy begaf zich naa alle mogelyke maatregelen van voorzorge genomen te hebben, met zyn onderhebbend Volk, op marsch na *Yperen*, om nog dien zelfden dag na *Dixmuiden* te trekken. Te *Yperen* tot ververſching des Krygsvolks eenige oogenblikken vertoefd hebbende, kreeg hy de weete, dat de *Franſchen* de Stad *Veurne* geheel uitgeplunderd, en ſchoon veel magtiger, op het aannaderen van den Collonel MYLIUS deeze Stad verlaaten hadden, die dezelve met zyn onderhebbend deels Staats, deels Keizerlyk Volk bezette.

De Erfprins neemt zyn Hoofdkwartier te *Meenen* en zendt zyn Broeder verſterking.

De Erfprins deedt zyn Leger by *Doornik* opbreeken om zyn Hoofdkwartier te *Meenen* te neemen, 't welk hy, zonder eenige vyandlyke wederſtand te ontmoeten, volvoerde, en zich digt by de Stad nederſloeg, van waar hy eenige verſterking zondt aan zynen Broeder; die, behalven de geledene verliezen, zich verzwakt vondt door het vertrek der *Oostenrykſche* Krygsknegten, welke last ontvangen hadden om zich by den Luitenant Generaal VAN KNO-

BELS-

BELSDORFF te vervoegen. De Generaal Major VAN REITZENSTEIN hadt intusschen de Stad *Lanoy* vermeesterd. Den Collonel GUSEAU liet hy met twee Esquadrons, twee Bataillons, en eenige Jaagers, te *Watrelos* om aldaar post te houden. LXXIV. BOEK. 1793.

Welhaast vondt die Collonel zich daar door de *Fransschen* by herhaaling aangetast, en streedt manmoedig, dien post behoudende. De Generaal Major VAN REITZENSTEIN handhaafde zich desgelyks in het door hem bemagtigd *Lanoy*. De Erfprins begeerde eene vrye gemeenschap over de *Lys* te *Werwick*, en wilde, ten dien einde, de *Fransschen*, die aan de overzyde verscheide Batteryen opgeworpen, en het gedeelte van *Fransch Werwick* geheel versterkt en met geschut voorzien hadden, van daar doen verhuizen. Ten deezen einde deedt hy, op den twaalfden van Zomermaand, den Generaal Major VAN WALDECK, met een gedeelte van het Leger, derwaards trekken, om die post van den eenen kant aan te vallen; terwyl Prins FREDERIK in *Oostenryks Werwick* eene Battery zou vervaardigen, om van den anderen kant den Vyand te benaauwen en aan te tasten. Dit gelukte. De *Fransschen* namen de vlugt; doch niet dan naa heftigen wederstand geboden, en den onzen veele dooden en gekwetsten toegebragt te hebben. Onder de gekwetsten bevondt zich de aanvoerder, de Prins VAN WALDECK, die twee dagen daar na te *Kortryk* overleedt. Weinig oogenblikken vóór dat het doodlyk lood hem

Gevegt by *Werwick* De Prins van WALDEK sneuvelt.

LXXIV. BOEK. 1793.

hem op twee plaatzen trof en van zyn Paard deedt vallen, riep hy zyne Manſchap toe, *Kinders! toont dat gy Hollanders zyt!* De Erfprins betreurde deezen door bekwaamheid, dapperheid en werkzaamheid verdienstvollen Krygsman, dien, gelyk hy zich, by de kennisgeeving van 's Helds overlyden, uitdrukt, „ geen andere fout „ kon ten laste gelegd worden, dan zyn „ al te groote drift en moed, welke ook „ de onmiddelbaare oorzaak van zyn dood „ geweest was."

Condé overgegeeven.

De Legerberigten, tot half Hooimaand, behelzen voor de Dagſchriften eenige byzonderheden; doch voor de Geſchiedenis geene meldenswaardige voorvallen. Van eenen anderen aart is de Overgave van *Condé*. Deeze ſterke Grensſtad, welker behoorlyk voorzien de ſchielyke aftocht des *Franſchen* Legers onmogelyk gemaakt hadt, werd niet zo zeer belegerd; dan wel omringd, zo dat zy van allen toevoer zich afgeſneeden vonden. Men wist hoe veel voorraads in die Veſte was, en hoe dezelve zich, binnen eenen bepaalden tyd zou moeten overgeeven. Drie maanden hadt die inſluiting geduurd, en indien 'er, binnen dien tyd, geen ontzet opdaagde, hadt de Nationaale Conventie de overgaaf voor noodzaaklyk en wettig verklaard. De behoefte aan Leeftocht was zeer groot en dringende, zo dat de Bezetting, onder welke veele Zieken zich bevonden, zints eenigen tyd, Paardenvleesch gegeeten, en de Burgers genoegzaam hongershood ge-

le-

leden hadden, die naa de Inneeming met de greetigheid van uitgehongerden op de ingebragte leevensmiddelen aanvielen. LXXIV. BOEK. 1793.

De ontruiming der Stad, voor de *Oostenrykers* van veel aanbelangs, dewyl zy daar door meester werden van de Vaart op de *Schelde* tot *Valenciennes*, waar door de vervoering van Krygsbehoeften, tot het bemagtigen van laatstgemelde belegerde Stad veel gemaklyker en min kostbaar wierd, geschiedde met alle Krygseere onder 't oog van den Generaal Veldmaarschalk Prins VAN SAXEN-COBURG, van den geweezen gevolmagtigden Minister des Keizers de Graaf DE MERCY D'ARGENTEAU, den Hertog VAN YORCK, Prins CAREL VAN OOSTENRYK, verscheide Generaals en veele Officieren van het Leger der verbondene Mogenheden.

Naa de Overgave der Stad kreeg men grond om te vermoeden, dat de *Fransche* Emigranten zich, wegens de te behaalene Overwinningen misrekend hadden, in de verwagting, dat zy, onder den Keizer strydende en overwinnende, LODEWYK DEN XVII. ten throon zouden verheffen: want in stede dat die Veste, in den naam des *Franschen* Konings, in bezit werd genomen, liet de Prins VAN SAXEN-COBURG eene Afkondiging doen van deezen den Emigranten bevreemdenden inhoud. „ De Stad, „ Sterkte en District van *Condé* onderworpen „ geworden zynde aan de magt van den „ Keizer en Koning, door de heldhaftige „ Troepen, die ik de eer heb te com-

Op welke eene wyze SAXEN COBURG daar van bezit neemt.

„ man-

LXXIV. BOEK. 1793.

„ mandeeren, verklaar ik by deezen, dat
„ ik van dezelve bezit neem *in den naam*
„ *van zyne Keizerlyke en Koninglyke Maje-*
„ *fteit*, en dat ik alle vreedzaame Ingezete-
„ nen der veroverde Landen alle veiligheid
„ en beſcherming vergunne. —— Ik ver-
„ klaar, dat ik het gezag, het welk ik,
„ uit kragt van het *Regt van Verovering*,
„ uitoefen, niet zal gebruiken, dan tot
„ handhaaving der publieke Orde, en de
„ veiligheid van Perſoonen en Eigendom-
„ men. Begeerende de eerſte noodzaak-
„ lyke maatregelen te neemen, ter berei-
„ king dier gewigtige bedoelingen, ver-
„ klaar ik ook te verſtaan, dat alle Clubs,
„ en alle onwettige Vergaderingen, hoe-
„ danig die ook zyn mogen, op ſtaanden
„ voet, zullen ophouden, zynde het vast
„ beſluit dezelve te doen verbreeken, en
„ beteugelen, door alle middelen, die in
„ myne magt zyn; op eene ſtrenge, mili-
„ taire en voorbeeldige wyze te zullen doen
„ ſtraffen, alle die geenen, die Vergade-
„ ringen of Clubs houden zullen; zy die
„ dezelve zouden zoeken te beleggen,
„ en zy, die dezelve zouden bywoonen;
„ ook dezulken, die met woord en daad,
„ iemand, wie het ook zy, zouden be-
„ ledigen, en met één woord, allen, die
„ op eenigerlei wyze de publieke orde of
„ rust verſtooren." —— Eene Afkondi-
ging van deezen aart was beſtemd voor alle
plaatzen, die men in *Frankryk* bemagtigde.
Te *Bruſſel* was een Collegie ingeſteld, 't
geen, onder den naam van *Junta*, de over
won-

wonnen en nog te overwinnen Landen, en alle veroveringen, ten behoeve des Keizers, zou beſtuuren (*). LXXIV. BOEK.

Deeze overgave van *Condé* verwekte eene algemeene blydſchap in het Leger der Bondgenooten. De Erfprins deedt dezelve 's avonds, op den dag der bekendwording, door zes en dertig Kanonſchoten den „ *Franſche Buuren*," gelyk hy zich uitdrukte, „ *bekend maaken*," 's anderen daags het Leger in 't geweer komen, en door 't zelve, zo uit kanon als klein geweer, wegens die aangenaame gebeurtenis een Vreugdevuur maaken, 't geen dien zelfden dag door alle de Armeeën der verbondene Mogenheden geſchiedde. 1793. Vreugdebetoon in de Legers, wegens de Overgave van *Condé*.

Welhaast vondt ons Leger gelegenheid om een ernſtiger vuur te maaken. Op den twee en twintigſten van Hooimaand, deeden de *Franſchen* een algemeenen aanval op de Voorposten van het Staatſche Leger, van *Tourcoin* af tot *Commines* toe. Met wisſelenden kans werd, op verſchelden punten, geſtreeden; doch het bleef verre van tot een hoofdtreffen te komen. Aanval op de Voorposten van het Leger.

Elders was, ten tien zelfden dage, iets van meer aanbelangs voorgevallen. *Mentz*, de Keurvorstlyke Stad aan den *Rhyn*, in den Jaare MDCCXCII door CUSTINE veroverd, moest zich, naa een langduurig beleg, en een vergeeffchen uitval tot ontzet, aan de *Pruiſſiſche* wapenen overgeeven. — Om die Stad in de belegering te doen bukken, *Mentz* veroverd Kanonneerbooten van hier derwaards gezonden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1154.

LXXIV. BOEK. 1793.

ken, hadt men van hier den *Pruisischen* Monarch, bystand geboden. Twintig bemande Kanonneerbooten, van die voorheen op de *Hollandsche* en *Zeeuwsche* Stroomen gediend hadden, en ten naderen gebruike opgelegd waren, voeren in Bloeimaand den *Rhyn* op, en kwamen, niet zonder gevaar, te midden van Zomermaand, te *Bingen* behouden aan. De Capitein Luitenant LEMMERS voerde 'er het bevel over. De spoedige overgave van *Meutz* maakte de dienst dier Vaartuigen noodloos. Dezelve kwamen in Oogstmaand terugge. Het bemagtigen deezer Veste was van het hoogste aanbelang, daar de *Elzas* en het *Lotharingsche* nu voor den inval bloot lag. De Erfprins, liet ter gelegenheid dier Gebeurtenisse, by den Legerdienst eene Dankzegging doen, en een Vreugdevuur door het Leger van den Staat maaken.

Valenciennes bemagtigd.

Nadere stoffe tot een dergelyk vreugdebetoon kreeg 't zelve, door de kort daar op volgende Overgave van *Valenciennes*. Niet gelyk *Condé* was deeze Grensstad slegts ingeslooten; maar stondt een allerfelst beleg ten doele. Door den Hertog VAN YORCK opgeëischt, antwoordde de *Fransche* Bevelhebber, de Generaal FERRAND, *dat hy zich eerder, met den laatsten zyner Soldaaten, onder de puinhoopen der Stad zou begraaven, dan den Eed verraaden door hem aan de Natie gedaan!* Overeenstemmend met zulk eene betuiging was zyn bedryf in de Verdeediging dier Veste, om welke

te

te bemagtigen de Belegeraars alles te werk ſtelden wat de in vernieling zo verre gevorderde Oorlogskunst, ten deezen dage, vermogt. Dit bragt de Stad welhaast in eenen akeligen toeſtand. Vertoogen by den Raad der Gemeente door Burgers en Burgeresſen deswegen gedaan en overhandigd, ontmoetten wel een heusch en deelneemend beſcheid des *Franſchen* Bevelhebbers; maar tevens de volſtrekte verzekering van zyn oogmerk om zich tot het laatſte toe te verdeedigen. — Eene ſterke Afkondiging deswegen, in Zomermaand gedaan, bleef den Belegeraaren niet onbekend, die daar op eene Waarſchuwing, tegen dezelve gerigt, in de Veste wisten te krygen, om de Burgers te ontmoedigen en tegen de *Franſchen* op te zetten (*). Wat deeze uitwerkte kunnen wy niet bepaalen; wel dat het Krygsgeweld, de Raad der Gemeente bewoog, om, toen Hooimaand ten einde naderde, den dapperen FERRAND voor te ſtellen, dat de verwoesting der omliggende Landeryen, gevoegd by zo veele inwendige rampen, hun deedt denken, regt verkreegen te hebben, hem voor te draagen, dat de Stad, zedert zeven en tachtig dagen, dat is zints den eerſten van Bloeimaand, belegerd en nu zedert twee en veertig dagen gebombar-

LXXIV. BOEK. 1793.

(*) Beide deeze Stukken geeft ons ZILLESEN te leezen in zyne *Geſchiedenis der Vereenigde Nederlanden, nevens de voornaamſte Gebeurtenisſen in Europa* I. D. bl. 355—360.

LXXIV. BOEK. 1793. bardeerd was geworden, zonder het *Fransche* Leger, tot ontzet, te hebben zien opdaagen, niet tegenstaande de Raad en de Veldheeren ongetwyfeld van deeze Belegering kennis droegen. Zy merkten zich aan als aan hun lot overgelaaten, en zonder uitzigt van hulpe in dien nood. De groote Krygsraad der *Franschen*, den deerlyken toestand, waar in die Veste met de Inwoonderen gebragt was, de verdeedigloozen staat in welken zy geraakten, door het afbranden van het Tuighuis, de verteering van het grootste gedeelte des Krygsvoorraads, en de verzwakking der Bezetting tot de helft, die door afgematheid tot moedloosheid en ongeregeldheid verviel, overweegende, en gedagtig der plegtig gedaane belofte om voor het Leeven en de Eigendommen der Burgeren te zorgen, besloot ter daadiging, welke geschiedde op den acht en twintigsten van Hooimaand (*). Van de woede des aanvals droeg de geheele Stad de zigtbaarste tekenen. De helft der Huizen was verpletterd, en de andere helft grootlyks beschadigd. Geloofwaardige ooggetuigen verzekerden ons, dat de Stad eene puinhoop vertoonde, welke haar onkenbaar maakte in 't oog der geenen die ze te vooren gekend hadden; als mede, dat het leed door de Burgeren geleden, en het uiterste waar toe de Krygsbezetting zich gebragt

(*) De beweegreden ter Daadginge in 't breede en de Daadiging zelve zyn te leezen in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1375—1387.

bragt vondt, in de opgegeeven redenen ter daadiging, niet vergroot; maar alzins waarheid waren. Door deeze overgave kreegen de Vereenigde Magten tegen *Frankryk* in de wapenen, een vast ſteunpunt agter zich, om de verdere voormuuren den *Franſchen* te ontneemen, en vervolgens in 't hart van *Frankryk* in te dringen. Veel veeger ſtondt het lot deezes Lands, dan in den voorleden Jaare, by den veel min beraaden aanval onder den Hertog VAN BRUNSWYK. LXXIV. BOEK. 1793.

Hier by mogten *Frankryks* Vyanden zich ſtreelen met de in de daad hoogstzorglyke en bejammerenswaardige omſtandigheden van de Republiek, in dit Tydsgewrichte. Wy reppen ſlegts, in't voorbygaan, van de heftige Tweeſpalt in de Nationaale Vergadering; van het Schrikbewind, dat zich, door louter geweld, en moord by moord, ſtaande hieldt; misnoegen by de Departementen daar uit gebooren, gevoed door Leden der Conventie, die hunne posten verlaaten hebbende, het Volk in hunne Departementen tegen de Conventie ophitſten, zo dat men in een en ander Zuidelyk Departement beſloot om met geweld op *Parys* aan te rukken, en een nieuwe Republiek te vormen. Terwyl de reeds woelende Binnenlandſche Kryg in de *Vendés* en elders door de *Engelſchen* en de afgezette Prieſters opgeſtookt, verwieling dreigde, en daadlyk daarſtelde. Was het Schrikbewind niet geknot en door een ander vervangen geworden, het was met *Frankryk* omgekomen geweest. Geſteldheid in *Frankryk*.

LXXIV. BOEK. 1793. Dankſtonde in *Holland* wegens die Overwinninge uitgeſchreeven.

Staaten van *Holland* ſchreeven, naa deeze Gebeurtenisſen, tegen den veertienden van Oogstmaand, eene Dankſtonde uit. „ Naardemaal," gelyk zy zich by den aanhef lieten hooren, „ het den Almagtigen God, naar zyne oneindige Wysheid en Goedheid, behaagd hadt, het „ gevaar, 't welk onze Republiek, en in „ 't byzonder deeze Provincie, van zo „ naby dreigde, genadig af te wenden, en „ de wapenen van den Staat, met die van „ deszelfs Vrienden en Geallieerden, zo „ merkwaardig te zegenen, dat de Vyand „ niet alleen van zynen boozen toeleg op „ dit Land hadt moeten afzien; maar ook „ van het Territoir van onzen Staat en „ van onze Nabuuren, tot over deszelfs „ eigen Frontieren, was verjaagd; dat ook „ bereids drie ſterke Vestingen *Mentz*, „ *Valenciennes* en *Condé* op den Vyand „ waren veroverd." —— Te deezer gelegenheid werden de Bedeſtonden, om de veertien dagen gehouden, in maandlykſche veranderd (*).

Voordeelen door de Bondgenooten behaald.

De wapenen der verbondene Mogenheden voerden, in den aanvange van Oogstmaand, weinig belangryks uit. Men ſtreelde zich een korten tyd met het valsch gerugt, dat *Bouchain* en *Kameryk* op den Vyand zou gewonnen weezen. Waarheid was 't dat het Leger der *Franſchen* achteruitgetrokken was, op een bedreigden aanval, en dat een gedeelte des Keizerlyken Le-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1370.

Legers, voor een gedeelte, het zogenaamde *Camp de Cesar*, tusschen *Paillancourt* en *Bochain* betrokken hadt; dat men tusschen *Abele* en *Poperingen* eenige voordeelen op de *Fransschen* behaalde; hun aanval op *Tourcoing* afsloeg, en het doordringen by *Lannoy* belette. LXXIV. BOEK. 1793.

Naa dat, ter helfte van Oogstmaand, de Hertog VAN YORCK, met de *Engelsche*, *Hanoversche* en *Hessische* Krygsbenden, door 15000 *Oostenrykers* gesterkt, in den omtrek van *Tourcoing* en *Roncq* zyn Leger opgeslaagen, en te eerstgemelder plaatze, zyn Hoofdkwartier genomen hadt, met oogmerk om over *Meenen* na *Yperen* te trekken, namen de zaaken een ernstiger gedaante aan. De Voorposten der *Fransschen* lieten de onze niet ongemoeid. Gestadige schermutzelingen vielen 'er voor, en deeden, behalven de afmatting, de onzen zeer veel manschaps verliezen. De Erfprins, gesterkt door de tegenwoordigheid des Legers onder den Hertog VAN YORCK, oordeelde, door iets meer beduidens, aan die schermutzelingen een einde te moeten maaken. Met overleg van twee Luitenants Generaals, in *Keizerlyken* en *Pruisischen* dienst, en volgens een Plan door zyne Hoogheid met den Hertog VAN YORCK beraamd, die hem, des noods bystand beloofd hadt, ving de Erfprins de volvoering aan. Het vermeesteren van twee *Fransche* Posten, die van *Blaton* en *Lincelles*, was het gelukspellend begin. De eerste werd door de Colonne onder den

De Erfprins bemagtigt de Posten van *Blaton* en *Lincelles*.

LEKIV. BOEK. 1793.

Luitenant Generaal Vorst VAN WALDECK, zonder veel tegenſtands te ontmoeten, bemagtigd; de tweede kostte der Hoofdcolonne, onder den Erfprins meer moeite en ſtryds.

Beide weder verlooren, en één herwonnen.

In beide die vermeesterde plaatzen Bezetting gelaaten hebbende, keerde zyne Hoogheid, met de andere Generaals, en het overige Krygsvolk na *Meenen*, oordeelende deezen dag welbeſteed en geen gering voordeel op den Vyand behaald te hebben; doch in den naamiddag kreeg hy de weete, dat beide die plaatzen door de *Franſchen* weder aangevallen en met zulk eene overmagt bedreigd wierden, dat dezelve, zonder toegezondene hulp, onmogelyk konden behouden worden. De Hertog VAN YORCK deedt zyn woord geſtand, verleende den Erfprins, op diens verzoek, de verſterking van drie Bataillons *Engelſche* Guardes. Deeze, met andere Manſchap, na *Lincelles* getoogen, vonden die post door de onzen verlaaten; doch hernamen ze ſtormenderhand; niet om die ſterke Post te behouden; want zyne Hoogheid, zondt 'er een groot getal arbeiders heenen, tot het omverhaalen der Retranchementen. —— Het door de *Franſchen* weder aangetaste *Blaton* werd door het Staatſche Krygsvolk ontruimd.

Andere gevegten ten dien dage.

Een ſterke *Franſche* Post *Mouveaux*, werd, ten dien zelfden dage, door den Generaal Major VAN GUSEAU, uit *Tourcoing* aangevallen; doch de *Franſchen* waren 'er in zulk een grooten getale, en zo wel

wel gevestigd, dat men het bemagtigen ondoenlyk vondt. Van dit vrugtloos bestaan te *Tourcoing* wedergekeerd, vondt hy zich daar zelve aangevallen door zulk een overmagt, dat hy, zonder de verzogte en hem verleende versterking uit het Hoofdkwartier, die plaats zou hebben moeten ruimen. —— By het Dorp *Roubaix* werd op dien dag heftig gevogten. Nevens de lyst der Officieren, die zich, in deeze onderscheidene gevegten, op den achttienden van Oogstmaand, voorbeeldlyk gekweeten hadden, ging een treurige opgave van de dooden, gekwetsten en vermisten. In het gevegt by *Lincelles* en *Blaton* hadt de Generaal Major VAN NOSTITZ eene wonde bekomen, aan welke hy korten tyd daar naa overleedt. De Capitein VAN HORN, die zich byzonder hadt doen gelden in den stryd te *Tourcoing* en *Roubaix*, telde men onder de Gedooden. LXXIV. BOEK. —— 1793.

Naa deeze ontmoetingen, die verre van alleszins voordeelig waren, gaf de Erfprins kennis, dat zyn Broeder van *Ypren* vertrokken was, en zich na *Cysoing* begeeven zou: dewyl de Luitenant Generaal VAN KNOBELSDORFF, met zyne onderhebbende manschap, zich by het Leger des Konings van *Pruissen* vervoegen moest. Het Krygsvolk toen onder bevel van Prins FREDERIK gesteld, niet toereikende om de uitgestrektheid gronds, voorheen door VAN KNOBELSDORFF beslaagen, te verdeedigen, zou de Prins VAN SAXEN-COBURG een genoegzaam aantal manschap daar by voe-

De Erfprins verandert van Legerplaats.

LXXIV. BOEK. 1793.

gen. Deeze verſchikking hadt eene plaats-verandering van het Leger onder den Erf-prins, thans uit acht Esquadrons Ruitery en veertien Bataillons Voetvolk beſtaande, ten gevolge. In dien nieuwen ſtand zou hy de Rivier de *Lys* voor zich hebben, de Stad *Meenen* zyn ſlinker Flank dekken, en hy, zyns oordeels, daar door beter in ſtaat zyn, om met zyn regter Vleugel de Voorposten van *Werwick* en *Commines* te ondersteunen, zonder zich egter te verwyderen van die aan zyn linker Flank aan den anderen kant des oevers waren; en vermids de Hertog VAN YORCK op zich genomen hadt het gedeelte van *West-Vlaanderen*, tot *Yperen* ingeſloten, te dekken, zouden zich de Voorposten aan 's Prinſen regter Vleugel, niet verder dan tot *Meſſines* uitſtrekken; de Bezettingen van *Veurne*, *Nieuwpoort*, *Dixmuiden* en *Yperen* waren reeds by hem gekomen.

De Hertog VAN YORCK behaalt eenige voordeelen.

Het *Engelſche*, *Hanoverſche* en *Heſſiſche* Leger, onder den Hertog VAN YORCK, behaalde eenig voordeel op de *Franſchen*, dezelve, met verlies van Volk en Geſchut, uit het Dorp *Rixpolde* verdryvende. De *Engelſchen* in dit Dorp komende, ſchooten de Burgers en Boeren uit hunne Huizen, en ſmeeten met ſtraatſteenen uit de venſters; waar op de Hertog die Plaats twee uuren lang ter plundering aan zyne Soldaaten overgaf. Te *Yperen* werden veele Goederen, Paarden en Wagens, by die plundering bekomen, openlyk verkogt.

De Erf-

Eer Oogstmaand ten einde liep, vondt zich

zich de Erfprins, in bovengemelden ſtand, op den zeven en twintigſten, aangevallen. Vroegtydig rukten de *Franſchen*, in drie Colonnen aan, een uit *Mouveaux* op *Tourcoing*; een uit *Lincelles* tegen *Roncq*; en een uit *Blaton*, met oogmerk om op 's Erfprinſen regter Flank in te dringen; doch die *Werwick* aanviel. De eerſte en ſterkſte Colonne tastte, met veel gewelds, *Tourcoing* aan, en noodzaakte den Generaal Major VAN GUSEAU, die deeze hoogst gevaarlyke Post zints tien weeken bewaard hadt, in te ruimen, en op *Moescron* te wyken, ſtandhoudende tusſchen *Aalbeeke* en *Kortryk*. —— De tweede Colonne noodzaakte de Voorpost in *Roncq* op de Steenweg te wyken, die den aftocht des Collonels VAN BYLAND, uit het voor hem onhoudbaar *Roncq* dekte. *Roncq* werd, met veel moeite, door den Erfprins, met verſterking aangetoogen, hernomen. — De derde Colonne viel *Werwick* ſterk aan, doch kon het niet meester worden.

LXXIV. BOEK. 1793. Prins en Prins FREDRIK door de *Franſchen* aangevallen;

Prins FREDERIK vondt zich dien zelfden morgen genoodzaakt, daar *Lannoy* van alle zyden werd aangetast, met eene mindere magt te ſtryden, 't welk met zo veel beleids en moeds geſchiedde, dat de *Franſchen* met verlies te rug trokken (*). —— 'Er

(*) Volgens de Opgave van den Erfprins werden in deeze drie aanvallen 39 Officieren, 508 Manſchappen en 121 Paarden verlooren. Zie de byzondere Lysten in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1543—1544.

LXXIV. BOEK. 1793.

Er liepen berigten in, dat dien dag, het Keizerlyk Leger mede op drie punten werd aangegreepen; dat de Voorposten hadden moeten wyken, tot dat de Generaal BEAULIEU de *Franſchen* te gemoet trekkende, hun met verlies te rug dreef.

Duinkerken belegerd en opgeëischt.

Duinkerken te bemagtigen, was van den aanvange deezes Veldtochts af, het hoog begeerde voorwerp des Hertogs VAN YORCK geweest (*). De werkzaamheden diens Legerhoofds ſtrekten thans voornaamlyk om die Zeeſtad in zyne magt te krygen. De toon der Opeiſchinge klonk hoog, en liet zich, op den drie en twintigſten van Oogstmaand, in deezer voege hooren:

„ Myn Heer! Het zy U bekend, dat de
„ onder myn bevel ſtaande Armée voor
„ uwe Poorten is. Uwe zonder wezen-
„ lyke verdeediging zich bevindende Stad
„ kan geen tegenſtand bieden aan de ze-
„ gevierende Wapenen, welke ik, op
„ ſtaanden voet, tegen haar zou kunnen
„ gebruiken, indien ik niet wilde het vol-
„ ſtrekt bederf eener bloeijende Stad ver-
„ myden, en indien de menschlykheid en
„ edelmoedigheid my niet deeden verlan-
„ gen, menſchenbloed te ſpaaren. Dus
„ ſommeer ik U, myn Heer! om de Stad
„ *Duinkerken* over te geeven aan zyne
„ *Britſche* Majeſteit, eer ik tegen haar de
„ aanzienlyke Krygsmagt, welke te myner
„ beſchikking ſtaat, heb doen werken.
„ Met berigt egter, dat ik gehoor zal gee-
„ ven

(*) Zie hier boven bl. 147.

„ ven aan de Voorſtagen, welke Gy my LXXIVI
„ mogt doen, en welke geen letzel zou- BOEK.
„ den toebrengen aan de eer der *Britſche* ——
„ Wapenen, zo min als aan de belangens 1793.
„ van *Groot-Brittanje*, en haare Geallieer-
„ den. Ik wil U vier en twintig uuren
„ toeſtaan om over de tegenwoordige Op-
„ eiſching te raadpleegen."

De *Franſche* Bevelhebber OMEARE gaf dit kort maar veel beduidend antwoord; „ Generaal! Voorzien van het vertrouwen „ der *Franſche* Republiek, heb ik uwe „ Opeiſching tot de Overgave eener ge- „ wigtige Stad ontvangen. Ik beantwoord „ dezelve met U te verzekeren, dat ik „ dezelve zal weeten te verdeedigen met „ de braave Republikainen, welke ik de „ eer heb te gebieden (*)." — De *Franſchen*, niet min belangs ſtellende in het behoud deezer Zeeſtad dan de *Engelſchen* in derzelver vermeestering, hadden veel Krygsvolks, in het Kamp van *Kaſſel* vergaderd; ten einde dit Beleg te doen opbreeken, het aantal wordt op twee en dertig duizend begroot. Op den vierden en vyfden van Herfstmaand vielen 'er hevige gevegten voor tuſſchen de *Franſchen* en de Obſervations Aarde onder den Generaal VAN FREYTAG; doch dienden ſlegts ten vooſſpel van den bloedigen Veldſlag op den zesden geſtreeden; wanneer de *Franſchen*, onder aanvoering van den Generaal HOUCHARD, 's morgens vroeg, het vereenigd

De *Engelſchen* breeken het beleg op.

Lo-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1553.

LXXIV. BOEK. 1793.

Leger, op verſcheide plaatzen, te gelyk aanvielen. Met veel hardnekkigheids hieldt het gevegt een groot gedeelte van den dag aan. Dan eindelyk moest de *Hanoverſche* Krygsmagt van den Generaal FREYTAG, buiten ſtaat langer wederſtand te bieden, na *Hondſchote* te rug trekken, en geheel het Leger de wyk neemen op *Veurne* en *Oostende*. De Hertog VAN YORCK zag zig hier door genoodzaakt het beleg van *Duinkerken* op te breeken, met agterlaating van twee en dertig Stukken Kanon, en veele andere Krygsbehoeften, ter belegering beſtemd. Wel hadden de *Engelſchen*, geduurende dit Beleg de Haven van *Duinkerken* van den Zeekant ingeſlooten; doch dit was min ſchadelyk voor de Belegerden dan de Kanoneerbooten der *Duinkerkeren* voor de Belegeraaren, die het naderen den Vyand moeilyk maakten; terwyl het regenagtig Weer niet weinig hadt toegebragt tot de vertraaging van een Beleg, op zulk een trotſchen toon aangevangen, en zo onverwagt met zo veel ſchande en groot verlies, opgebrooken. — Dat de *Oosterykers* hunne hulp aan de *Engelſchen* zouden onttrokken hebben, om het Beleg van *Duinkerken* te doen opbreeken, mag men met regt eer onder de Staatkundige gisſingen; dan onder de beweezene waarheden tellen. Schoon men wil dat dit alles, met nog meer voordeels zou hebben, kunnen worden volvoerd, en HOUCHARD, van pligtverzuim beſchuldigd, afgezet en den Generaal JOURDAN tot Opvolger kreeg, baar-

baarde dit opbreeken, met een zo geducht verlies van Manſchap en Krygsvoorraad gepaard, in *Engeland* geen geringen ſpyt. Dan overvloedig werd dezelve, kort daar op, geleenigd, door de tyding der vermeestering van *Toulon*, een Havenſtad aan de *Middellandſche Zee*, te regt voor hun van oneindig meer aanbelangs gerekend, dan *Duinkerken* aan de *Noordzee*. LXXIV. BOEK. 1793.

Het daar voorgevallene, hoe zeer van den Vaderlande verwyderd, maakt, in den thans gevoerden Oorlog, eene te belangryke gebeurtenis uit om 'er ſlegts met een aanſtippend woord van te gewaagen; te meer oordeelen wy hetzelve te moeten vermelden, daar het eene dier gevallen is, welke en de bedoelingen der Verbondene Mogenheden, en de werkzaamheden om dezelve te bereiken, in den klaarſten dag haalt: terwyl teffens die Gebeurtenis ons in een ander gedeelte des *Franſchen* Gemeenebest overbrengt en bedryven onder 't oog ſtelt, van zo veel gevolgs om de Zeemagt der *Franſchen*, bovenal in de *Middellandſche Zee*, te knakken. Aanſlag op *Toulon*.

Een der middelen van den aanvang deezes Oorlogs af, aangewend om *Frankryk* te dwingen, was, behalven het zaaijen van het zaad des inwendigen opſtands, door 't misnoegen aan te ſtooken, en het omkoopgoud der verraaderye te beſteeden, het bewerken van Gebrek aan de eerſte Leevensnoodwendigheden, door den toevoer af te ſnyden. In het Zuiden van *Frankryk* was dit gelukt, en daar door *Marſeille* en *Toulon* en *Marſeille* ten opſtand voorbereid.

BOEK. XXXIV. en *Toulon* ten opſtand voorbereid. *Marſeille*, eene Stad, die van den beginne der *Franſche* Omwentelinge af, zich eene der yverigſte en ſterkſte betoond hadt om de Koninglyke Regeering te vernietigen, was, naa het vertrek der vuurigſte Patriotten na *Parys* en na het Leger, als 't ware omgekeerd in ſtaatsbegrippen. De ryke en vermogende Kooplieden waren Koningsgezind, hun geld, en dat der *Engelſchen*, wrogt ter omkoopinge, en bragt eene geheele verandering in het Regeeringsbeſtuur en de geſteltenisſe dier Stad te wege. — *Toulon* was te zeer verſterkt om, wel verdeedigd door de *Engelſchen* ingenomen te kunnen worden: dan de Bevelhebber der *Franſche* Vloote in die Havenſtad, en de meesten der Zeeofficieren waren Koningsgezinden, vatbaar niet alleen; maar gereed om aan de *Engelſchen* het oor, en by gunſtige gelegenheid, de behulpzaame hand te leenen.

1793.

Voorloopige Verklaaring van den Vice-Admiraal Hood.

De Vlootvoogd Hood, bevelvoerende over de Zeemagt der *Engelſchen* in de *Middellandſche Zee*, bevondt zich, met eene geduchte Vloot, op de hoogte dier Zeeſteden, en verwagtte welhaast het opdaagen van eenige *Spaanſche* Schepen. Hy vondt middel om aan beide, waar gebrek aan Leevensnoodwendigheden heerschte, deeze voorloopige Verklaaring te doen toekomen. „ Indien men te *Toulon* en te „ *Marſeille* eene opregte en volkomene „ verklaaring doet, ten voordeele van de „ Monarchy, den Standaard van het Ko-

„ ning-

„ ningſchap opheischt, de Schepen in de Haven ontwapent, de Haven en de Forten, vooreerst, te mynen beſchikkinge laat, zo dat ik veilig kan in- en uitvaaren, zal het Volk deezes Landſchaps al den byſtand en ondersteuning ontvangen, welke de Vloot van zyne *Groot-Britannische* Majeſteit, onder myn bevel geſteld, kan verſchaffen. Geen zier van den byzonderen eigendom zal beſchadigd; maar alles beſchermd worden. Dewyl ik geen ander oogmerk heb, dan om den Vrede weder te geeven aan eene groote Natie, op regtmaatige, eerlyke en ruime voorwaarden. Dit moet de grondſlag des Verdrags weezen. — En wanneer de Vrede tot ſtand komt, welke ik hoop en vertrouw dat ſpoedig zal volgen, zal de Haven, met alle de Schepen in dezelve, als mede de Sterktens van *Toulon*, aan *Frankryk* worden wedergegeeven, met den voorraad van allerleien aart, volgens de daar van overgegeevene lysten."

LXXIV. BOEK. 1793.

Ten eigenſten dage, den drie en twintigſten van Oogstmaand, liet diezelfde Vice-Admiraal, aan de Inwoonders van de Steden en Plaatzen in het Zuiden van *Frankryk*, eene Afkondiging uitvaardigen, in aart en ſtrekking zeer gelyk aan die wy de Prins VAN SAXEN-COBURG, in een tegenovergeſteld oord van *Frankryk*, hoorden doen (*) — „ Vier jaaren lang zyt gy „ in-

Afkondiging van Hoop in 't Zuiden van *Frankryk*

(*) Zie hier boven bl. 71.

LXXIV. „ ingewikkeld geweest in eene Omwente-
BOEK. „ ling, die u in Regeeringloosheid dom-
——— „ pelde, en ten prooy ſtelde van oproe-
1793. „ rige aanvoerders. Naa uw Ryksbeſtuur
„ verwoest, de Wetten met voeten ge-
„ treeden, de Braaven vermoord, en het
„ pleegen van misdryven gewettigd te heb-
„ ben, poogden zy door geheel *Europa*
„ het alle Maatſchappylyke Orde verni-
„ lend ſtelzel in te voeren. Steeds hiel-
„ den zy u het denkbeeld van Vryheid
„ voor oogen, terwyl zy u van het bezit
„ beroofden. Allerwegen predikten zy
„ Perſoonen en Eigendommen te zullen
„ ontzien; en overal ſchonden zy beiden.
„ Zy hebben u geſtreeld met de Opper-
„ magt des Volks, welke zy geſtadig zich
„ aanmaatigden. Zy voeren ſteeds uit te-
„ gen de misbruiken der Koninglyke magt,
„ ten einde hunne Dwinglandy te vesti-
„ gen op de brokken van een Throon nog
„ rookende van het bloed uws wettigen
„ Souverains! — *Franſchen!* gy gaat ge-
„ bukt onder een last van behoeftens, en
„ gelduitmergeling; uw Koophandel en
„ Vlytbetoon zyn vernietigd; uw Land-
„ bouw ligt verwoest; en gebrek aan Lee-
„ vensmiddelen dreigt u met alle verſchrik-
„ kingen van hongersnood. — Slaat dan
„ het oog op de getrouwe afbeelding van
„ uwen elendigen ſtaat! Een toeſtand
„ zo afgryslyk, doet de Vereenigde Mo-
„ genheden gevoelig aan; deezen zien
„ geen ander middel tot beterſchap, dan
„ het herſtel van de *Franſche* Monarchy.

„ Het

„ Het is hierom en ter oorzaake van den aanval gedaan door de Uitvoerende Magt van *Fránkryk*, dat wy ons, nevens de andere Verbondene Mogenheden, gewapend hebben. LXXIV. BOEK. —— 1793.

„ Naa eene rype overweeging van alle deeze ſtukken, kom ik u de magt aanbieden, met welke ik bekleed ben door mynen Koning, om het verder ſtorten van Menſchenbloed te ſpaaren, om vaardig de Oproeren te dempen, om het geregeld Beſtuur in *Frankryk* te herſtellen, en daar door den Vrede en Rust van *Europa* te handhaaven

„ Beſlist, derhalven, naauwkeurig en bepaald. Bouwt uwe hoop op de edelmoedigheid van een Regeeringlidvend en Vry Volk. Het is in den naam van dat Volk, dat ik, zo even, een ontwyfelbaar getuigenis gegeeven heb aan de welberaadene Inwoonderen van *Marſeille*, door aan de Gelastigden van daar aan boord van de Vloot onder myn bevel, last en paspoort te verleenen tot het verkrygen van zekere hoeveelheid Graan, welke die groote Stad zo zeer behoeft. —— Weest openhartig, en ik vlieg toe te uwer hulpe om de ketens, die u kluisteren, te verbreeken, en het werktuig te weezen om te wege te brengen, dat veele jaaren van geluk volgen op de vier jaaren van elende en regeeringloosheid,

BRIEF IV. BOEK. „ waar in men uw bedroogen Land ge-
„ dompeld heeft! (*)."

1792. Het ophangen van zulk een Tafereel, vol van ſchrikbeelden, waar van de oorſpronglyke veel al te weezenlyk beſtonden, ſchoon deels van der *Engelſchen* eigen maakzel, was overtollig by de reeds zo wel voorbereide *Toulonners*, wier gemeenſchap met den *Engelſchen* Vlootvoogd, de uitwisſeling van wederzydſche Krygsgevangenen ten voorwendzel hadt. Om niet voor openbaare *Koningsgezinden* bekend te ſtaan, namen allen, die het met de daad waren, de ſtem der Wyken als de ſtem des Volks op, en hielden het daar voor, dat deezen de magt hadden om zich aan de Wetten der Nationaale Vergadering te kunnen onttrekken. De Hoofden des Verraads, meester van de Wyken en Vloot zynde, was het niet te bevreemden, onverwyld eene toeſtemmende Verklaaring te hooren voortbrengen, welke aanving;

Hoe door die van *Toulon* beantwoord.

„ Het Generaal Committé der Wyken van
„ *Toulon*, de Verklaaring van den Admi-
„ raal Lord HOOD, Opperbevelhebber der
„ Vloote van zyne *Groot-Brittanniſche*
„ Majeſteit, als mede diens vooruitgezon-
„ dene Betuiging geleezen, en beide dee-
„ ze

(*) Wy volgen in de opgave der Oorſpronglyke Stukken, tot deeze Gebeurtenis betrekkelyk, die, welke wy aantroffen in *The Univerſal Magazine*. Het hier geplaatſte is daar voorhanden Vol. XCIII. p. 217 *enz.*

„ ze Stukken aan alle de Burgers van de LXXIV.
„ Stad *Toulon* in Wyken vereenigd, me- BOEK.
„ degedeeld hebbende;

„ Overweegende, dat *Frankryk* ver- 1793.
„ ſcheurd wordt door Regeeringloosheid,
„ en dat het onmogelyk is, zonder een
„ volkomen ondergang langer een prooy
„ te blyven van de Partyſchappen, die het
„ Land beroeren. —Overweegende, dat de
„ Zuidelyke Departementen, naa langen
„ tyd poogingen gedaan te hebben om
„ de onderdrukking te wederſtaan van een
„ Party van oproerige Menſchen, die te
„ hunner vernielinge zamenſpannen, en
„ zich verſtooken vinden van alle midde-
„ len om deeze zamenzweering van kwa-
„ lykgezinden te vernietigen: —— Over-
„ weegende, ten laatſten, dat het Volk
„ van *Toulon* en *Marſeille* beſlooten heb-
„ bende zich niet aan de Tyranny van
„ eene Conventie, welke den ondergang
„ der Natie gezwooren heeft, te onder-
„ werpen —— neemt liever de toevlugt
„ tot de Edelmoedigheid van een getrouw
„ Volk, 't welk zyn verlangen heeft te
„ kennen gegeeven om de waare *Fran-*
„ *ſchen* te beſchermen tegen de *Anarchis-*
„ *ten*, die hun verderf zoeken.

„ Zy verklaarden aan den Admiraal
„ Hood, dat het de eenpaarige wensch
„ der inwoonderen van *Toulon* was eene
„ Conſtitutie te verwerpen, welke hun
„ geluk niet bevordert, en een Monar-
„ chaale Regeering aan te neemen, zo
„ als dezelve oorſpronglyk bepaald was

LXXIV. BOEK. 1793.

„ door de Conſtituerende Vergadering des „ Jaars MDCCLXXXIX; en dat zy diensvolgens LODEWYK DEN XVII. Zoon van „ LODEWYK DEN XV. tot Koning uitgeroepen en gezwooren hadden Hem te „ erkennen en niet langer het Despotismus der Tyrannen, die ten deezen tyde *Frankryk* regeeren, te willen dulden."

De Artykels der Overgave kwamen kortlyk hier op neder. De Witte Vlag zal opgeheeſen worden, zo ras de *Engelſche* Vloot op de Reede van *Toulon* de ankers laat vallen, vriendlyk zullen deezen worden ontvangen. —— De Oorlogſchepen op de Reede zullen ontwapend worden. — Het Kasteel en de Sterktens op de Kust zullen, by voorraad, ter beſchikkinge ſtaan van den *Engelſchen* Vlootvoogd; dan, ter bevordering der Eensgezindheid, verzoeken de *Toulonners*, dat die Krygsbezetting beſtaan zal uit een gelyk getal *Franſchen* en *Engelſchen*; doch het bevel aan de *Engelſchen* overgaan. —— De Inwoonders van *Toulon* vertrouwen, dat de *Engelſchen* ſpoedig eene Krygsmagt zullen zenden, in ſtaat om de aanvallen af te weeren, met welken zy, ten deezen ſtonde, bedreigd worden, door het Leger van *Italie*, 't welk op *Toulon* aanrukt, en door dat van den Generaal CARTEAUX, 't geen zich na *Marſeille* wendt. —— Zy vertrouwen desgelyks, dat allen in *Toulon*, hunne Burgeren Krygsposten zullen blyven bekleeden, zonder geſtoord te worden in hunne werkzaamheden — als mede, dat de Stad *Toulon*

ën toevoer zal krygen van de veelvuldi- LXXIV.
ge benoodigdheden —— dat, wanneer de BOEK.
Vrede in *Frankryk* zal herſteld weezen, ——
de Schepen en Sterktens den *Engelſchen* 1793.
in handen geſteld, aan de *Franſchen* zul-
len wedergegeeven worden, in denzelfden
ſtaat, als zy dezelve overleverden.

Indien de Vice-Admiraal Hoop deeze Verklaaring der *Toukonneren* goedkeurde, gaven zy zich, met bereidvaardigheid over aan de *Engelſche* en Verbondene Mogenheden, door wier behulp zy tot den Vrede zouden komen, naa welken zy lang gereikhalsd hadden.

Volkomen genoegen nam Lord HOOD Overga-
in eene Overgave, zo geheel naar zyn ve.
voorſchrift ingerigt, en eene Proclamatie daar mede overeenkomſtig gedaan hebbende, volvoerde hy de Landing, daar in ondersteund door de *Spanjaarden*, wier Vloot overeenkomſtig met der *Engelſchen* verwagting, toen opdaagde, en welker Opperbevelhebber gereedlyk deel nam in de bemagtiging dier Havenſtad. —— Tegenſtand ontmoette hy van den Schoutbynagt St. JULIEN, aan wien een gedeelte des Scheeps- en Werkvolks in de Haven het bevel in handen geſteld hadt, den *Engelſchgezinden* Bevelhebber der *Franſche* Vloote, TROGOLF, ontnomen; doch deeze ſchoot verre te kort om iets van belang uit te voeren: terwyl de Capitein ELPHISTONE met de gelandde magt de bemagtiging voorzette, en, althans in den beginne, overwinnend ſtreedt tegen een afgezonden gedeelte der

LXXIV BOEK. Krygsmagt onder CARTEAUX, die *Marſeille* ingenomen, en de Koningsgezinde Party te dier Stede te ondergebragt hadt (*).

1793. Kraking der *Franſche* Zeemagt en beſchikkingen des Konings van *Engeland*.

Dan de groote zaak was gelukt, de *Franſche* Zeemagt, in de Haven van *Toulon*, liggende vermeesterd (†). Terwyl de *Franſche* Admiraal TROGOLF, om een nog grooter aantal Oorlogſchepen in der *Engelſchen* magt te ſtellen, aan de Bevelhebbery in de onderſcheidene Havens der *Middellandſche Zee* last zondt om daadlyk te *Toulon* te komen. Een plan 't geen egter mislukte. De gemeenſchap met en de Handel op de Haven van *Toulon* werd door den Koning van *Groot-Brittanje*, onder zekere voorwaarden, vrygeſteld. —— Deeze hoogst ingenomen met die welgelukte bemagtiging, zette niet alleen het zegel zyner goedkeuring op dit verrigtte der *Engelſche* Bevelhebberen; maar gaf, onder het groot zegel van *Engeland*, aan Lord HOOD, Sir GILBERT ELIOT, en O'HARA, last, om, in zynen naam, het beſtuur

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XCIII. p. 219. 220. 223. 309.

(†) Groot was het getal der bemagtigde Schepen. Gereed en bemand waren één Schip van 120., drie van 80, dertien van 74 Stukken. Niet geëquipeerd één van 110, één van 80, drie van 74 Stukken, behalven nog vyf Fregatten. Alle deeze Schepen werden in de Haven geſchikt ter zyde van verſcheide Branders, om ze, in geval van nood, aan de vlammen te kunnen opofferen. Men ſloeg ook de hand aan derzelver ontwapening, om ze na elders te voeren. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1622.

stuur der zaaken en der burgerlyke belangen van *Toulon* op zich te neemen, als mede van alle Plaatzen en Oorden in *Frankryk*, die vermeesterd zouden worden, door de wapenen zyner Majesteit, of op eene andere wyze in diens bezit komen, om daar de goede Orde te herstellen, een geregeld Bewind in te voeren, het Regt te handhaaven, Persoonen en Goederen in bescherming te neemen (*). LXXIV. BOEK. —— 1793.

Verdere Krygsverrigtingen onzes Legers.

Maar wy moeten ons niet verder verwyderen van 't geen deeze Kryg opleevert, 't welk eene nadere betrekking heeft tot de Geschiedenis van ons Vaderland. Met den aanvange van Herfstmaand viel 'er niets gewigtigs voor dan de uitwisseling eeniger Krygsgevangenen, en de zending van Prins FREDERIK met vyf Esquadrons en zes Bataillons uit het Leger, ter oorzaake van het gedwongen terugtrekken des Hertogs VAN YORCK op *Tpren*. Dan het leedt niet lang of de Erfprins vondt zich een en andermaal in zyne Voorposten aangevallen, die hy met moeite behieldt, en tot het bewaaren van welken stand, hoe zeer ook van behaalde voordeelen reppende, hy betuigde bystand te behoeven; immers hy besloot zyn Berigtbrieve aan hun Hoog Mogenden, den achtsten van Herfstmaand gedagtekend; „ Byaldien „ myn slinker Vleugel door de Keizerlyken versterkt wordt, hoop ik in staat „ te zyn, indien de omstandigheden zulks „ nog

(*) *Universal Magaz.* Vol. XCIII. p. 666.

LXIV. BOEK. 1793.

„ nog toelaaten, eene beweeging rechts
„ te kunnen doen; ten einde het door-
„ dringen des Vyands, zo veel in myn
„ vermogen is, te beletten (*)."

Nadeelige gevegten.

Dit niet gunſtig uitzigt werd bewaarheid, 't leedt ſlegts tot den twaalfden van Herfstmaand dat de *Franſchen* der Staaten Leger met magt aanvielen, die den volgenden dag, op verſcheide punten, dermaate de overhand kreegen, dat de onzen te *Hallum* en *Werwick* geſlaagen, na *Harlebeek* en *Rousſelaar*, vervolgens op *Deynſe* en naderhand op *Gent* de wyk namen. Te laatstgemelder Stede zou de Erfprins de verſtrooide Krygsbenden verzamelen. Zo groot was de verſtrooijing en verwarring, dat hy, op den vyftienden, ſchreef nog niet in ſtaat te zyn om de weezenlyke omſtandigheden van die gebeurtenis te melden; het ontbrak hem aan berichten aangaande de verſtrooide benden, waar van zich een groot gedeelte te *Yperen* en elders bevondt, aan welke hy last gegeeven hadt om zich zo ſpoedig mogelyk na *Gent* te begeeven. Ongelukkig en hoogst nadeelig was deeze aftocht. Dat de Erfprins geen beteren hadt kunnen maaken, ſchreef hy toe aan den ſlegten ſtaat der Ammunitiewagens, die de doortochten belemmerden, voor al te *Meenen*, alwaar by de Barriere 'er een gebrooken lag. Groot was het getal der Dooden, Gekwetſten en Ver-

(*) Zie deeze Brieven in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1546—1549.

WILLEM GEORGE FREDERICK
PRINS VAN ORANGE EN NASSAU.

Vermisten op die twee ongelukkige dagen. LXXIV.
Deeze en de andere nadeelen, het verlies BOEK.
aan Geschut en Krygsvoorraad, schreef de ——
Erfprins toe aan de te geringe onderstee- 1793.
ning der *Oostenrykeren* (*).

Onder de Gekwetsten telde men Prins Prins
FREDERIK, dien het, naar getuigenis van FREDRIK
Vriend en Vyand, aan geene persoonlyke gekwest.
Dapperheid, noch aan Krygsbeleid mangel-
de, en geduurende den duslang gevoerden
Kryg des veele blyken gegeeven hadt.
Een Beurtschip van *Sluis in Vlaanderen*
kwam de *Maasstroom* op na *Rotterdam*,
een wimpel aan den top der mast en van
agteren voerende. De opgewekte nieuws-
gierigheid schoot by hoopen toe, en ver-
nam dat de gekwetste Prins FREDERIK zich
in dit vlaggend Vaartuig bevondt, verge-
zeld van den Adjudant Generaal BEN-
TINCK. Naa een weinig vertoevens werd
de Gekwetste in een Koets na *'s Graaven-
haage* gebragt. De bekomene wonde bleek
van een ernstiger aart te zyn dan men in
den aanvange vermoedde, het Opperarm-
been was door een kogel dermaate ge-
kneusd, dat men voor het weder bruik-
baar worden des arms duchte. Dan de
wond genas langzaam, naa het uitkomen
der

(*) De Brieven en het Verslag van den Erfprins zyn voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1551—1563. De Lyst der Dooden, Gewonden en Vermisten gidaar strekt ten blyke dat den onzen een gevoelig n neep was toegebragt.

LXXIV. BOEK.

der afgeschilverde beemjes, eer het jaar ten einde liep (*).

1793. WILLEM DE V. trekt na het Leger.

Dus lang hadt de Stadhouder, naa den herstatten Kryg, zich meest in de Hofplaats opgehouden; dan, op de tyding van de jongste zo nadeelige gevegten, vertrok hy na *Gent*, schriftlyk afscheid van hun Hoog Mogenden neemende, verzagtte hy, zo veel mogelyk, het geledene verlies, verklaarende, dat het, zo aan Manschap en Paarden, als aan Artillerie, veel minder was dan het zich in den beginne liet aanzien. Nogthans oordeelde hy het noodzaaklyk om den staat, waar in het Leger zich bevondt, zelve in oogenschyn te neemen om te beter te kunnen oordeelen van deszelfs toestand, en wat 'er tot herstel der geledene verliezen zou dienen aangewend te worden. In 't laatst van Herfstmaand, daar heenen trekkende, kwam hy met den aanvang van Wynmaand weder in *'s Gravenhaage* te rugge. —— Welke onderhandelingen de Stadhouder, geduurende zyn kort verblyf in 't Leger gehouden, welke beschikkingen hy gemaakt heeft, vinden wy niet vermeld.

Quesnoy door de Keizerlyken bemagtigd.

De Keizerlyke Krygsmagt hadt intusschen het zich dapper verdeedigd hebbend *Quesnoy* tot de overgave by Verdrag genoodzaakt, en voor die Stad, twee dagen naa

(*) Men deedt van tyd tot tyd verslag hoe het met den gekwetsten Prins gesteld ware. Zie *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1658. 1810.

naa de overgave, op de *Franſchen* een zege bevogten, die de overwonnenen op vier duizend man te ſtaan kwam. LXXV. BOEK.

1792. Geen gunſtige uitzigten

Geen gunſtige aanblik was het voor de Verbondene Mogenheden, dat de Koning van *Pruiſſen* het Leger aan den *Rhyn* verliet, en zich na *Poſen* begaf, terwyl diens Bataillons Guardes na *Potsdam* te rug keerden. De Hertog VAN BRUNSWYK nam het bevel des teruggebleevenen Krygsvolks op zich. —— Ten deezen zelfden tyde vermeldde het gerugt, dat de Hertog VAN YORCK het bevelhebberſchap over het *Engelſch* Leger zou nederleggen, en na *Londen* keeren. Men verzekert dat deswegen beleefden aandrang by den Koning van *Groot-Brittanje* zou gedaan weezen; dewyl men by lange na niet ondervondt, dat dit Leger die voordeelen aanbragt, welke men van een zo groot getal Krygsvolks met reden mogt verwagten. Met grond ſchreef men zulks toe aan het gebrek van Krygstugt, tot zulk een top gezeezen, dat 'er de allerongunſtigſte gevolgen uit te duchten ſtonden.

Met den aanvang van Wynmaand kwam geheel het *Hollandſch* Leger, uit omtrent 12000 man beſtaande, onder het bevel van den Erfprins, in de nabyheid van *Bruſſel*. Van daar na *Bergen in Henegouwen* opbreekende, zette het vervolgens den marsch voort om na *Barchelies* voor *Maubeuge* te trekken; ten einde met de Keizerlyken die Stad te belegeren. Het bezit dier plaats, die eene ſterke *Franſche* Bezet-

Maubeuge opgeeischt, verdeedigt zich. Voordeelen der *Franſchen*.

LXXIV. BOEK. 1793.

zetting in, en een wel verſterkt Kamp voor zich hadt, rekende men van het hoogſte gewigt om *Oostenryks Henegouwen* tegen de *Franſchen* te dekken; doch het was te berekenen, dat derzelver vermeestering veel bloeds zou kosten. De Erfprins hadt zyn Hoofdkwartier te *Goutreuil*, waar tuſſchen diens Voorposten en de *Franſchen* ſchermutzelingen van min en meer aanbelangs voorvielen. Hy eischte *Maubeuge* op; doch deeze eisch wierd moedig afgeſlaagen. Met verdubbelde kragten werd het beleg voortgezet. Dan het reeds geduchte Leger tot dekking dier Stad kreeg dagelyks verſterking, door de opkomst des Volks in groote menigte uit de binnenſte deelen der *Franſche* Republiek. Met dit Leger, op tuſſchen de zeventig en tachtig duizend man begroot, viel de Generaal JOURDAN het Keizerlyk Leger, op den vyftienden van Wynmaand aan; hervatte 's volgenden daags den Slag, die tot in den nagt duurde, met het gevolg, dat de verbaazende Overmagt der *Franſchen* den Prins VAN SAXEN-COBURG deedt beſluiten, met zyn Leger over de *Sambre* te rug te trekken; waar door *Maubeuge* ontzet werd. — De Erfprins deedt daar op het Leger van den Staat digter zamentrekken, vervolgens de voorheen genomene ſtelling verlaaten, en het Hoofdkwartier te *Mons* neemen, terwyl de Prins van SAXEN-COBURG met zyn Leger de plaats door de onzen verlaaten bezette.

LXXIV. Te midden deezer nadeelen kreeg de Erfprins, door den Prins VAN SAXEN COBURG het opbeurende berigt, dat de Keizerlyken de Linien van *Weisfenburg* en *Lauterburg* vermeesterd, en die Steden, benevens *Hagenau*, ingenomen hadden. Dit geluk der Bondgenooten wekte den *Hollandſchen* Legerbevelhebber op, om, wegens die gelukkige gebeurtenis, in zyn Leger een vreugdevuur te doen maaken. — De *Franſchen* waren hier op te rug getrokken om *Straatsburg*, en het Fort *St. Louis* te dekken. *Landau* vondt zich daar door volkomen afgeſneeden, en de *Elzas* in het grootſte gevaar. Het voordeel deezer overwinning was voor de *Keizerlyken* en *Pruiſſiſchen* van het uiterſte gewigt.

BOEK. —— 1793. De Linien van *Weisfenburg* bemagtigd.

De veelvuldige nadeelen in ons Leger geleden, hadden een aantal Egtgenooten en Vaders doen ſneuvelen, veele Weduwen en Weezen gemaakt. De Erfprins met dier lot bewoogen, ſchreef aan zynen Vader, om by hun Hoog Mogenden een voorſtel, tot het verleenen van Penſioenen aan deeze ongelukkigen, in overweeging te brengen. Zyne Hoogheid hier van een Voordragt by hun Hoog Mog. inleeverende, oordeelde, dat de Menschlievenheid niet alleen, maar ook 's Lands dienst, vorderde, dat zy die hun leeven voor het Vaderland blootſtelden, zo te water als te lande, de gerustheid moesten hebben, dat zy, ſneuvelende of vergaande, geen nabeſtaanden aan allen gebrek blootgeſteld, agter lieten.

Voorſtel van den Erfprins tot een Weduwe en Weezen Fonds.

Het

LXXIV. BOEK. 1793.

Het voorſtel werd gepreezen; doch de Geldbenoodigdheid, deedt van 's Lands wege, de volvoering agterblyven. Het ontbrak intusſchen niet aan Mannen, die het voetſpoor der *Haarlemſchen* en *Amſterdammeren*, in den Jaare MDCCLXXXI met zo veel lofs, naa den Slag op *Doggersbank*, betreeden (*), inſloegen. De poogingen tot het oprichten van een Fonds voor Weduwen en Weezen van geſneuvelde Krygslieden, in den dienst van den Lande, lieten zich aanzien, met een gewenschten uitſlag te zullen bekroond worden. Men beriep eerlang (†) in *'s Graavenhaage* eene zamenkomst der geenen, die reeds hadden ingetekend, ten einde uit dezelve Commisſarisſen te kiezen: zo om een nader en uitgewerkt Plan van beheer over dit Fonds vast te ſtellen, en in 't licht te geeven, als om, volgens dit Plan, het Fonds te beheeren. Tot dit werk werd met eenpaarigheid benoemd Mr. JOHAN MEERMAN, Vryheer van *Dalem*, Raad in de Vroedſchap der Stad *Leyden*, wegens *Holland*, zittiing hebbende in hun Hoog Mogenden; Mr. JOHAN PHILIP GRAAFLAND, Gewoon Raad in den Hoogen Raade van *Holland*; ARCHIBALD HOPE, Oud Schepen der Stad *Amſterdam* en gecommitteerd wegens *Holland* in den Raad der Colonien in de *West-Indien*; JOHAN PIETER VAN HOEY, Luitenant Collonel en

Plan ten dien einde gemaakt.

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* III. D. bl. 339 *enz.*
(†) Den 26 van Slachtmaand deezes Jaars.

en Capitein van eene Compagnie in het Regiment van *Hollandſche Guardes* te voet; JACOB HENDRIK VERNEDE, Leeraar in de *Walſche* Gemeente in *'s Gravenhaage*; Mr. JOANNES DE VRIES, Advocaat voor de reſpective Hoven der Juſtitie, en Mr. PIETER VAN HOOGSTRAATEN, mede Advocaat voor de gemelde Hoven. LXXIV. BOEK. —— 1793.

Vóór het afloopen deezes Jaars, terwyl de werklyke tekening intusſchen voortging, was dit Plan in gereedheid, en kwam hoofdzaaklyk hier op neder. De ſom die ieder Intekenaar, volgens de eerſte lyst van dit Plan, zou inbrengen, was bepaald op twee Dukaaten 's jaarlyks; egter ſtondt het elk vry, om voor meer dan één Intekening, en dus vier of zes, of meer Dukaaten 's jaarlyks toe te brengen. —— Volgens de tweede lyst, geſchikt voor hun, welken het jaarlyks opbrengen van twee Dukaaten te bezwaarend mogt zyn, werd de jaarlykſche toelage bepaald op drie Guldens. —— Op den volgenden voet waren de Uitdeelingen aan de Weduwen en Weezen bepaald. Voor de Weduwe van een Officier 's jaarlyks 150 Guldens; wyders nog voor ieder Kind onder de vyftien jaaren van zodanig eene Weduwe 40 Guldens; doch zou een Officiers Weduwe voor zich en haare Kinderen te zamen niet meer kunnen trekken, dan 's jaarlyks 300 Guldens. —— Voor Officiers Kinderen, onder de vyftien jaaren, welke geen Moeder hadden, 's jaarlyks ieder 60 Guldens. — Voor eene Weduwe van eenen Onder-Offi-

LXXIV. BOEK. 1793. Officier en Gemeenen, 's jaarlyks 30 Guldens; en voor ieder Kind van eene Weduwe van eenen Onder-Officier, of Gemeenen, onder de vyftien jaaren, 's jaarlyks 20 Guldens. Doch zou zodanig eene Weduwe voor zich en haare Kinderen te gader nimmer meer kunnen ontvangen dan 's jaarlyks 100 Guldens. — Voor Kinderen van Onder-Officieren en Gemeenen, onder de vyftien jaaren, en zonder Moeder, 's jaarlyks ieder 15 Guldens (*).

Niet alleen werd dit Plan ten ſpoedigſten bekend gemaakt, maar ook werden de Intekenaars buiten *'s Gravenhage* verzogt, om, zo ras mogelyk, in elke Stad, of Stede, ten minſten twee Commisſariſſen uit hun midden te benoemen; ten einde met de Commisſie van het Beſtuur briefwisſeling te houden, en hoe eer hoe liever, van hunne benoeming kennis te geeven. — Vry goeden opgang nam dit werk. In onderſcheide Steden van *Holland* niet alleen; maar ook in *Utrecht* en *Friesland* benoemde men Inzamelaars (†): en valt 'er geen twyfel aan, of de Inſchryvingen zullen nog al iets te beduiden gehad hebben: want ſchoon onder de Voorſtanders van het Huis van *Oranje*, die men alleen verwagten kon dat hier deel in zouden neemen,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1645. 1808. Het breed uitgewerkt Plan zelve is voorhanden van bl. 1919—1943.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 51. 58. 81—84—86. 95.

LXXIV. BOEK. 1793.

sien, een zeer groot getal gevonden wordt, niet in staat om iets van belang toe te brengen, is het even zeker, dat men daar onder ook ryk gegoede Landzaaten telde, die by de instandhouding van het tegenwoordig Landsbestuur, het hoogst belang, en daar voor penningen over hadden. Giften reeds door ons staande deezen Oorlog vermeld, van dien kant gekomen, strekten daar van ten blyke, en weet elk, die den mensch, en de werking der Partyschappe kent, hoe, in zodanige gevallen, het de rykbemiddelden alleen niet zyn, die, naar hun vermogen, diep in de beurze tasten, om zamelpenningen op te brengen, zelfs in tyden als deezen, dat buitengewoone gevorderde Lasten drukken, en de Werkzaamheid, gelyk by alle Oorlogen, aan 't kwynen slaat.

Ons Leger betrekt de Winterkwartieren.

Dan laaten wy met het verslag der Krygsverrigtingen voortvaaren. De *Franschen* hadden *Meenen*, en de omliggende Posten, in 't laatst van Wynmaand, heroverd, en beweegingen op *Yperen* gemaakt. Die Krygsbedryven hadden eene verschikking in het Vereenigd Leger ten gevolge, en dus ook by ons Krygsvolk, gelyk de Erfprins, uit zyn Hoofdkwartier te *Mons* berigtte. — Alles kundigde op het zekerst aan, dat de zaaken der Verbondene Mogenheden, in deezen Oord, met snelle schreeden agterwaards gingen. Weinig beduidende schermutzelingen, soms met eenig voordeel voor het Staatsche Krygsvolk, mogten 'er voorvallen; de herneeming

LXXIV. BOEK. 1793

van *Marchiennes* door de Keizerlyken, en de overwinningen door de Generaals OTTO en KRAY behaald, mogten tot eenige verangenaaming ſtrekken, de geledene nadeelen, zo wel als de verder te duchtene ſlagen, deeden den Erfprins, met den aanvang van Slachtmaand, ſchryven, dat hy van *Mons* zou opbreeken, om de Kantonneerings Kwartieren tuſſchen *Nivelles* en *Wavere* te neemen, 't welk, naa een gedreigden, doch weinig beduidenden aanval op de Voorposten, geſchiedde. De Erfprins nam zyn Hoofdkwartier te *Nivelles*, van waar hy, den negen en twintigſten van Slachtmaand, hun Hoog Mogenden ſchreef, dat ingevolge der bevelen van zynen Vader, en de gemaakte ſchikkingen met den Prins VAN SAXEN-COBURG, het Leger van den Staat gedeeltelyk na de Vereenigde Gewesten zou keeren, en gedeeltelyk in het Bisdom van *Luik* de Winterkwartieren betrekken. —— De Erfprins verſcheen naa deezen Veldtocht den vierden van Wintermaand in *'s Gravenhaage* (*). —— De *Pruiſen* hadden, in 't najaar, de *Oostenrykſche Nederlanden* verlaaten, of dit geſchiedde, gelyk zommigen willen, om voor te komen, dat de *Oostenrykers* niet alle Sterkten in *Fransch Vlaande-*

(*) Alle de Verſlag Brieven door den Erfprins, geduurende deezen Veldtocht geſchreeven, vindt men, van Maand tot Maand, in de *N. Nederl. Jaarboeken* deezes Jaars, en aldaar bl. 1897 en 1975 de betrekking van de Winterkwartieren byzonder vermeld.

deren en *Artois* in handen kreegen, durven wy zo min verzekeren als dat de *Oostenrykers* hunne hulp aan *Engeland* zouden onttrokken hebben, om hun het beleg van *Duinkerken* te doen opbreeken (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Het verlies van onze Landmagt, in deezen Veldtocht, was groot, en werd berekend op acht duizend en zestig Mannen, waar onder drie honderd en zestig Officieren, gedood, gewond of krygsgevangen, en twee duizend drie honderd Soldaaten gevangen waren. Het getal der gesneuvelde *Franschen* kunnen wy niet vermelden; doch van hun beliep het getal der krygsgevangenen, in onze bewaaring gesteld, slegts acht honderd. De Legerberigten herwaards overgezonden, gewaagden wel dikmaals van behaalde voordeelen; maar de agteruitwykingen getuigden daar tegen. De Nieuwspapieren vondt men doorgaans met voordeelige tydingen opgevuld. Wie het waagde nadeelen te vermelden, moest zulks boeten. Dit deedt in eenige voornaame *Hollandsche* Steden de *Nederduitsche Leydsche Courant* verbieden: dewyl men in dezelve, op berigten van buiten 's lands, hadt durven schryven, „ dat veele vlugtende *Hollanders* ongelukkig in de mesthoopen der Boeren waren verstoord (†)." Verlezen door de onzen geleden.

Men

(*) Zie hier boven bl. 171.

(†) *Nederd. Leydsche Cour* 1793. *Art. Brussel.* Een verbod door veelen zo belachlyk als onregtvaardig gekeurd: dewyl men hadt behooren te weeten, dat men in *Brabant* en *Frankryk* gewoon is

LXXIV. BOEK. 1793.

Hoe men in de Petitie van Oorlog deswegen ſpreekt.

Men wilde, aan het gebeurde in deezen Veldtocht, alleszins de best mogelyke kleur geeven, de bekomene wonden verbergen, of derzelver lidtekenen bedekken. Zyne Hoogheid en de Raad van Staaten deeden zulks. De Inleiding tot de Petitie van Oorlog, in Wintermaand, draagt hier van blyk, in deeze woorden; „ dat de Uitkomst hunne verwagtingen niet geheel „ en al hadt te leur geſteld; daar onze „ Grenzen voor Vyandlyke Invallen beveiligd waren, en de moed zo wel als „ het beleid van onze Benden, en hunne „ lofwaardige Bevelhebbers, by menigvuldige voorvallen, voor het oog van *Europa*, by vernieuwing, als van ouds, blykbaar was geworden, en 'er op veele plaat-

de mest in kuilen onder den grond gegraven, te bergen; en het, uit die oorzaake, zeer mogelyk was, dat een deel der vlugtende Soldaaten, door verwarring, of door de duisternis, hals over hoofd in die mest-kuilen gezonken en verſmoord waren, gelyk men verzekerd dat in waarheid gebeurd is. — Op de Legerberigten, ten dien dage gegeeven, pasten veelen de woorden toe weleer gevloeid uit de pen van MONTESQUIEU, als hy, op het voetſpoor van DION CASSIUS, aanmerkt, „ dat het, in „ den tyd der *Romeinſche* Alleenheerſchers, moeilyk was om de Geſchiedenis te ſchryven, om dat „ alles geheim gehouden werd, alle de tydingen „ uit de Legers, uit de Wingewesten in de binnenkamers der Alleenheerſchers bleeven, en 'er „ niet meer van bekend gemaakt werd, dan het „ geen de dwaasheid of hoogmoed der Dwingelanden niet wilde verborgen houden." MONTESQUIEU *Conſider. ſur les cauſes de la Grand. des Romains et de leur Decad. Cap.* 13.

„ plaatzen door onze Bondgenooten aan- LXXIV.
„ merklyke voordeelen op den algemeenen BOEK.
„ Vyand behaald waren." —— Dan de ——
gebeurtenisſen ſpraaken met te luider keele 1793.
van onze geledene verliezen, om 'er niet,
in eenen adem, op te laaten volgen; „ De
„ Raad hadt wel gewenscht, en zich ge-
„ vleid, dat zy, naa eenen zo bloedigen
„ Veldtocht, en naa zulke geduchte too-
„ neelen als de afgeloope Zomer hadt op-
„ geleeverd, by het overbrengen van de
„ Staaten des Oorlogs, een meer gunſtig,
„ en voor het vervolg meer geruſtſtellend
„ tafereel van den toeſtand van het Staat-
„ kundig *Europa* zou hebben kunnen op-
„ hangen, dan zy in ſtaat was te doen (*)."

Verliezen hadden de *Franſchen* op veele Herneeming van *Toulon*.
plaatzen geleden; doch, eer het Jaar ten
einde liep, een en ander herwonnen. De
Zeehaven van *Toulon* ontweldigden zy den
Engelſchen, met eene dapperheid, welke,
naar veeler oordeel, aan roekloosheid grens-
de (†). — Keurden wy het voegelyk van de Afkondi-
Overgave dier Havenſtad aan de *Engelſchen*, ging der
hier boven, meer dan ter loops, te gewaa- Natio-
gen (§), wy mogen niet nalaaten, ons, naale
voor eene wyle, derwaards te vervoegen, Conven-
tie, we-
om

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1905. 1906.

(†) Van deeze Herneeming van *Toulon* heeft C. ZILLESEN ons een zeer breed berigt gegeeven, zo van de zyde der *Engelſchen* als der *Franſchen* in zyne *Geſchiedenis der Nederlanden* II. D. bl. 169—179.

(§) Zie hier boven bl. 173 *enz.*

LXXIV. BOEK. 1793. gens het bemagtigd *Toulon*.

om den afloop deezer, onder begunstiging van verraad, zo wel gelukte Landing, die in den aanvange, voor de Verbondene Mogenheden zo veel zegepraals in het Zuiden van *Frankryk* beloofde, den Leezeren voor te draagen. — Een wel te wagten sterk Besluit ten aanziene van die van *Toulon* vaardigde de Nationaale Conventie uit. By 't zelve werden TROGOLF, Schoutbynagt en Bevelhebber der Vloot van *Toulon*, CHAUSSE GROS, Capitein des Armes, en PUISSANT, Bestuurder der Zeezaaken van die Haven, voor Verraaders van hun Vaderland verklaard, en buiten de wet gesteld; alle goede Burgers gelast op hun aan te vallen, en hunne goederen verbeurd verklaard. —— De Minister der Zeezaaken kreeg bevel om aan het Committé van openbaare Veiligheid eene lyst ter hand te stellen van alle Burgerlyke en Militaire Zee-Officieren van *Toulon*, die aan hun pligt getrouw gebleeven waren, als mede van allen, die door hunne laagheid of ontrouw medegewerkt hadden om de Haven en Vloot van *Toulon* in de handen der *Engelschen* over te leeveren. —— De roerende en onroerende Goederen der Tegenomwentelaaren in die Havenstad, als mede die van hunne Medepligtigen en Aanhangeren, werden verbeurd verklaard, om inzonderheid gebruikt te worden ter schadeloosstelling der Gevangenen en vervolgde Patriotten dier Stad of van het Departement van *Var*, of van derzelver Vrouwen en Kinderen. —— De gevangene

En-

Engelſchen op het Grondgebied der Repu- LXXIV.
bliek, zouden naauwkeurig opgeſlooten, BOEK.
als Gyzelaars aangemerkt, en met hun ——
hoofd verantwoordelyk geſteld worden voor 1793.
het gedrag, 't welk de Vice-Admiraal HOOD en de Wyken van *Toulon* zouden houden omtrent de Volksvertegenwoordigers PIERRE BAYLE en BAUVAIS, de Vrouw en het Kind van den Generaal LAPOYPE, en alle andere Patriotten te *Toulon* verdrukt of gevangen. —— Van laatstgemelden Generaal, van den Schoutbynagt ST. JULIEN, als mede van de Zee- en Werklieden der Haven van *Toulon*, die zich tegen het verraad verzet, en onder de Vaandels der Republiek zich vereenigd hadden, gelyk ook eenige andere Burgers en Krygslieden, zou loflyke melding gemaakt, en de Burgers LAFAILE en MONTMAJOR, door den Oorlogsminister bevorderd worden. — Wie met de Verraaders van *Toulon* in het Departement *Var* aangeſpannen en de Patriotten beledigd hadden, werden in ſtaat van arrest geſteld om aan het Omwentelings Geregtshof overgeleeverd en gevonnisd te worden. —— En moesten de Vertegenwoordigers des Volks by de Legers der *Alpen* en *Italie*, als mede die in de Departementen van *Var*, de Monden van de *Rhone*, en andere nabuurige Departementen, gezonden waren, met den Generaal der Krygsmagt raadpleegen over de ſpoedigſte maatregels, geſchikt om de Oproerigen van *Toulon* te bedwingen, en

LXXIV. alles in 't werk te ſtellen dat de grootſte
BOEK. kragt werd aangewend tot het uitvoeren
—— deezer maatregelen.

1793. By woorden, by beſluiten, bleef dit
Poogingen der Franſchen ter wederbemagtiging. niet; daadzaaken bekragtigden dezelve. Nimmer werd den gelanden *Engelſchen*, *Spanjaarden*, *Napolitaanen*, *Sardiniers* en *Piemonteeſen*, die van tyd tot tyd, uit *Gibralter* en van elders aankwamen, en de hoop, op het behouden dier vermeestering, verſterkten, rust gelaaten. Het getal des gelanden Krygsvolks beliep tuſſchen de elf en twaalf duizend Man. Zy hadden wyd uit een liggende posten te bezetten, en te verdeedigen. Ziekte heerschte onder de afgematte Landingsbende; ten tyde dat men een algemeenen aanval der *Franſchen*, wier aangroeiende magt op tuſſchen de dertig en veertig duizend man begroot werd, te gemoete zag, gaf men vier duizend Zieken op. Het begin van der *Engelſchen* tegenſpoed dagtekende zich op den dertigſten van Slachtmaand, wanneer vier honderd *Engelſchen*, drie honderd *Sardiniers*, zes honderd *Napolitaanen* en vier honderd *Franſchen* eenen uitval deeden, die in 't eerst ſcheen te zullen ſlaagen; doch te ver voortgezet, in rampſpoed verwisſelde; met geen gering verlies, inzonderheid van *Engelſchen*, werden zy te rug gedreeven. Bovenal beklaagden zy het gemis van den Luitenant Generaal O'HARA, die, uit overmaat van moed, zich te veel bloot gegeeven hebbende, eene won-

wonde in den arm kreeg, en Krygsgevangen raakte (*). LXXIV. BOEK. 1793.

Dit was ſlegts het voorſpel van volgende nadeelen. De te gemoet geziene algemeene aanval der *Franſchen* viel voor op den zeventienden van Wintermaand. Zy vermeesterden, met mannenmoed, eenige Forten en Sterkten van de *Engelſchen*, die de Haven van *Toulon* beſchermden, en bragten, by den aanval, hun een zo aanmerkelyk verlies toe, dat men een Krygsraad hieldt, waar in het herwinnen der verloorene posten voor onmogelyk gehouden, en het verlaaten van de Stad en Haven van *Toulon*, als onhoudbaar, noodig gekeurd, en met de daad werkſtellig gemaakt wierd. Acht duizend man bragt men, met veel beleids, weder ſcheep; ook borg men aan boord der vereenigde Vloote verſcheide duizenden Inwoonderen van *Toulon* (†). Nadeelen door *Engelſchen* geleden. Genoodzaakt weder te vertrekken.

Men verliet deeze onhoudbaare Zeeſtad niet zonder aan dezelve, en bovenal aan de Zeemagt der *Franſchen*, allen mogelyk nadeel toe te brengen. De verhaaste aftocht maakte de uitvoering van het vooraf beraamde plan dier vernielinge van Vloot en Tuighuis, in geval van het niet kunnen houden dier Havenſtad, onuitvoerlyk: dan, zo veel de omſtandigheden gehengden, werd het volbragt. Sir SIDNEY SMITH was hier in boven allen werkzaam. Ontruiming, met brandſtigting.

Hy

(*) *Univerſal Magaz.* Vol XCII. p. 466 *enz.*
(†) *Univerſal Magaz.* Vol. XCIV. p. 52.

LXXIV. BOEK. 1793.

Hy geeft 'er berigt van, vol blyken van genoegen over de toegebragte nadeelen, welker daarſtelling deezen, met die hem behulpzaam waren, dikwyls in gevaar bragten, van in het verderf, anderen berokkend, om te komen; een gevaar, 't geen hem nogthans niet belieft, ſchoon het met nadeelen voor veelen der Verdelgeren dier Zeemagt gepaard ging.

Verſlag van de zyde der *Engelſchen.*

Hoofdzaaklyk komt Sir SMITH's Verſlag hier op neder, dat hy, den last hem opgelegd zullende volvoeren, de poorten van de Werf zeer wel bewaard hadt gevonden, ſchoon het Werkvolk reeds de Driekleurige in ſtede van de Witte Cocarde hadt opgezet. De vryloopende Galeiſlaaven ten getale van zes honderd, werden door middel van het op hun gerigte Geſchut in bedwang gehouden, en ondertusſchen werd brandbaare ſtoffen op de Schepen en Magazynen verdeeld, en een Brander naast de *Franſche* Oorlogſchepen geplaatst. Op het gegeeven teken ſteegen overal de vlammen opwaards. Dit gelukte volmaakt by het algemeen Magazyn, en verſcheide andere Pakhuizen, ſchoon de ſtilte het verſpreiden van den brand verhinderde. Het was den *Spanjaarden* opgedraagen om de Schepen in het Dok aan te ſteeken; doch deezen keerden tot Sir SMITH weder, met berigt, dat zy hier in door verſcheide beletzelen verhinderd waren. Sir SMITH verſtondt die mislukking met ongenoegen, en zyn werk te bovengemelde plaats verrigt hebbende, poogde hy met de *Spanjaar-*

Spaarden vereenigd, ook dit in het Dok te volvoeren; dan ook die pooging moesten zy ſtaaken, door het vuur, 't welk de *Franſchen* op hun maakten, en het gemis der Kanoneerbooten, elders heen gezonden. LXXIV. BOEK. —— 1798.

Nog twee *Franſche* Oorlogſchepen, ieder van vier en zeventig ſtukken, lagen op de buitenrede. Het naderen van dezelve was tot hier toe onmogelyk geweest: de *Franſche* gevangenen of de Patriotten aan een derzelven, weerden alle nadering af; zy wilden ze bewaaren. Dan het gezigt des opſtygenden brands, en bovenal het ſpringen van een Fregat met Kruid, door de *Spanjaarden* in brand geſtooken in ſtede van het te doen zinken, maakten dat zy gehoor gaven aan het voorſtel om zich te onderwerpen, op voorwaarden van veilig aan land gebragt te worden. Dit geſchiedde, en werd gevolgd van het in brand ſteeken der verlaatene Schepen. Het in de lugt ſpringen van een tweede Kruidſchip, met nog grooter ſlag dan het voorgemelde, bragt Sir SMITH met de zynen in het grootſte leevensgevaar. Alles wat binnen hun bereik was in brand gezet en de voorraad van brandſtigtende ſtoffe verbruikt hebbende, waren zy zo vermoeid van dien arbeid, dat de Roeyers in de booten afgemat, de riemen lieten hangen; doch de afgezondenen tot die brandſtichting bereikten de plaats der Inſcheping.

Met deeze zegepraal eens Verdelgers beſluit Sir SMITH dit berigt door ons zeer verkort opgegeeven. „ De ſnelheid waar

„ me-

LXXIV. BOEK. 1793. „ mede de brand, naa dat ik het teken „ gegeeven hadt, opwaards ſteeg, de uitgeſtrektheid van denzelven, en de duuring, ſtrekten ten blyke, dat elk Officier en de verdere Manſchap, zich wel „ gekweeten hadt, te midden van de gevaarlykſte omſtandigheden. —— Wy „ kunnen verzekeren, dat het vuur zich „ uitgeſtrekt hebbe tot ten minſten tien „ Schepen van Linie; hoe veel verder „ kunnen wy niet bepaalen. Het verlies „ van het algemeen Magazyn, van de „ groote hoeveelheid Pek, Teer, Harst, „ Scheepstimmerhout, Touwwerk, Buskruid, moet de uitrusting der weinig „ overgebleevene Schepen zeer belemmeren. Het ſpyt my, dat ik 'er eenige „ heb moeten agter- en ongeſchonden laaten; maar ik hoop voldaan te hebben „ met zo veel te verrigten, als onze weinig toereikende middelen ons toelieten, „ in eenen bepaalden tyd, en gedrongen, „ gelyk wy waren, door eene magt zo „ veel ſterker dan de onze (*)."

Van de zyde der *Franſchen.* Het oog van Sir SMITH hadt door den wellust der vernielinge verleid, meer gezien dan te zien was, of de zugt ter vergrooting van 's Vyands verlies zyne pen beſtuurd, althans de berigten der *Franſchen*, ſchoon zy het verlies der verbrande Schepen ſlegts één minder ſtellen, houden in, dat eenige Schepen, die reeds vlam gevat hadden, door behulp der Galeiboeven

(*) *Univerſal Magaz.* Vol. XCIV. p. 52—59.

ven behouden bleeven. By de vreugde der *Franſchen* over dit doen verhuizen der *Engelſchen* kwam het in veiligheid zien van vyftien Schepen; dat de Touwſlaagery en het Houtmagazyn onbeſchadigd gebleeven waren, en dat het groot Magazyn, hoe zeer de vlammen 't zelve met vernieling dreigden, behouden bleef, daar meer dan vyf honderd Werklieden de handen repten om alles wat gemeenſchap met den brand kon te wege brengen, weg te breeken (*). — Naa de herneeming van *Toulon* bleef de *Engelſche* Vlag nog eenigen tyd waaijen: 't welk veele vyandlyke Schepen, van de Ontruiming onbewust, ter Haven inlokte, en dus Mond- en Krygsvoorraad invoerden. LXXIV. BOEK. 1793.

Schoon de *Engelſchen* op verre na hun doel met deeze Landing niet bereikten, krenkte dezelve de *Zeemagt* der *Franſchen* in de *Middellandſche Zée* boven maate. — En gaf die der *Engelſchen* de handen ruim om elders Kusten te bezetten, Havens in te ſluiten, en de Scheepvaard der *Franſchen* volſtrekt te bederven.

Hadt een groot gedeelte der Bondgenooten de Winterkwartieren betrokken, de *Franſchen* oorloogden voort, niet alleen ter ontrusting hunner Vyanden; maar ook tot derzelver verdryving. Schoon nu en dan afgeſlaagen, bezweeken zy niet; maar ſcheen zulks hunnen moed te verdubbelen, en hunne poogingen te verſterken. Voordeelen door de *Franſchen* in de Winterveldtocht behaald.

Door

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1980.

LXXIV. BOEK. 1793.

Door herhaalde aanvallen matten zy hunne tegenpartyders zodanig af, en bragten den ſlinker vleugel onder den Keizerlyken Generaal WURMSER, op den twee en twintigſten van Wintermaand, en volgende dagen, zo gevoelige neepen toe, dat hy zich genoodzaakt vondt, van post tot post te rug te trekken, met agterlaating van veel Geſchuts, Krygsvoorraads, en Mondbehoeften voor Manſchap en Paarden. Onder bedekking des *Pruisſiſchen* Legers vondt hy veel moeite om den *Rhyn* over te komen. Dit noodzaakte desgelyks de *Pruisſen* tot *Mentz* agterwaards te wyken. Hier door werden de ſterke Linien van *Weisſenburg* en alle de aan dien kant op de *Franſchen* veroverde plaatzen ontruimd, *Landau* ontzet, en kort daar op het Fort *Louis* door de Keizerlyken verlaaten (*). — Overwinningen, die wy maar even aanſtippen, en waar by de *Franſche* Veldheeren HOCHE en PICHEGRU veel eers behaalden —— Overwinningen waar door de *Elzas* ontzet werd —— Overwinningen, die den rechtmaatigſten kommer baarden, dat de *Franſchen* een overtocht over den *Rhyn* zouden onderneemen —— Overwinningen, die

(*) Zeer naleezenswaardig is, ten aanziene van deeze Krygsgebedryven, het *Officieel Rapport van de Gebeurtenisſen, welke plaats gehad hebben van den* 13 *December* 1793 *tot den* 4 *January* 1794. *met Aantekeningen van een Officier, die van alle deeze Gebeurtenisſen ooggetuigen geweest is*, voorhanden in de *N. Nederl. Jaarboeken* voor 1794. bl. 211—219.

die en *Oostenrykers* en *Pruisſen* noodzaakten verſterking van Manſchap af te wagten, eer zy aanvallender wyze den Oorlog durfden voortzetten. De *Franſchen* hadden in deezen Oorlog aan den *Rhyn* een groot voordeel boven hunne Vyanden: want, zo ras zy eenig verlies leden, kreegen zy terſtond verſterking, de opgewondene en gaande gehoude geestdrift der Natie deedt hier wonderen, in Volk ten Kryge aan te voeren, tegen de *Pruisſen* en *Oostenrykers*; welke laatſten, grootendeels verre van het Oorlogstoneel afgelegen, die toevoer van Volk op zeer veel gelds te ſtaan kwam, gelyk ook de aanvoer van het Geſchut en der Krygsbehoeftens ſchatten kosten. Zonder de kragtdaadige ondersteuning van *Engeland* met geld zou het voortzetten des Krygs den Keizer volſtrekt onmogelyk gevallen hebben. LXXIV. BOEK. 1793.

Niet vreemd dat deeze voorſpoed der *Franſche* wapenen BARRERE, een Lid van het Committé van Algemeen Welzyn, deeze taal deedt voeren — „ Burgers! „ het geroep der Overwinning heeft weergalmd van de zoomen des Vloeds *de* „ *Var* tot de boorden van den *Rhyn*. Uit „ *Landau* dagtekent de Generaal HOCHE „ zynen nieuwen voorſpoed; te *Landau* „ is de Volksvertegenwoordiger ST. JUST „ met hem, aan de ſpitze der Republikeinſche Colonne zegevierend binnengetrokken. — Dus verſchynen de zegepraalen der Vryheid voor de poorten „ van *Italie* en *Duitschland*; dus ontvangt „ de BARRERES taal deswegen.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ de Republiek gelyktydig kragt in 't
„ Noorden en in 't Zuiden, gelyk zy
„ zich bevestigt in het middenpunt op de
„ puinhoopen van *la Vendée*. —— Slechts
„ één dag geleeden deeden wy, op deezen
„ spreekstoel aan 't Noorden de Overwin-
„ ningen van het Zuiden kennen; thans
„ zullen wy de Verdeedigers der *Pyrenéen*
„ de Overwinningen van *Moezel* en *Rhyn*
„ berigten.

„ Ongelooflyk bedryf! zeldzaame za-
„ menloop van Overwinningen, die zich
„ gevestigd heeft tusschen de Legers der
„ Republiek, in het midden der sneeuw
„ en ysvelden, in het hart des Winters
„ zelve. Neen! gehoonde Vryheid kent
„ noch lugtgestel, noch jaargety; zy
„ maakt geene berekening van haare Vyan-
„ den, zy weet alleen die te overwinnen. —
„ De *Oostenrykers* zyn volkomen geslaagen
„ geworden, de *Pruisen* hebben een ne-
„ derlaag geleden; en zyn aan den *Rhyn*
„ gevlugt, gelyk de *Spanjaarden* en de
„ *Engelschen* in de *Middellandsche Zee*."

BARRERE vaart, naa eene vergelyking tusschen de Krygsmagten, en hoe die des Vyands door naauwlyks in den Kryg onderweezenen geslaagen waren; op deezen trant voort. „ Dat zy dan in het tooko-
„ mende de waarde van vrye Mannen,
„ en de besluiten van een groot Volk lee-
„ ren kennen, welks bestuur in de Legers
„ het character doet aanneemen, het welk
„ hun voegt in elk gedeelte der grenzen,
„ even als binnen in 't land. Zie daar

„ de

„ de waare Krygskunde. — Binnenslands LXXIV.
„ een Oorlog van Uitrooijing tegen de BOEK.
„ werktuigen van den Burgeroorlog; op ——
„ de Noorder grenzen een koelen en on- 1793.
„ wrikbaaren moed; in de Zuidelyke Le-
„ gioenen een opstyging van dapperheid,
„ die noch paal noch wederstand kent.
„ De Overwinning van *Toulon* is de uit-
„ werking van Geestdrift en van Moed. —
„ De Overwinning van *Landau* het ge-
„ volg van aanhoudende Standvastigheid
„ en Onverschrokkenheid. —— Te *Tou-*
„ *lon* vergoedde het lugtgestel den Sol-
„ daaten de afmattingen van den Winter-
„ oorlog. —— Te *Landau*, midden in de
„ sneeuw, en op de Noordelyke ysvel-
„ den, ontwikkelde zich de hitte van 't ge-
„ vegt. — In het Zuiden trof de Overwin-
„ ning, geëvenredigd aan de voortbreng-
„ zels van het lugtgestel den *Spanjaard* en
„ de *Engelschman*, even als de blixem de
„ nutlooze en trotsche paleizen treft. ——
„ In het Noorden heeft de Overwinning,
„ evenredig aan de langzaame maar groo-
„ te voordbrengzels der Natuur, haaren
„ schoot niet geopend, dan aan den stand-
„ vastigen arbeid der Krygslieden, aan hun
„ onafmattelyk geduld, en aan hunnen
„ Republikeinschen moed.

„ De *Franschen*, zegt men, hebben en-
„ kel een oogenblikkelyke ontstuimigheid.
„ De Geschiedschryvers der Monarchy,
„ noemden, volgens eenige *Italiaansche*
„ Schryvers, onzen moed *la furia Francese:*
„ dat dan nu de Geschiedboekers hunne

LXXIV. BOEK. 1793.

„ pen opvatten, wanneer zy voor het Na-
„ geſlacht de betooningen van Moed en
„ Standvastigheid afſchetzen, welke, ge-
„ duurende een en een halve maand, de
„ herwinningen van de Voormuur des
„ *Rhyns* gekenmerkt hebben, behaald op
„ Mannen, die den roem van de Krygs-
„ haftigſten in *Europa* hadden. Laaten
„ zy vermelden, dat de *Franſche* Repu-
„ blikein bekwaam en begaafd is met die
„ groote Krygsſtandvastigheid, welke het
„ uitſluitend eigendom der *Pruiſen* ſcheen
„ te weezen.

„ *Londen* en *Madrid* hebben gisteren 't
„ gevolg der Verovering van *Toulon* moe-
„ ten berekenen: thans ſtaan de Hoven
„ van *Weenen* en *Berlyn*, de uitwerkzels
„ te gevoelen der Ontzetting van *Lan-*
„ *dau*. — De werking van deezen nieu-
„ wen voorſpoed moet de kleine Vorsten
„ en haar aandeel opbrengende Steden van
„ *Duitschland* even zeer treffen, als de
„ Verovering van *Toulon* de kleine Vors-
„ ten van *Italie*, en de onderſcheide Re-
„ publieken heeft getroffen; het is een
„ Krygs- en Staatkundige ſchudding, wel-
„ ke zich na beide de kanten van *Europa*
„ moet doen gevoelen!"

Het lot van MARIE ANTOINETTE.

Terwyl de Kryg, van welken wy, zo verre dezelve onzen Staat betrof, een vry omſtandig verhaal en verder eene flaauwe ſchets gegeeven hebben, gevoerd werd, viel 'er eene Gebeurtenis in *Frankryk* voor, welke wy onvermeld lieten; doch die, en op zich zelve, en om der gevolgen wille, niet

niet onvermeld mag gelaaten worden. De Gebeurtenis zelve zal ons, als tot *Frankryk* meer onmiddelyk behoorende, minder ophouden dan de gevolgen, welke op de Staats- en Krygsverrigtingen hier te Lande, en elders, geenen geringen invloed hadden. LXXIV. BOEK. 1793.

Veeg ſtondt het leeven der Koninginne van *Frankryk* MARIE ANTOINETTE, Weduwe van LODEWYK DEN XVI. De Revolutionaire Regtbank, voor welke zy den eerſten van Oogſtmaand, gebragt en beſchuldigd was als een Deelgenoote in de Zamenzweering tegen *Frankryk*, hadt in den aanvange van Wynmaand van de Nationaale Conventie last gekreegen, om zich zonder uitſtel en tuſſchenpoozing, bezig te houden met haare zaak; eene breede Acte van Beſchuldiging was welhaast in gereedheid. Hoofdzaaklyk kwam dezelve hier op neder, dat MARIE ANTOINETTE, gezamenlyk met den verfoeilyken CALONNE, de Gelden der Natie hadt verkwist, met verſcheide Millioenen te doen overmaaken aan den Keizer, welke nu nog dienden om de *Franſchen* te beoorlogen: Dat zy, op het voorbeeld van andere Vorſtinnen, als BRUNECHILDE (*), en CATHARINA DE MEDICIS (†), die zich ook Koninginnen van *Frankryk* noemden, hadt zamengezwooren tegen de Vryheid van het Waar van beſchuldigd.

(*) Weduwe van SIGEBERT Koning van *Frankryk*.
(†) Weduwe van HENDRIK DEN II. Koning van *Frankryk*.

LXXIV. BOEK. 1793.

het *Franſche* Volk. Dat zy, in den Jaare MDCCLXXXIX *Frankryk* hadt tragten uit te hongeren, en de dagen van den vyfden en zesden October verwekt. Dat zy te zamen met BAILLY en LA FAYETTE de Patriotten in het veld van *Mars* hadt doen ombrengen, en op den tienden van Oogstmaand des Jaars MDCCXCII de *Zwitzers* hadt aangezet om op het Volk te ſchieten. Dat zy, als een tweede AGRIPPINA, vergeetende Moeder te weezen, met haaren Zoon LODEWYK CHARLES CAPET Bloedſchande gepleegd hadt (*).

MARIE ANTOINETTE hadt op alle vraagen en beſchuldigingen, met eene koele bedaardheid, geantwoord; geene misdaad, hoe genaamd, beleden. Naa het afloopen der vraagen en antwoorden ſtelde de Aanklaager voor, of zy nog iets hadt in te brengen; waar op zy, met die bedaardheid en rustigheid van geest, welke haar in dit alles bybleef, betuigde *Niets*. Twee Regtsgeleerden CHAVEAU, en TRONCON DUCONDRAC bepleitten de zaak der geweezene Vorstinne met allen klem van welſpreekenheid; doch vrugtloos, blykens dit Vonnis. —— „ De Regtbank „ veroordeelt tot de Straffe des Doods „ MARIE ANTOINETTE van *Lotharingen* „ van *Oostenryk*, beklaagde en overtuigde „ van Correspondentie gehouden te heb-

„ ben

(*) De geheele Acte van Beſchuldiging kan men leezen by ZILLESEN *Geſchiedenis der Nederlanden* II D. bl. 96—108.

„ ben met de Buitenlandſche Vyanden LXXIV.
„ der Republiek, ſtrekkende om aan der- BOEK.
„ zelver Vyanden hulp in Geld te bezor- ——
„ gen, om hun ingang te geeven op het 1793.
„ *Franſche* Grondgebied, en daar den
„ voortgang hunner wapenen te begunſti-
„ gen; van deel gehad te hebben aan de
„ Zamenzweeringen, ſtrekkende om den
„ Burgeroorlog in het binnenſte van de
„ Republiek aan te ſteeken, door den een
„ tegen den ander te wapenen."

De dag ter volvoeringe van de Dood- Met den Dood ge-
ſtraffe brak den zestienden van Wynmaand ſtraft.
aan. De veroordeelde werd den Scherp-
regter overgeleverd, die haar de handen
op de rug bondt, ten Schavotkar deedt
klimmen, en naa de Strafplaats voerde,
waar het zelfde leevenseinde haar wagtte
als LODEWYK DE XVI. nu ruim acht maan-
den geleden trof. Zich op de knien ne-
dergeworpen hebbende, boog zy het hoofd
onder de *Guillotine*, welke haar omtrent
acht en dertig jaarig leeven affneedt, in
't oog eener menigte, die dit ſtrafvonnis
over de jongſte Dogter van Keizer FRAN-
CISCUS DEN I. en MARIA THERESIA met
zeer verſchillende oogen aanſchouwde (*).

Verſchillend ook waren de aandoenin- Taal door
gen door die Doodſtraffe verwekt, bui- SAXEN-
ten het *Franſche* Gemeenebest, en de oor- COBURG
deelvellingen over dit ſtout beſtaan der deswe-
Nationaale Conventie, op een tydſtip dat gen by
de het Leger
gevoerd.

(*) Is eene Vorstinne verſchillend beoordeeld,
't is deeze. Niet wel zou men, behalven den

LXXIV. BOEK. 1793.

de Vyanden rondsom zegevierden. Dit Vonnis over de geweezene Koninginne moest het vuur van vyandſchap tegen het toenmaalig Beſtuur van het *Fransch* Gemeenebest reeds brandende, tot de ontzettendſte hoogte doen opblaaken; een vuur thans niet te dooven dan door het wreeken van dit Bloed, nu by dat des Konings geſtort. — De Prins VAN SAXEN-COBURG drukte die aandoeningen uit in eene Aanſpraak by het Leger onder zyn bevel — „ Krygslieden! Uwe dapperheid, „ uwe onverzaagdheid kunnen niet toe„ neemen; maar verdubbelt de billyke „ gramſchap en woede om de Gedroch„ten uit te rooijen, om de Dogter van „ MARIA THERESIA, hoogſtyker gedag„tenis, te wreeken! MARIE ANTOINET„TE van *Oostenryk*, Koningin van *Frank„ryk*, is vermoord, de onſchuld is ſchan„delyk na de ſtrafplaats geſleept, die voor „ de misdaad is — Wraak over de god„vergeeten en barbaarſche Moorders van „ hunne Souverainen, en van hun Vader„land! — Het bloed van de onſterflyke „ THERESIA ſtroomt op het ſchavot! — „ Hemel en Aarde roepen wraak! — „ Wraak tot den laatſten ſnik, dappere Ver-

Naam, denken van dezelfde Perſoon te leezen, als men in handen nam *Eſſais Hiſtoriques ſur la Vie de* MARIE ANTOINETTE, *Reine de France, pour ſervir à l'Hiſtoire de cette Princeſſe*. 1789; en de *Leevensgeſchiedenis van* MARIA ANTOINETTE VAN OOSTENRYK, *naar het Fransch*, door A. KRAFT. *Te Amſt. by* J. ALLART 1800.

„ Verdeedigers uwer Souverain! Legt de LXXIV.
„ wapens niet neder zo lange het bloed BOEK.
„ door uwe aderen ſtroomt!"

De Leden der Conventie moesten nu, 1793.
by het voortzetten van den Kryg, om Bloedige toneelen in *Frankryk* hier van het gevolg.
zich binnen 's Lands ſtaande te houden, dubbele voorzorge gebruiken tegen de Koningsgezinden, die, meer en meer verbitterd, niet nalieten der gevoeligheid bot te vieren, en der aanmaaningen tot wraake, van buiten gehoor te geeven. Van hier het Schrikbewind, met de vervolgingen der Koningsgezinden en anderen, wier aanzyn in den weg of hinderlyk was; van hier die veelvuldige Slachtoffers van Staat, wat ſchryf ik, —— Slachtoffers van Staat! Slachtoffers van Perſoonlyke haat, van loutere willekeur, van moordlust, op welker aandenken de Menschlykheid een gruwen vat. Wy haalen hier het gordyn van het tooneel dier gruwelſtukken niet op; terwyl wy in ſtilte zo menig een Braaven, in dit Tydsgewrichte, zo onverdiend als deerlyk omgekomen, een traan van treurige nagedagtenisſe heiligen.

Eene gepaste en noodig gekeurde maat- Vertoog der *Hollandſche* Uitgeweekenen te *Parys*.
regel tot eigen beveiliging was het verbieden van het *Franſche* Grondgebied aan Vreemdelingen, als mede om alle Burgers van die Landen en Volken met welken de *Franſchen* in Oorlog waren, in verzekering te neemen, en hunne Goederen verbeurd te verklaaren. Aanhoudend kwamen en werkten 'er geheime Zendelingen der Verbondene Mogenheden. Zodanig eene maat-

LXXII. BOEK. 1793.

regel leeverde een ongunstig vooruitzigt op voor onze Landgenooten in en na den Jaare MDCCLXXXVII, derwaards geweeken, en 'er zich nog onthoudende. Meermaalen verzelden wy deezen, wanneer zy ter Nationaale Conventie verscheenen, om voor hunne zaak te spreeken, of iets hunne Persoonen en Lot betreffende, voor te draagen. 't Zyn die Voordragten, waar in wy hun en 't lot hun bejegend het best leeren kennen. 't Zal ons daarom niet verdrieten deezen, in dit hachlyk tydsgewrichte, te hooren. Zy spraaken den achttienden van Wynmaand op deezen trant.

„ Burgers Representanten van de *Fransche* Natie! De *Bataafsche* Patriotten, „ Martelaars der Vryheid van hun Land, „ hebben ongetwyfeld niets te vreezen „ van de maatregelen van gestrengheid, „ door U genomen tegen alle de Vreemdelingen, die gebooren Onderdaanen „ zyn van die Regeeringen, met welke „ de *Fransche* Republiek in Oorlog is.

„ Wy zyn, wel is waar, in *Holland* gebooren, maar het is om 'er, met leevensgevaar, de Dwinglandy te bestryden, dat „ wy 'er eerst de alarmklok der Vryheid geklept hebben. Gedurende eene reeks „ van jaaren hebben wy de Overheersching van den Stadhouder en van diens laage Afhangelingen, met alle kragt, bestreeden, en zonder de laaghartige trek, „ die ons de Monarchaale Regeering van *Frankryk* gespeeld heeft, zou de val „ van het Huis van *Oranje*, dien van uwen

„ laat-

„ hatſten Dwingeland zyn voorgegaan. — LXXIV.
„ Ten dien tyde hadden wy ook te worſ- BOEK.
„ telen tegen de listen van het *Engelſche* ——
„ Staatsdienaarſchap, en te ſtryden tegen 1793.
„ de *Pruiſſiſche* bajonetten. Wy bezwee-
„ ken. — Verweezen van hunne haardſte-
„ den, uitgebannen als Misdaadigers, wier-
„ pen zich de *Bataafſche* Patrioten in de
„ gul toegereikte armen van de *Franſche*
„ Natie, als of zy, by voorbaat gegist
„ hadden, dat derzelver grond welhaast
„ door de Vryheid zou herſchaapen wor-
„ den. —— Onverzoenlyke Vyanden van
„ den Dwingeland, die onze Steden heeft
„ te ondergebragt, hebben wy zelfs den
„ naam van *Hollanders* afgezworen, om
„ dien aan te neemen van onze Voorva-
„ deren de *Bataviéren*, een vry Volk,
„ van 't welk wy het ons eene eer reke-
„ nen af te ſtammen, en het is verre
„ van ons zelfs het oog te wenden na
„ ons Vaderland, terwyl het in Slaaverny
„ zugt.

„ Alhier nu zints zes jaaren geweeken,
„ hebben wy nooit opgehouden wenſchen
„ uit te ſtorten voor de Vryheid van
„ *Frankryk*. De herſchepping daar van
„ ſtreelde ons met het denkbeeld, van ten
„ eenigen dage, *Holland* van de Dwing-
„ landy verlost, en met onverbreekbaare
„ banden aan *Frankryk* verbonden te zien.

„ Naauwlyks hadt zich de eerſte Vry-
„ heidsroep in dit Land laaten hooren, of
„ het werd een voorwerp onzer innigſte
„ genegenheden, en die geenen onder

LXXIV. BOEK. 1793.

„ ons, die hunne Goederen konden red-
„ den, bragten dezelve herwaards, te mid-
„ den der onſtuimige Staatsonweeren, die
„ eene menigte laaghartige Inwoonders 'er
„ uit deeden vlieden. Zy lieten het niet
„ berusten by het gedeeltlyk plaatzen hun-
„ ner Geldmiddelen in de Fondſen van
„ den Staat; maar veelen onzer bevlytig-
„ den zich op den vry ſterken aankoop
„ van Nationaale Goederen, en binnen
„ den omtrek van deeze Stad, dient de
„ voormaalige Kerk van *St. Sepulche*, in
„ de ſtraat *St. Denys*, ten voorbeelde van
„ het aanmerkelyk bouwen, 't welk zy ge-
„ daan hebben. Anderen hebben in de
„ Departementen aanzienlyke Geſtichten
„ ter begunſtiging van de Nationaale ny-
„ verheid opgericht. —— Byzonder heeft
„ één onzer de *Franſche* Natie met alle
„ zyne vermogens ten dienſte geſtaan.
„ Zints lengte van jaaren in den Koophan-
„ del bedreeven, heeft hy niet nagelaaten
„ zyne opgedaane kundigheden en onder-
„ vindingen in dat vak aan de Republiek
„ mede te deelen. Wy laaten aan den
„ Uitvoerenden Raad de taak over om
„ aan uwe Committés verſlag te doen van
„ het geen hy, zedert achttien maanden
„ gedaan heeft, en van alles wat hy, op
„ dit oogenblik nog doet, om uwe voor-
„ raadsverzorgingen te verzekeren.

„ De zodanigen onzer, die de loopbaan
„ der wapenen waren ingeſtreefd, dongen
„ na eere om, onder de Driekleurige Vaan-
„ delen, te dienen; en op het eerſte ge-

„ vaar

„ vaar der Republiek werd het vrye *Bui-* LXXIV.
„ *tenlandsch Bataafsch Legioen*, ten getale BOEK.
„ van meer dan 2800, in een oogenblik ——
„ gebooren. Zedert meer dan een Jaar 1793.
„ bevondt het zich, zonder ophouden,
„ by de Voorhoede van het Noordlyk
„ Leger. De onderneeming tegen *België*,
„ de inval op de grenzen van *Holland*,
„ heeft hunne eerſte poogingen, by uit-
„ ſteekenheid doen kennen, en nog on-
„ langs heeft by den aanval op *Vlaande-*
„ *ren*, een gedeelte van dit Legioen, on-
„ der den braaven DAENDELS, lof be-
„ haald en goedkeuring verdiend van de
„ Vertegenwoordigers des Volks by dit
„ Leger.

„ Zo veele tytelen, Burgers Repreſen-
„ tanten! verzekeren immers aan de *Ba-*
„ *taafſche* Patriotten, eene duidelyke uit-
„ zondering ten aanzien van een Staats-
„ beſluit, dat alleen uwe Vyanden behoort
„ te treffen? De *Geuzen* van *Holland* zyn
„ immers de gebooren Vrienden der *San-*
„ *culottes*. Zy zyn uwe Vrienden zo vol-
„ komen, dat uwe Vyanden de hunne
„ zyn. De *Engelſchen* hebben voorgezeten
„ by onze verwyzing; en zoudt gy ons
„ thans in een zelfden dag beſchouwen? —
„ Aan welk een wanhoop zoudt gy niet
„ een aantal Patriotten overgeeven, die
„ zich nog in *Holland* verborgen houden,
„ misſchien om U daar van meer dienſte
„ te weezen? —— Met welk een trotsch
„ zou zich het Huis van *Oranje* verhef-
„ fen, indien het vernam, dat gy van

„ de

LXXIV. BOEK. 1793.

„ de vryheid ontzet hadt, de zodanigen, die het, op de schandlykste wyze, uit deszelfs Staaten heeft verbannen? — Dan, neen! dit denkbeeld dat ons de ziel verscheurt, beledigt teffens de trouwhartigheid der *Fransschen* — Gy hebt alle Vryheidszoonen tot u geroepen, en zulks niet gedaan om hun, midden onder de Slaaven der Dwingelanden, in boeijen te klinken — De kaarten van *Gastvryheid*, hun verleend, zullen in geene Bevelschriften van Opsluiting veranderd worden.

„ Bedroogen door de misleidende Staatkunde van uwen laatsten Koning, zullen wy niet miskend worden by de Vertegenwoordigers van een vry en edelmoedig Volk. Wy houden, even als zy, de Vryheid voor onze Godheid, de Broederschap voor onzen Eerdienst, en voeren tot Zinspreuk *Der Dwingelanden Dood!* — Met volle toejuichting werd dit Verzoekschrift, zo geheel in den geest der Vergaderinge opgesteld, ontvangen, en den Inleeveraaren de eer der zitting verleend.

Verklaaring des Konings van *Engeland* wegens de Dood van MARIE ANTOINETTE.

De loop der voorvallen in deezen Kryg en de ontzettende gebeurtenissen, welke 'er mede gepaard gingen, deeden ons te meermaalen opmerken, hoe *Groot-Brittanje*, onder de Tegenstanders van *Frankryk*, de hoofdrol speelde. By den dood van LODEWYK DEN XVI. hoorden wy den *Engelschen* Afgezant AUCKLAND daar over het woord voeren by hun Hoog Mo-

Mogenden (*). Nu, by de doodſtraffe der geweezene Koninginne, werd, op naam des Konings van *Groot-Brittanje*, eene Verklaaring, vervaardigd en in 't licht gegeeven, wegens den tegenwoordigen toeſtand der zaaken in *Frankryk*. Eene Verklaaring, niet alleen aan 's Konings Bevelhebbers zo te Land als ter Zee gezonden; maar ook aan verſcheide Mogenheden van *Europa*. LXXIV. BOEK. 1793.

De Heer ELLIOT, Minister Plenipotentiaris by onzen Staat, ſtelde dezelve aan hun Hoog Mogenden ter hand, onder geleide van eenen Brieve, by welken hy betuigde, op uitdruklyken last zyns Hofs, de eer te hebben aan hun mede te deelen, eene Verklaaring, betrekkelyk tot de zaaken van *Frankryk*. Dewyl zyne Majeſteit geenzins twyfelde of de gevoelens, daar by uitgedrukt, waren in alles overeenkomſtig aan die der andere Mogenheden, in eene gelegenheid, zo algemeen belangryk voor alle de Regeeringen en voor alle Volkeren.

Wy twyfelden geen oogenblik om ons de moeite der afſchryvinge van dit geheele Stuk te getroosten: dewyl het de volledigſte ontdekking behelst van het oogpunt, waar uit het *Engelſch* Staatsdienaarſchap de zaak der *Franſchen* beſchouwde, en van anderen beſchouwd wilde hebben; terwyl de volkomene omhelzing daar van door onzen Staat het als in een Staatsſtuk van dezelven hervormde. De Koning

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 107.

BOEK. ning ſpreekt — „ Het is beteids aan
XXXIV. „ gansch *Europa* bekend, door welke om-
„ ſtandigheden zyne *Groot-Britannische*
1793. „ Majeſteit, zich in eenen Defenſiven
„ Oorlog tegen *Frankryk* heeft ingewik-
„ keld gezien, als mede wat doelwit zyne
„ Majeſteit, van den beginne des Oorlogs
„ af aan, zich daar in heeft voorgeſteld,
„ om naamlyk eenen onregtvaardigen Aan-
„ val af te keeren, om zyne Geallieer-
„ den, door eene daadlyke hulp byſtand
„ te verleenen, en voor hun, zo wel als
„ voor zich zelven, eene billyke ſchade-
„ loosſtelling te verwerven, en eindelyk
„ om, voor de toekomſtige zekerheid van
„ zyne Onderdaanen, mitsgaders van alle
„ andere Natien van *Europa*, naar gelang
„ der omſtandigheden, zo veel mogelyk,
„ te zorgen. Daar toe heeft zyne Maje-
„ ſteit vermeend te moeten aanwenden al
„ het geen de onderſcheiden middelen van
„ zyne Staaten, de liefde en yver van zyn
„ Volk en de onbetwistbaare regtvaardig-
„ heid zyner zaake, deswegen aan de hand
„ gaven.

„ Dan het heeft dagelyks meer en meer
„ gebleeken, dat de inwendige ſtaat van
„ *Frankryk*, geheel onbeſtaanbaar is met
„ de daarſtelling van een vast en duur-
„ zaam Tractaat, het eenig middel egter
„ om de billyke en heilzaame inzigten
„ van zyne Majeſteit, door de bereiking
„ van die belangryke eindens, en herſtel-
„ ling der rust in *Europa*, genoegzaam
„ te bevorderen.

„ Zy-

„ Zyne Majeſteit heeft dan ook, met LXXIV.
„ het uiterſte genoegen, omſtandigheden BOEK.
„ zien gebooren worden, welke hoop gee- ——
„ ven om den Vrede te zien herſtellen, 1795.
„ door nader aan het gaaf gedeelte der
„ Natie, de beginzels te ontvouwen, die
„ zyne Majeſteit bezielen, de eindens die
„ zy betragt, en het gedrag het welk zy
„ voorneemens is te volgen, ten opzigte
„ van den tegenwoordigen toeſtand van
„ zaaken. De Gebeurtenisſen van den
„ Oorlog, het vertrouwen door een der
„ voornaamſte Steden van *Frankryk*, in
„ zyne Majeſteit geſteld, en vooral de
„ wensch, die byna in alle gedeeltens van
„ dat Ryk wordt geuit, om een ſteun te
„ vinden tegen de Dwinglandy, die hun
„ verplettert; dit alles maakt van deeze
„ ontvouwing een duuren en onvermyde-
„ lyken pligt. En zyne Majeſteit wil des
„ te gereeder daar toe overgaan, daar zy
„ vertrouwt, dat alle Mogenheden, welke
„ met haar eene gemeene zaak maaken,
„ eene volmaakte eenſtemmigheid van oog-
„ merken en gevoelens zullen vinden.

„ Zedert het eerſte tydſtip, toen zyne
„ Allerchriſtlykſte Majeſteit de Koning
„ LODEWYK DE XVI., zyn Volk ronds-
„ om zich hadt opgeroepen, om te za-
„ men tot hun geluk mede te werken,
„ heeft zyne Majeſteit altoos door zyn
„ gedrag getoond de opregtheid der wen-
„ ſchen, die zy vormde, voor den ge-
„ lukkigen uitſlag eener zo moeilyke;
„ doch tevens zo belangryke onderneе-

„ ming.

LXXIV. „ ming. Zyne Majeſteit is diep getrof-
BOEK. „ fen geweest, over de onheilen, die daar
——— „ uit zyn voortgeſprooten, vooral toen
1793. „ hy langs hoe meer gevoeld heeft, dat
„ maatregelen, waar van hy zich de ge-
„ volgen niet kon verbergen, hem zou-
„ den noodzaaken, om van zyn vriend-
„ lyk en vredelievend gedrag af te gaan. —
„ Het tydſtip werd eindelyk gebooren,
„ waar in hy niet alleen zyne Regten, en
„ die van zyne Bondgenooten moest hand-
„ haaven, niet alleen den onregtvaardigen
„ aanval dien hy onderging, afkeeren;
„ maar waar in vooral de duurzaamſte be-
„ langens van zyn Volk, hem den nog
„ heiliger pligt voorſchreeven, om tot de
„ inſtandhouding der Burgerlyke Maat-
„ ſchappye, zo als die onder de *Europi-*
„ *ſche* Volkeren, zo gelukkig is aange-
„ nomen, kragtdaadig mede te werken.
„ Ras zag men in rook verdwynen die
„ heilzaame oogmerken, om de misſtel-
„ lingen in de *Franſche* Regeeringsvorm
„ te verbeteren, om de individueele Vry-
„ heid en het Eigendoms-regt op vaste
„ zuilen te vestigen, en aan een talryke
„ Natie een wys Beſtuur, en eene billyke
„ en gemaatigde uitoefening der Wetten
„ te verzekeren; die inzigten hebben plaats
„ moeten ruimen, voor een alle publie-
„ ke Orde verwoestend Systhema, onder-
„ ſchraagd door Vogelvryverklaaringen,
„ Uitbanningen, tallooze Confiscatien, door
„ eigendunklyke Gevangenhoudingen, door
„ Bloedbaden, waar van ſlechts het aan-
„ den-

„ denken doet yzen, en eindelyk door den allerverfoeilykſten Moord van een regtvaardigen en weldaadigen Souverain — en van de Koninglyke Vorſtinne, die met eene onwrikbaare ſtandvastigheid heeft haar deel gedraagen in alle de rampen van haaren Doorlugtigen Gemaal, in zyn langduurig Lyden, in zyn wreede Gevangenis, en in zyn ſchandlyken Dood. XXIV. BOEK. 1793.

„ De Inwoonders van dit ongelukkig Land, zo lang geſlingerd door beloften van geluk, by elke euveldaad telkens vernieuwd, hebben zich in eenen afgrond van rampen zien nedergeſtort, waar van geen voorbeeld is; en hunne Nabuuren, wel verre van in de oprigting van een zagt en gemaatigd Beſtuur eene nieuwe zekerheid voor de handhaaving der Algemeene Rust te vinden, hebben zich, in tegendeel, blootgeſteld gezien aan de menigvuldige aanvallen van een wreede Regeeringloosheid, natuurlyke en noodzaaklyke Vyandin van alle publieke Orde. Zy hebben aanvallen zonder voorwendzels, openlyke ſchendingen van alle Tractaaten en onverdiende Oorlogs-declaratien van hun moeten ondergaan; in één woord, al het geen Omkooping, Kuiperyen en openbaar Geweld konden zamenvoegen, om het zo openlyk aangekondigd voorneemen ten uitvoer te brengen, om alomme alle Burgerlyke Inſtellingen te vernielen, en gansch *Europa* te doen

LXXIV. BOEK. 1793.

„ deelen in de omkeering en verwarring, „ die het ongeluk van *Frankryk* heeft daargeſteld.

„ Dusdanige ſtaat van zaaken kan volſtrekt in *Frankryk* geen ſtand houden, „ zonder aan een algemeen gevaar bloot „ te ſtellen alle Mogenheden, die dat Ryk „ omringen, en dus zonder aan hun het „ regt te geeven, ja zonder hun tot een „ pligt voor te ſchryven, om den voortgang van een kwaad te ſtuitten, dat alleenlyk exteert door de ſucceſſive Schending van alle Eigendommen, en door „ de Omkeering der Grondbeginzelen, „ die de menſchen in het Burgerlyk leeven te zamen vereenigen. Zyne Majeſteit wil voorzeker aan *Frankryk* het „ Regt niet betwisten, om zyne Wetten „ te hervormen, en zy zou nooit verlangd „ hebben, door uitwendige Magt, invloed „ te zoeken op de onderſcheidene Regeeringswyze van een onafhangelyken Staat. „ Zy verlangt zulks zelfs thans niet meerder, dan voor zo verre dit onderwerp „ onafſcheidbaar is geworden van de rust „ en zekerheid der andere Mogenheden. „ Doch in deeze omſtandigheden vordert zy van *Frankryk*, en zy vordert „ het met vollen Regt, om eenmaal een „ Regeeringloos Syſthema vaarwel te zeggen, 't welk geene magt heeft, dan „ voor het kwaad, en ontoereikend is, „ om de eerſte pligt van alle Regeeringsvormen, niet alleen omtrent de *Franſchen* zelve, te betragten, naamlyk de „ Be-

„ Beroertens te beteugelen, en de Mis- LXXIV.
„ daaden te ſtraffen, die zich dagelyks in BOEK.
„ het binnenſt van het Land vermenig- ——
„ vuldigen; maar waar door, op de aller- 1793.
„ eigendunkelykſte wyze, over de Eigen-
„ dommen en het Bloed der Ingezetenen
„ wordt beſchikt, om de rust der andere
„ Natien te ſtooren, en om gansch *Europa*
„ het Tooneel van die zelfde misdaaden
„ en onheilen te maaken. Zy vordert
„ van hun, om eene wettige en vaste Re-
„ geering op te richten, gevestigd op de
„ erkende beginzelen van de algemeene
„ Regtvaardigheid, en geſchikt om met
„ de andere Natien de aangenaame be-
„ trekkingen van Vrede en Vereeniging
„ te onderhouden.

„ Zyne Majeſteit wenscht vuuriglyk in
„ Onderhandelingen te kunnen treeden,
„ over de herſtelling van de algemeene
„ Rust, met dusdanig eene Regeering,
„ een duurzaam en wettig Gezag oefe-
„ nende, en welke by de begeerte om de
„ rust te herſtellen, de magt zou hebben
„ om haare Verbintenisſen te doen na-
„ komen.

„ De Koning zou geene andere dan
„ billyke en gemaatigde Voorwaarden
„ voorſtellen; niet zodanige als de kos-
„ ten, de wisſelvalligheden, en de opof-
„ feringen des Oorlogs zouden kunnen
„ wettigen; maar zulke als zyne Maje-
„ ſteit zich in de onvermydelyke nood-
„ zaaklykheid rekent te moeten vorderen,
„ ingevolge de voorzegde gronden, en

LXXIV. BOEK. 1793.

„ meer nog ingevolge van den eisch van
„ haare eigene zekerheid, en de toekom-
„ stige rust van *Europa*.

„ Zyne Majesteit verlangt niets meer
„ dan op die wyze den Oorlog te zien
„ eindigen, welke zy gaarne hadt willen
„ voorkomen, en waar van de rampen,
„ die daar uit voor *Frankryk* zyn ont-
„ staan, alleenlyk moeten worden toege-
„ schreeven aan de Eerzugt, Trouwloos-
„ heid, en het Geweld van hun, welker
„ misdaaden het ongeluk van hun Vader-
„ land, en de schandvlek van alle be-
„ schaafde Volkeren zyn geworden.

„ Zyne Majesteit, tot nu toe verpligt
„ geweest om den Oorlog tegen geheel
„ *Frankryk* te voeren, om vyandlyk te
„ behandelen alle de geenen, welkers Ei-
„ gendommen en Leeven verspild worden,
„ tot handhaaving van eenen onregtvaar-
„ digen aanval, zal zich, met het uiterst
„ genoegen, in de de gelegenheid gesteld
„ zien om daaromtrent uitzonderingen te
„ maaken, ten behoeve der welgezinde
„ Inwoonders van de andere gedeeltens
„ van *Frankryk*, zo als zy dit reeds ge-
„ daan heeft ten opzigte van *Toulon*.

„ De Koning belooft hun vooraf Op-
„ schorting van Vyandlykheden en Vriend-
„ schap, en, (voor zo verre als gebeurte-
„ nissen, voor welke de menschlyke wille
„ niet kan instaan, zulks gedoogen zullen,)
„ zekerheid en protectie voor alle die gee-
„ nen, welken zich voor een Monarchaale
„ Regeering verklaarende, zich onttrek-

„ ken

„ ken zullen aan het Despotismus van LXXIV.
„ eene bloeddorstige Regeeringloosheid, BOEK.
„ die de heiligste banden der Maatschap- ——
„ py heeft losgerukt, alle betrekkin- 1793.
„ gen van het Burgerlyk leeven verbro-
„ ken, alle Regten geschonden, en alle
„ Pligten verwaarloosd, den naam van
„ Vryheid misbruikende om de wreedste
„ Dwinglandy te oefenen, om alle Eigen-
„ dommen te vernielen, en zich van eens
„ ieders Goederen meester te maaken,
„ haar Magt op een voorgewende toe-
„ stemming van het Volk vestigende, en
„ zelve geheele Provincien te vuur en te
„ zwaard verwoestende, om dat deeze haar
„ Wetten, haar Godsdienst, en haaren
„ wettigen Souverain, hadden ingeroepen.
„ Het is dan, om zich van dit onge-
„ hoorde juk te ontslaan, om dat voor-
„ beeldlooze zamenweefzel van misdaaden
„ te verbreeken, en eindelyk om rust aan
„ *Frankryk*, en zekerheid aan gansch *Eu-*
„ *ropa*, te rug te geeven, dat zyne Maje-
„ steit alle *Franschen* oproept, om daar
„ toe mede te werken, en dat zy hun
„ uitnoodigt, om zich, onder de Banie-
„ ren van een Erflyke Monarchy te ver-
„ zamelen; niet om, in dit oogenblik van
„ verwarring, van ramp en publiek ge-
„ vaar, te beslissen over alle de modifica-
„ tien, voor welke die Regeeringsvorm,
„ in 't vervolg, vatbaar zal kunnen zyn;
„ maar om zich nog te vereenigen, on-
„ der het Ryk der Wetten, der Zeden,
„ en van den Godsdienst, en om eenmaal

LXXIV. BOEK. 1793.

„ aan hun Vaderland te verzekeren den „ Vrede met hunne Nabuuren, de inwendige Rust, eene waare en billyke Vryheid, een wys, gemaatigd en weldadig Beſtuur, en laatſtlyk het onafgebrooken genot van alle die voordeelen, welke eene groote en magtige Natie gelukkig en voorſpoedig kunnen maaken."

Daar mede inſtemmend Beſluit van hun Hoog Mogenden.

Onverwyld beſlooten hun Hoog Mogenden den Heer ELIOT voor de gedaane opening en mededeeling te bedanken, en te verzoeken om aan het Staatsdienaarſchap van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit te kennen te geeven, „ dat, gelyk de oorzaaken van den tegenwoordigen Oorlog „ by zyne Majeſteit, en hun Hoog Mogenden, als naauwverbondene Geallieerden, dezelfde waren geweest, hun Hoog „ Mogenden zich ook, in deszelfs voortzetting, geene andere bedoelingen hadden voorgeſteld dan die welke in de overgeleeverde Verklaaring waren uitgedrukt —— dat zy volkomen deelden „ in de Gevoelens van zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, en met verlangen „ te gemoete zagen het tydſtip, dat de „ *Franſche* Natie tot zich zelven weder gekeerd, vereenigd onder eene Regeering, daar de geheiligde banden der „ Burgerlyke Maatſchappy en de Regten „ van andere Natien worden geëerbiedigd, „ zich in de mogelykheid zou geſteld hebben, om de betrekkingen van Vereeniging en Vrede met andere Staaten te

„ doen

„ doen herleven, en derzelver onderhou- LXXIV.
„ ding te verzekeren (*)." BOEK.

Dit Vertoog des *Engelſchen* Staatsdienaar- 1793.
ſchaps, 't welk een zo welverwagt gun- Gunſtige
ſtig onthaal by de Regeering onzes Lands omſtan-
ontmoette, kwam te voorſchyn in een digheden
tydsgewrichte, 't welk geenzins ongunſtig voor dit
was om mede te werken: immers hen werd Vertoog
ingediend in de dagen, dat het Schrikbe- en Be-
wind, door veele euveldaaden, de ſchoo- ſluit.
ne zaak der Vryheid deerlyk bezoedelde; duizenden gevangen zette, niet ophieldt met zyne Slachtoffers na de Guilliotine te voeren. ROBESPIERRE en diens Aanhang waren onvermoeid met die tot de Party van BRISSOT behoorden, uit de Vergaderplaats na het Gevangenhuis, te sleepen, om zonder uitſtel te regt geſteld, en geſtraft te worden. Eene ſtraffe met verbeurtverklaaring der Goederen gepaard, veele agtenswaardige Mannen, Grondvesters der *Franſche* Vryheid aangedaan, en door alle waare Vryheidsvrienden betreurd. — Van die betreurden moeten wy egter uitzonderen LOUIS PHILIPPE JOSEPH, Hertog van *Orleans*, die, zints de Omwenteling, den naam van EGALITE hadt aangenomen, die een verraaderlyke rol ſpeelde, om aan 't hoogſt bewind te komen, zyne Bloedverwant den Koning hadt helpen ter doodſtraffe verwyzen. Van *Marſeille*, met den aanvang van Slachtmaand, te *Parys* gebragt, werd hy den zesden dier maand veroordeeld, en on-

(*) *Reſol. Gen.* 26 Oct. 1793.

LXIV. BOEK. 1793. onderging dien dag onder dezelfde Guillotine, welke de leevensdraad van LODEWYK DE XVI. als mede van diens Gemalinne, afsneedt, eene doodstraffe hem gegund van elk, die geen deel hadt in zyn verraaderlyk plan. Doch wy moeten niet dieper treeden in het vermelden van de Schriktooneelen toen te *Parys* dagelyks geopend, geene optelling doen van de Slachtoffers der heerschzugt, wier aangedaan ongelyk niet geboet kon worden door de omhelzing des Voorstels van LE COINTRE; om Huizen van Weldaadigheid te stichten voor de Kinderen, wier Vaders door het zwaard der Wet gestorven, en wier Goederen aan de Natie verbeurd verklaard waren.

Beantwoording van het Vertoog des *Engelschen* Hofs, van de zyde der *Fransche*.

Het by onzen Staat zo gunstig omhelsde Voorstel van het Staatsbestuur des Hofs van *St. James*, 't welk met een Staat- en Geschiedkundig oog bezien, veele en zeer gegronde aanmerkingen verschafte, bleef niet onbeantwoord van de zyde der *Fransche*. Althans mag in dit licht beschouwd worden, het zeer breedspraakig Verslag, te midden van Slachtmaand, uit naam van het Committé van Algemeen Welzyn, aan de Nationaale Conventie door ROBESPIERRE gedaan, wegens de Staatkundige gesteldheid der *Fransche* Republiek, met betrekking tot Buitenlandsche Mogenheden; als mede het Adres van dat zelfde Committé aan alle Volkeren, in de Zitting op den vyfden van Wintermaand, door dien zelfden toenmaaligen Beheerscher der

Fran-

Franſchen voorgedraagen. Twee ſtukken van eene groote uitgebreidheid (*), waar in zeer veele trekken vol van waarheid voorkomen; doch doormengd met veele van eenen anderen ſtempel, terwyl de luister der eerstgemelde deerlyk bezoedeld werd, door tegenſtrydige daaden, ten dien tyde in *Frankryk* zo ongelukkig aan de orde van den dag. LXXIV. BOEK. 1793.

Te midden van deeze bysterheden in de *Franſche* Republiek, deedt de berugte ROBESPIERRE, in de Nationaale Conventie, den Voorſlag, om alle Onzydige Volken verzekering te geeven van de geneigdheid des *Franſchen* Staatsbeſtuurs, om den Vrede met dezelve te handhaaven, en byzonder met deszelfs getrouwe Bondgenooten, de *Zwitzerſche Cantons*, en de *Vereenigde Staaten van America*. Hoe de laatstgemelde nieuwe Vrye Staaten de Onzydigheid bewaarden, hebben wy gezien (†). En zal het hier voegen, als ten uitſteekenden kenſchets dienende van de geeſtgeſteldheid der Volken, in deeze aanvanglyk reeds zo hoog loopende en veelzins met bloed bezoedelde Volkstwisten, te melden, hoe de van voor eeuwen her vbor in Vryheidsmin beroemde *Zwitzers* daar in volſtandig bleeven, Aan de *Zwitzerſche Cantons* een *Franſche* Gezant toegeſchikt.

(*) Den *Nederduitſchen* Leezer wyzen wy hier tot ZILLESENS *Geſchiedenis der Nederlanden*, die van het eerſte een zeer breed Uittrekzel en het laatſte geheel opgeeft in het II. D. bl. 142—157 en bl. 189—198. Dit laatſte is mede voorhanden in de *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 1981 *enz.*

(†) Hier boven bl. 128.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

ven, ondanks de tegenwoelingen des *Engelschen* Hofs. In gemelden Voorslag bewilligde de Conventie niet alleen; maar besloot tevens den Burger HUMBERT, met eene gewigtige Zending na *Zwitzerland* af te vaardigen; ten einde de Regeering over te haalen tot het erkennen van de *Fransche* Republiek, en het zenden van een Afgezant na *Parys*.

Woelingen der *Engelschen* daar tegen.

De Gevolmagtigden van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, Lord FITZ GERALD, kreeg hier van de weete niet, of hy oordeelde aan den Raad der *Zwitzersche Cantons* een tegengif te moeten aanbieden. 't Zelve verdient, om de sterke taal daar in gevoerd, en den ophitzenden toon, hier plaats. Gemelde Lord meende, gelyk hy zich liet hooren, „ zyne „ hooggaande verontwaardiging te moeten „ aan den dag leggen, welke de nieuwe „ hoon in hem verwekte, die hunne Ex„ cellentien werd aangedaan, door die ver„ agtlyke en wreede Schepzels, die te „ *Parys*, onder den naam van *Conventie* „ vergaderden. —— Uwe dappere Soldaa„ ten, in dienst van zyne Allerchristlykste „ Majesteit, niet hebbende kunnen verlei„ den, en wanhoopende om hun in der„ zelver geweldenaaryen te doen deel nee„ men, hebben deeze Oproermaakers hun „ ontwapend, geplunderd en vermoord. „ Geheel *Europa* zal nimmer vergeeten „ het edel gedrag van zo veel braave „ *Zwitzers*, die zich, ter verdeediging van „ LODEWYK DEN XVI. opgeofferd hebben;

„ het

„ het zal nooit vergeeten de wreedheden, welke de *Cannibaalen* hun hebben doen ondergaan. LXXIV. BOEK. 1793.

„ Bemorst met het bloed van uwe Broeders, met het bloed van eenen deugdzaamen Koning, uwen Vriend en Bondgenoot, met het bloed van zyne Gemaliane, en met dat van eene ontelbaare menigte Onſchuldigen; aanleggers zynde van eenen wreeden Burgeroorlog, welken zy ondernoomen hebben, met de hoop van hunne Tyranny over geheel *Europa* te zullen verſpreiden; op het oogenblik, waar op zy hunne laatſte daad van wreedheid en raazerny ſchynen gepleegd te hebben, vermenigvuldigden zy nog hunne Slagtoffers; en terwyl zy zich zelven onderling verſcheuren, durven zy Ulieden nog *hunne Bondgenooten* noemen. — Zy hebben zich niet geſchaamd uwe Tractaaten te verbreeken, met den Souverain, dien zy op een ſchavot omgebragt hebben; en geeven nu hun verlangen te kennen om de Verbintenisſen met Ulieden te vernieuwen. — Voorwerpen geworden zynde van het afſchuwen der geheele Wereld, durven zy, hooge en magtige Heeren! nog de ſtoutheid gebruiken, om, ten uwen opzigte, zulk eene beledigende uitzondering te maaken. Zou 'er dan iets gemeen kunnen zyn tuſſchen de Vryheid van *Zwitzerland* en de verſchriklyke Regeeringloosheid, welke zy met dien naam beſtempelen? Kan 'er

„ iets

LXXV. BOEK. 1793.

„ iets gemeen zyn tusschen een goed en
„ Godsdienstig Volk, Voorstanders van
„ goede Zeden en Geregtigheid, en tus-
„ schen Atheisten, Vyanden van GOD en
„ Menschen, wier bloeddorst en roofzuge
„ niet te verzadigen is, en wier misdaa-
„ den, in vyf jaaren tyds, die van al-
„ le vorige eeuwen duizendmaal over-
„ treffen?

„ Het is Ulieden bekend, hooge en
„ magtige Heeren! dat zy, in hunne poo-
„ gingen om hunne schandlyke Leerstel-
„ lingen buiten de grenzen van *Frankryk*
„ te verspreiden, uw gelukkig Vaderland
„ niet ontzien hebben. De kunstgreepen
„ van hunne Zendelingen, om den een-
„ bied voor uwe Wetten te vernietigen,
„ zyn Ulieden nog niet vergeeten. Er is
„ niemand, die gelooven zal, dat de be-
„ werkers van Wanorde en Regeering-
„ loosheid, alle maatschaplyke Grondbe-
„ ginzels door geheel *Europa* aanranden-
„ de, het oogmerk zouden gehad hebben
„ van uwe Staaten te spaaren, en nimmer
„ bedoeld hebben, om er binnenlandsche
„ Onlusten in te verwekken, indien zy
„ er anders maar gelegenheid toe hadden
„ kunnen vinden. — De verwoestingen,
„ die zy in de *Nederlanden*, in *Savoyen*,
„ in het Bisdom van *Bazel*, en overal,
„ waar zy geweest zyn, onder den naam
„ van *Vrienden des Volks*, hebben aange-
„ rigt, toonen genoegzaam wat men van
„ hunne betuigingen van toegenegenheid
„ te wagten heeft. 'Er kan geen duur-

„ zaa-

„ zaame Vrede plaats hebben tusschen de wyze Raadsvergaderingen der *Zwitzer-sche* Staaten en tusschen Roovers, die zich tot het aanrigten van verwoestingen verbonden hebben. Maar, wat is het oogmerk hunner verraadelyke bedeftdheden? Zy tragten voor U te verbergen de gevaaren, welke U bedreigen. Zy hebben de hoop, hoe hersenschimmig die ook weezen mag, om uwe Burgers te verleiden, door den affchrik te verminderen, dien zy by U verwekt hebben, en om hun, den eenen of anderen tyd, te overrompelen in het midden van eene bedriegiyke veiligheid. „ Ik zal niet onderzoeken of de regtmaatigheid, en het waar belang, van eenen Staat denzelven gedoogen onzydig te blyven, in eenen Oorlog van byna alle de Mogenheden van *Europa*, tegen hun, die 'er de barbaarschheid tragten in te voeren; en in een Oorlog, waar in men ftrydt, niet alleen voor het beftaan van alle wettige Regeeringen; maar zelfs voor het bewaaren van alle Eigendommen. Ik zal alleenlyk doen opmerken, dat, in de tegenwoordige tydsomftandigheden, de Onzydigheid zelve niet zou toelaaten eenige rechtftreekfche of zydelingfche verftandhouding met de Oproermaakers of hunne Agenten. Wanneer twee wettige Mogenheden den Oorlog voeren, kunnen de betrekkingen van den eenen Staat, met den eenen of anderen, niet hin-

LXXIV. BOEK. 1793.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ hinderlyk zyn aan dezelver wederzydſche Regten; maar de tegenwoordige „ Oorlog, gevoerd wordende tegen Ge„ weldenaars, moet alle Gemeenſchap die „ zy met een Onzydig Land houden, eene „ erkentenis zyn van hun Gezag, en diens „ volgens eene nadeelige daad voor het „ belang der verbondene Mogenheden.

„ Zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit is „ van Ulieder wysheid, hooge en magtige Heeren! te wel overtuigd om niet „ te gelooven, dat Gylieden zult veragten de aanzoeken van den *Gemeenen* „ *Vyand van alle Volken*, en uwen yver „ en waakzaamheid te verdubbelen, om „ van uw Vaderland te verwyderen alle „ die rampen, welken de ongelukkige „ *Franſchen* te gelyk overſtelpen. In alle „ tyden en omſtandigheden, zal zyne Majeſteit niet ophouden U blyken te geeven van zyne Vriendſchap en belangſtelling in het handhaaven van de Onafhanglykheid en welvaard van uwe Staaten, en die van uwe Bondgenooten (*).".

Hoe door de *Zwitzerſche Cantons* beantwoord.

Hoe weinig deeze taal der verbitteringe en aanhitzinge by de *Zwitzerſche Cantons* vermogt, blykt uit het daar by zo zeer affteekend bedaard, doch teffens moedig, antwoord. Zy ſpraaken. „ Uwe Excellentie heeft in den voorleeden Jaare (†) „ aan het *Zwitzerſche* Bondgenootſchap „ eenige ernſtige overweegingen voorgeſteld,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1988—1991.
(†) Op den 30 van Slagtmaand 1793.

„ ſteld, omtrent de tegenwoordige gele- LXXIV.
„ genheid van ons Gemeenebest met be- BOEK.
„ trekking tot de Oorlogende Mogenhe- ——
„ den. Wy hebben, met alle oplettenheid, 1793.
„ de ons voorgelegde bedenkingen onder-
„ zogt, zodanig als wy meenen aan het
„ belang des Vaderlands verſchuldigd te
„ zyn, en wy oordeelen aan uwe Excel-
„ lentie geen beter proeve van onze ag-
„ ting voor deszelfs Character, en perſoo-
„ neele Verdienſten, te kunnen geeven,
„ dan door een vrymoedig en opregt ver-
„ ſlag te doen van onze Geſteltenisſe en
„ van ons Gedrag.

„ Hoe ſmertlyk voor ons de herinne-
„ ring is, welke uwe Excellentie ons ge-
„ lieft te doen, wegens de voorgevallene
„ gebeurtenisſen in *Frankryk*, en het daar
„ uit ontſtaan treurig lot van eene menig-
„ te onzer Landsbroederen, zo moet nog-
„ thans dit byzonder geval ons egter niet
„ doen afwyken, van de Grondſtellingen
„ der *Zwitzerſche Conſtitutie*, welke, zedert
„ verſcheide Eeuwen, rust op de Vredes-
„ verdragen, goede vriend- en nabuur-
„ ſchap met alle de ons omringende Mo-
„ genheden, die nog nimmer geſtoord
„ zyn, door deel te neemen in eenigen
„ Buitenlandſchen Oorlog. Eene beſten-
„ dige Onzydigheid was de ſtandvastige
„ Regel onzer Voorvaderen, en van Hun
„ is dit gevoelen tot ons overgegaan, en
„ ook thans hebben wy gemeend, by het
„ uitbarſten van den tegenwoordigen Oor-
„ log, daar in te moeten blyven volhar-

„ den,

LXXIV. BOEK. 1793.

„ den, ter bevestiging van onze weezenlyke zekerheid en veiligheid, zo van binnen als van buiten.

„ Gewoon, om zorgvuldig onze gemaakte Verbintenisſen te vervullen, zullen wy, onder geen voorwendzel, hoe genaamd, van onze verklaarde Onzydigheid afgaan, en geen gehoor geeven aan opzettingen, die tot aanleiding zouden kunnen dienen van billyke klagten. — Het is ons belang ons in zodanig een Systhema te handhaaven, en hier toe zullen wy onze poogingen vereenigen; ten einde onzen Vrede en Rust te bewaaren, en uit ons midden af te weeren, wat onze Grondwetten zou kunnen omverwerpen. Zodanig zyn onze bedoelingen, en om door 't naauwkeurig bewaaken van onze Grenzen, alle onvoorziene toevallen te verhoeden.

„ Wy verzoeken uwe Excellentie, zyne Majeſteit, den Koning van *Groot-Brittanje*, te verzekeren van dit onveranderlyk beſluit des Bondgenootſchaps. Het is met een volkomen vertrouwen, dat wy van hoogstdeszelfs goeden wil verwagten, dat hy, in navolging van de Koningen, zyne Voorvaderen, belang zal ſtellen in het handhaaven van de Onafhangelykheid der verbondene *Cantons*, en dat zyne Majeſteit, voor het toekomende, een toegenegen deel zal blyven neemen in onze rust en voorſpoed (*)."

Het

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 224—226.

Het vertoon van zaaken in *Frankryk* gaf hier te Lande den Inleeveraaren der Petitie van Oorlog, waar uit wy reeds het een en ander aanstipten, gelegenheid om zich in deezer voege te laaten hooren. „ Het laatste gedeelte deezer Eeuw is ryk „ in groote, ongewoone, onverwagte en „ ontzettende Gebeurtenissen. Het on- „ derscheidt zich van alle bekende tydper- „ ken in de Geschiedenis der Volken, „ daar in, dat de verwarring, de onregt- „ vaardigheid, de haat, de woede en de „ wreedheid, welke zo veel bloed en traa- „ nen aan het zugtend Menschdom kos- „ ten, niet zo zeer uit domheid, onkun- „ de of onbeschaafdheid zyn voortgesproo- „ ten; maar dat die ondeugden allen ver- „ oorzaakt werden door eene buitenspoo- „ rige en onbestemde drift tot Vryheid „ en Gelykheid, welke van het begin af „ niet genoegzaam geregeld, daar door „ zelfs van langzaamerhand al verder en „ verder van het regte spoor afwykt, on- „ verdraagzaam wordt, eigendunklyk het „ denkbeeld van Vryheid en Gelykheid „ vormt, en willekeurige gevolgen daar „ uit afleidt, het welk alles eindelyk, zo „ in denkbeelden, als in handelingen, uit- „ loopt op het Regt van den sterksten, „ den Oorlog van allen tegen allen, en „ daar door blyken geeft, dat zy uit ee- „ nen overgedreeven waan van Verlich- „ ting is voortgevloeid; en terwyl men „ haar door de gewaande of waare ge- „ breken der Regeeringsvormen en Re-

LXXIV. BOEK.

1793.

Hoe men op 't einde deezes Jaars hier te Lande den staat der dingen beschouwde, uit de taal by de Petitie van Oorlog opgemaakt.

LXXIV. BOEK. 1793.

„ geeringen wettigen of verschoonen kan, „ en zy door hoogmoed en eigenbelang „ ligtlyk aangestookt, en door wraak, „ menschenhaat en bedorven zeden, in be„ weeging gehouden wordt, vervolgens „ tot uitersten overslaat in Losbandig„ heid, Zedeloosheid, Ongodistery en „ Volksrazerny eindigt; maar onder dat „ alles, door den wyzen Regeerder der „ Wereld, toegelaaten en zonder twyfel „ bestemd wordt tot bedoeling van tot „ hier verborgene; maar tevens van hoo„ ge, regtvaardige en weldaadige ein„ den."

Wy laaten af van veele byzonderheden, in deeze Inleiding voorkomende, zo tot oude als laatere, en de jongste Gebeurtenissen betreklyk, op te haalen; dewyl wy dan niet zouden kunnen nalaaten veelzins tot wederleggende aanmerkingen te komen, om onze Geschiedenis, ten deezen opzigte, te regtvaardigen, en tegen hier stoutlyk te nedergezette stellingen, en daar uit getrokkene gevolgen, te verdeedigen; maar kunnen niet voorby 'er nog het een en ander uit te ontleenen, 't welk strekt, zo om de begrippen der Inleeveraaren van dit Stuk, in het tegenwoordig tydsgewrichte, te doen kennen, als om te toonen dat de toenmaalige vooruitzigten, die vertrouwenwekkende, helderheid niet hadden, welke deeze Party in den Lande, zints eenigen tyd, gekoesterd hadt, vol gerustheids op de Verbintenissen met de magtige Mogenheden, wier Wapenen, in het by-

bykans afgeloopen Jaar (*), verre waren van dien Zegen bevogten te hebben, welken men zich hadt voorgesteld te behaalen op de *Franschen*, die, te midden van de gruwelen, welke in hun Gemeenebest woeden, met onvoorbeeldlyken heldenmoed streeden.

LXXIV. BOEK. 1793.

„'t Is waar, de Oceaan der Natien," zo spreeken zy, „is, in alle Werelddeelen, doorgaans, het zy meerder of minder door stormen beroerd, en zelden ziet men denzelven zonder dryvende of zinkende wrakken. De Tooneelen, welke het Staatkundig *Europa* in 't byzonder heeft opgeleeverd, zyn zelden rustig; maar doorgaans beangstigend en verschrikkend geweest; maar het is egter niet minder zeker, dat de tegenwoordige toestand van dat Werelddeel in de oorzaaken verbaazend onderscheiden is van het geen hy ooit te vooren was; en dat men daar uit gevolgen ziet, welke eene geheele Omkeering van zaaken schynen te voorspellen. Het is *Frankryk*, 't welk, gelyk voorheen, ook nu het eerste de zaaden van onrust in *Europa* gestrooid heeft; eene handelwyze, welke niet vreemd in die grond, maar alleen nieuw in den vorm is."

Een gansch ongunstig Tafereel van *Frankryk* wordt hier opgehangen; dit Ryk als het Broeinest der meeste onheilen van *Europa*, en van ons Land, afgemaald, van de

(*) Het stuk werd den 27 Dec. ingeleeverd.

LXXIV. BOEK. —— 1793.

de vroegste tyden af tot heden toe. Het Ministerie van LODEWYK DEN XVI, hier den *goedhartigen* en *deugdzaamen* genoemd, krygt de schuld van de onrust onder ons verwekt, van de te onvredenheid onder ons opgeruid, van het doen kiemen der zaaden van misnoegen en oude partyschappen, met dat gevolg, gelyk hier gezegd wordt, „ dat een aanzienlyk gedeelte der „ Natie, door eenen ydelen waan van die „ valsche Vryheid, waar van haare ver„ leiders zelven naderhand de Slachtof„ fers geworden zyn, verblind en zo ver„ re is vervoerd geworden, dat zommi„ gen, ter goeder trouwe, maar veelen „ door laage en verfoeilyke oogmerken „ aangedreeven, getragt hebben de gevest„ tigde Orde van zaaken in ons Vader„ land om te keeren; waar van het uit„ werkzel is, dat men met de gevolgen „ van eene verwarring blyft worstelen, „ waar van de zaaden als nog diep bedol„ ven liggen, en de uitkomst onberekenbaar is —— eene verwarring, welke, „ zo de Almagtige het niet verhoedt, in „ onzen Ondergang eindigen kan.

„ Zedert dien tyd is onze rust en eens„ gezindheid gestoord, het Finantiewee„ zen, door herhaalde schokken, verzwakt, „ onze werkzaamheid en energie verslapt, „ en 'er blyft een donker gevoel van On„ tevredenheid en Bedilzugt woelen, waar „ door het Burgerlyk Bestuur zyne span„ ning verliest, en eene traagheid in het „ dragen der Gemeene Lasten, veroor-

„ zaakt

„ zaakt worde, welke het verval in de Fi- LXXIII.
„ nancien en het Credit tot hier toe on- BOEK.
„ gemeenlyk maakte. —— Deeze Dispo- ——
„ ſitie wordt, by de tegenwoordige Be- 1793.
„ heerſchers van *Frankryk*, door een aan-
„ tal onzer Uitgeweekenen levendig ge-
„ houden, op een toon en op eene wyze,
„ welke hun afval van den Godsdienſt,
„ en de Zedekunde hunner Vaderen, klaar-
„ blyklyk maakt. Dit alles zyn wy, be-
„ halven den laatſten aanval, aan de *Fran-*
„ *ſche Natie* verſchuldigd.

„ De invloed der *Franſche* Geestge-
„ ſteldheid heeft aan dit Gemeenebest on-
„ geneeslyker ſlagen toegebragt dan de
„ overwinnende Wapenen van LODEWYK
„ DEN XIV. Maar het is niet alleen dit
„ Land, waar in zulks plaats heeft, de-
„ zelfde Geest trekt alle Landen en Staa-
„ ten van *Europa* door. 'Er wordt hier
„ en daar nog, al wat men vermag, in 't
„ werk geſteld om dien geest op te wek-
„ ken en kwaadaartiger te maaken; en
„ waar dit al niet geſchiedt, is men nog
„ verre af van die ſpecifique middelen te
„ kennen of te bezigen, ten einde Na-
„ tien van die kwaade ſappen te ontlas-
„ ten, en voorts zodanig te zuiveren, dat
„ 'er de weezenlyke welvaard niet door
„ lydt; maar bevorderd wordt. Eene ge-
„ ſteldheid van zaaken, waar na alles wat
„ Deugd en Orde lief heeft, met hygend
„ verlangen uitziet; maar waar toe niet
„ ſlegts ervaarenheid in den Geneesheer,

LXIV. BOEK. 1793.

„ maar ook goedwilligheid in den Kun-
„ ken vereischt wordt.

„ Hier door blyft de geſteldheid van
„ *Europa*, niettegenſtaande de voorgang
„ in Kennis en Weetenſchappen, en de
„ vermeerdering van het voortbrengend
„ vermogen by verſcheide Natien, met
„ opzigt tot de algemeene Rust en Orde,
„ de bevordering of inſtandhouding der
„ goede Zeden, de handhaaving van den
„ waaren geest der Godsdienſtigheid, zo
„ hachlyk als dezelve, gedaurende de
„ twee afgeloopene Eeuwen, immer ge-
„ weest is. —— Dit niet alleen, maar de
„ geest der Eeuwe heeft daar door zo-
„ danig ingewikkelde, zamengeſtelde, en
„ diepliggende vooren in de Characters
„ der Natien ingedrukt, dat 'er een Arends-
„ oog noodig is, om het waare en zui-
„ vere oogpunt te vinden, waar uit men
„ den tegenwoordigen toeſtand van zaaken,
„ in het groot, beſchouwen moet. Het
„ kan daarom te regt, als het toppunt
„ van Staatkundige Wysheid worden aan-
„ gemerkt, de teugels van het Bewind zo-
„ danig in handen te houden, dat men
„ het ſpoor niet verliest, en door over-
„ yling zich aan lafheid, of ontydige ge-
„ ſtrengheid ſchuldig maakt, dat men zel-
„ ve in het midden blyft, en hollende
„ wagens, welke men op zynen weg te
„ genkomt, omzigtig weet te myden.

„ Hier toe is wat anders noodig, dan
„ ſlegts op een hoogen toon *Vryheid* en

„ *Ge-*

„ *Gelykheid* uit te roepen, dan *Broeder-* LXXVI.
„ *ſchap* in den mond, en Vyandſchap; BOEK.
„ Wraak en Vervolging in hart en daa- ——
„ den te hebben; dan van Moord en 1793.
„ Plondering een ſpel te maaken, en dit
„ alles met nieuwe woorden, welke by
„ de Naakomelingſchap nog charactermaa-
„ tig zullen zyn, te beſtempelen; dan zy-
„ ne eigene Steden te verwoeſten, Onder-
„ geſchiktheid den bodem in te ſlaan; het
„ Volk, door Nationaale Feeſten, te ver-
„ blinden, of door Schavotten te verbyſte-
„ ren; en intuſſchen de wortels van ze-
„ delyke en nationaale ontwikkeling, voor-
„ ſpoed en welvaard zodanig te doen op-
„ droogen, dat men ze als voor alle her-
„ leeving onvatbaar maakt; en des niet te
„ min eene houding aan te neemen, als
„ of men zeker was van op deeze puin-
„ hoopen een gebouw van Volksvoor-
„ ſpoed, Volksgeluk en Volksvolmaaking,
„ te zullen ſtichten, waar van de voorige
„ Eeuwen geen voorbeeld hebben opge-
„ leeverd. Hier toe is wat anders noodig
„ dan de natuurlyke zugt der Menſchen
„ tot *Vryheid* en *Gelykheid*, met magtſpreu-
„ ken te bedwingen, zich te voeden met
„ het zweet zyner Medeburgeren, te re-
„ geeren om te heerſchen, en te heerſchen
„ alleen om des voordeels wille, en daar
„ toe zyne Medemenſchen, als Slaaven,
„ voor zich te doen heenen kruipen (*)."

Naa

(*) Zo veel waarheids 'er is in deeze tegenſtellingen, zo zeer zou veel van 't hier gezegde gereed-

LXXIV. BOEK. 1793.

Naa tegen Nieuwigheden en het maaken van veranderingen in het Staatsbeſtuur uitgeweid, en het tegenwoordige aangeprezen te hebben, gaat de Steller dier *Inleidinge* voort met nogmaals een blik te werpen op de bedoelingen der *Franſchen*, en die hunne Maatregelen gaarne volgden. „ Hier door, (het met beleid handhaaven „ van het Oude,) ſtelt men zich alleen in „ ſtaat om wederſtand te bieden aan dien „ algemeenen Opſtand, en dat grypen na „ harsſenſchimmige Volmaaktheid, welke „ het einde deezer Eeuwe kenmerkt; en „ welke, even gelyk de monſters der Oud„ heid, van boven, dat is in den beginne, „ eene ſchoone gedaante vertoonende, in „ de grootſte afſchuwelykheid eindigt. „ Hier door doet men eene gisting bedaa„ ren, welke door de nieuwe Wysbe„ geerte allereerſt opgewekt en gevermist, „ door menſchlyke hartstochten en drif„ ten gaande gehouden, thans die hoogte „ heeft bereikt, dat zy zich door alle „ tak-

reedlyk omgekeerd, of liever op de Bedryven der zulke die voorgaven tot de Oranjeparty te behoren, ten Jaare 1787 in zekere vooge, toegepast kunnen worden. Dan wy laaten het by deeze herinnering berusten; dezelve is genoegzaam voor alle deskundigen. Men beſchuldigt de *Franſchen* van deezen tyd; dat zy in hunne Redenvoeringen in de Vergaderingen, gehouden, te meermaalen, zich ſchuldig maakten aan weidſche woordenpraal; dan wy laaten aan elks oordeel, of deeze *Inleiding* vrygeſprooken kan worden van die eigenſte zo dikmaals, en met regt, gewraakte opgezwollenheid.

„ takken van beſchouwing en handeling, LXXIV.
„ van onderwys en beſtuur, het zy meer BOEK.
„ rechtſtreeks, het zy meer van ter zyde, ——
„ heeft verſpreid, en eindigen zou in On- 1798.
„ vernuftigheid, Zedeloosheid, Anarchie,
„ en Ongodistery. — Byaldien men geene
„ reden hadt om op eene Voorzienigheid
„ te vertrouwen, welke dikwyls, in de
„ donkerſte tyd, het licht geboden heeft,
„ en den ſtaat der ingewikkeldſte verwar-
„ ring tot den grondſlag maakt van orde
„ en ſchoonheid, die ook dan voor het
„ Menschdom zorgt, wanneer het zich
„ zelven ſchynt te verwoesten — eene
„ Voorzienigheid, welke door het veran-
„ deren van Tydrekening en Dagſchik-
„ king (*), niet kan gedwongen worden,
„ om toe te laaten, dat de naam van
„ CHRISTUS en *Christendom* van de Aarde
„ worde uitgewischt; maar welke voor
„ een opmerkend oog ook alreede hier en
„ daar, geduchte blyken geeft, dat men haar
„ wil lochenen, maar niet ontvlugten kan.

„ In-

(*) De *Franſchen* hadden, door een Beſluit van den 5 October een Nieuwe Tydrekening vaſtgeſteld, een Aanvang neemende met de Grondlegging der Republiek, op den 22 September 1792 der gemeene Tydrekening. Veel valt 'er voor die Jaarrekening te zeggen, als mede om de ongegrondheid van de hier gemaakte aanmerking te toonen. Doch dit loopt buiten onze taak. Of zou ook de verandering der Benaamingen aan de Maanden gegeeven, die zo wel, als dié des Aanvangs van het Jaar, veel meer met de Natuur overeenſtemmen, iets Ong ódsdienſtigs, iets Onchriſtyks, in zich hebben?

LXIV. DEEL. 1793.

„ Intusschen blyft het de pligt van hun, „ wien de zorg voor de welvaard van „ dit zo gezegend Gemeenebest is aanbe„ volen, minder dan ooit stil te zitten; „ maar in tegendeel, met alien klem, waar „ voor het Algemeen Bestuur vatbaar is, „ de gepaste middelen by de hand te nee„ men, om helderheid van begrippen en „ zuiverheid van oogmerken, in het be„ doelen van waar Volksgeluk, klaarblyk„ lyk met daaden te vertoonen; en door „ het voegen van voorzigtigheid in het be„ raamen, by onverwyldheid en standvas„ tigheid in het uitvoeren, blyken te gee„ ven, dat men verstands, deugds en „ moeds genoeg heeft, om door een ty„ dig, maar tevens voorzigtig en welover„ legd gebruik der Nationaale krachten, „ zich zelf te beveiligen, zo wel voor „ den kanker des Inwendigen Verderfs, „ als voor den storm van Buitenlands Ge„ weld.

„ Kan dit," vervolgen zy, naa zo veel omhaals, ter hoofdzaak komende, „ niet „ anders geschieden dan door Wapenen, „ moeten 'er Grenzen en Bezittingen, „ moet 'er een Vaderland en een Gods„ dienst tegen raazende en te gelyk hon„ gerige Roofdieren, bewaard en verdee„ digd worden, dan moet de zugt tot Vre„ de buiten werking blyven, en het Har„ nas worden of blyven aangegespt, dan „ moeten de Lasten des Oorlogs, hoe „ smertlyk, hoe drukkend, door de Na„ tie, zo wel als in voorige jaaren, ge-

„ draa-

„ dragen, gewillig, en by aanhoudendheid, LXXIV.
„ gedragen worden; ten einde eens op BOEK.
„ duurzaame gronden de Rust hersteld, ——
„ en de bronnen van Verwarring en Re- 1793.
„ geeringloosheid, met alle derzelver ys-
„ selyke gevolgen, gedempt worden: een
„ tydstip, waar zyne Hoogheid en de
„ Raad vuuriglyk na verlangen; maar waar
„ van de schemering nog aan den Staat-
„ kundigen horizont van *Europa* niet te
„ zien is. „ „ En alhoewel de Penningen,
„ „ daar toe noodig, (om zich van de
„ „ woorden des Raads, by de Generaale
„ „ Petitie van den Jaare MDCII, ook nu
„ „ te bedienen,) niet zonder de uiterste
„ „ zwaarigheid der Landen en Leden van
„ „ dien gevonden, en opgebragt zullen
„ „ kunnen worden, zo dient nogthans
„ „ wel overlegd, dat voor deezen tyd
„ „ anders geen middel is om ongelyk
„ „ meerder zwaarigheid voor te komen
„ „ als is van zo eenen Vyand."

„ Geheel *Europa* bykans is gewapend.
„ Het is niet de zaak der Koningen zo
„ zeer, maar de zaak der Deugd, Orde
„ en Menschlykheid, welke thans by be-
„ daarde, voorzigtige, en tevens wel in
„ een gevoegde maatregelen, de kragt der
„ Wapenen vordert, een geduchten we-
„ derstand eischt, en een beslissend over-
„ wigt noodzaaklyk maakt. Elk der *Eu-*
„ *ropeesche* Natien, thans door een gemeen
„ belang van zelfs aan een verbonden,
„ behoort bedagt te zyn om *Staatkundige*
„ *Wysheid*, met *Burgerlyke Deugd* en *Krygs-*

„ *dap-*

LXXIV. BOEK. 1793. „ *dapperheid*, in hunne gemeenſchaplyke „ ondernemingen zo by een te voegen, dat „ deeze drie ſtraalen in één middenpunt, „ de herſtelling naamlyk en bevordering „ van Orde en Welvaard, in het beroerd „ *Europa*, zamenloopen."

Hier op volgt een meer dan gewoone aandrang om in de gedaane Petitie toe te ſtemmen, van welke wy gelegenheid zullen vinden om, in de Geſchiedenisſe des volgenden Jaars, te ſpreeken (*).

(*) De geheele ſtrekking, waar uit wy het een en ander ontleenden, is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1900—1917.

VA-

HISTORIE.

VIER EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe van dit Boek. Voorstel van CATHA- LXXV. BOEK.
RINA *II. aan Zweeden om eene Vloot in*
Zee te [illegible]. *Antwoord des Zweedschen*
Hofs. Handelbeschikkingen der Keizerinne
van Rusland. Schikkingen, die Engeland
ten aanzien van den Koophandel en Scheep-
vaart van Zweeden en Deenemarken wil in-
voeren. Verklaaring van Zweeden aan
onzen Staat. Voorstel wegens de Scheep-
vaart door Engeland aan Deenemarken ge-
daan. Hoe door Deenemarken beantwoord.
Gewigtige Verbintenis ter Gewapende On-
zydigheid tusschen Zweeden en Deenemarken.
Schryven der Gezanten der Oorlogende
Mogendheden aan 't Deensche Hove, over het
verlaaten eens Franschen Gezants. Visschers
door de Franschen genomen. Moedig gedrag
van een Matroos op een Vischhoeker. Be-
zigheid te Zierikzee. Koopvaardyschepen in
de Fransche Havens zich bevindende, of in
de-

LXXV. BOEK. 1793.

algemeen betrof, voort te gaan, tot eene Gewestlyke beschouwing (*). Dit plan, is nogthans ons geene wet geworden, welke ons verbindt om hetzelve altoos te volgen. Ons blyft de vryheid om 'er van af te wyken, wanneer de loop der zaaken zulk eenen weg neemt, en de aart der bedryven eenen voet krygt, welke het ons voeglyker doet keuren, eene andere schikking te volgen —— Het oog over de Gebeurtenissen ten deezen Jaare slaande, waar in wy den gedreigden en den Lande aangedaanen Oorlog, tot het betrekken der Winterlegeringen, beschreeven, met vermelding van den zeldzaamen keer dien de Kryg nam, en denzelven van den grond onzes Lands verwyderde, in de twee laatste Boeken voor oogen gesteld, dagt het ons voeglyker, aan 't geen te Lande voorviel onmiddelyk te verbinden, wat ter Zee geschiedde, en de Handelbelangen, zo van de Groote Handel Maatschappyen als in 't algemeen, een onmiddelyk volgende plaats in te ruimen: en zullen deeze gevolglyk de Stoffe van dit Boek uitmaaken.

Voorstel van CATHARINA de II. aan Zweeden om eene Vloot in Zee te zenden.

Van geen gering aanbelang was het voor ons handeldryvend Gemeenebest, by het ontstaan en voortzetten des Oorlogs, in goede verstandhouding te blyven leeven met de onzydige *Noordsche* Mogenheden, en van den Handel met dezelve allen mogelyk voordeel te trekken. De volle verzekering van derzelver Onzydigheid, was van

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XIV. D. bl. 156.

van het uiterſte gewigt; ingevalle zy niet konden overgehaald worden om het oor te leenen aan Aanzoeken, of te bewilligen in Maatregelen tegen *Frankryk* gerigt; om welke daar te ſtellen de Keizerin van *Ruſland* en het Hof van *Groot-Brittanje* te gader, geene poogingen onbeproefd lieten. Immers CATHARINA DE II. deedt den Koning van *Zweeden* de weete toekomen, dat zy goedgevonden hadt eene Vloot van zes en twintig Linieſchepen, en een gelyk aantal Fregatten, uit haare Havens te doen loopen, beſtemd om in de *Oost-* en *Noordzee* te kruiſen; ten einde eenſtemmig met de Zeemagt van *Groot-Brittanje*, den invoer van alle ſoorten van Leevensmiddelen en Krygsbehoeften voor *Frankryk* te beletten. Zy eischte derhalven van den Koning van *Zweeden*, dat diens Schepen van Oorlog geene *Zweedſche* Koopvaardyvaarders, met voorraad, ten behoeve van *Frankryk* beladen, onder beſcherming zouden neemen. Ingevolge hier van hadt de Keizerin bevel gegeeven, om alle Koopvaardyſchepen, die zich in de Zeeën zouden mogen bevinden, te onderzoeken. Die vreemde eisch, ſteunde op deezen Stelregel, „ dat 'er geene Onzydigheid kon „ plaats hebben omtrent een Gouverne„ment uit Rebellen zamengeſteld."

1793. LXXV. BOEK.

Het kort en beſchaamend antwoord des *Zweedſchen* Hofs kwam hier op neder, dat, daar het Politiek beſtaan des *Zweedſchen* Ryks zo zeer van den Koophandel afhing, 't zelve geen maatregel, tot nadeel van

Antwoord des *Zweedſchen* Hofs.

den Handel der Onderdanen strekkende, kon aanneemen; maar volstrekt onafhangelyk moest blyven in het volbrengen der tot hier toe geslootene Verbintenissen; weshalven het vroeg, en tevens verwagte, dat het *Russisch* Hof de bevelen, ten deezen aanziene aan de Zeebevelhebbers gegeeven, zou intrekken. De Vloot der Keizerinne schynt zich met het uitloopen en het volvoeren van deezen last niet gehaast te hebben.

Handelbeschikkingen van CATHARINA DE II.

De Alleenheerscheresse aller *Russen* schortte allen Handel en Gemeenschap met *Frankryk* op, tot dat de Regeering, op den ouden voet, en in de handen des Konings, zou herstelt zyn. Zy verbood allen invoer van *Fransche* Koopmanschappen in haar Ryk, die met *Russische* of vreemde Schepen, of ook te Lande, zouden worden aangebragt. Tevyl zy ten deezen tyde een Bevelschrift uitgaf, den invoer van veele Goederen en Koopwaaren der Buitenlanderen verbiedende, tot groote stremming van den Handel (*).

Schikkingen die *Groot-Brittanje* ten aanziene van *Zweeden* en *Denemarken* wil invoeren.

Het Hof van *St. James* zogt, op eene andere wyze, de *Franschen* te benadeelen, en wel door schikkingen van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit, in zynen byzonderen Raad voorgeschreeven, in de plaats te stellen van het Tractaat tusschen *Zweeden* en *Denemarken*. Schikkingen ten aanziene van geblokkeerde Havens, en dat, ingevolge

(*) In de *IV. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1169—1177. word de Lyst dier Koopwaaren opgegeeven.

daar van, geene *Engelsche* Schepen, door de *Franschen* op Zee genomen, in *Zweedsche* Havens zouden mogen opgebragt, en aldaar als pryzen verkogt worden; met den voorslag om zorge te draagen, dat de Gevangenen der opgebragte Schepen daadlyk in vryheid zouden gesteld worden, en het vyandlyk Schip bevel zou krygen om oogenblikkelyk te vertrekken. Schikkingen met het regt van Onzydigheid regelregt strydig, en aanloopende tegen nog zeer onlangs gedane verklaaringen van zyne *Zweedsche* Majesteit.

LXXV. BOEK. 1793.

Verklaaring van *Zweeden* deswegen aan onzen Staat.

Verspreide en in de Nieuwspapieren geplaatste geregten, die ter krenking strekten van de Onzydigheid des *Zweedschen* Monarchs, gaven gelegenheid, dat de Graaf VAN LOWENHEIM, Buitengewoon Afgezant des Konings van *Zweeden* by hun Hoog Mogenden, aan den Heer HASSELGREEN, Agent zyner Majesteit te *Amsterdam*, eenen Brief afvaardigde, by welken hy hem herinnerde aan 's Konings in Lentemaand genomen besluit, „ om, gedurende de tegenwoordige Krygsonlusten, „ met opzigt tot de gezamenlyk Oorlogende Mogenheden, de allerstipste Neutraliteit waar te neemen; en dat zyne „ Majesteit ingevolge van dien, met de „ gegrondste redenen verwogtende was, „ het respect voor de *Zweedsche* Vlag, even „ gelyk met dien eerbied, welke zyne „ Majesteit bevolen hadt omtrent de hunne in agt te neemen;" met byvoeging, dat het 's Konings welbehaagen was, ter

LXXV. BOEK. 1793.

voorkoming van misleidingen, op gerugten gegrond, die menigwerf meerder geloof kreegen dan het geen op Hoog Bevel bekend gemaakt was, „ dat zyne Majesteit „ onveranderlyk beslooten hadt, gedurende de tegenwoordige Krygsonlusten, „ jegens de *Gecoalisceerde Mogenheden*, de „ allerstipste Neutraliteit in agt te neemen, „ mitsgaders jegens *Frankryk* Dat, welke Omstandigheden zich ook zouden „ kunnen opdoen, en welke voorstellen „ ook daar tegen werden gedaan, dezelve „ egter zyne *Zweedsche* Majesteit niet zouden kunnen beweegen, veel minder „ noodzaaken of dwingen, in dit zyn genomen onwrikbaar Besluit eenige verandering te maaken. Zyne Majesteit begreep, dat zulks gegrond was op het „ Regt der Volkeren, op de Onafhangelykheid van zyne Kroon, en op de Magt, „ die ieder Regent heeft om in Vrede te leeven, zynen Onderdaanen de voordeelen daar van te doen genieten; en ten aanzien van alle Oorlogende Mogenheden, eene stipte Neutraliteit in agt te „ neemen en te betragten; en dat, terwyl „ zyne Majesteit, uit hoofde van de verschuldigde agting, die Mogenheden onfeilbaar voor dezelver wederzydsche „ Onafhangelykheid voeden, met reden „ vermoedde, dat dit zyn onwrikbaar Besluit door alle hoegenaamde Mogenheden behoorelyk tot een rigtsnoer zou genomen worden, zyne Majesteit ook „ verwagtte, dat de *Zweedsche* Vlag, ge-

„ duu-

„ duurende de tegenwoordige Krygsonlus- LXXV.
„ ten, behoorelyk zou worden gereſpec- BOEK.
„ teerd, en dat aan dezelve, in plaats van ——
„ aan eenige hoegenaamde beledigingen 1793.
„ met mogelykheid blootgeſteld te kunnen
„ zyn, in tegendeel, met de volkomenſte
„ zekerheid, alle zodanige hulpe zou wor-
„ den beweezen, als in de tegenwoordige
„ omſtandigheden, door eene Neutraale
„ Vlag, tot een ongeſtoorden loop des Han-
„ dels, met gerustheid kan en mag ver-
„ wagt worden (*)." —— Overeenkomſtig met dit oogmerk gaf de Koning een Bevelſchrift uit, betreffende de Zeevaard zyner Onderdaanen, by 't welke hy hun verzekert, dat zy 't zelve in agt neemende, volgens de Tractaaten, en het Regt der Volken, eene vrye en onverhinderde Zeevaard genieten konden, met toezegging, dat zy, ingevalle van benadeeling of belemmering daar in, zich konden verlaaten op de ondersteuning zyner buitenlandsche Ministers, Agenten en Conſuls. Teffens verklaarende genegen te zyn om, tot veiligheid van den *Zweedſchen* Koophandel en Scheepvaart, een aantal Vaartuigen ten kruistocht uit te rusten (†).

De bemoeijingen des Hofs van *Groot-Brittanje* ten opzigte van het met *Zweeden* onzydige *Deenemarken*, waren eenigzins anders gewyzigd, ſchoon met het eigenſte doel. Meer beredeneerd, doch op bedrieg- Voorſtel wegens de Scheepvaart, door *Engeland*

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D bl. 101.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 834.

LXXV. BOEK. 1793. aan *Denemarken* gedaan.

drieglyke gronden steunende, was eene Voordragt by 't zelve gedaan. De Geschiedenis moet ter bewaarplaatze strekken van de gevoelens der Hoven, en zal het overzulks niet kwalyk geplaatst weezen hier hoofdzaaklyk te melden op welk een trant dit Hof deeze Onzydige Mogenheid aanging om *Frankryk* te benaauwen: te meer dewyl dit bedryf der *Engelschen* by de *Franschen* den grond gelegd heeft om, op dezelfde wyze, allen onzydigen Handel op *Engeland* te belemmeren, en dus een verschynzel deedt gebooren worden, van zo vreemd een aanzien, en den Handel dermaate in boeijen kluisterende.

Wegens den Koophandel en Zeevaard, in het tegenwoordig tydsgewrichte, stelde *Groot-Brittanje* het *Deensche* Hof deezen nieuwen regel voor. „ Niemand kan ontkennen, dat de omstandigheden van deezen Oorlog zeer veel verschillen van „ die, waar op het Regt der Volken „ steunt, dat door de Magten van *Europa* „ is ingevoerd, en op derzelver gewoone „ handelwyze gegrond. Even zo min kan „ men ontkennen, dat deeze verscheidenheid eenen gewigtigen en weezenlyken „ invloed heeft op de uitoefening der „ Voorregten, welke aan Onzydige Mogenheden, volgens het algemeen Volkenregt, toekomen. — Men heeft thans „ in *Frankryk* geene Regeering, die erkend wordt, noch van de Oorlogende „ Mogenheden, noch zelfs van die zich „ Onzydig houden." Ten bewyze hier van

van wordt aangevoerd, dat 'er wederzyds LXXV.
geen Gezanten tusschen *Frankryk* en *Dee-* BOEK.
nemarken bestonden; dat *Deenemarken* het ——
bestaan van een wettig Gezag in *Frankryk* 1793.
niet erkend hadt; en dat overzulks, schoon
byzondere redenen *Deenemarken* wederhielden om zich in den Oorlog in te laaten, het egter *Frankryk* als geene Mogenheid kon aanzien, met welke het tegenwoordig de Onzydigheid kon houden. Die Onzydigheid was verbrooken. „ Zyne *Deen-*
„ *sche* Majesteit kon," gelyk zy spraaken,
„ met geene mogelykheid met *Frankryk*,
„ op eene vriendelyke wyze, en als eene
„ Onzydige Mogenheid, in onderhande-
„ ling treeden op welke wyze de maatre-
„ gelen van voorzorgen moesten genomen
„ worden, die de andere Oorlogvoerende
„ Magten, met zo veel regts, konden vor-
„ deren, op dat het Voorregt van Onzy-
„ digen, vooral van den Koorn- en Graan-
„ handel, niet voor een tyd misbruikt wierd:
„ dewyl 'er, ten aanziene van dit onder-
„ werp zo veele omstandigheden, geheel
„ nieuw, waren bygekomen. Het was
„ openbaar, dat *Frankryks* Koophandel
„ met vreemde Natien niet meer een Han-
„ del van byzondere Persoonen was; maar,
„ tegen het gewoon gebruik, byna ge-
„ heel in handen van den zogenaamden
„ Uitvoerenden Raad, en der verscheide
„ Municipaliteiten. —— Even zo open-
„ baar was het, dat in de tegenwoordige
„ tyd, een der voornaamste middelen, om
„ de geenen, die ons den Oorlog verklaard

LXXV. BOEK 1793.

„ hebben, tot eenen billyken Vrede te dwingen, daar in beſtondt, dat men hun belette, om door den Invoer, in het gebrek te voorzien, 't welk een natuurlyk gevolg was van 't geen zy gedaan hadden, om de ganſche arbeidende klaſſe des *Franſchen* Volks tegen de andere Regeeringen, en de algemeene Rust van *Europa*, te wapenen, en te verbitteren. Het was een grondregel, door allen, die over het openbaar Regt geſchreeven hadden, toegeſtemd, dat men den Invoer mag verhinderen, zo wel, wanneer men hoopheeft zynen Vyand daar door te kunnen bedwingen, als wanneer het gebrek by deezen Vyand ſlegts door dat middel veroorzaakt was, 't geen hy gebruikt heeft om ons te beſchadigen; en was het onwederſpreeklyk, dat dit geval, in zyne ſoort geheel nieuw, naar geene grondregels kon beoordeeld worden, alleen voor zulke Oorlogen gemaakt, welke overeenkomſtig de gebruiken by de Souverainen van *Europa* gevoerd werden. —— Men moest ook aanmerken, dat wanneer zyne *Deenſche* Majeſteit *Franſche* Kaapers, met derzelver Pryzen, in zyne Havens, ontving, hy zich geene zekerheid kon verſchaffen, van 't geen, naar de Wetten der Volken, ter wettiging hunner Uitrustingsbrieven, en ter regelmaatiging hunner najaaging vereischt wordt. De Gerigtshoven konden, zonder zich openlyk te wederſpreeken, de wettigheid van geen

„ Uit-

„ Uitrustingsbrief erkennen, getekend „ door eene Regeering, welke zyne Ma- „ jesteit niet als Souverain erkende. De „ *Fransche* Kaapers moesten als Zeeroo- „ vers worden aangemerkt." —— Met dit Vertoog van den buitengewoonen Gezant zyner *Britsche* Majesteit HALES, stemde de buitengewoone Gezant des Konings van *Pruissen*, de Graaf VAN GOLTZ, ten vollen in, en ondersteunde hetzelve.

LXXV. BOEK. —— 1793.

Hoe door *Deenemarken* beantwoord.

Het Hof van *Deenemarken* beantwoordde dit zonderlinge stuk van Staatkunde beredeneerd en breedvoerig. Ten grondslage leggende het ontkennen van 't geen ten voornaamen steunpunt van der *Engelschen* Voorslag diende; „ De Koning vleide zich, „ dat men niet als een grondregel zou „ aanneemen, of tegen hem doen gelden, „ dat de onderscheide aart eens Krygs, „ den aart van wederzydsche Verbonden „ veranderen kon — of dat ergens eenige „ Mogenheden inrigtingen ten kosten van „ een derden konden maaken; of dat Staa- „ ten, in den Oorlog gemengd, den daar „ van onafscheidelyken last, daar door „ zouden willen verligten, met denzelven „ de Onschuldigen en Onzydigen op te „ leggen." — Met andere Onzydige Mogenheden hadt hy geen afspraak gemaakt, hy wist niet wat zy, ten deezen opzigte, dagten, „ maar hieldt zich overtuigd, dat „ hunne gedagten en hun tegenstand een- „ stemmig zouden zyn; dat zy te gelyk „ zouden inzien, dat het onmogelyk was „ een Stelzel van Onzydigheid, met maat-

LXXV. BOEK. 1798.

„ regelen, die hetzelve omkeerden, over
„ een te brengen.

„ De Koning van *Deenemarken* was niet
„ bevreesd, dat men zich over hem zou
„ kunnen beklaagen. Hy vorderde niets
„ dan het geen met de Tractaaten over-
„ eenkomstig was. Hy hadt zich aan zyne
„ bepaalingen en onzydigheid getrouw ge-
„ houden. Hy kon niet begrypen, hoe
„ zyne Majesteit de Koning van *Groot-*
„ *Brittanje* de Bevelhebbers zyner Sche-
„ pen, Instructien hadt kunnen geeven (*)
„ die tegen de voorige Instructien en de
„ Verbonden met *Deenemarken* volstrekt
„ inliepen. Hy hadt gehoopt, dat deeze
„ zich alleen tot die Staaten zouden be-
„ paalen, met welke *Engeland* in geene
„ byzondere Verbintenissen stondt; doch
„ vondt zich nu, zyns ondanks, ver-
„ pligt daar tegen, als tegen eene open-
„ baare inbreuk op de Tractaaten, en de
„ heiligste Wet, die onder de Menschen
„ bestaat, te protesteeren; alle zyne Reg-
„ ten zich voor te behouden, en van zyne
„ *Groot-Brittannische* Majesteit ernstig te
„ begeeren, om deeze nieuwe breuke te
„ herstellen, en geene Instructien te gee-
„ ven, dan de zodanigen, die met de
„ klaarblyklyke en verbindende beloften
„ overeenkwamen."

Schoon en ter beschaaminge van de be-
doelde veranderde handelwyze bepleit VAN
BERN,

(*) Men vergelyke 't geen wy reeds ten aanzie-
ne van *Zweeden* hier boven bl. 258. gemeld hebben.

BRANDTORFF, hier het woord des Konings van *Deenemarken* voerende, het Regt der Onzydige Mogenheden, tegen de bedoelde Verkragtingen. Wy mogen niet meer doen dan 'er het een en ander uit aanstippen. „Het zou," zegt hy, „een onnatuurlyk „Verdrag zyn, 't welk den der daar toe „behoorende Partyen, zonder de toestem„ming der andere, opheffen, verklaaren, „of bepaalen kon. Op die wyze zouden „de Tractaaten in 't algemeen onmoge„lyk worden; dewyl zy nutloos zyn zou„den — waar bleef dan de gelykheid, de „trouw, de zekerheid? En hoe veel on„regtvaardiger wordt de verdrukking niet, „wanneer zy de verbreeking van heilige „Verbintenissen voor uit ziet, waar van „men het voordeel genooten heeft; maar „die men slegts zo lang erkent en toe„staat, als men het met zyn eigenbelang „kan overeenbrengen!

LXXIV. BOEK. 1793.

Zyne *Deensche* Majesteit, wel verre van het op zich te neemen om de tegenwoordige Regeering in *Frankryk* eenigermaate te regtvaardigen, stelt ten grondregel; „De *Fransche* Natie bestaat, en het Ge„zag, dat deeze erkent, is het Gezag, tot „het welk men zich keeren moet, inge„vallen, die enkele persoonen betreffen; „ook bestaan de Handelverbintenissen, ge„lyk zy tusschen *Engeland* en *Frankryk* „bestonden, zo lang het laatste den Vre„de heeft willen bewaaren. De *Fransche* „Natie heeft niet opgehouden haare Trac„taaten met ons te erkennen. Ten min„sten

LXXV. BOEK. 1793.

„ sten zy richt 'er zich na. En, gelyk
„ zy zich daar op beroept, zo beroepen
„ wy ons ook daar op, en dat meestal
„ met een gelukkig gevolg, zo wel voor
„ ons zelven, als voor de Onderdaanen
„ der Oorlogende Mogenheden, die hunne
„ Goederen aan onze Vlag hebben toever-
„ trouwd. In gevallen van weigering of
„ uitstel hebben wy dikwyls ongaarne moe-
„ ten hooren, dat het slegts wedervergel-
„ dingen waren; naardien de Natien, met
„ welken zy zich in Oorlog bevonden,
„ even weinig agting voor haare Tractaa-
„ ten betoonden; en op die wyze werd
„ de Onzydige Vlag een offer van dwaa-
„ lingen, waar aan dezelve onschuldig is. —
„ De weg van Regten staat nog altoos
„ open in *Frankryk*. De Consuls en Ge-
„ magtigden van byzondere Persoonen
„ worden gehoord. Niemand wordt den
„ toegang geweigerd tot Regtbanken van
„ Handel. Dit is in gewoone gevallen
„ genoeg. Tot het onderhouden van be-
„ staande Tractaaten behoeft men geene
„ nieuwe Onderhandeling. Ministers zyn
„ daar by zeer overtollig —— men heeft
„ Regters, en dat is genoeg."

Vondt men zich zomwylen aan ongelyk-
vormigheden in de uitspraaken der Muni-
cipaliteiten en Handelregtbanken blootge-
steld, hadt 'er zomtyds onregt plaats,
„ daar door leedt niemand meer dan de
„ Onzydige Magten, en het zou zeer on-
„ billyk weezen, deeze nog daarenboven
„ te straffen, voor al van den kant dier

Ho-

„ Mogenheden, die zodanig eene handel- XXXV. BOEK.
„ wyze ten hoogsten afkeuren, echter,
„ terwyl zy die navolgen, dezelve zou-
„ den regtvaardigen." 1693.

De onderscheiding ten aanziene des Han-
dels, zo als die in *Frankryk*, volgens der
Engelschen voordragt, gemaakt werd,
kwam den Koning van *Deenemarken* nieuw
en onbekend voor, en op het tegenwoor-
dig onderwerp kwalyk te passe gebragt.
Was het volgens Krygsregt geoorloofd ge-
blokkeerde plaatzen uit te hongeren; dit kon niet gelden omtrent een ge-
heel Ryk. „ In den Jaare MDCXCIX, hoe
treffend zyn deeze voorbeelden ter be-
schaaming voor de *Engelschen*, heerschte
„ in *Frankryk* grooter gebrek aan Koorn
„ dan tegenwoordig, en echter bediende
„ zich *Engeland* toen van deezen grond
„ niet. In tegendeel, toen de Koning van
„ de Koning van *Deenemarken*, Frederik
„ de IV, by gelegenheid van den Oor-
„ log met *Zweeden*, dat Ryk zo wel als
„ *Frankryk* [illegible] noodig
„ hoeft, meende dat [illegible]
„ verhinderd kon worden
„ oordeelde daar door zynen Vyand te
„ kunnen dwingen, en by deezen regel
„ op een gansch Land wilde toepassen,
„ stelde men alleen ten opzigte van geblok-
„ keerde Plaatzen daar geldende, tegen we-
„ den alle Mogenheden, en inzonderheid
„ *Groot-Brittanje*, tegen, en ver-
„ klaarden eenstemmig deeze zaak voor
„ nieuw en onbestaanbaar, zo dat de Ko-
„ ning

LXXV. DOEK. 1793.

„ ning, van het tegendeel overtuigd ge-
„ worden, daar van te eenemaal afstondt."
De zaak, waar het, in het tegenwoordige
geval, op aankwam, wordt dus te neder-
gesteld. „ De Schepen onder *Engelsche*
„ Vlaggen vinden zo wel als die, welke
„ de Vlag van *Engeland* Bondgenooten
„ voeren in alle Havens des Konings van
„ *Deenemarken* alle mogelyke zekerheid,
„ bystand en bescherming. Maar onder
„ dezelve behooren niet langer die van
„ hunne Vyanden zyn genomen gewor-
„ den. De *Fransche* Kaapers kunnen van
„ de Onzydige Mogenheden niet als Zee-
„ roovers worden aangezien; *Engeland*
„ merkt dezelve niet als zodanig aan.
„ Men houdt daar de Gevangenen als
„ Krygsgevangenen, wisselt die uit, en
„ men heeft zich daar over menigmaalen
„ in onderhandelingen ingelaaten. De ge-
„ woone Krygswetten worden in alle stuk-
„ ken in agt genomen, en naar deezen
„ Regel moeten wy ons ook richten. De
„ Driekleurige Vlag is in *Deenemarken*
„ omtrent denzelfden tyd erkend gewor-
„ den als byna overal. De toelaating
„ der Kaapers en Pryzen in *Noorwegen*
„ is een gevolg deezer Onzydigheid; by
„ welke geen aanzien der Persoonen plaats
„ vindt; zy heeft altoos by alle Zeeoor-
„ logen, met welke *Europa* is bezogt ge-
„ worden, plaats gehad. Alle de Natien,
„ de een naa de andere, heeft er gebruik
„ van gemaakt, en dezelve gezogt. De
„ plaatslyke gesteldheid duldt geen alge-
„ meen

„ meen verbod; dit zou ons slegts Ver-
„ drietlykheden op den hals haalen: de-
„ wyl het niet kan uitgevoerd worden in
„ een uitgestrekt Ryk, waar de Kusten
„ van eene zo groote uitgebreidheid zyn,
„ ontelbaare Havens en Ankerplaatzen,
„ en slegts weinig Inwoonders gevonden
„ worden. Dus zou het Verbod verlei-
„ dend, ja zelfs schadelyk zyn, naardien
„ de *Franschen*, ingevolge van hunne be-
„ sluiten, de Schepen zouden vernietigen,
„ die zy niet konden hoopen in veilig-
„ heid te zullen brengen (*)."

LXXIV. BOEK. 1793.

Zodanig was de gesteldheid der beide *Noordsche* Hoven, ten aanziene van de Zeevaard, onder de Vlag dier Mogenheden. Het blykt daar uit, hoe zy ten ernstigsten voorhadden hunne vrye Scheepvaard, op geenerlei wyze, te laaten belemmeren. Ten deezen tyde liep ook het gerugt van eene Verbintenis tusschen *Deenemarken* en *Zweeden*, om te gader de Gewapende Onzydigheid staande te houden. Niet meer dan een losse tyding vermeldde, dat *Engeland* met die Mogenheden zou overeengekomen zyn, om aan dezelve op geenerlei wyze hinderlyk te willen weezen, in *Frankryk* met Graanen te voorzien (†).

Gerugt eener Verbintenisse tusschen *Zweeden* en *Deenemarken*.

Onvermeld mogen wy hier niet laaten

Schryven eens

(*) ZILLESEN geeft ons deeze Stukken *Deenemarken* betreffende, breedvoerig in zyne *Geschiedenis der Nederlanden* II. D. bl. 53—64.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 834.

LXXV. BOEK. 1793.

een bedryf van de Gezanten der Mogendheden, die zich tegen *Frankryk*, en het daar staandgrypend Staatsbestuur, vereenigd hadden, en dus mede getekend door onzer Staaten Afgezant ten Hove van *Deenemarken* J. FAGEL. Deezen op den laatst des loopenden Jaars kennis gekreegen hebbende van een gedrukt Stuk, gerigt aan den *Handel van het Noorden*, en getekend door eenen GROUVELLE, zich den Tytel geevende van *Gevolmagtigden Minister der Fransche Republiek*, zonden daar van een Afdruk aan den *Deenschen* Staatsdienaar BERNSTORFF, met verzoek om hun te doen weeten, of dit Stuk egt en van gezag was, en of die GROUVELLE in de daad door zyne *Deensche* Majesteit, in het opgemelde Character, erkend ware, gelyk dit Stuk deede vermoeden.

Gezanten ten *Deenschen* Hove over het toelaaten eenes *Fransche* Gezants.

Hoedoor *Deenemarken* beantwoord.

De Staatsdienaar van deeze Boodschap en Vraage rekenschap gedaan hebbende aan den Koning zynen Meester, kreeg last om daar op te antwoorden, dat het zyne *Deensche* Majesteit moeite deede, in dit schryven een bewys van mistrouwen te zien, waar toe de Koning verzekerd was geene aanleiding gegeeven te hebben. Wist men, dat de Heer GROUVELLE, door de Nationaale Convéntie, tot Gevolmagtigd Minister in *Deenemarken* benoemd ware, dan was het even zeer bekend, dat men hem in die hoedanigheid, noch ontvangen, noch erkend hadt. Eene erkentenis, uit haaren eigen aard, eene openbaare daad,

kon

kon voor de Wereld niet bedekt gehouden worden. Zyne *Deenſche* Majeſteit, ſteeds getrouw aan zyne gedaane verklaaringen, kon en moest niet verdagt gehouden worden, daar aan te hebben kunnen te kort doen. Ten ſlot voegde 'er de Staatsdienaar by, „dat 'er geen blykbaarder en „meer algemeen erkende waarheid was „dan deeze, dat niemand verantwoordelyk kon geagt worden, wegens eens anders daaden, en minder dan ooit, wanneer het aankwam op eenen onvoorzienen en onbekenden ſtap, aan welken „het onmogelyk was het minſte deel te „neemen."

LXXV. BOEK. 1793.

De ſcherpheid, in dit antwoord heerſchende, bleef niet ongevoeld by de bovengemelde Vraagers. De *Groot-Brittanniſche* Gezant HALES, het overlaatende aan de geenen met welken hy de eer hadt, in dit geval, mede te werken, hunne Tegenvertoogen, het zy mondeling of ſchriftelyk te doen, leeverde een nader Geſchrift in, 't geen voorzeker, en ondanks die verklaaring, ook in den geest der andere Gezanten geſteld was. Hetzelve kwam, de blyken van gevoeligheid draagende, hier op neder. Dat het voorheen ingediend Stuk niets anders behelsde, dan eene enkele Vraag, omtrent het woezenlyk of veronderſtelde beſtaan van eene Daad; en dat het gegeeven Antwoord, door de keus der uitdrukkingen, waar in het begreepen was, eene Beſchuldiging medebragt, tegen welke hy, van zynen kant, betuiging

Wederſchryven des *Engelſchen* Gezants.

LXXV. BOEK. 1793.

moest doen, met dezelfde levendigheid als hy gevoelde hoe weinig gronds dezelve hadt. — „ Indien men 't zich," in deezer voege gaat hy woordlyk voort, „ geoorlooft heeft een oogenblik te ge„ looven, dat zyne *Deenſche* Majeſteit zy„ ne *Verklaaringen* hadt kunnen vergee„ ten, heeft de nieuwigheid der daad, zo „ als is de *Aanmaatiging* van een *publiek* „ en *werkend Character*, door het Gou„ vernement *ongeſtraft*, 'er de zeer na„ tuurlyke beweegreden van geweest. Ik „ ben gereed om te erkennen, 'er geen „ even kragtige gehad te hebben, om de „ mogelykheid te veronderſtellen, dat de „ Koning van *Deenemarken*, by zyn door„ lugtigen en geheiligden Perſoon, als „ *Gevolmagtigden Minister* zou kunnen ont„ vangen *eenen*, die op zich nam, zynen „ ongelukkigen Souverain het Vonnis voor „ te leezen, 't geen hem na het Schavot „ heeft gevoerd (*)."

De Viſſchers door de *Franſchen* genomen.

By den aanvang des Oorlogs was 'er zorge gedraagen om onze Viſcheryen van den overlast der Vyandlykheden te bevryden (†); doch weldra vonden deezen zich daar aan bloodgeſteld. Vischhoekers en Haringbuizen vielen de *Franſche* Kaapers in handen. De Buiseonvooyer, met dertien Stukken gewapend, kwam onder het Geſchut van een *Franſchen* Kaaper, die twaalf Stukken voerde, vertrouwende op

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 54—56.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 3.

op de *Hollandsche* Vlag door deezen geheessen. Op de Vraagen van waar de Buisconvooyer kwam, en waar heen de reis was? verwisselde het Kaaperschip de *Hollandsche* Vlag voor de *Nationaale*, en de Capitein riep: „ geef U dan over aan „ een *Duinkerkschen* Kaaper!" Een eisch onmiddelyk voldaan; dewyl dit gewapende Hoekerschip geheel ter verdeediginge ongereed was, en met vastgetalide Stukken, zonder hangmatten in de Vinkenetten, egalloos voortzeilde.

LXXV. BOEK. 1793.

Onder de genomene Vischhoekers bevondt 'er zich een van *Vlaardingen*. De Stuurman en verdere Manschap werd 'er afgenomen; doch aan boord gelaaten één Matroos, twee Jongens en twee Bovenlanders, met drie *Franschen*. De Matroos en de Jongens zaten geboeid; doch wisten zich daar van te ontdoen, de handen vry en de Bovenlanders te hulpe hebbende, deeden zy de *Franschen* de boeijen aan, en de Matroos, ANTONY VAN DER WAL geheeten, voerde den Vischhoeker, met drie en twintig last Haring, behouden binnen *Vlaardingen*, waar dezelve t'huis hoorde. De moed en bekwaamheid van deezen Matroos maakten hem beloonens- en meldenswaardig.

Moedig gedrag van een Matroos op een Vischhoeker.

In *Zierikzee* was men zeer bevreesd, dat een aantal Vischhoekers, nog in Zee, het lot zouden ondergaan van eenen te *Duinkerken* opgebragt, en van een Bomschip met een laading Graanen van daar na *Londen* uitgezeild, mede in de handen van een

Bedugtheid te *Zierikzee*.

LXXV. BOEK. —— 1793.

Duinkerker Kaperſchip gevallen. Doch dit liep gunſtig af. —— Men hadt in die *Zeeuwſche* Haven reeds in Lentemaand een *Fransch* Koopvaardyſchip, te *Rouaan* t'huis hoorende, eenige weeken geleden, daar tot herſtelling van bekomene ſchade binnengeloopen, op last van hun Hoog Mogenden, in beſlag genomen (*).

Koopvaardyſchepen in de *Franſche* Havens, en alduar opgebragt.

By den ontſtaanen Oorlog bevonden zich een aantal Koopvaardyſchepen, hier te Lande t'huis hoorende, in de *Franſche* Havens *Nantes*, *Bourdeaux*, *Marſeille*, *Ceite* en *Toulon*, waar van eenige Vrypaſſen verkregen; terwyl andere door Kapers, na den verklaarden Oorlog opgebragt, tot goede Pryzen verweezen werden (†). De *Hollandſche* Conſul te *Plymouth* hadt wel, op last van den *Nederlandſchen* Gezant te *Londen* NAGEL, een Schip in Zee gezonden, om de *Hollandſche* Schepen, die in het Kanaal kwamen, van den waarſchynlyken Oorlog tuſſchen *Frankryk* en onzen Staat te waarſchuwen, en naa bekomene tyding van de werklyke Oorlogsverklaaring, dit Schip gelast, zo veel mogelyk westwaards te kruiſen, om de *Hollandſche* Schepen des te verſtendigen, en andere voorzorgen gedraagen om daar van de weete te doen; doch het allen te berigten, was onmogelyk. Onkundigen moeſten den Kaaperen in handen vallen.

Om

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 490 en 1045.
(†) De lyst geeft ons de Jaarboekſchryver voor 1793. bl. 1167.

Om den *Oosterſchen* Handel te beveiligen, maakten in Zomermaand Beſtuurders van dien Handel, Kooplieden, Reeders, Cargadoors en Schippers op hoogen last, bekend, dat hun Hoog Mogenden zich hielden aan het Beſluit den zestienden van Lentemaand laatstleden genomen, dat geene *Nederlandſche* Schepen uit de *Zond* zouden mogen zeilen, dan onder Geleide van *Engelſche* of *Nederlandſche* Schepen, en niet dan na Havens van deeze Republiek; en werden alle Schippers van hier derwaards vaarende, vermaand om daar aan te voldoen: terwyl zy zich, tot nader onderrigtinge, konden vervoegen by den Commisſaris van hun Hoog Mogenden te *Elzeneur*; waar ten dien dage twee *Hollandſche* Oorlogſchepen, uit *Texel* en de *Maas* met de Schepen onder hun geleide, waren aangekomen (*). LXXV. BOEK. 1793. Beſchikking hier te lande op den *Oosterſchen* Handel.

Eerlang werd het Verbod, wegens de Uitvaard der Schepen der Ingezetenen deezer Landen toebehoorende, na het Zuiden van *Europa* beſtemd, inzonderheid na de Havenen van *Portugal*, *Spanje*, *Italie*, de *Golf van Venetie*, en de *Levant*, opgeheeven. Met toezegging, om, zo veel 's Lands Zeemagt zulks zou toelaaten, derwaards Convooy te verleenen, terwyl hun Hoog Mogenden vertrouwden, dat zyne *Groot-Brittanniſche* Majeſteit, ingevolge der gedaane Verklaaringen, den Ingezetenen van deezen Staat zou toeſtaan, om, by Het verbod van de Uitvaard na het Zuiden opgeheeven.

(*) *Reſol. Gen.* 3. Juny 1793.

LXXV. BOEK. 1793.

by gelegenheid gebruik te maaken van de *Engelſche* Convooyen. — By dit verlof herinneren hun Hoog Mogenden de Ingezetenen aan het Verbod van alle Vaart op de *Franſche* Havens, of op plaatzen onder het gebied van *Frankryk*, en zo van de Vaart derwaards, als na Havens van Onzydige Mogenheden met Contrabande Goederen (*).

Vredebreuk met *Algiers* en onzen Staat.

De Vaart in de *Middellandſche Zee* dreigde onveilig te zullen worden, door het vreemd gedrag des Deys van *Algiers*, hoe zeer de goede verſtandhouding met denzelven onlangs ongeſtoord ſcheen te zullen voortduuren (†). De Geſchenken hem toegezonden, waren niet groot genoeg in 's Deys oogen. Naa het ontladen van een gedeelte werd de Schipper, die dezelve aanbragt, de Haven ontzegd; ook moest 's Lands Fregat, door Capitein OTTO WILLEM GOBIUS gevoerd, van daar vertrekken, den *Hollandſchen* Conſul met Vrouw en

(*) *Reſol. Gen.* 22 July 1793. De wederzydſche hulpbetooningen, in het verleenen van Geleide en het betoon van Beſcherming ſchynt, als men de klagten der Koopvaardyſchipperen, ten deezen dage, van tyd tot tyd, in de Nieuwspapieren geplaatst, leest, vry gebrekkig toegegaan te weezen. Deeze kwamen hier op neder, dat *Engelſche* en *Pruiſſiſche* Schepen, wel onder het geleide van *Hollandſche* gewapende Schepen, uit vreemde Havens vertrokken: terwyl onze eigene somtyds zonder Convooy vertrekken moesten, en de *Engelſchen* aan onze Koopvaardyvaarders een wederkeerigen dienst weigerden.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 346.

en Kinderen medenemende. By dit on- LXXV.
beusch gedrag, te midden van Louwmaand BOEK.
deezes Jaars, voegde de Dey eene Oor- 1793.
logsverklaaring, naar welks inhoud de *Algerynſche* Schepen, ter helft van de volgende maand, de vyandlykheden zouden aanvangen, en alle Schepen van onzen Staat wegneemen.

Deeze onverwagte Vredebreuk met de *Algerynſche* Regeering, en de Oorlog met *Frankryk*, moest noodwendig groote belemmeringen en vertraagingen veroorzaaken in het afzenden van Koopvaarderen van hier na de *Levant*. Deeze, gevoegd by de evenredige vermeerdering der Gelden tot Verzekering, maakte de vervoering der zaaken van waardye, te langwylig en te kostbaar, om geen bepaald voordeel te zien in derzelver vervoering te land na *Trieste*, gelyk zulks, in den voorgaanden Oorlog, door veele Handelhuizen, met eenen goeden uitslag, was te werk gesteld. Hier aan herinnerde de Consul van onzen Staat te *Trieste* de Kooplieden in het Vaderland, met byvoeging, dat de Vryheid van die Haven, waar beſtendig Vaartuigen in lading liggen na *Salonica*, *Smirna*, *Conſtantinopole*, en dikwyls voor *Alexandrie*, op dit oogenblik het voordeel ſchonk van genoegzaam nimmer gebrek te hebben aan *Veneciaanſche* en *Raguſaanſche* Schepen, voor het meerder gedeelte tot den *Levantſchen* Handel beſtemd, die de eenige Onzydige Vlaggen in de *Middellandſche Zee* opleeverden, en ook in Vre- Vertrek des Conſuls van *Trieste* te dier gelegenheid.

LXXV. BOEK. waren met de *Barbaryſche* Regeeringen. Teffens by dit berigt een Handelhuis daar ter Stede aanwyzende (*).

1793. Wapenſtilſtand tuſſchen onzen Staat en *Algiers*.

Welhaast klaarde deeze donkere wolk voor den Handel op, en maakte het inſlaan van den aangeweezen weg, om de nadeelen des uitbarſtens te ontwyken, noodloos, reeds in Lentemaand, hadt men te *Barcelona* brieven van *Algiers* ontvangen, die inhielden, dat 'er, naa het vertrek van den *Hollandſchen* Conſul, zich iemand hadt opgedaan om het door hem verlaaten Huis te betrekken; doch dat de Dey en de Hoofden der *Algerynſche* Regeering, hier in niet hadden bewilligd; dewyl zy ſtaat ſtaat maakten, dat welhaast een *Hollandſch* Conſul 't zelve weder zou bewoonen; vermits de Dey niets anders vorderde, dan dat, van wegen deezen Staat een grooter Geſchenk, dan voorheen, moest gegeeven worden, uit hoofde der uitgeſtrektheid en het belang van deszelfs Zeevaard, niet twyfelende of de Regeering van dit Gemeenebest zou zich naar die begeerte ſchikken (†). — Over eenen ſtilſtand van wapenen, was men, kort naa den verklaarden Oorlog, bezig. De Conſul FRAISSINET ſchreef deswegen aan hun Hoog Mogenden, vermeldende, dat de Dey van *Algiers* zich daar toe genegen getoond, en een Wapenſtilſtand, voor den tyd van drie Maanden, voorgeſlaagen hadt; te welker ge-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793 bl. 717.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 722.

gelegenheid de Conſul verzogt met de be- LXXV.
velen van hun Hoog Mogenden vereerd BOEK.
te worden, omtrent het geeven van eenige
Geſchenken, waar op hy onderrigt was 1793.
dat men te *Algiers* rekende. Van deezen
Wapenſtilſtand gaf 's Lands Hooge Regee-
ring kennis aan de Kooplieden (*). En
de Vrede werd voor vermeerderde Geſchen-
ken gekogt.

Geen Zeeheld van deezen tyd was hier Dood
te Lande hooger geroemd, meer vereerd van den
en begunſtigd geworden, dan de Over- Vice-
winnaar der *Engelſchen* op *Doggersbank*, Admiraal
de Vice-Admiraal JOHAN ARNOLD ZOUT- ZOUT-
MAN (†). Doch zints den Stryd, die MAN.
zynen Naam vereeuwigt, vondt men nooit
goed, hem aan 't hoofd eener Vloote in
Zee te zenden. Hy ſleet zyne dagen meest
in *'s Gravenhaage*. Jaaren en Lichaamson-
gemakken maakten hem eerlang ten daad-
lyken dienst meest onbekwaam, ſchoon
zyne Hoogheid hem tot Inſpecteur en Com-
mandeur van het Corps Zee-Artilleristen,
benoemd hadt (§), te meermaalen diens
raad innam (**), en in den aanvang dee-
zes Jaars tot Luitenant Admiraal Effectief,
in plaats van wylen LODEWYK Graaf VAN
BYLAND, aanſtelde (††); eene Eer, welke
hy

(*) *Reſol. Gen.* 5. Nov. 1793.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* III. D. bl. 305—336.
(§) Zie wegens de oprigting van dit Corps onze *Vaderl Hiſt.* XXV. D. bl. 259.
(**) Zie onder andere onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 156.
(††) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 107.

LXXV. BOEK. 1793,

hy niet lang genoot: daar hy den negenden van Bloeimaand deezes Jaars zynen laatsten dag aanschouwde. De veelvuldige en zich als opeenhoopende Gebeurtenissen in den Lande, en 's Mans geneigdheid tot het Huis van *Oranje*, bragten zeker het haare toe om zyns onder den Volke min lang te doen gedenken, dan zyne betoonde Zeedapperheid verdiend hadt. Aan zyne nederigheid beantwoordde zyne Uitvaard, die zonder eenige plegtigheid toeging. Geen Gedenkteken ciert het Graf van deezen Zeeheld.

Werkzaamheden van KINSBERGEN.

De Ridder VAN KINSBERGEN werd, na ZOUTMANS afsterven, door zyne Hoogheid benoemd tot Inspecteur en Commandeur van het Corps Zee-Artilleristen (*). Deeze regterhand des Admiraal Generaals, hadt eindelyk van den uitgebreiden last, by den aanval der *Franschen*, hem opgedraagen (†), den twintigsten van Hooimaand, zyn ontslag bekomen (§), en keerde dus weder tot den meer eigenlyk genaegden Zeedienst, waar omtrent hy egter, te midden van de veelvuldige bezigheden werkzaam gebleeven was. Zo met het doen van voorstellen den Zeedienst betreffende (**), als het beraamen van schik-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1165.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. bl. 437.
(§) Zie hier boven bl. 25.
(**) Ten voorbeelde hier van mogen wy kortelyk aanteekenen VAN KINSBERGENS Ontwerp tot het daarstellen van een Fonds voor behoeftige Zeelieden. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 81. Zyne beraamingen

schikkingen op 's Lands Vloot, welke thans in veelvuldige werking gebragt werd, met het geleide van Oorlogschepen te bernamen, en daadlyk uit te voeren (*). LXXV BOEK. 1794.

Aan yverige werkzaamheid ontbrak het in deezen geenzins. Het verleende geleide was ook doorgaans zeer gelukkig, om de herwaards keerende *Oost-Indische* en andere Koopvaardyschepen ter Vaderlandsche Havens in te voeren. De Zeemagt der *Franschen* hadt, zints eenigen tyd, althans op onze Kusten, weinig te beduiden. Kaapers waren het bykans alleen, die, gelyk wy reeds vermeld hebben, meest

Verleende Convooyen en Sterkte aan de *Helder*.

gen op den Zeedienst in deezen tyd; zyne aanmerkingen wegens de Middelen van Verdeediging voor onzen Staat in 't algemeen, die ten allen tyde voor ons Land van belang moeten gehouden worden; en mede zyne ontwerpen voor den Zeedienst ten deezen Jaare. In alle deeze Stukken, door den Schryver der *N. Nederl. Jaarb.* behalven verscheide andere, opgegeeven, en in een Artykel tot *Overzicht* in die voor 1793 en vervolgd in die voor 1794, van bl. 18—50. En wil men het voornaamste, tot den Zeedienst betrekkelyk, by een vinden, dan pryzen wy de desbegeerigen aan een klein Werkje, onder den tytel *Korte Inleiding voor den Oorlog ter Zee, door den Ridder* VAN KINSBERGEN, *uitgegeeven door* C. A. MACKEY, *Oud Zee Officier. Te Zutphen* by H C. THIEME 1798.

(*) De Schryver der *N. Nederl. Jaarb.* voor deezen Jaare heeft van die tydlyke beschikkingen, als mede van de bevorderingen in 's Lands Zeedienst, verslag gedaan: tot welke wy, als niets meer behelzende dan dagelyks voorkomende Gebeurtenissen in 't algemeen, den desbegeerigen Leezer mogen overwyzen. Hy raadpleege ook dat zelfde Werk voor den Jaare 1794. bl. 388—394.

LXXV. BOEK. —— 1793.

weerlooze Zeevaartuigen en de Koopvaardyſchepen in hun geweld kreegen. — Een aanzienlyk *West-Indisch* Convooy in Hooimaand ter *Texelſche* Reede liggende, ging de Admiraal Generaal 't zelve bezigtigen, en ten zelfden tyde de zwaare Batteryen aan de *Helder* dit Voorjaar, door den Ingenieur GUILQUIN aangelegd. Een deezer hadt de ſterkte van dertig vier en twintig Ponders, voorzien van Fornuizen, waar in men vyftig Kogels te gelyk kon gloeijend maaken. De Haven aan het *Nieuwe Diep*, met de nieuw aangelegde Kiel- en Werkplaats voor 's Lands Schepen, van welker aanleg wy te meermaalen gewaagden, thans in gereedheid, droeg de goedkeuring van zyne Hoogheid weg, welke hy byzonder betuigde aan den Equipagiemeester van *Amſterdam* den Heer MAY, die veel tot het daarſtellen zo van de Haven als het Nieuwe Werk, hadt toegebragt, en den Prins te deezer gelegenheid, nevens veele Vlagofficieren, vergezelde (*).

's Lands Hulk in 't *Vlie* verbrand en andere verliezen

Schoon onze Oorlogſchepen en Fregatten op de Reis- en Kruistochten doorgaans voorſpoed hadden, was 's Lands Hulk, gevoerd door den Zeecapitein W. L. BOURITIUS in 't *Vlie* liggende, in Lentemaand een deerlyk ongeluk overgekomen. Op 't zelve ontſtond in den avond brand, noodſchooten bragten geen hulp by; mist belette de Lootsſchuiten deeze tydig te komen betoonen. Men wierp het Kruid

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1182.

Kruid over boord. De vlam nam de overhand, en verteerde het Schip, 't geen afgebrand op zyde floeg. Van de honderd veertig Zeelieden redden zich, op dryvende masten en houten, drie en zeventig; onder deezen waren nogthans twintig gekwetsten. De Capitein trof het lot van deerlyk om te komen. — In 's Vyands handen waren tot dus lang gevallen één Brik, één Schouwder en zes Kanoneerbooten (*). LXXV. BOEK. 1795.

De Inëenſmelting der vyf Admiraliteiten tot één, van welken voorſlag en de daar op ingeleevérde Raadſlagen der Zeeraaden wy geſprooken hebben (†), bleef wel een voorwerp van Overweeging; 't geen zyne Voorſtanders, maar nog veel meer Tegenſtreevers vondt, die, hoe onverſchoonlyk gebrekkig het beheer der Admiraliteiten was, op geenerlei wyze daar toe konden verſtaan. Het werk om de Admiraliteiten tot één te brengen, blyft ſteeken.

Onder de Voorſtanders dier Inëenſmelting, telde men den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL. Hy gaf zich daar toe veel moeite, een Plan aanpryzende, niet van gelyken aart als dat des Beſtuurs der *West-Indiſche* Volkplantingen (§). Hy verklaart het, VAN DE SPIEGELS gevoelen wegens de voordeelen dier Inëenſmelting.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 489. Voor 't Jaar 1794. bl. 394.

(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. bl. 331. en XXIII. D. bl. 316—239.

(§) Hoe zeer de ontbinding der *West-Indiſche* Maatſchappye grootdeels het werk was van den Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, hebben wy aangeweezen in onze *Vaderl. Hiſt.* XXIV. D. bl. 358.

LXXV. DOEK. 1793.

het, ten deezen Jaare, zo verre gebragt te hebben, dat Land-Gewesten niet alleen zich daar toe genegen betoonden, en gereed en gene aanzienlyke som op de agterstallen af te doen, by het aanvangen van het nieuw ontworpen Admiraliteits-Bestuur; „ Dan het waren," gelyk hy schryft, „ *Holland* en *Zeeland*, ook eenigermaate „ *Friesland*, die niet alleen zyne Plans „ ter Herwerming der Admiraliteiten, maar „ ook alle Plans, tot dat einde dienende, „ tegen werkten." — Hoe zeer VAN DE SPIEGEL met die Vereeniging was ingenomen, geeft deezen zyne betuiging te kennen; „ Hoe schoon, hoe aanvoudig „ zou het niet geweest zyn, eenen algemeenen Zeeraad te hebben, op den „ voet van den Raad van Staaten; welke „ over de benoodigdheden tot den Oorlog te Lande beschikt. — Een Zeeraad, „ die onder haar bestuur zou vereenigd hebben, alles wat de byzondere Admiraliteits Collegiën thans afgezonderd, en veelwyds tot elanders schade, bezaten. — Een Generaal Collegie, tot het welk zouden behoord hebben alle de Schulden en Inkomsten van de afzonderlyke Collegien, de Schepen, de „ Magazynen, de Werven — uit het welk „ alle de orders zouden voortvloeien, voor zo verre zy tot de Admiraliteits „ Collegien behoorden — een Collegie „ eindelyk, in 't welk de waardigheid van „ Admiraal Generaal juist op haare plaats „ zou gesteld, en waarlyk nuttig voor den „ Lan-

„ Lande gemaakt worden." — Om het zelve, ondanks alle tegenwerkingen, daar te stellen, was hy, volgens zyne eigene bewiging, „ bezig geweest, zo lang hy „ eenig uitzigt op een goede uitkomst „ hadt; maar, eindelyk bespeurende, dat „ die zaak haatlyk begon te worden, en „ dat eene ondersteuning, welke hy meen„ de te hebben, hem ook ontviel, hadt „ hy die zaak niet verder aangedrongen, „ wel overtuigd, dat de noodzaaklykheid „ van Redres eerlang zo zeer zou ge„ voeld worden, dat men onvermydelyk „ tot andere maatregelen zou moeten ko„ men (*)."

LXXV. BOEK. — 1793.

Veel hadt men, de zaaken der *Oost-Indische* Maatschappye behandelende, tot troost en opbeuring in de drukkende omstandigheden, gesprooken van ryk gelaadene Bodems binnen kort van daar te wagten. Daadlyk waren er twaalf op reis en rouden aan bekomen tyding onder het geleide van twee Fregatten van *St. Helena* vertrekken. Om deeze berigt van den ontstaanen Oorlog te geeven, en teffens een sterker Geleide na het Vaderland te verleenen, spaarde men moeite noch kosten. De Capitein Graave VAN BYLÄND, met zyn Vlootdeel in Grasmaand na Zee gezeild, was tot het uitvoeren van dien beschermenden tocht bestemd, en met behoorelyken last uitgezeild. De Zee-Ca-

Eerste *Oost-Indische* Schepen komen behouden binnen.

(*) *Nadenking van eenen Staatsman, wegens zyn Ministerie in Holland* 1800. bl. 60.

LXXV. BOEK. 1793.

Capitein J. O. VANDLANT, die een der geleidende Fregatten voerde, hadt op zyne reis van *St. Helena* herwaards, een *Engelsch* Kaaperſchip ontmoet, 't geen hem kennis van den ontſtanen Oorlog gaf. Waar op deeze, met de Schepen onder zyn geleide, om de Noord ſteevende, en benoorden *Hitland* om, de *Noordzee* in. Na een hevigen ſtorm op onze Kust, waar in het tweede geleidende Fregat *de Havik*, onder Capitein C. A. VERHEUL, mas-loos werd, zeilden die *Oost-Indiſche* Schepen behouden binnen, en werd het Vlootdeel onder den GRAAVE VAN BYLAND opontboden (*).

Nieuwe Geldbehoefte der *Oost-Indiſche* Maatſchappy.

De binnenkomst deezer *Oost-Indiſche* Schepen ſtrekte tot groote blydſchap der ſteeds zugtende Maatſchappye, welkers jammerſtaat wy, van jaar tot jaar, gedagten, en thans weder moeten ophaalen. De jongſte mislukking van de bedonkte Onderſtandgelden uit handen der Kooplieden, hebben wy, met de rede daar van, vermeld (†). De Gecommitteerden tot de zaaken der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, ſchreeven den eerſten van Lentemaand deezes Jaars aan Staaten van *Holland* eenen Brief, by welken zy die mislukking doen voorkomen „ als de verbreeking van een „ Engagement, waar toe die Handelhui„ zen zich verbonden hadden, onder dee„ ze en geene voorwendzels, welke ner„ gens

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1031. 1274. 1345.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 266.

„ gens anders in konden gezogt worden, LXXIV.
„ dan in de zedert dien tyd opgekomene BOEK.
„ omſtandigheden en gebeurtenisſen in ——
„ *Europa* (*)." 1795.

Voorts vermelden zy, dat het Bewind deeze Geldleening voor een ieder hadt opengeſteld; doch met geen ander gevolg, dan dat daar in niet meerder, tot hier toe dan voor één Millioen Guldens was deel genomen, en wel in dier voege, dat verre weg het grootſte gedeelte alleen voor den tyd van zes maanden was opgeſchooten, als mede, dat, zints het daarſtellen eener Geldleening ten behoeve van *Holland*, het niet alleen te duchten was, maar genoegzaam zeker kon gehouden worden, dat men die voor de *Oost-Indiſche* Maatſchappy voor geſlooten moest rekenen.

Deerlyke uitzigt van dezelve.

„ Dit een en ander hadt," gelyk de woorden des beklags luiden, „ ten gevolge „ gehad, dat de zaaken der Maatſchap„ pye, thans tot dat uiterſte gekomen wa„ ren, dat, indien daar in niet, op de „ eene of de andere wyze, ten ſpoedig„ ſten, voorzien wierd, binnen zeer kor„ ten tyd, de Maatſchappy zou genood„ zaakt weezen het te moeten opgeeven, „ ten minſten met het doen van betaalin„ gen op te houden. —— Dat men van „ nu af aan, by verſcheide Kamers, genood„ zaakt was, de Rekeningen, wegens ge„ daa-

(*) Men vergelyke hier mede 't geen wy ter laatst aangetoogene plaats in onze *Vaderl. Hiſt.* vermeld hebben, en oordeele tuſſchen die Partyen.

LXXV. BOEK. 1793.

„ daane Leverantien als anderzins onbe-
„ taald te laaten, dat zelfs de Schepen na
„ *China* beſtemd, hunne reizen zonder
„ Contanten, hadden moeten vervorde-
„ ren; en dat dit zelfde zou moeten ge-
„ beuren ten aanziene van die Schepen,
„ welke, in 't vervolg, en van tyd tot
„ tyd, na *Indien* ſtonden te vertrekken."

Voorſtel om uit de Geldligting voor *Holland* geopend onderſteund te worden.

Op dit deerlyk vertoon van zaaken, gepaard met de herinnering dat *Holland*, uit hoofde van de geguarandeerde Schulden, 'er ten hoogſten in betrokken was, en dat de verwarringen niet te berekenen zouden zyn, indien de *Oost-Indiſche* Maatſchappy zich genoodzaakt vondt, ten deezen oogenblikke, de zaaken op te geeven, verzogten zy, „ van uit die Penningen; „ welke uit de onlangs gearresteerde Negotiatie in de Provinciaale Kas ſtonden „ in te komen, de Maatſchappy, by proviſie, binnen den tyd van twee maanden, tegen eene behoorelyke Intrest, „ en buiten bezwaar van den Lande, op „ te ſchieten, in dier voege, dat daar van „ de éene helft vóór den vyftienden van „ Februaary, en de wederhelft vóór den „ vyftienden Maart naastkomende, wierd „ gefourneerd."

Uit het niet beantwoorden van dit verzoek hadden zy niet anders kunnen opmaaken, dan dat de Staaten, ter oorzaake van den geringen opgang dier Geldligtinge, tot dus lange buiten de mogelykheid geweest waren om aan deeze begeerte te voldoen.

„ De

„ De omſtandigheden en de nood der LXXV.
„ Maatſchappye, waren," dus voeren zy BOEK.
voort, „ zedert dien tyd, zo dringende ——
„ geworden, dat ook eerlang de betaalin- 1793.
„ gen, zo van Intreſen als Afloſſingen,
„ welke tot bewaaring van het Publiek
„ Credit, tot nog hadden plaats gehad,
„ even gelyk die der Leveranciers, het
„ welk van nu af aan reeds plaats greep,
„ zouden moeten ophouden; ja daar het
„ misſchien niet mogelyk zyn zou de Wer-
„ ven en Arbeidslieden aan den gang en
„ in het werk te kunnen houden, oor-
„ deelden zy het van hunnen onvermyde-
„ lyken pligt, dit een en ander onder de
„ hooge aandagt van hun Ed. Gr. Mo-
„ genden te brengen"

Ten naderen aandrange wilden zy, dat de Staaten hunne aandagt daar op zouden vestigen, „ dat hun Ed. Gr. Mogenden
„ zelve verſtooken zouden blyven van het
„ genot der Renten en Intreſen, door de
„ Maatſchappy aan hun ſchuldig, en wel-
„ ke dezelve, by aanhoudenheid, ten vol-
„ len hadt kunnen voldoen; maar ook de
„ Houders der Obligatien en Schuldbrie-
„ ven, tot haaren laste loopende, zouden,
„ by wanbetaalinge, zich aanſtonds wen-
„ den tot hun Ed. Gr. Mogenden, en
„ hoogstderzelver zo plegtig geinterpo-
„ neerde Guarantie, die zelfs tot een
„ waarborg voor Voogden, ten behoeve
„ hunner Pupillen geſtrekt hadt, op het
„ kragtigſte inroepen."

Zy zweegen van de klagten van zo veels

LXXV. BOEK. 1793. Leveranciers en Kooplieden, die hunne Waaren, zints verſcheide maanden, verſtrekt hadden, waar van zy aan anderen reeds de waarde hadden voldaan; en de Impoſitien en Regten van 't Gemeeneland uitgeſchooten. Welk eene aandoening dit by veele Ingezetenen veroorzaakte, kon hun Ed. Groot Mogenden niet ontglippen; boven al indien zy daar by in overweeging namen, dat, uit hoofde van eenen meerderen voorraad van penningen, by weinige Kameren voorhanden, zommigen dier Ingezetenen, als te *Delft* en te *Rotterdam*, hun agterweezen bekomen hadden, daar elders anderen, en in 't byzonder binnen *Amſterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen*, tot hier toe, van alle betaaling waren verſtooken gebleeven.

Intuſſchen hadden zy aan alle Kamers in overweeging gegeeven om eenige Leden van het Bewind na *'s Gravenhaage* af te vaardigen, om te gader te overleggen, wat in deeze verſlaagenheid baarende omſtandigheden te doen; en aan hun Medegecommitteerden, wegens *Zeeland* voorgeſteld, om zich met een gelyk Verzoek, als zy deeden, by Staaten van *Zeeland* te vervoegen; ten einde voor de belangen van de Kamer *Middelburg*, gelyke zorg te draagen, als zy thans voor die der *Hollandſche* Kameren deeden.

Hun Ed. Gr. Mogenden konden zich verzekerd houden, dat zy niets onbeproefd zouden laaten, om zo veel van het Bewind en hun afhing, na zulke middelen om

om te zien, welke, zo 'er al met de Leveranciers geene redelyke ſchikkingen zouden te maaken weezen, nogthans zouden dienen, om het ſtilſtaan der Werven, zo lang mogelyk, voor te komen. Misſchien zou het Bewind daar toe nog eenigen tyd in ſtaat zyn; doch dan moesten de betaalingen van Intresſen en Aflosſingen, zo wel als die der Leverancieren, ook daadlyk ophouden, alzo het onmogelyk was dat het laatſte kon blyven voortduuren, zo men het eerſte, dat naar hun inzien, ten deezen oogenblikke van het hoogſte belang was, zou willen bevorderen. —— Dan moesten zy niet verbergen, dat zulks voornaamlyk daar van af zou hangen, of de publieke omſtandigheden zouden toe laaten, dat de aanſtaande Voorjaars Verkooping voortgang zou kunnen hebben. LXXV. BOEK. —— 1793.

In deezen dringenden nood, en daar het water dus aan de lippen gekomen was, hielden zy, met den meesten ernst, aan, „ dat hun Hoog Mogenden Hoogstderzelver Gecommitteerde Raaden geliefden „ te authoriſeeren, om, van tyd tot tyd, „ tegen betaaling van eene behoorelyke „ Intrest, aan de Maatſchappy op te ſchieten zodanige hoeveelheid van Penningen, als de algemeene nood van het „ lieve Vaderland zou toelaaten, en door „ of van wegen het Bewind, met hun „ overleg volſtrekt noodig zou bevonden „ worden, om de zaaken, buiten eene totaale confuſie, ſtaande te houden, en

LXXV. BOEK. „ den geheelen val der Maatſchappye te
„ voorkomen."

1793. Van gemelden Brief verzogten Ridderſchap en Edelen, als mede de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Leyden*, *Gouda*, *Rotterdam*, *Gornichem*, *Schiedam*, *Schoonhoven*, *Brielle*, *Alkmaar*, *Edam* en de volgende Leden, een affchrift; terwyl de Afgevaardigden van *Delft*, *Amſterdam*, *Rotterdam*, *Hoorn* en *Enkhuizen* tot eene daadlyke volmagt op Gecommitteerde Raaden ter agtereenvolgende betaaling van vier Millioenen aan de *Oost-Indiſche* Maatſchappy, uit 's Lands Kas, haaren raadſlag uitbragten. Hier mede werd het volſtrekt beſluiten tot eene nadere Raadpleeging uitgeſteld (*).

Nieuwe Geldlig ting ten behoeve der Maatſchappy.

Ter ondersteuning van de *Oost-Indiſche* Maatſchappy, ten deezen Jaare vonden Gecommitteerde Raaden van *Holland*, op last der Staaten, goed, de Bewindhebberen der *Hollandſche* Kameren te volmagtigen tot het vaſtſtellen eener Negotiatie, groot vier Millioenen Guldens in Kas- of Bankgeld, ter keuze der Geldſchieteren, vry van Belasting en Collateraal, by forme van Wiſſelbrieven. Dan zou deeze Inſchryving zich voor eerst niet verder uitſtrekken dan tot één Millioen Guldens, en men geen meer van die Wiſſelbrieven uitgeeven (†).

Niet

(*) *Reſol. van Holl.* 1 en 7 Maart 1793.

(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1144. Hoe Burgemeesters van *Amſterdam* over deeze Wiſſelne-

LXXV. BOEK. 1793.

Niet weinig opziens baarde eene Gebeurtenis, in welke de *Oost-Indiſche* Maatſchappy van zeer naby betrokken was. Een *Americaansch* Fregatſchip, van *Mauritius* komende, na *Duinkerken* beſtemd, liep in Louwmaand in *Texel* binnen. De Capitein was van de veranderde omſtandigheden des tyds gewaarſchuwd, en werd door *Londenſche* Kooplieden gelast, zyne Lading aan HOOPE *en Comp.* uit te leeveren.

Een *Americaansch* Schip met *Oost-Indiſche* Goederen in *Texel* binnen. Verzogt verlof om die Lading te mogen opſlaan, aan HOPE verleend.

Dit Handelhuis, bevroedende dat zulks zou ſchynen aan te loopen tegen het Octrooy der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, vondt goed, in dit byzondere geval, daar men reeds een begin gemaakt hadt met het Schip te ontlaaden; dewyl en de *Londenſche* Kooplieden en de Schipper geſteld werden onkundig te weezen van dit Octrooy, hun Hoog Mogenden te verzoeken, die Goederen onder zich te mogen opſlaan, zich verbindende geene derzelven te zullen verkoopen, immers niet vóór dat, op een nader Adres, zodanig zou zyn bevolen, als hun Hoog Mogenden oordeelden te behooren. Dit verzoek werd toegeſtaan, en des aan de Bewindhebberen der *Oost-Indiſche* Maatſchappye ter Kamer *Amſterdam* berigt gezonden.

Wel-

negotiatie dagten, hebben wy, by eene voorgaande gelegenheid, van dergelyk eenen aart, opgetekend. Zie onze *Vaderlandſche Historie* XXII. D. bl. 224 *enz.* en R. L. BOUWENS *aan zyne Committenten* bl. 407 *enz.*

LXXV. BOEK. 1793.

Verzoek om dezelve te mogen verkoopen. Afwyzende Raadslag der Maatschappye

Welhaast werd, naa het verkrygen van dit Verlof, een tweede Verzoekschrift door dat zelfde Huis van Koophandel aangeboden om de Laading van dit Schip te mogen verkoopen. — Alvoorens hier op te besluiten oordeelden hun Hoog Mogenden, in dit zonderling geval, het Verzoekschrift in handen der Bewindhebberen te *Amsterdam* te moeten stellen, om hun van berigt te dienen. Deezen vonden geraaden met de beantwoording te verwylen, tot een stuk van zo veel aanbelangs overwoogen was in eene Byeenkomst van Afgevaardigden uit alle Kamers, welke, binnen korte dagen, in 'Gravenhaage, stondt gehouden te worden. Hier in namen hun Hoog Mogenden genoegen. — Met welk een oog Bewindhebbers dit Verzoek aanzagen, blykt uit hun Antwoord, dat zy 't zelve overwoogen hebbende, bevonden hadden, „ dat het niet alleen empiëteerde „ op het Regt der Maatschappye, en di„ rect strydig was met de succesive Oc„ trooyen, door hun Hoog Mogenden „ aan dezelve verleend; maar dat hetzelve „ daarenboven berustte op zulke fautive „ gronden en alzins erroneuse begrippen, „ dat Bewindhebbers, by deezen, hunne „ verwondering voor hun Hoog Mogen„ den niet konden verbergen, hoe het „ mogelyk was, dat men 't zelve onder „ het verlichte oog van hun Hoog Mo„ genden, de Verleeners van die Octroyen, „ hadt durven brengen, en daar op een „ zo ongehoord Verzoek vestigen, als in „ dee-

„ deezen gedaan werd. —— Dat men XXV.
„ naauwelyks durfde veronderſtellen, dat BOEK.
„ Ingezetenen van deezen Staat, aan wel- ——
„ ken het Octrooy der Maatſchappy en 1793.
„ de ongeoorloofdheid des invoers van
„ *Indiſche* Goederen hier te Lande, zo
„ lang die in geen tweede hand waren
„ gekomen, anders dan door die van de
„ *Oost-Indiſche* Compagnie, te over be-
„ kend was, zich zo verre zouden kun-
„ nen vergeeten, om met vilipendie van
„ hunner Hoog Mogenden ernſtige Plakaa-
„ ten en prohibitive Wetten ten deezen
„ opzigte geëmaneerd, zich aan dergelyke
„ illiscite onderneeming ſchuldig te maa-
„ ken, of zelfs daar aan deel te neemen,
„ of 'er de hand toe te leenen, ten na-
„ deele van een Lichaam, 't geen onder
„ de gunſtige beſcherming van hun Hoog
„ Mog. geduurende een reeks van jaaren,
„ zo veel hadt toegebragt tot den bloei
„ van den Handel in het algemeen, en
„ dus ook ten voordeele van alle andere
„ Handelaaren in de Republiek."

Naa in het breede de gronden, waar op zy dit oordeel deeden ſteunen, opengelegd en aangedrongen te hebben, dagten zy, dat hun Hoog Mogenden geene zwaarigheid zouden maaken om de Maatſchappy, by haar goed regt, te handhaaven; en dienſvolgens het gedaane Verzoek niet alleen van de hand te wyzen; maar het Schip, met de uitgeloste Laading, naar inhoud der Plakaaten van den Jaare MDCCXVII en MDCCXC, verbeurd te ver-

LXXV. BOEK. 1793.

klaren. *Zy* oordeelden hier op te meer te mogen en te moeten aandringen: dewyl *zy*, met reden, mogten veronderſtellen, dat de Goederen op dien Scheepsbodem zich bevonden hebbende, als komende van en beſtemd na eene *Franſche* Haven, aldaar voor Rekening van die Natie gelaaden, en dus het eigendom waren van openlyke Vyanden van deezen Staat.

Gunſtige Raadſlag deswegen door Gecommitteerden by Staaten van *Holland* uitgebragt.

Staaten van *Holland* zagen uit een Raadſlag door de Ridderſchap en Gecommitteerden tot de zaaken van de *Oost-Indiſche* Maatſchappy uitgebragt, hoe deezen zich onbezwaard vonden, om, in dit zonderling geval, uit aanmerking van de byzondere omſtandigheden, waar in zich de Verzoekers bevonden, het verkoopen dier Lading toe te ſtaan, of dat zy daar over zulk eene ſchikking konden maaken, als zy raadzaam zouden vinden. Met byvoeging, dat zy, door deezen hunnen Raadſlag, geen de minſte inbreuk wilden maaken, op de Octroyen aan de *Oost-Indiſche* Maatſchappy verleend, en dat hun Ed. Groot Mogenden hier in medeſtemmende, de zaaken ter Algemeene Staatsvergadering daar heen zouden geſtuurd worden, dat hun Hoog Mogenden de noodige voorziening deeden, tot voorkoming, dat dit zonderling geval geen aanleiding zou geeven tot gevolgtrekkingen, waar van voortaan, tot nadeel der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, misbruik zou kunnen gemaakt worden.

Het

Het Beſluit by hun Hoog Mogenden vervolgens hier op genomen, beſliste de zaak niet ten vollen; maar verzondt dezelve eenigzins aan het goedvinden der Maatſchappye zelve. Huns oordeels was het buiten allen twyfel, dat aan het Octrooy der Maatſchappye geen nadeel mogt worden toegebragt; doch dat 'er gronden van billykheid waren om het gedaane Verzoek toe te ſtaan, dat men het Handelhuis hier in betrokken, zou verzenden aan de Kamer van Zeventienen, thans te *Middelburg* vergaderd, aan welke werd toegeſtaan, om, in dit byzonder geval, en wanneer zulks geen nadeel aan de Verkooping der Goederen van de Maatſchappy zou toebrengen, van haar Regt te mogen afgaan (*).

LXXV. BOEK. 1793. Beſluit van hun Hoog Mogenden over de wyze waar op de Verkoopzou kunnen worden toegeſtaan.

Onverwyld vervoegden zich HOPE *en Comp.* tot Heeren Bewindhebberen, met verzoek om de Verkoop dier Goederen aan hun te willen toeſtaan, en van die Inwilliging blyk te laaten toekomen. —— De Verkoop werd vergund; doch onder voorwaarden, bepaalingen en bezwaaren, welke geenzins aan de Verzoekers voldeeden, ja geheel onaanneemelyk maakten. Zy gaven te kennen, dat zy, indien men by dezelve wilde volharden, zodanige ſtappen zouden doen als hun oorbaarst toeſcheenen. —— Dit hadt een nader Verzoek-

Vergunning ter verkoop op voorwaarden voor Hollandsaanneemelyk. Verdere verrigtingen vandiens zyde.

(*) Men vindt deeze Staatsſtukken geheel in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 992—1019. en 1946 *enz.*

LXXV. BOEK. 1793.

zoekſchrift dier Kooplieden by hun Hoog Mogenden ten gevolge, waar in zy alle de gedaane ſtappen in deezen te wederzyde gedaan, ophaalen, en byzonder ſtilſtaan by den laatſten van wegen de Maatſchappye, om de Verkoop aan zulke voorwaarden te verbinden als dezelve, huns oordeels, ſtrydig maakten met de verleende vergunning en hoogst nadeelig voor hunne belangen. Van deeze verzogten zy ontheeven te worden, en eene vrye Verkoop dier Goederen te mogen verwerven; en, ingevalle zulks onverhoopt naar 't begrip van hun Hoog Mogenden niet kon worden ingewilligd, dat dan, ten hunnen behoeve, zodanige bevelen aan de Admiraliteit te *Amſterdam* mogten gegeeven worden, dat de Inkomende Regten, door hun betaald, weder aan hun ter hand kwamen, met verleening van Paspoorten op den zelfden voet als ten aanziene van Byleggers gebruiklyk is; ten einde zy de Laading na elders om te verkoopen konden vervoeren. Dit Verzoekſchrift geenzins op een zagten toon geſtemd ten aanzien van eenige Leden der *Oost-Indiſche* Maatſchappye, ging vergezeld van eene zeer breedſpraakige Memorie, om de Voordragt in de gedaane Verzoekſchriften te bewaarheden, en reden te geeven waarom het Schip in geſchil van *Duins* na *Texel* ſtevende (*).

By-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 442—446.

Byzonder betoonen zy, in die Memorie, zich geraakt door de Uitdrukkingen, by Bewindhebberen gebezigd en hier boven aangehaald (*). „ Is het," vraagen zy, „ Hoog Mogende Heeren! zo door „ de Christlyke Zedeleer, als door de „ burgerlyke en natuurlyke Wetten ongeoorloofd, ongunstige vermoedens tegen „ zynen Evenmensch of Medeburger op „ te vatten, te voeden en te koesteren, „ hoe veel ongeoorloofder is het dan niet „ zodanige vermoedens uit te brengen, tegen de eerlykheid en opregtheid van „ onbesprooke Lieden, in een Berigt aan „ den Souverain bloot te leggen? Van „ waar komt aan Bewindhebberen zodanig „ een regt? Van waar die Meesteragtigheid, welke zy zich tegen Commercieerende Ingezetenen aanmaatigen? Dat „ een onkundige en verwaate geest zulke „ onbezonnen denkbeelden koestert, en „ zich verstout die te doen hooren; dat „ een onervaaren Mensch, de *Oost-Indische* Compagnie als eene Mogenheid „ beschouwende, haar een willekeurig en „ eigendunkelyk bestuur, voor alles wat „ haar Bewind betreft, toeëigent, dat mag „ men aan 't ongeluk der dwaalende begrippen van onze Eeuw toeschryven; „ maar wie zou niet verstomd staan zulke „ Opinien meer of min in een Berigt van „ wegen Bewindhebberen der *Oost-Indische* Compagnie, ter tafel van U Hoog „ Mo-

LXXV. BOEK. 1793. Sterke Memorie dit Stuk betreffende by hun H. Mog. ingeleeverd.

(*) Zie hier boven bl. 296.

LXXV. BOEK. 1793.

„ Mogenden gebragt, gemanifesteerd te
„ vinden, was het niet, Hoog Mogende
„ Heeren, dat wy thans den rampzaligen
„ tyd beleeven, in welken de zuiverſte be-
„ grippen van deugd, regt en zedelyk-
„ heid, of onbekend zyn, of onder den
„ hoop van wangedrogtelyke gevoelens
„ bedolven liggen? was het niet dat men
„ dagelyks ondervondt, hoe het vertrou-
„ wen, het welk men op de pen en de
„ gedagten van zekere Lieden ſtelt, mis-
„ bruikt wordt. —— Maar in wat gif de
„ pylen mogen gedoopt zyn, welke te-
„ gen de goede trouw en de veraciteit
„ van HOPE *en Comp.* zyn afgeſchooten,
„ zy hoopen Hoog Mog. Heeren! dat die
„ te eenemaale hunne kragt zullen verlie-
„ zen, naa dat uit de ſtukken hier ne-
„ vens geannexeerd, de waarheid van hun
„ voordragt zal gebleeken zyn; en U
„ Hoog Mogenden uit dezelve te gelyk
„ overtuigd zullen zyn geworden, dat alle
„ vermoedens, door die van de *Oost-Indi-*
„ *ſche* Compagnie opgewekt, loutere hars-
„ ſenſchimmen zyn."

Zy ſluiten deeze lange en klemmende Memorie, door ELIAS LUZAC geſteld, in deezer voege. „ Het zy, Hoog Mog.
„ Heeren! HOPE *en Comp.* veroorloofd,
„ aan U Hoog Mogenden, allereerbiedigſt
„ te vertoonen, dat zy hun Verzoek in
„ deezen niet gedaan hebben, om met
„ de *Oost-Indiſche* Compagnie in twistge-
„ ding te komen over haare Regten. Zy
„ hebben hunne Adreſſen alleen aan U
„ Hoog

„ Hoog Moggenden gemaakt, om gein- LXXV.
„ ſtrueerd en zeker te zyn, van 't geen BOEK.
„ zy mogten doen, of laaten moesten. ——
„ Het lykt de Commercie niet, om daar 1793.
„ over, by voorkomende gevallen, met
„ deezen of geenen te twisten, en zich
„ in den langen ſleep van den ordinairen
„ train der Juſtitie te begeeven. Haar
„ aart en natuur vereiſchen zekerheid en
„ voortgang, en kunnen twyfeling noch
„ traagheid veelen. Liever dan over de
„ bevoegdheid, om zekere takken van
„ Negotie te kunnen dryven, te dispu-
„ teeren, willen en moeten wy 'er van
„ afzien, en allen Koophandel abandonee-
„ ren, als 'er de minſte ſchyn of ſchaduw
„ is, dat zy over de bevoegdheid daar
„ toe aan ſtribbelingen blootſtaan. Een
„ Koopman dient in 't byzonder met ze-
„ kerheid en volkomen gerustheid te wee-
„ ten, wanneer hem Commisſies gezonden
„ worden, of hy die kan aanneemen of
„ moet afſchryven; en dit is ook het
„ eenigſte but, het welk HOPE *en Comp.*
„ de vryheid heeft doen neemen, om
„ wegens dit Schip, tot het hoogst Ge-
„ zag van U Hoog Mog. te recurreeren,
„ als daar toe alleen behoorende. —— Zy
„ vertrouwen, derhalven, dat de onge-
„ paſtheid van het Berigt van Bewindheb-
„ beren van de *Oost-Indiſche* Compagnie,
„ en de onbeſtaanbaarheid van derzelver
„ ſustenuen, mitsgaders de incongruiteit
„ der concluſie, die zy daar uit afgeleid
„ heb-

LXXV. BOEK. 1793.

„ hebben, aan het doordringend oordeel
„ van U Hoog Mog. niet zullen echap-
„ peeren, en dat U Hoog Mogenden
„ zeer klaar zullen percipieeren, dat hier
„ geen questie valt over het beſtaan der
„ Octrooyen, door U Hoog Mogenden
„ aan de meergemelde *Oost-Indiſche* Com-
„ pagnie verleend, noch over Regten,
„ daar uit reſulteerende; maar ſimpelyk
„ en alleen over de extenſive werking,
„ welke de *Oost-Indiſche* Compagnie zich
„ toeëigent, in dit voorhanden zynde ge-
„ val, het welk daar op eenvoudig neder
„ komt, of de Laading van dit Schip, of-
„ ſchoon niet afkomende van eene tweede
„ hand, egter niet behoort te jouiſſeeren
„ van het algemeen regt van hier te Lan-
„ de te mogen worden verkogt, of door
„ de Eigenaars van dezelve daar over
„ vrylyk gedisponeerd? en of, mitsdien,
„ het Verzoek van HOPE *en Comp.* om
„ dezelve Laading ten behoeve der Eige-
„ naaren of van derzelver Gemagtigdens
„ te mogen verkoopen, of over dezelve
„ te disponeeren, zodanig als die te raade
„ zullen vinden, niet alzins is gefundeerd?
„ En vermids HOPE *en Comp.* eerbiedig-
„ lyk vertrouwen de affirmative van deeze
„ Vraagen, ten allerklaarſte betoogd en
„ de reden daar tegen geallegeerd, com-
„ pleetlyk gerefuteerd te hebben, zo
„ meenen zy deeze Memorie te mogen
„ beſluiten met eene geruste en eerbiedige
„ verwagting, dat het Verzoek ten dee-

„ zen

„ zen door hun gedaan, aan hun zal wor- LXXIV.
„ den geaccordeerd (*)." BOEK.

Van de twee voorſtellen in het Verzoekſchrift van HOPE *en Comp.*, om eene vrye Verkooping dier Goederen hier te Lande, of dezelve, naa wedergave van de behaalde Inkomende Regten, en het verleenen van de noodige vrye Paspoorten om die Laading na elders te doen vervoeren, werd, by een Staatsbeſluit van hun Hoog Mogenden het laatſte omhelsd, en die vryheid verleend, onder zodanige voorzorgen en bepaalingen, als met de Orders en Plakaaten van den Lande overeenkwamen (†). 1795. Beſluit deezer zaake.

De Bezending na *Neerlands Indie*, ter Hervorming, onder den Tytel van *Commiſſariſſen Generaal*, verbeeldende den Opperbewindhebber en Gouverneur Generaal (§), was behouden aan de *Kaap de Goede Hoop* gekomen, en in Louwmaand van daar vertrokken. — Op *Batavia* hadt men veelvuldige ſchikkingen gemaakt om de Heeren NEDERBURGH en FRYKENIUS, van hier afgevaardigd, ſtaatlyk te ontvangen (**). Op de tyding van derzelver komst in Straat *Sunda* moesten twee Raaden, en een Secretaris, zich met een Schuit Beſchikkingen op *Batavia* gemaakt, om de Commiſſariſſen van hier gezonden te ontvangen.

na

(*) Deeze Memorie met de Bylagen is van eene groote uitgeſtrektheid, en te vinden in de *Nieuwe Nederl. Jaarb.* voor 1794. van bl. 463—567.

(†) *Reſol. Gen.* 29. April 1795.

(§) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIV. D. bl. 391 *enz.*

(**) Juist op het oogenblik dat wy dit ſchryven leezen wy in de *Bataafſche Courant* van 17 July

LXXIV. BOEK. 1793.

na het Eiland *Onrust* begeeven, en aldaar vertoeven tot dat het Schip, die Heeren overvoerende, het Eiland *Middelburg* zou voorby zeilen, en als dan dien Bodem te gemoet vaaren, om hun, uit naam van den Gouverneur Generaal, en de Raaden van *Indie*, wegens derzelver komst dus verre geluk te wenſchen. Daags naa de komst van het Schip op de Reede van *Batavia* moesten de Vlaggen en Vaandels boven van het Kasteel en de Stads Poorten waaijen; alle Schepen en Vaartuigen ter Reede liggende, zich gereed maaken om de by plegtige gelegenheden gebruiklyke Vlaggen en Wimpels te laaten wapperen. Op den vroegen morgen, dat de Bezending aan wal ſtondt te treeden, hadden zich de Pennisten, in volle wapenen, voorzien van de noodige Muzykanten, ter beſtemde plaatze, te vervoegen, om by het intreeden de Krygseere te bewyzen aan de twee Mede-commisſarisſen. De beide Compagnien Burgers en de vyf Compagnien Inlandſche Christenen, moesten gewapend op hunne Loopplaatzen komen, om met de Pennisten een dubbele rey te vormen. De Dragonder Lyfwagt kreeg tot het geleide van den trein de noodige beſtelling. De Compagnien *Papangers* of *Mar-*

1800. Brieven van 15. Oct. 1799, meldende het vertrek van den Commisſaris NEDERBURGH. Deeze Zending heeft de Compagnie ruim driemaal honderd duizend Guldens gekost: en die van zyn voormaaligen Amptgenoot FRYKENIUS kwam dezelve op tweemaal honderd duizend Guldens te ſtaan.

Mardykers, en die van de *Mooren*, werd een Standplaats aangeweezen. De *Chineezen* moesten op het Plein voor het Raadhuis der Stad, onder hunne Officieren, een genoegzaam aantal vergaderen van hun Volk, voorzien van hunne gewoone Eerevlaggen en zagte Blaastuigen. Denzelfden last om onder hunne Officieren op te komen met hunne gewoone Wapenen, kreegen de Inlanders, de *Baleyers*, de *Bougineezen*, *Macasfaren*, *Boetenders* en *Amboineezen*. Doch beide de Bataillons van het Kasteel kreegen hun aangeweezen post in den trein en last wat hun te verrigten ſtondt. LXXV. BOEK. 1793.

Om aan deeze plegtige inhaaling te meer luisters by te zetten, werden de Leden van alle Collegien gelast op de Voorzaal van het Generaal Gouvernement zich te vervoegen; derwaards moesten zich begeeven alle Krygs- Land- en Zee-officieren, voor zo verre zy niet in de wapenen, aan Scheepsboord of elders, tot het luisterryk maaken van dien Dag, in dienst waren; dit bevel ontvingen ook de Diakens der Kerken, de Regenten der Godshuizen, en andere Stadsbediendens. Ook daar hadden zich te vervoegen de Amptenaaren der Maatſchappye, de Opper- en Onderkooplieden voor zo verre zy met hunne Compagnien niet benoemd waren om elders op te trekken.

Allen deezen ten gezetten tyde te gemelder plaatze verſcheenen, hadden daar te vertoeven, tot dat de Gouverneur Generaal en de Raaden van *Indien* zich zou-

LXXV. BOEK. 1793.

den begeeven na de Waterpoort om hun Mede-Commisſarisſen Generaal te ontvangen, en af te haalen, om zich dan in den ſtoet te vervoegen. Voor deszelfs onbelemmerden optocht was alle mogelyke voorzorge gedraagen met eene bepaaling op den weg die de Rydtuigen te neemen hadden.

De Groote Zaal van het Generaale Gouvernement was beſtemd om de Mede-Commisſarisſen Generaal te ontvangen en in te leiden. Daar zou de Gouverneur Generaal, met de Raaden van *Indien*, ten gemelden dage, 's morgens vroeg by den anderen komen, en zo lang vertoeven tot dat de Schuit waar mede de verwagt wordende Heeren aan Land ſtonden te komen, tot binnen de Rivier genaderd was. Op bekomen berigt hier van zou de Gouverneur Generaal, benevens de aan land gebleevene Heeren, en andere Raaden, zich na de plaats der aanlandinge begeeven, gevolgd van den voorgemelden trein.

Naardemaal het Schip meergemelde Heeren aanvoerende zeker daags vóór den dag der Ontvanginge zou aankomen, moest, wanneer die Bodem op de zyde van het Eiland de *Kuiper* was genaderd, van het gemelde Eiland, of van het Eiland *Onrust*, of wel van beide zamen, zo als voegelykst kon geſchieden, eene begroeting van één en twintig Kanonſchooten gedaan worden. Het Admiraalſchip ter reede liggende, hadt last om dien Bodem, tot zekere hoogte opgezeild, den Standaart onder

der het doen van een ſchot neder te haalen, en vervolgens dat Schip met één en twintig ſchooten te begroeten; de mindere Schepen naar rang werd een minder tal Begroetingsſchooten tot negen voorgeſchreeven: dan de mindere Vaartuigen, zo van de Compagnie als van de Burgers en Inlanders hadden, zo verre het vermogen en de gelegenheid zulks toelieten, ieder zeven ſchooten te doen, wanneer het Schip op de Reede het Anker hadt laaten vallen, zouden van het Kasteel één en twintig ſchooten gedaan worden. LXXV. BOEK. 1793.

Op den dag ter ſtaatlyke Verwelkoming beſtemd, zouden twee Gewoone Raaden zich met de groote Landsſchuit, tot die afhaaling gereed gemaakt, onder geleide van den Commandeur en Opper-Equipagiemeester, met de Staaten Vlag, vier Helbaardiers en twee Trompetters, zich aan boord begeeven van het dus reeds begroette Schip, om hun van wegen den Gouverneur Generaal en de Raaden van *Indien*, met hun aankomst zo verre te verwelkomen, de Landsſchuit aan te bieden, en hun aan wal voeren. Die Heeren in dezelve overgeſtapt zynde, moest der Staaten Vlag van dit Vaartuig waaijen, en het Trompetgeſchal worden aangeheeven. Het losbranden van het Schip, 't welk hun hadt overgevoerd, hadden de Oorlogs- en andere Schepen op de Reede liggende te beantwoorden.

Aan de Waterpoort van het Kasteel, ter ontvangplaatze bepaald, hadt men alles ten

LXXV. BOEK. 1793.

gemakke en onderſcheidend eerbetoon te beſchikken, en alles in te richten tot eene ſtaatlyke begroeting, die de Gouverneur Generaal, zo voor zich zelven, als uit naam der Hooge Regeering van *Neerlands Indie*, by het aan land treeden, zou verrigten. Eén en twintig ſchooten van de bolwerken des Kasteels hadden dien ſtond bekend te maaken. In de groote Zaal ingehaald en vervolgens begroet zynde, by het aanbod van eenige ververſchingen, moesten drie algemeene eereſchooten uit het handgeweer, met een kanonſchot onder ieder geſchieden, en zulks gevolgd worden door het herhaald losbranden des geſchuts van alle Sterkten, van alle de Oorlogs- en andere Schepen op de Reede, en de Eilanden *Onrust*, *de Kuiper* en *Edam*.

Naa deeze luidrugtige aankondiging, ſtondt de optocht in vier koetzen, op het allerſtaatlykst begeleid en vergezeld, te geſchieden, om de aangekomene Heeren, onder het geſchal van Pauken en Trompetten, te begeleiden tot aan de Tuin en het Woonhuis *Beerendrecht*, voor de aangekomene Heeren beſtemd, gelegen buiten de Nieuwe Poort, aan de oostzyde van den *Molenvliet'ſchen Dyk*, omtrent een vierendeel uurs zuidwaards van de Stad *Batavia* gelegen (*).

Wy

(*) Met alle de byzonderheden wordt die Schikking opgegeeven in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1192—1208.

Wy hebben deeze beſchikking tot de Ontvangst van die Bezending wel eenigzins uitvoerig willen vermelden, om daar door een denkbeeld te geeven van de grootschheid en pragt, welke de *Oost-Indiſche* Maatſchappy, in het Oosten ten toon ſpreidde, op een tyd, dat elk, althans hier te Lande, den zeer behoeftigen ſtaat van dezelve kende. In hoe verre zulk eene weidſche vertoonmaaking verſchoond werd, door de nóódzaaklykheid om ter Hóofdſtad van *Neerlands Indie*, een ſchitterenden en allen in 't oog loopenden luister te doen zien, neemen wy niet op ons te beſliſſen. LXXV. BOEK. 1793.

Gelegenheid om de beraamingen tot die zeldzaame Gebeurtenis, zo verſchillend en in het Vaderland, en in de *Indien*, beoordeeld, werkſtellig te maaken, deedt zich in Slachtmaand deezes Jaars op; den dertienden dier Maand kwam de Bezending met 's Lands Fregat de *Amazoon* op de Reede van *Batavia* ten anker, werd met de beſchreevene plegtigheden begroet, en twee dagen daar naa van boord gehaald en ontvangen. —— De verkiezing van gewoone en buitengewoone Raaden van *Neerlands Indie* was een hunner eerſte werkzaamheden, als mede de aanſtelling van eenige hooge *Indiſche* Amptenaaren, zo in Regeerings- als Krygsposten. De openbaare voorſtelling van hun Hoog Edelheden Mr. S. C. NEDERBURGH, S. H. FRYKENIUS, Mr. W. A. ALTING en J. SIBERG, als Commisſarisſen Generaal over

De Bezending komt te *Batavia*. Eerſte verrigtingen van dezelve.

LXXV. BOEK. 1793.

geheel *Nederlandsch Indie* en de *Kaap de Goede Hoop* geſchiedde den negenden van volgende Wintermaand (*). Wat voorts deeze Bezending, met zo veel gezagbetoons bekleed, uitwerkte, zal ons Geſchiedblad, ten zynen tyde, moeten vermelden.

Voorſtel om de *Kaap* van *Engelsch* Krygsvolk te voorzien.

Hier mogen wy niet nalaaten op te teekenen, hoe de Raadpenſionaris VAN DE SPIEGEL, vroeg in 't Voorjaar, opening gaf eens aan hem in vertrouwen geſchreeven Brief, van Lord AUCKLAND, berigten behelzende wegens den ſlegten ſtaat waar in de *Kaap de Goede Hoop*, en de verdere Bezittingen der Maatſchappye in het *Oosten* zich bevonden. Blykens dit ſchryven was de Krygsmagt aldaar, door de beſchikkingen der Bewindhebberen, allengskens verminderd, en zouden 'er niet meer dan honderd Man Krygsvolks aan de *Kaap* weezen, waar men wist dat zints lang groote oneenigheden heerschten. Dit bragt dien hoogſchatbaaren Uithoek van *Africa* in gevaar, om indien de *Franſchen* 'er eenen aanval op waagden, te bezwyken. Te deezer oorzaake deedt Lord AUCKLAND, uit naam van het *Engelsch* Ministerie, of wel van Lord GRENVILLE, het voorſtel, om een zeker en genoegzaam aantal Krygsvolk, als tot Verdeediging van de *Kaap* zou noodig zyn, van *St. Helena* derwaards te ſchikken, die door Volk uit *Engeland* gezonden, zouden vervangen worden, 't welk

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 800.

welk in korten tyd kon geſchieden. Die LXXV.
ſchikking zou de *Kaap*, voor beide de BOEK.
Natien van zo veel aangelegenheids, be- ——
ſchermen, en voor het vallen in de handen 1793.
der *Franſchen* behoeden. —— Deeze Brief
werd onverwyld geſteld in handen van
hunner Ed. Gr. Mogenden Gecommitteer-
den tot de Zaaken van de *Oost-Indiſche*
Maatſchappye; met volmagt, om, zo ſpoe-
dig mogelyk alles, zo aan de *Kaap* als in
de verdere Vastigheden der Maatſchappye,
nevens Bewindhebberen in 't werk te ſtel-
len, wat des noodig zou weezen. Van
het gemelde Voorſtel der aangebodene
Hulpbetooninge kwam niets; hoe zeer men
anders veel al gereed het oor leende aan
voordragten uit dien hoek: misſchien was
deeze ſtrik te zigtbaar geſpannen. De *Kaap*
eens in handen eener *Engelſche* Krygsmagt
te ſtellen, oordeelde men, ondanks de
daar by gemelde voorwaarde „ om met
„ het volkomendst vertrouwen te werk te
„ gaan „ gevaarlyk (*).

De gunſtigſte tydingen van het Eiland *Ceylon*, liepen ten deezen Jaare in. Voor twee zich daar bevindende Schepen was genoegzaame Laading, en zouden deeze in 't Najaar van daar na het Vaderland geſteevend weezen, indien de ontſtaane Oorlog de reis niet ongeraaden gemaakt hadt. Een dier Schepen hadt reeds eene proeve van den Oorlog gehad, en gelukkiger doorgeſtaan, dan het zich kon be-

Geſteldheid op *Ceylon*. Gevegten met *Franſche* Schepen.

hoo-

(*) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 366.

LXXV. BOEK. 1793.

looven, by den aanval van eenen fterker vyand. Een *Franſche* tweemast Kaaper geraakte met hetzelve in gevegt, moest het gewonnen en naa drie vierden uurs ſtrydens, zich overgeeven. De *Franſche* Krygsgevangenen werden na een *Engelsch* Fort by *Tutucorin* gevoerd. Twee gewapende Sloepen der Compagnie veroverden ten deezen tyde, op de hoogte van *Mattekalo*, een *Franſche* tweemast Snaauw van *Mauricius* gezeild, met Kanon en andere Krygsvoorraad gelaaden (*).

Algemeene toezegging van Convooy na de *West-Indien*.

De *Nederlandſche* Volkplantingen in de *West-Indien*, thans hier te Lande onder een ander beheer gekomen, en daar goeddeels van andere Gezagvoerders en Amptenaaren voorzien (†), voelden het drukkende bezwaar des ontſtooken Oorlogs, in derzelver Scheepvaart en Handelverrigtingen. De Bezitters van Plantadien in die Gewesten, de Kooplieden, daar op handeldryvende, gingen de Staaten met veelvuldige Verzoekſchriften aan, om geleide na dien Wereldoord, welke zo veel ſchats in den ſchoot des Vaderlands uitſtort. In het algemeen gaf men op dezelve in 't Voorjaar te verſtaan, „ dat hoe zeer het „ te wenſchen was, dat aan het billyk „ verlangen der Verzoekeren kon worden „ voldaan, het verleenen van Convooy „ altoos ondergeſchikt behoorde te blyven „ aan de noodige verdediging der Kus-

„ ten,

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 1642.

(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIV. D. bl. 342.

„ ten, en dat niet op een oogenblik aan alles te gelyk kon worden voldaan. Dat de reeds verleende Convooyen genoegzaam beweezen, dat hun Hoog Mog. geenzins het belang des Handels uit het oog verlooren; maar dat het spoediger of laater verleenen van Convooy, volstrekt moetende afhangen van den meerderen of minderen toeloop der Wervingen, daar van geene volstrekte toezegging kon worden gedaan. Dat althans de physique onmogelykheid daar was om een Convooy van hier te verleenen, 't welk de rykgeladene Schepen uit de *West-Indien*, vóór het einde der Maand July, van daar herwaards zou kunnen geleiden. Dat alle de Schepen van den Staat alreeds order hebbende om de *Nederlandsche* Koopvaardyschepen te beschermen, het te verwagten was, dat de Bevelhebbers der uit de *West-Indien* t'huis verwagt wordende Fregatten, alle de Koopvaarders, die van derzelver geleide hadden verkoozen gebruik te maaken, herwaards zouden convoyeeren; boven en behalven het Convooy, 't welk de Verzoekers voor hunne Schepen van de *Engelschen* konden erlangen. —— Dan zou een Afschrift dier Verzoeken gezonden worden aan zyne Hoogheid tot diens onderrigt, en om aan de Admiraliteits Collegien, zo verre de Koophandel daar by belang hadt, van het reeds gemaakte en verder te concerteeren Plan van Ope-

„ ratien

LXXV. BOEK. —— 1793.

LXXV. BOEK. 1793.

„ ratien met het Hof van *Engeland*, zo-
„ danige openingen te geeven, als Hoogst-
„ dezelve dienſtig zou oordeelen, op dat
„ de Commercie onder de hand zou kun-
„ nen worden gewaarſchuwd; ten einde
„ de met hunne belangens meest overeen-
„ komende maatregelen te neemen, zon-
„ der dat de ſchikkingen, welke voor den
„ Vyand behooren verborgen te blyven,
„ daar door zouden openbaar worden (*)."

Raadſlag van KINSBERGEN die Volkplantingen ende Koopvaard betreffende.

Geen zeer gerustſtellende of veel belooyende raadſlag, in de daad. Deels mogten de Bezitters in de *West-Indiſche* Volkplantingen van den Staat, en de Handeldryvers op dezelve, eenigen meerderen troost ſcheppen uit een geſchrift des Vice-Admiraals VAN KINSBERGEN aan den Admiraal Generaal, dit onderwerp betreffende, in Bloeimaand ingediend. Zyns oordeels moest een Convooy na de *West-Indiſche* Bezittingen van den Staat vertrekkende, drie oogmerken hebben — Het geleide der derwaards uitgeruste Koopvaardyſchepen — Het terugbrengen der Schepen in de Volkplantingen gereed liggende — en eindelyk het afzenden van Fregatten, om Volkplantingen, die door derzelver ligging voor verdeediging vatbaar waren, tegen een onverhoopten aanval van den Vyand te helpen beſchermen. De Vice-Admiraal geeft desgelyks zyn raadſlag, hoe best die oogmerken teffens te bereiken. In de ontwikkeling zyner denkbeelden, over

(*) *Reſol. Gen.* 3. April 1793.

over een en ander deezer punten merkt hy op, in het zekere onderrigt te zyn, dat al het Krygsvolk onder het Beſtuur van den Raad der Volkplantingen in de *West-Indien* na het Eiland *Curacao* zou worden overgevoerd (*), dewyl dit Eiland door de Natuur zeer ſterk is, daar *St. Euſtatius*, niet dan met geweldige onkoſten, en *Demerary* in 't geheel niet, te verdeedigen was. Waarom het niet alleen onnoodig, maar zelfs onvoorzichtig zyn zou, op de Reede van *St. Euſtatius* of op de Rivier van *Demerary* Fregatten te laaten liggen, die, by eenen geringen aanval een gemaklyken prooy voor den Vyand zouden zyn. Behalven *Suriname* en *Curacao* behoefden, zyns oordeels, geene andere Volkplantingen van den Staat eenige Zeemagt om daar te blyven liggen: dan deeze keurde hy waardig, met alle de vermogens, die men hadt, bewaard te worden. *Curacao* was, door de voordeelige ligging en de voortreflykheid van de ſterke Haven, een der gewigtigſte Bezittingen in die Gewesten; terwyl *Suriname*, met de overige Volkplantingen op de Kust van *Guyana*, waar van deeze ten ſleutel verſtrekte, volgens aan hem opgegeevene berigten, voor de Ingezetenen van den Staat

LXXV. BOEK. 1793.

(*) Op dit Eiland was in Sprokkelmaand een Schip van *Amſterdam* aangekomen, aan boord hebbende den Luitenant Collonel PERROT GENTIL met een Detachement Krygsvolk. *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1031.

LXXV. BOEK. 1793.

Staat eene waarde bevatte van meer dan honderd en dertig Millioenen, waar van dus het verlies de felſte ſlag zou weezen, welke misſchien immer by onze Ingezetenen en by onzen Koophandel was geleeden geworden.

Scheepsgeleide derwaards.

Gevolglyk liep de raadſlag des Vice-Admiraals in deezen voornaamlyk op de bewaaring dier hoogſtaangelegene Vastigheden. Niet mogelyk oordeelde hy het, met de Zeemagt voorhanden aan alle de door hem opgegeevene ſchikkingen te voldoen; dan, om egter, zo veel geſchieden kon, voor die aanzienlyke Gewesten, en rykgeladene Koopvaardyſchepen, daar op vaarende, te zorgen, ſtelde hy den Admiraal Generaal een Convooy derwaards voor (*). Dit Scheepsgeleide na de *West-Indien*, was met Hooimaand in gereedheid, en ſtak in Zee. Vervolgens ſtevenden, mede onder Beſcherming, andere Koopvaarders derwaards (†). Van tyd tot tyd kwamen Koopvaarders uit de *West-Indien*, onder geleide van gewapende Landsſchepen, onze Zeegaten binnen, en ontving men berigt van de gelukkige landing der eerſt uitgevaarene na dat Werelddeel.

Een Schip van *Euſtatius* komende

Alle egter ontkwamen het gevaar der *Franſche* Kaapers niet. Een deezer hadt het *Hollandſch* Schip *Zeelust*, van *St. Euſtatius* na *Amſterdam* beſtemd, genomen, en

(*) Men vindt dit geheele Plan in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793 bl. 1288—1293.

(†) *N. Nederl Jaarb.* 1793. bl. 1183. 1343. 1836.

en zeven kasſen met Stofgoud, als mede eenige Olyphantstanden, daar uit geligt, die in handen vielen van een *Engelsch* Fregat, 't welk dat Kaperſchip vermeesterde, en te *Gibraltar* opbragt. De *Hollandſche* Conſul aldaar eischte die Goederen op, als toebehoorende aan *Hollandſche* Onderdaanen: dewyl dezelve in openbaare Zee genomen waren, vóór dat men ze verklaard hadt een eigendom des Kaapers te weezen. Ook leeverde hy een Verzoek aan het Hof in, om voor de Eigenaars den behoorelyken tyd te erlangen, tot het neemen van zodanige maatregelen, als zy, om die weder te verkrygen, noodig zouden oordeelen. LXXV. BOEK. 1793. door de *Franſchen* genomen.

Hoewel verre de meeste Aandeelhebbenden in de Actien van de ontbondene *West-Indiſche* Maatſchappye, Schuldbrieven op de Generaliteit drie ten honderd rentende, volgens de gemaakte ſchikking, hadden aangenomen (*), vondt men 'er die daar toe niet gereed waren. Om hun, en die voorts, door eenig ander beletzel, deeze verwisſeling nog niet bewerkſtelligd hadden, te gemoete te komen, maakte de Raad der *West-Indiſche* Volkplantingen, als daar toe door hun Hoog Mogenden gelastigd, bekend; dat deezen, by een Staatsbeſluit van den vyf en twintigſten van Hooimaand, hadden goedgevonden, te verklaaren, dat zy nog een tydperk van één Jaar en zes weeken openſtelden om die verwisſeling, by een Verzoekſchrift, te doen: zodanig egter dat Tydsverlenging verleend tot het verwisſelen der Actien der *West-Indiſche* Maatſchappy.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIV. D. bl. 344.

LXXV. BOEK. 1793.

dat de Renten van de daar voor bekomene Schuldbrieven niet eerder zouden ingaan, dan met den eerſten van Louw- of Hooimaand van het half jaar, in 't welk die aangifte zou geſchieden. Met byvoeging, dat, naa het verloop van dit geſtelde tydsbeſtek, de Boeken der ontbondene *West-Indiſche* Maatſchappy zouden worden afgeſlooten, en de als dan nog onverwisſelde Aandeelen beſchouwd, als in handen van Lieden tot zodadig eene Verwisſeling ongeneegen, en die dus geen genot konden hebben van het aangeboden gunstbetoon; ten waare zy deeden blyken, dat zy, ofſchoon ten tyde der Ontbindinge der *West-Indiſche* Compagnie Eigenaars dier Aandeelen, nogthans niet eerder in de gelegenheid geweest waren, om dezelve aan hun Hoog Mogenden aan te bieden, en dat het verzuim der bepaalde Tydperken voor de Verwisſeling aan hun niet te wyten was (*).

Welkeen gevolg de Oorlog hadt op de Volkplantingen in de *West-Indien*.

De maare des ontſtooken Oorlogs vloog welhaast na de *West-Indiſche* Volkplantingen over, verwekte in dezelve geene geringe bekommernisſe, gevolgd van het ophouden veeler Schepen met Goederen voor het Vaderland belaaden, en gereed derwaards te vertrekken. Doch van *Demerary* zou een aantal van acht of tien Koopvaarderen, onder geleide van een daar liggend Lands Oorlogſchip na de *Barbados* zeilen, om verder de reis herwaards onder *En-*

(*) *Reſol. Gen.* 25 July 1793.

Engelſche beſcherming aan te neemen. Een Lands Brik van Oorlog was uitgezeild om op de kust te kruiſen. LXXV. BOEK.

Op het Eiland *St. Martin*, deels aan onzen Staat, deels aan *Frankryk*, toebehoorende, was de Vredebreuk niet bekend, of zestien Burgers van het *Hollandsch* gedeelte, trokken met den Luitenant der Burgery ABRAHAM HEYLIGER Lz. en de Heeren ENGELE JAMES RICHARDSON aan 't hoofd na het *Franſche* Kwartier. Om 't zelve onverwagt te naderen, en te overvallen, namen zy eenen geheel ongewoonen weg, over een ſteilen klippigen berg loopende, bezet met doornen en diſtelen. De zwaarigheden, daar uit ontſtaande kwamen zy moedig te boven, en bereikten, in den vroegen morgenſtond, het *Franſche* Fort *St. Louis*, by *Marigot*, verraſten den Schildwagt en de geringe Bezetting; zo dat zy, vóór het ontdekken van hunnen toeleg, in bezit van 't zelve waren. By het aanbreeken van den dag wapperde de *Hollandſche* Vlag van dit Fort, door de Overmeesteraars, ten dien dage, *Willem Frederik* genaamd. De Gouverneur van het *Hollandsch* gedeelte, WILLIAM HENDRIK RINCK, kundſchap van dit beſtaan der Burgeren gekreegen hebbende, verzamelde eenige Burgers, Krygslieden en gekleurde Vryманnen, en trok aan derzelver hoofd, met een ſtuk geſchut de onderneemers van deezen aanſlag te hulpe; doch op zyne aankomst was de zaak der overmeesteringe reeds beſlist, en hadden de *Franſchen* zich

1793. Het *Franſche* Fort op *St. Martin* door *Hollandſche* Burgers vermeesterd

LXXV. BOEK.

zich aan de *Hollandſche* Burgers overgegeeven.

1793. Voorwaarden op welke het *Franſche* gedeelte overging

De Bevelhebber van het *Franſche* gedeelte, de Ridder DE DURAT, tradt vervolgens met den Gouverneur RINCK in onderhandeling, om voor zich en de voornaamſte Bewoonders van het deel des Eilands, dus lang onder zyn bewind, eene Daadiging te ſluiten, volgens welke het *Franſche* gedeelte aan de *Hollanders* zou worden overgegeeven. De bedingen door hem en nog negen en twintig Perſoonen voorgeſteld, waren van deezen inhoud. „ Dat de Inwoonders, en hunne Eigendommen, zouden beſchermd worden tegen alle Vyanden van het gemeene welzyn, en in 't volle en geruste bezit hunner Eigendommen gelaaten — Dat de Koophandel zou voortgaan als voorheen, zonder dat dezelve onder eenige Belasting of Betaaling van eenig Regt hoe genaamd zou mogen gebragt worden — Dat de Inwoonders zich zelven zouden belasten, gelyk te voonen, tot de uitgaven van het gezegde *Franſche* gedeelte des Eilands — Dat de aldaar in gebruik zynde Godsdienst onveranderd zou blyven — Dat de Notaris, de Landmeeter en de Geregtspersoonen hunne voorregten zouden blyven behouden — Dat geen *Franſch* Inwooner of *Franſch Genaturaliſeerde*, verpligt zou worden om de wapenen tegen zyne Natie op te vatten — Dat de tegenwoordig zich in het Fort be-

„ vindende Gevangenen terstond in vry- LXXV.
„ heid zouden gesteld worden met hunne BOEK.
„ Wapenen en Bagadie —— Dat de vyan- ——
„ den der goede Orde, te weeten de Aan- 1793.
„ hangers van de Atheistery en den Ko-
„ ningsmoord, verpligt zouden weezen
„ het Eiland te verlaaten, op bekomen last
„ van den Gouverneur RINCK."

Wat by de Overgave plaats greep.

De *Nederlandsche* Gouverneur, niets bedoelende dan de volkomene gerustſtelling dier Burgeren en Inwoonderen, verklaarde, by voorraad, en onder goedkeuring zyner Heeren en Meesters, alle deeze punten toe te staan. Voorts werden eenige Inwoonderen van het voormaalig *Fransche* gedeelte in den Eed van getrouwheid deezer Lande genomen; doch allen dien terstond niet afgelegd hebbende, bepaalde de Gouverneur eenen dag op welken dit door allen zou moeten gedaan worden, onder bedreiging van als ongehoorzaamen en verstoorders van de algemeene rust, te zullen worden aangemerkt en gestraft. Deeze Eedstaaving tekenden honderd en zestien Mans Ingezetenen. —— Op het vermengerde gedeelte bevonden zich als Eigenaars van Plantadien twee *Engelsche* Heeren RICHARD RICHARDSON en BENJAMIN GIMBIS, deezen betuigden in die bemagtiging zeer veel genoegen te neemen, en bereid te zyn, om zich, in allen deele, aan den voorgestelden Eed te houden; doch dat zy beiden als Collonellen in daadlyken dienst van zyne *Groot-Brittannische* Majesteit staande, gaarne van het onder-

LXXV. BOEK. 1793.

tekenen zouden verschoond weezen, uit vreeze dat men hun dit kwalyk zou afneemen. Zy kreegen ontslag van de Ondertekening (*). Hier mede was de bemagtiging van een weinig beduidend Fort bykans geheel van alles 't geen weerbaars was onvoorzien, en van het *Fransche* gedeelte deezes Eilands volkooid. —— Wy hebben dit voorval, noch op zich zelven, noch in de gevolgen, van veel beduidenisse, vermeld, om een en andere trek daar in voorkomende, volstrekt charactermaatig aan deezen tyd.

Gesteldheid op *Suriname.*

In *Suriname* werd de tyding des ontstaanen Oorlogs, door den Gouverneur van *Barbados*, reeds vroeg in Grasmaand, aan de Regeering overgebragt. Stremming van de Scheepvaard en Handel was het onmiddelyk gevolg by de Ingezetenen dier Volkplantinge, welken zich anders thans mogten verheugen over eene aangenaame en veel gerustheids baarende Gebeurtenis. De Boschnegers, tegen welken men gestadig op zyne hoede moet weezen, en die zo moeilyk te agterhaalen vallen, daar zy dikwyls, op zeer bezwaarlyk toegangbaare plaatzen, de wyk neemen, hadden gedachte Opperhoofden. Deezen te dooden of in handen te krygen, was, zints een geruimen tyd, hartlyk gewenscht en gezogt; maar niet volvoerd. Thans gelukte zulks door den bystand van beurdig-

(*) *Resol. Gen.* 5 Aug. 1793. *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1212. 1419.

digde *Auchanſche* Boschnegers, die hun overvielen in de Gehuchten, zints zy de laatſte keer hooger in 't land op de wyk genomen hadden. De twee voornaame Opperhoofden BONNI en CORMANTYN Cojo, wier naamen op de Plantadien zedert lang een ſchrik geworden waren, werden met nog twintig van hunne Bende doodgeſchooten. Acht en dertig Gevangenen meest Vrouwen en Kinderen, waren Krygsgevangen gemaakt. Om het overſchot van een hoop, voor drie jaaren op meer dan zes honderd koppen begroot, doch nu op een groote honderd berekend, van leeftocht te ontzetten, werden de uitgeſtrekte kostgronden by hun diep verhoolene laatſte verblyfplaatzen aangelegd, verwoest, en zou men op nieuw een tocht derwaards doen, om de verſtrooide dier Bende op te ſpeuren (*). LXXV. BOEK. 1793.

Het Eiland *St. Euſtatius* deelde, in Oogstmaand, met meest alle de Eilanden in de *West-Indien*, in de daar meermaals ondergaane Onheilen van een zwaaren Orcaan, die te Land niet alleen groote ſchade veroorzaakte; maar ook verſcheide Schepen op ſtrand wierp. Schepen, die het op Zee gewend hadden, ontkwamen het lot der ſtranding; doch kwamen, veel zeegevaars uitgeſtaan hebbende, naa verloop van eenige dagen, beſchadigd te rugge (†). Orcaan op *St. Euſtatius*

Om

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1496.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1755.

LIBR. XXIV. BOEK. —— 1793. Voordeelige ſtaat des Slaavenhandels.

Om aan de Volkplantingen in *America* de daar noodig gekeurde Slaaven, over welker ſchaarſheid en duurte men zo veel en zo lang geklaagd hadt, te bezorgen, was men in het Werelddeel, waar die elendigen gevangen, gekogt en ingeſcheept worden, nu gelukkig geſlaagd. Ingeloopen tydingen gaven des verzekering, vermeldende van onderſcheide Armaſoenen, ten getale van drie honderd, twee honderd en vyftig, honderd zestig en honderd Negers; van de hoop eens Slaavenhandelaars om met vyfhonderd Slaaven eerlang te zullen vertrekken, terwyl andere reeds, welgewapend, de reis met die Menſchenvragt, hadden aangenomen. —— Een Schip van hier met Krygsvolk van den Staat na *St. George Del Mina* in 't laatst des voorigen Jaars geſtevend, was behouden aan de *Goudkust* geland, en gaf dus zekerheid aan de Bezittingen van den Staat op de *Goudkust*, als mede aan den Gouden Menſchenhandel daar gedreeven (§).

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1445.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZES EN ZEVENTIGSTE BOEK.

INHOUD.

Stoffe deezes Boeks. Een tweemaal éénhonderdſte Penning in Holland uitgeſchreeven. In welke groote Petitien Holland deelde. Nieuwe Geldligting, by wyze van Lotery. Geldopneeming des Konings van Pruiſſen hier te Lande. Geldopneeming der Franſchen. Wegens de Geldopſchietingen van hier aan Poolen. Geldleening voor twee Ruſſiſche Gravinnen geopend. Geldopneeming op Akkers in Noord-America. Aanmerking daar over. Nieuwe ſchikkingen tot het verleenen van Surcheance. Bedeſtonden in Holland uitgeſchreeven. De Wapenhandel der Burgeren te Amſterdam vermenigvuldigd. De vyfentwintigſte Verjaaring van de Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen te Amſterdam gevierd. TEYLERS *Stichting te Haarlem bloeit en moedigt de Tekenkunst aan. Het afſterven van* C. C. H. VAN DER AA *te Haarlem.* M. NIEUWENHUIZENS *Dood. Dood van* H. A. SCHUL-

LXXVI. BOEK.

LXXVI. BOEK. SCHULTENS *te Leiden. Characterſchets. Zyn moedig gedrag als Vaderlander. Een Voorſtander der Nederduitſche Taal. Hoe zyne naagedagtenis gevierd wordt door* J. KANTELAAR. SCHEIDIUS *volgt* SCHULTENS *op.* P. NIEUWLAND *tot Hoogleeraar te Leyden aangeſteld.* VAN GERWEN *krygt zyn ontſlag als Veertig in den Raad te Leyden. Desgelyks* C. VAN DER MEER. *Doorgaande Standvastigheid der Patrioten.* N. MONTAUBAN VAN ZWYNDRECHTS *gedrag te Rotterdam. Hy leevert een Verzoekſchrift in. 't Zelve aangenomen.* D. COSTERUS *weder in de Regeering te Woerden.* J. H. REIZIG *het uitgeeven der Schoonhovenſche Courant verboden.* P. M. KESLER, *Leeraar te Donryp, beſchuldigd. Op welk een grond veroordeeld.* J. VAN DER VELDE *uit Friesland gebannen. In Friesland geene buitengewoone Lasten ten behoeve van den Staat geheeven. Bedeſtonden daar ingevoerd. Dankſtonde daar gehouden. Brief van den Amplisſimus te Maarzen, de Bedeſtonden betreffende. Geldheffing in 't Sticht. Geldheffing in Zeeland.* W. A. VAN CITTERS *blyft in Zeeland Penſionaris. Twee Werkjes daar verboden. Bedeſtonden in dit Gewest. Schaarsheid van Boter, en hoe daar in voorzien. Zeeland in goeden ſtaat van tegenweer. Geſteldheid in Gelderland. Belasting in Overyſsel. Uitzondering aldaar op den Uitvoer van Hooi en Stroo. Wat men in dit Gewest deedt ten aanziene van de tydingen ten voordeele van de Franſchen verſpreid. Welvaart van Groningen ten deezen tyde. Plan tot een Stadhuis*

huis in Groningen, voor eenigen tyd geſlaakt en weder hervat. Uitſchryving van eene Belasting in dit Gewest. KNIPHORST *en* HARTZUIKER *in Drenthe, als Oproerigen gevonnisd. Vonnis over* J. FRUITIER. *Voorzorgen tot de inwendige rust. Wat men in Drenthe deedt tot ſtyving der Geldmiddelen. Plakaat van hun Hoog Mogenden, wegens het verkoopen der Goederen in de Generaliteits Landen.*

LXXVI. BOEK.

Wanneer men onze aanmerking, by den aanvange des laatstvoorgaanden Boeks geplaatst, zich te binnen brengt, blyft de ſtoffe deezes Boeks geen raadzel. De loop der Bedryven, deedt ons onmiddelyk aan het verhaal der Staatsgeſchiedenis te Lande, by den ontſtaanen en gevoerden Oorlog met *Frankryk*, de Gebeurtenisſen ter Zee, en die den Koophandel, als mede de Volkplantingen van den Staat betroffen, hegten. De byzondere Gewesten hebben wy thans met het oog der Geſchiedkunde te beſchouwen, zodanige gevallen op te tekenen, en, naar derzelver eisch, meer of min breedſpraakig, te beſchryven, als daar in, en ook ſtedelyk of plaatslyk voorvielen: ten einde een getrouw verſlag hier van, ook tot byzonderheden, welke van aanbelang gerekend mogen worden, afdaalende, in heugenisſe bewaard, en voor de naakomelingſchap niet verhoolen blyve. — *Tot byzonderheden afdaalende*, ſchryf ik met

1793. Stoffe deezes Boeks.

LXXVI. DOEK. 1793.

voordagt: naardmaal ons te meermaalen de aanmerking is voorgekomen, dat wy, in dit gedeelte van onzen geschiedkundigen arbeid, wel eens vervallen tot het vermelden van kleinigheden. Ik behoef niet te herinneren, dat dit woord een zeer betrekkelyk woord en gevolglyk aan zeer verschillende opvatting en beoordeeling onderworpen is: zo dat het door deezen als eene kleinigheid, gewraakte, en voor de Geschiedenis des Vaderlands te weinig beduidend geval, door anderen voor meldenswaardig en belangryk gekeurd wordt. Ieder tog is genegen om 't geen het Gewest, Stad of Plaats zyner inwooninge betreft, met eene meerdere belangneeming na te gaan en te beschouwen, dan 't geen andere Gewesten, Steden of Plaatzen raakt, en verlangt dat daar op stilgestaan en daar over uitgeweid worde. Bezwaarlyk valt het den Geschiedboeker, die met veele zwaarigheden, in het volvoeren zyner opgenomene taake, te worstelen heeft, in dit geval, noch te veel, noch te weinig, te doen, en zich van opspraake te vryen, of de beschuldiging van verzuim te ontgaan. In allen gevalle kiest hy de veiligste zyde met eerder te veel dan te weinig te doen. Naardemaal 'er, zelfs in het eerste geval, nog genoeg ter naaleezinge zal overblyven. Hoe veel, hoe gansch veel, hebben, een VAN WYN, LAMBRECHTSEN, MARTINI, ENGELBERTS, en anderen, niet gevonden waardig en noodig om als *Byvoegzels* en *Naaleezingen* gevoegd te worden,

den, by de Vaderlandſche Historie van onzen waardigen Voorganger WAGENAAR! LXXVII BOEK. 1793.

Daarenboven verwagt men, en met reden, dat een Geſchiedboeker, die de pen voert om de Gebeurtenisſen van zyn eigen Tyd, en het Land zyner Inwooninge, te beſchryven, eenigzins breedſpraakig zal moeten, in het vermelden van byzonderheden, welke de Schryver eener meer algemeene Geſchiedenisſe, niet alleen mag, maar onopgemerkt moet, voorby treeden. Desgelyks zal hy, tot die byzonderheden afdaalende, ſchoon ze hem gevaar doen loopen om meer misſlagen te begaan, dan in het vermelden van algemeener gebeurtenisſen, gelegenheid geeven, aan zyne daar in betrokkene of des beter onderrigte Tydgenooten, hem die misſlagen aan te wyzen, en met heuschheid onder 't oog te brengen. Te meermaalen is zulks ons geval geweest, en hebben wy, der Waarheid en Onpartydigheid hulde doende, niet naagelaaten het verkeerd geſtelde vóór de uitgaave te verbeteren, of naa dezelve te herroepen. Gelukkig oordeelden wy ons telkens, als het ons mogt gebeuren, en dit gebeurde niet zeldzaam, dat wy het geſchreevene, eer wy het der Drukperſſe aanbevolen, onder 't oog mogten brengen van Lieden, in dit of dat geval, byzonder betrokken, die ons hunne voorlichting en verbetering, ons ten gevalle, en den Leezer ten nutte, verpligtend mededeelden.

Zo veel oordeelden wy kortlyk te moeten

LXXVI BOEK. 1793.

ten zeggen omtrent eene byzonderheid, die onzen voorigen arbeid betreft en onzen volgenden van naby raakt; daar wy de gemelde taak in deezen opvatten, en met *Holland* eenen aanvang maaken.

Een twee maal éénhonderdste Penning in *Holland* geheeven.

Eene byzonderheid, ten opzigte van eene Geldleening, met den aanvange deezes Jaars, in *Holland* opengezet, deedt 'er ons vroeger van gewaagen, wy beloofden van eene, die dezelve verving, nader te zullen ſpreeken (*). Gecommitteerde Raaden vonden goed, de Geldleening in Louwmaand opengezet, in Lentemaand te ſluiten, en de Ontvangers te gelasten geen Gelden of Obligatien meer aan te neemen (†). Om onmiddelyker zich Geld aan te ſchaffen, was men op een ander middel bedagt, het heffen naamlyk van tweemaalen één Honderdſte Penning, of met andere woorden een Vyftigſte Penning. Een voorloopig berigt door Gecommitteerde Raaden, zo van het *Zuider*- als het *Noorder Kwartier*, dat 'er nog eenige dagen zouden verloopen eer het Plakaat deezer Geldheffinge in gereedheid was, hieldt in, om aan den Ontvanger Generaal en die der Gemeene Middelen in de Steden, te gelasten, om dagelyks op hunne Kantooren aan de Ingezetenen gelegenheid te geeven tot prompte en daadlyke Fourniſſementen — en verder te beſluiten om aan de Regeeringen der ſtemmende Steden

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV. D. bl. 298.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 220.

den te verzoeken, om zulks noodig oor- LXXVI.
deelende op de Raadhuizen een kist te stellen, ——
plaatzen, ten einde aan de Ingezetenen- 1793.
daar, tot die Voorbetaaling gelegenheid
te geeven (*). Inrigtingen die verhaas-
ting om gereede Penningen ten kennelyk-
sten aanduidden, en ten dien dage ook
niet als zodanig onopgemerkt bleeven.

Eerlang was het Plakaat tot deeze be-
zwaarende Heffing in gereedheid. De
aanvang schetste der *Franschen* aanval
met deeze kleuren. „ Dat vermids die
„ vreedzaam en gezegend Gemeenebest,
„ niet tegenstaande alle goede pooginge
„ en voorzigtige maatregelen, om in dee-
„ ze bekommerlyke en voorbeeldeloze da-
„ gen, de stipste Onzydigheid tusschen
„ de Oorlogende Mogenheden te bewa-
„ ren (*), egter op het onverwagtste door
„ de

(*) Wy agten het, van wegen het verhaal der Gebeurtenisten en Daadzaaken, tot deezen Oorlog aanleidende, in onze Geschiedenis vermeld, geheel overboodig, zo hier, als elders, over deezen toon gesprooken wordt, eenige aanmerking te maaken; alleen herinnerende, hoe het eene standvastige gewoonte is, in alle stukken van deezen aart, zich zelven by het Volk te ontheffen, en den Vyand te bezwaaren: om welken zyne van doen ingang te doen vinden, de Volksgeest, ligt met eigen doen ingenomen, en van de handelingen van Partyafkeerig, niet zelden medewerke: terwyl, in het tegenwoordige geval, veelvuldige bedryven der *Franschen*, zo in eigen Land, als by overheerde Volken gepleegd, maar al te veel voets gaven, om de haatlyke uitdrukkingen, eenigermaate te verschoonen, zo als te wettigen.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ de Beſtuurders der *Fransche* Natie was
„ aangevallen, met den onregtvaardigſten
„ Oorlog, die ooit onder beſchaafde Vol-
„ ken heeft plaats gehad, waar door de
„ Perſoonen en de Bezittingen der goede
„ Ingezetenen; ja alles wat heilig en dier-
„ baar was, in gevaar gebragt waren, van
„ ten prooi te worden van een Vyand,
„ die overal, waar hy de wapenen gevoerd
„ heeft, de voetſtappen van ondraaglyke
„ overheerſching en berooving hadt ge-
„ ſteld; eed- en pligtshalven beſlooten
„ hadden, om gezamenlyk, met alle de
„ overige Bondgenooten, en met de hulp
„ van onze getrouwe Geallieerden, en
„ Vrienden van den Staat, alle middelen
„ aan te wenden, om, onder den God-
„ lyken zegen, den geweldigen indrang
„ van den Vyand kragtdaadig tegen te
„ gaan; en ten dien einde, zo tot aan-
„ zienlyke verſterking van Land- en Zee-
„ magt, als tot alle andere maatregelen
„ van Verdeediging deezer Landen, noch
„ kosten te ſpaaren, noch arbeid te ont-
„ zien."

Hier toe was geld noodig, „'s Lands
„ Schatkist *zou* door deeze buitengewoo-
„ ne en onvoorziene Uitgaven geheel en
„ onherſtelbaar worden uitgeput." Wel
hadden de Staaten mogen ſchryven, dat
dezelve uitgeput *was*. — Verder gewaagen zy van de voor de Ingezetenen zo
gunſtige Geldleening, als immer in den
Lande hadt plaats gehad; doch welke ge-
lyk zy met zo veele woorden verklaaren,

„ in

„ in deeze ongelukkige en critique tyden, LXXVI.
„ den gewenschten toeloop niet gehad ROEK.
„ hadt." Hoe zeer zulks ten spreekenden
blyke van ongezindheid om den Lande 1793.
vrywillig Geld op te schieten, mogt strek-
ken, vervolgden hun Ed. Gr. Mogenden:
„ Wy hebben tot een ander middel, ge-
„ schikt om den gemeenen last des Oor-
„ logs met eenpaarige schouderen te doen
„ draagen, *zonder tydverzuim*, de toevlugt
„ moeten neemen, terwyl wy, volgens
„ onze billyke verwagting, ook van alom-
„ me, tot ons innig genoegen, verzeke-
„ ring hebben ontvangen, van de geneigd-
„ heid onzer goede Ingezetenen in den
„ Lande, om de gemeene Zaak, eene zaak
„ van zo veel aanbelangs als het behoud
„ van den geheiligden Godsdienst, van
„ de Onafhangelykheid van den Staat,
„ daar onze onsterflyke Voorvaderen,
„ tachtig jaaren voor gestreeden hebben,
„ en van alle onze dierbaare Panden, op
„ dit oogenblik, zo onregtvaardig als nood-
„ lottig met een totaalen ondergang en
„ vernieling bedreigd, even zeer, naar
„ hun vermogen, door den afstand van
„ een redelyk gedeelte hunner Bezittingen
„ te helpen handhaaven, als wy vastlyk
„ geresolveerd zyn, voor onze waarde
„ Medeburgeren Goed en Bloed veil te
„ hebben.

„ Wy zyn," waaren zy voort, „ mits-
„ dien genoodzaakt, op het voetspoor on-
„ zer Voorzaaten, zelfs nog in deeze
„ Eeuw, en in veel minder gevaarlyke

„ ty-

LXXVI. BOEK. 1793.

„ tyden, wanneer men nog het Regt der
„ Volken eerbiedigde en de ſtem der Re-
„ de en Menschlykheid gehoor gaf, ook
„ gebruik te maaken van deeze vry alge-
„ meene goede gezindheid, op zodanige
„ wyze, dat alle onze Ingezetenen, tot
„ eene zekere ſomme gegoed, naar even-
„ redigheid van hun vermogen, zullen
„ gehouden zyn het hunne toe te bren-
„ gen, ten besten van het algemeen. Ter-
„ wyl wy aan minder gegoede Lieden, de
„ gelegenheid geeven, en hun daar toe ten
„ ſterkſten vermaanen om ook iets van
„ het hunne aan Vaderland en Godsdienst
„ op te offeren."

By het Plakaat van de onlangs geëischte Vyf en twintigſte Penning hadt men den gemeenen Man wel verſchoond, die wilde men ook nu geſpaard hebben, en lag weder ten grondſlag om allen, die beneden de 2500 Guldens gegoed waren, van deeze Heffing uit te zonderen. Doch men kwam thans eene ſchreede nader, dan voortyds, met 'er by te voegen, „ dat ver-
„ mids de uitzonderingen alleen ten oog-
„ merk hadden, om minder gegoede In-
„ gezetenen te gemoet te komen, men
„ geenzins daar mede wilde te kennen gee-
„ ven, dat men in de zodanigen eene
„ mindere bereidwilligheid of verpligting
„ onderſtelde, om, tot afweering van het
„ gevaar, zo veel in hun vermogen was
„ toe te brengen, men van hunne Vader-
„ landsliefde vertrouwde, en hun des
„ noods vermaande, dat zy, door vrywil-
„ lige

„ lige Giften, waar van men de begroo- LXXVI.
„ ting aan hunne volkomene vrye keuze, BOEK.
„ en de inſpraak van hun geweeten over- ——
„ liet, met hunne Medeingezetenen 's Lands 1793.
„ Schatkist hielpen ſtyven, en dus het
„ loflyk voetſpoor van hunne braave Voor-
„ vaderen volgen, aan welken, tot ver-
„ kryging en behoud van Godsdienſtige
„ en Burgerlyke Vryheid, hun goed en
„ bloed niet te dierbaar was."

Eene zo drukkende Belasting kon nu den Patriotten niet geweeten worden; dan men voegde niet te min, in het ſlot der Uitſchryvinge, 'er een trek by, op hun gemunt, „ dat men alle Edelen, Magiſtraten en verdere Ingezetenen, aan welke „ de dierbaare panden van Godsdienst en „ Vryheid, mitsgaders van de Perſoonen „ en Bezittingen der goede Ingezetenen „ ter harten gingen *verzogt* en *noodigde*, „ en de geenen, die met dien goeden „ yver niet bezield waren, *gelastte* en *bevál*, om hunne Fournisſementen prompt „ op te brengen (*)."

Dat de Geldbehoefte in *Holland* groot moest weezen, valt op te maaken, om dit alleen ten voorbeelde aan te voeren, uit de ſom, die de vermeerdering van Krygsvolk, met het geen daar aan vast was, voor het aandeel van dit Gewest in de thans vastgeſtelde Quotas beliep, zynde niet minder dan 2820000 Guldens. Men voege hier by der Staaten daar op volgende toe-

In welke groote Petitien *Holland* deelde.

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D bl. 16.

LXXVI. BOEK. —— 1793

toeſtemming in de Petitie van 200,000 voor de kosten van een Veldleger, alsmede in die van 900,000 voor de Verdediging van de Republiek te Water. Hier by kwam hunne toeſtemming in eene Petitie van 3500,000 voor tien Linieſchepen en tien Fregatten; van 600,000 tot aanvulling der Magazynen; en in eene groote 1200,000 tot Herſtel der Fortificatien (*).

Nieuwe Geldligting by wyze van Lotery.

Was de bedoelde Heffing in het Voorjaar geſlooten, by de uitſchryving der zogenaamde Liberaale Gifte (†), de eerſte Termyn van deeze was naauwlyks betaald of men kwam met eene Geldligting ſoortgelyk aan de voorheen afgeſprongene ter baane: een Plan van Geldligting, ten bedraage van Twaalf Millioen Guldens, by wyze van Lotery in Schuldbrieven, den Landgenooten aanbiedende (§). Deeze hadt, zo men wil, den bedoelden en gewenſchten toeloop niet, hoe zeer anders, ſchoon den Lande ſchadelyk, ingerigt naar den algemeenen ſmaak der Landzaaten. De ſchielyke openſtelling van deeze Geldligting bewees by veelen, dat de Opbrengst van den eerſten Termyn des vyftigſten Pennings, aan de verwagting weinig moet beantwoord hebben; en dat 'er tot de Vrywillige Giften, waar toe men daarenboven de *Hollandſche* Ingezetenen hadt nige-

(*) Bouwens *aan zyne Committenten* bl. 278. 279. 294. en 295.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 298.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1524 vlg.

genoodigd, weinig was bygedraagen. Men bleef, ondanks alle die aangewende pooginLXXVI. BOEK. gen, met groote ſchaarsheid aan den Gelde worſtelen, op een tydſtip, 't welk ſterkte van die zeenuw des Krygs vorderde. 1793.

Een vreemd aanzien moge het hebben, dat in een Land, waar 's Lands Kas zo zo zeer over Geldgebrek klaagde, en het Beſtuur ongewoone middelen te baat nam om 't zelve aan te vullen, nog Geldopneemingen van Buitenlanderen ondernomen werden, en ook deels ſlaagden. Van het getal der vreemde Mogenheden, die Geldleeningen in de *Nederlanden*, of liever in *Holland*, zints jaaren, gedaan hadden, met een zo verſchillend oog beſchouwd en zo onderſcheiden beoordeeld, was de Koning van *Pruiſſen* ſteeds uitgezonderd geweest; doch thans kwam hy op die lyſt, door het uitſchryven eener Negotiatie groot 5,000,000 Guldens, onder algemeen verband van alle deszelfs *Lands Inkomſten*, en byzonder van die der *Weſtphaalſche Staaten*, tegen de Rente van vyf ten honderd 's jaars. Het ontbrak deeze aan geen toeloop (*). Geldopneeming des Konings van *Pruiſſen* hier te Lande.

Minder opgangs maakte eene Geldopneeming, met zeer veel ophefs van voordeel, in den waggelenden ſtaat der Geldmiddelen van *Frankryk* gedaan. Wy ſchryven, zeldzaamheids halven het hoofd dier Aankondiging af. „ Berigt van eene Negotiatie, groot twaalf Millioen Guldens „ *Hol-* Geldopneeming der *Franſchen*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1449.

BXXVI. DOEL. 1793.

„ *Hollands* Courant Geld, ten vyf pCt.
„ Intreſt in 't jaar, ten Comptoire van
„ de Heeren J. BOURCOURD en de Wed.
„ ED. CROESE en Comp., Bankiers te
„ *Amſterdam* voor Rekening en ten be-
„ hoeve van LOUIS STANISLAUS XAVIER,
„ DE FRANCE, FILS DE FRANCE MON-
„ SIEUR, mitgaders REGENT van *Frank-*
„ *ryk*, en CHARLES PHILIPPE DE FRAN-
„ CE, FILS DE FRANCE, Graaf van *Ar-*
„ *tois* en *Luitenant Generaal* van *Frankryk*,
„ zo in hunne reſpective Qualiteiten, als
„ voor hunne byzondere Perſoonen, en
„ een ieder van hun voor het geheel,
„ mitsgaders onder verband zo van de In-
„ komſten van het *Ryk*, als van hoogst-
„ derzelver Particuliere *Goederen*, en zulks
„ voor den tyd van acht Jaaren vast, en
„ als dan, in de vier volgende Jaaren,
„ af te losſen, ieder Jaar een vierde ge-
„ deelte (*)."

Wegens de Geldſchietingen van hier aan *Poolen*.

Ongerustheid omtrent de Gelden aan de Republiek *Poolen* geſchooten, bekroopen en niet vreemd de Schieters hier te Lande, by de geheele Omwenteling van dezelve; eenige gerustſtelling ontvingen zy, als de *Ruſſiſche* Gezant, naa andere gunſtige toe-

zeg-

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1729—1737. vindt men dit Plan, vol aanmerkingen op den tegenwoordigen ſtaat der Geldmiddelen in *Frankryk*; waar omtrent veele en ſteeds veranderde beſchikkingen plaats greepen, welke ook hier te Lande, waar men zo veel deels in de *Franſche Fondſen* hadt, tot veele ſchikkingen en voorzorgen aanleiding gaf; zie *Ald.* bl. 1786. 1792. 1839.

zeggingen, van elders vernomen te hebben, te *Warſchaw* verzekerde, bevel ontvangen te hebben, om, zonder uitſtel, te kennen te geeven, dat haare Ruskeizerlyke Majeſteit de betaaling van de drie Millioenen Guldens, welke de Republiek aan *Holland* ſchuldig was, overnam, en aangaande de betaaling van die Som en de Renten, by den naasten Betaaltyd, aanwyzing zou doen (*). LXXVI. BOEK. 1793.

Geldleeningvoor twee *Ruſſiſche* Gravinnen geopend.

Veele Geldleeningen hadt de Alleenheerſcharesſe aller *Ruſſen*, niettegenſtaande haare groote Ryksinkomſten, zo in andere Landen, als wel voornaamlyk in *Holland* gedaan, thans kwam zy hier ter baane met eene Geldleening, onder haare Vrywaaring, voor de *Ruſſiſche* Gravinnen BRANICA en POTOCKA; die voor de eerstgemelde Gravin ten beloope van honderd duizend Dukaaten, en voor de laatstgenoemde ten bedraage van honderd en vyftigduizend ſtuks dier Munte (†).

Geldleening op Akkers in *Noord-America*.

De *Vereenigde Staaten van America* ſtelden eene Geldligting voor, groot drie Millioenen, zeven honderd en vyftigduizend Guldens, tot de Rente van vyf ten honderd in 't Jaar, voor Rekening en ten laſten van de Bank der in dit Werelddeel vereenigde Gewesten (§). — Deeze zal het min dan andere reeds gemelde Buitenlandſche Geldopneemingen aan toeloop ontbroo-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1444 en 1843.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1844.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1445.

LXXVI. BOEK. 1793.

brooken hebben. Greetig betoonde men zich hier te Lande, om, aangewakkerd door de vastheid, welke dit Nieuwe Gemeenebest kreeg, en de stiptheid der Betaalinge om 'er Geldbeleggingen te doen.

De ontginninge van Gronden in dit Werelddeel en de hoop om winst daar uit te trekken, bragt te wege, dat men zich met ééne aanzienlyke Geldopneeming, gevestigd op een Millioen Akkers, liggende in den Staat van *New York* in *Noord-America*, omtrent 500,000 *Hollandsche* Morgens groot, niet kon vergenoegen, weshalven men aan die in Louwmaand gedaan, in Oogstmaand eene tweede, van gelyke grootte, toevoegde (*).

Aanmerkingen hierover.

Niet onaangezet, of liever, niet onaangevuurd was de deelneeming onzer Vaderlanderen in eene Geldschieting om Landen te ontginnen, in een ander Werelddeel, terwyl op onzen eigen bodem, zo veel gronds, wel bruikbaar te maaken, onbebouwd ligt, en het misschien zeer bezwaarlyk zou gevallen hebben, om Deelneemers ter landontginninge te vinden, schoon de hinderpaalen om dit den Lande zo hoogstnuttig werk aan te vangen, tot hier verhinderende, waren uit den weg geruimd; een stuk over 't welk uit te weiden hier de plaats niet is. Wy moeten, ten rechten verstande van dit eenigzins vreemd verschynzel, 't welk zommigen mogelyk aan den *Missisippi* Handel, in het voorst

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1441.

voorst deezer Eeuwe, zal doen te rug den- HOOFD-
ken, dit kortlyk eenigzins hooger op- STUK.
haalen.

De Koophandel deezer Landen op de 1795.
vrygestreedene *Americaansche* Gewesten, hadt by lange na die voordeelen en ryke winsten niet aangebragt, welke men zich daar van, in den beginne, by de Vryverklaaring der Staaten van *America*, en eenigen tyd daar naa, op den verzekerendsten toon beloofde (*). Dan, schoon de Scheepvaard en Handel uit deeze Landen op die wydafgelegene Oorden, niet bloeiden, en de vrugten niet opleeverden, welke de Koopman en Zeehandelaar zich verbeeld hadt te zullen inoogsten, was en de Koophandel en de Zeevaard der *Americaanen* in eenen allerbloeiendsten staat. De gerugten daar van, of veel eer de verzekeringen deswegen, bleeven by ons niet onbekend.

By het afloopen des verstreeken Jaars waren de Tydingen uit dat Gemeenebest hier ingeloopen, allervoordeeligst, zo ten aanzien van de steeds aanhoudende vermindering der Staatsschulden, als wel inzonderheid, waar op het hier aankomt, ten aanzien van den Koophandel. Een berigt in Oogstmaand uit *Philadelphia* herwaards gezonden, hieldt onder andere in;

„ De Koophandel in dit Land is in den „ bloeiendsten staat. Ook neemt onze „ Vis-

(*) Zie wegens de Oorzaaken onze *Vaderl. Hist.* IX. D. bl. 187.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ Visschery, die de grond onzer Scheep-
„ vaard is, ongemeen snel toe. Behalven
„ 't geen binnenslands verkogt is, heeft
„ de waarde van den Uitvoer van dit Ar-
„ tykel naa buiten 's lands, in den voor-
„ leden Jaare, 1,362,353 *Dollars* bedraa-
„ gen. — De Oogsten zyn in dit Jaar
„ zeer overvloedig geweest, en de Pry-
„ zen onzer Voortbrengzelen zeer naar
„ genoegen onzer Landlieden. Dewyl Eet-
„ waaren een gewigtig Artykel van onzen
„ Uitvoer zyn, hebben wy altyd een goe-
„ de Markt te verwagten. Eene groote
„ menigte daar van wordt tegenwoordig
„ na de *West-Indische* Eilanden gezonden.
„ In de *Engelsche* Bezittingen is de vraag
„ na dezelve zo groot, dat men den in-
„ voer daar van, aan boord van vreemde
„ Vaartuigen, tot Slachtmaand, aanstaande
„ heeft wygelaaten (*)."

Groot, zeer groot is de uitgestrektheid der onbebouwde Landen in *Noord-America*, en hoe zeer de Bevolking, aldaar 's jaarlyks toeneemt, evenaart dezelve de onbebouwde Landen op verre na niet. Veelen met eenen berekenenden geest hier te Lande daar omtrent werkzaam, oordeelden, dat in dit Wereldoord nog veele vrugtbaare Akkers, voor een geringen prys, te bekomen waren, die met de toeneemende Bevolking in waarde moesten stygen, kogten met de daad, voor eene ge-

rin-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1792. bl. 1446.

ringe somme van de *Americaansche* Regee- LXXVI.
ring veele Akkers (*) en slaagden gelukkig. Dan veelen geen Geldvermogen ge- BOEK.
noeg bezittende, en nogthans door sterken handel in Landeryen zich rykdommen beloovende, kogten op tyd, gaven en trokken, gelyk men dit in den Handel noemt, *Præmien*, de bron van eenen verbaazenden Windhandel, die de beloofde voordeelen in dieptreffende schaden verwisselt. Zulks hadt, in 't voorst van den voorleeden Jaare, plaats, en bragt dit veele gekogte Landeryen weder aan de markt. 1793.

Dewyl 'er, daarenboven, in *America* zelve, nog zeer veel Lands reeds gekogt en te bekomen was, viel men op het denkbeeld eener Geldligtinge, op aangekogte Landen in *America* gevestigd; en van welk de Hoofdsommen der Deelneemeren moesten vergrooten, naar evenredigheid der meer en meer toeneemende Bevolking, en de daar door vermeerderende waarde der Landeryen (†).

Om dit plan met de meest mogelyke gewisheid te volvoeren, beraadde de schrandere

(*) Een *Acre* is omtrent een halve *Rhynlandsche Morgen.*

(†) Verbaazend groot was, alhans in zommige streeken, die Prysvermeerdering. In *Kentuky* was de prys van een *Acre* Lands voor weinige jaaren zes *Hollandsche* Stuivers, en in 1788 zes of zeven Guldens. — Aan de Oevers van de *Mohawk* zyn de *Acres*, in minder jaaren, van tien Stuivers tot 20 Stuivers, en verder tot twintig en dertig Guldens gesteegen.

XXXVI. BOEK. 1793.

dere *Amsterdamsche* Koopman PIETER STADNISKI, zich hier op met eenige Mannen, die goedvonden, eenige Lieden, op wier kunde en goede trouwe men kon afgaan, na *America* te zenden, ten einde die ongebaande Oorden te doorkruissen, en van hunne bevinding verslag te doen. In alle opzigten was dit gunstig, van de vrugtbaarheid gaven zy alle verzekering, en de hoop op een spoedige bevolking deedt zich als zeer gegrond op.

De voorbeelden der spoedige Volksvermeerdering waren verbaazend (*). Volgens de berekeningen der Regeering van *America* verdubbelt de Bevolking alle twintig jaaren (†), en moest deeze tusschen de Zeekusten en de groote Meiren, dat is van *Canada* af tot den Oceaan, spoedig toeneemen. Voor een groot gedeelte ook konden die Landen, door de *Americaansche* Boeren en Akkerlieden zelve bebouwd wor-

(*) In den Jaar 1784, het eerste Jaar des Vredes kwamen 12000 Bewoonders in *Kentucki*, in 1786 20000, na welken tyd die Provincie, eene der onafhanglyke Staaten geworden is. — Volgens optellingen van de Staaten van *New York*, waren daar in den Jaare 1756 niet meer dan 96765 Bewooners; en niettegenstaande de vernielingen van eenen achtjarigen Oorlog, bevondt men het getal der ingezetenen 238897, en naa verloop van vyf Jaaren op 340100; terwyl de grootste bevolking in de Landen omtrent het Meir *Ontario* werd opgemerkt.

(†) Anderen stellen het om de vyf en twintig Jaaren. Zie G DUMBAR *Oude en nieuwe Constitutie der Vereenigde Staaten van America* III. D. bl 34. Zeker is die berekening verschillend in onderscheide Oorden.

worden; aan welken nu slegts de middelen ontbraaken, om zich te vestigen, en in staat te stellen, om vrugten van hunnen akkerarbeid in te oogsten. LXXVI. BOEK. 1795.

Op deeze gronden steunde de onderneeming van de aankoop der *Americaansche* Landerye, door STADNISKI, die met eenige bekende en in de *Americaansche* zaaken kundige, en ter Koop-beurze volkomen betrouwen bezittende Kooplieden, nevens een Advocaat, als Commissarissen, met hem als Directeur, deeze groote onderneeming zouden besturen. Overeenkomstig waar mede het koopen aanving van zodanige Landen als onder andere, naar ingekomene berigten het meeste voordeel beloofden. Hier toe dienden de Geldligtingen, waar van wy gesprooken hebben, en omtrent welke wy deeze opheldering noodig oordeelden (*).

Nieuwe schikkingen op het verleenen van Surcheances

Geldgebrek heerschte ook onder *Hollands* Ingezetenen; dit bleek uit de verbaazende vermenigvuldiging van Verzoeken om opschorting van betaaling by 's Lands Staaten. Het gepast verleenen van dezelve, in een handeldryvend Land, strekte te meermaalen niet alleen om den Schulde-

naar

(*) Zie dit alles in 't breede uitgewerkt in een Stukje onder den Tytel *Voorafgaand Berigt wegens eene Negotiatie op Landen in Noord America, door* PIETER STADNISKI *Amst.* 1792. Ook werd 'er een uitvoerige Kaart van die Streeken, in welke de reeds aangekogte of te koopene Landen gelegen waren, met aanwyzing van derzelver ligging, in de nabyheid der Zee of Rivieren, in 't licht gegeeven.

LXXVI. BOEK. 1793.

naar ſtaande te doen blyven; maar ook den Schuldeiſchéren het hunne te doen geworden, en kan overzulks, onder ons, niet, dan ten grooten nadeele, geheel geweigerd worden. De veelvuldige en ſoms ongegronde, ja ſchelmagtige Verzoeken deezer tuſſchenkomst van de hoogſte Magt, gaf grond om de meest gepaste maatregelen op te ſpeuren, en vast te ſtellen, die konden dienen, om, met behoud van den daadlyk ongelukkigen, en uitſluiting van alle bedrieglyk haddelenden, dit in zich zelven heilzaam gunstbetoon te doen ſtand houden. Hier op ſteunde een Staatsbeſluit, 't welk het bekomen diens Uitſtels van Betaaling moeilyk; maar niet ondoenlyk, maakte (*).

Bedeſtonden in *Holland* uitgeſchreeven.

By de vroegtydige Uitſchryving van den Algemeenen Dank- en Bededag deezer Jaars (†), lieten Staaten van *Holland* het niet berusten. De verklaarde en aangevangene Oorlog deedt hun een Staatsbeſluit tot het houden van Bedeſtonden op den negentienden van Sprokkelmaand uitvaardigen, waar by zy betuigden; „ dat „ zy, in overweeging genomen hebben„ de, de pligtlyke noodzaaklykheid, om, „ in de tegenwoordige tydsomſtandighe„ den, den Godlyken Zegen en Byſtand „ over de Wapenen van den Staat tegen „ den Vyand af te ſmeeken, goedgevon„ den hadden, om aan de Geregten, bin„ nen

(*) *Reſol. van Holl.* 15 Nov. 1793.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXV. D. bl. 292.

„ nen *Holland* en *Westfriesland* aan te LXXVI.
„ schryven, om de noodige bevelen te BOEK.
„ stellen tot het houden van veertiendaag- ——
„ sche Bedestonden, te beginnen met 1793.
„ Woensdag den zeven en twintigsten
„ dier Maand, om GOD Almagtig vuurig
„ te smeeken, dat het hem behaage de
„ aanvallen van den Vyand, en alle des-
„ zelfs booze oogmerken te verydelen,
„ de regtvaardige Wapenen van den Staat,
„ tot verdeediging van 's Lands Bezittin-
„ gen en van die der Ingezetenen, mits-
„ gaders tot bescherming van Godsdien-
„ stige en Burgerlyke Voorregten opge-
„ vat, met zynen genadigen bystand en
„ kragtdaadige hulp te bekroonen; en ten
„ dien einde, de Wapenen van de Geal-
„ lieerden en Vrienden van den Staat, te-
„ vens gelukkig en voorspoedig te maa-
„ ken; als mede de poogingen en besluy-
„ ten van de Overheden, tot redding van
„ het lieve Vaderland, door zyne Godde-
„ lyke Wysheid, te bestuuren en tot ge-
„ wenschte en zegenryke eindens te doen
„ uitloopen (*)." —— In welker voege Staaten van *Holland* die Bedestonden in een staatlyke Dankstonde verwisselden, by het ontruimen van 's Lands Grondgebied door de *Franschen* in Grasmaand, hebben wy, die Gebeurtenis beschryvende, reeds vermeld (†).

Be-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 115.
(†) Zie hier boven bl. 120.

LXXVI. BOEK. 1793.

De Wapenhandel der Burgeren te *Amsterdam* vermenigvuldigd.

Behalven de op zich zelven weinig beduidende flikkeringen van Burgerwapenhandel, by deezen ontftaanen Oorlog, welke zich te *Katwyk* en *'s Gravenhaage* vertoonden (*), maakte men des weinig werks. De gehuurde en vermeerderde bezoldigde vreemde Krygsbenden, en het vertrouwen op de magt der Bondgenooten, met den Lande den eigenften Kryg voerende, deedt dit misfchien, althans in den aanvange, overboodig keuren. Egter begreepen die van den Geregte der Stad *Amfterdam*, in overweeging genomen hebbende de meermaalen door de Stadsfchuttery betoonde bereidwilligheid, om de goede orde, rust en veiligheid der Burgeren en Ingezetenen, op alle mogelyke wyze, te handhaaven, en tevens overtuigd zynde van derzelver verknogtheid aan de gevestigde Conftitutie en Regeeringsvorm, het noodzaaklyk, tot meerder handhaaving van de rust en veilgheid der Stad, en tot kragtdaadige befcherming en verdediging van het leeven en de bezittingen van alle derzelver ftille en getrouwe Ingezetenen, van wat ftaat, ftand of denkwyze dezelve ook zouden mogen weezen, dat de Schutteryen, met meer aanhoudenheids, dan voorheen, in den Wapenhandel zouden worden geoefend. Waar om zy, na ingenomen raad der Heeren Colonellen, vastftelden, dat voortaan de Burger Compagnien, behalven op de Wagthuizen, één-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXV, bl. 377 vv.

eenmaal 's weeks, gedaurende den tyd van zes maanden, of zo veel langer of korter, als men nader zou goedvinden, in den Wapenhandel zouden worden geoefend (*). LXXVI. BOEK. 1793.

Ongevierd bleeven in den Lande geene Kunstbevorderende of weldaadige Inſtellingen, wanneer zy zekeren Jaarkring beſtaan hadden, geen wonder derhalven, dat eene Inſtelling, waar op ons Land, en in 't zelve *Amſterdam*, by uitſtek, roem mag draagen, en zonder grootſpraak de Moeder was van veele ſoortgelyke in andere Landen, vyf en twintig jaaren ſtand gehouden hebbende, plegtig gedagt en by het houden van een Vrienden Maaltyd door de Beſtuurderen gevierd werd. Hier toe vonden die van de loflyke *Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen* op den zesden van Wynmaand gelegenheid. — De oprigting daar van vermeldende, noemden wy de Mannen, wier naamen eene dankbaare Vereeuwiging verdienden (†). De oudſte en jongſte der eerſte Aanleggeren en Beſtuurderen beleefden deezen Feestdag. De laatstgemelde, JOANNES LUBLINK *de Jonge* vereerde dien Maaltyd met een Vers aan zyne Medebeſtuurderen gerigt, en vergat, terwyl de meesten, zo niet alle, de verdere Grondleggers, reeds overleden waren, geenzins met onderſcheiding te

De vyf en twintigſte Verjaaring van de Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen gevierd.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 209.

(†) In onze *Vaderl. Hiſt.* ten onmiddelyken vervolge op WAGENAAR XXIV. D. bl. 101 enz. hebben wy deeze Inrigting breed vermeld.

LXXVI. BOEK. te gewaagen van den oudſten CLAUDE NOORDWYCK, die reeds meer dan tachtig jaaren telde (*).

1793. TEYLERS Stichting te *Haarlem* bloeit en bemoedigt de teekenkunst.

Hieldt dus deeze Stichting niet alleen ſtand, maar bleef ze in vollen bloei, weezen de Berigten, van tyd tot tyd gemeen gemaakt, wegens de uit de kaaken des doods geredden uit, hoe veel heils dezelve der Maatſchappye toebragt; wy mogen niet nalaaten te vermelden hoe eene andere Stichting in *Haarlem* mede bleef bloeijen, die van TEYLER naamlyk. Om niet te gewaagen, hoe het Eerſte, 't Godgeleerd Genootſchap, door een reeks van Deelen, Antwoorden op de gewigtigſte Vraagen, bevattende, aan het oogmerk des Inſtellers, beantwoordde; hoe het Tweede Genootſchap, ſchoon min gelukkig in het ontvan-

(*) Met vollen regte mogt de Dichter hem toezingen,

Vergun, dat ik, vooral, u heden nader
ô NOORDWYCK! *hupſche Beſtevader,*
Die in uw ouderdom de vreugd
En rype vruchten ſmaakt der welbeſteedde jeugd!
Gy hielpt, met my, beſtaan aan onze Stichting geeven;
Gy zaagt haar groei: beſchouw nog lang
Met ons haar klimmend nut, tot een volmaakter leeven
Uw waardig leeven hier vervang.

Hoe gepast op den tyd waar in Beſtuurders dit Feest mogten vieren klonken de regels,

Terwyl verwoesting woedt, en krygszugt tuk op moorden
In 't veld bebloede lauren plukt,
Was 't onze grootſte luſt, als wy de klymaar hoorden
Al weder een den dood ontrukt!

Het geheele Vers is voorhanden in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1739.

vangen van Antwoorden op de voorgeſtelde Prysvraagen, egter niet onwerkzaam bleef in der wereld de vrugten aan te bieden des arbeids van één der Leden, den Heer M. VAN MARUM, in het vak der Natuur- en Scheikunde, mogen wy niet nalaaten te vermelden, hoe deeze ſchatryke Stichting haar Geld deels niet alleen beſteedde aan eene Boekverzameling, welke door keuze en kostbaarheid uitmunt; maar tevens in het koopen van Tekeningen, die ten ſchoonen cieraad ſtrekken. Het Kabinet van Tekeningen, onder het opzigt van den kunstkundigen en bekwaamen Schilder W. HENDRIKS, werd ten deezen dage verrykt met ruim zeventien honderd Tekeningen van onderſcheidene *Italiaanſche* Meesters, waar onder veele ongemeen ſchoone, alle behoord hebbende tot de Verzameling van Tekeningen door de overledene *Zweedſche* Koningin CHRISTINA nagelaaten, welke Verzameling de Stichting, te *Rome*, voor eenen aanzienlyken prys, inkogt. — Nog meer deedt deeze Stichting, daar zy, om de Tekenkunst in ons Vaderland aan te moedigen, en tevens met de vrugten van den geest en tekenpen der beste *Nederlandſche* Kunstenaaren, haare Verzameling te verfraaijen, van tyd tot tyd, door hun Stukken deedt vervaardigen, ten einde die aan de algemeene Verzameling toe te voegen (*). Terwyl zy ook

LXXVI. BOEK. 1793.

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* X. D. bl. 191. De Vervaardiger van dit Tydſchrift heeft dese hier-

LXXVI. BOEK. 1793.

ook geen geld spaarde om Tekeningen van oude Vaderlandsche Meesters, die anders veelligt in de handen van Buitenlanderen vielen, zich eigen te maaken, en in hunne Kunstverzameling op te leggen. Wy vermeldden deeze byzonderheden eenigzins uitvoerig: dewyl het ter spreekendste wederlegging dient, dat by den *Nederlander* geen Kunstmin zou plaats hebben, en dat deeze verdoofd, alles wat 'er van oude Meesters heerlyk was, uit den Lande laat verhuizen, naa kunstlievender Gewesten, en het den nog leevenden Kunstbeoefenaaren aan alle aanmoediging laat ontbreeken.

Het afsterven en het Character van C. C. H. VAN DER AA.

Haarlem, eene Stad aan welke de eertytel van *Kunstkweekend* niet kan geweigerd of ontzegd worden, mogt nog boogen op haare *Maatschappy der Weetenschappen* (*), schoon de vermenigvuldiging van dusdanige Maatschappyen in ons Vaderland, eenigzins ten afbreuke diende; dan leedt dezelve, ten deezen Jaare, een gevoeligen en als verpletterenden slag, door het verlies van een haarer eerste Oprichteren, en

hebberen en beoefenaaren der beeldende Kunsten, dienst gedaan, met hun, van tyd tot tyd, onder den Tytel van TEYLERS *Teken-kabinet*, een verslag en korte beschryving mede te deelen van de voornaamste en min algemeen bekende stukken van vroegere, met die der reeds aanwezige of gestadig bykomende onzer Hedendaagsche Meesters, op welke dit Kabinet kan boogen.

(*) Wy hebben de oprichting van dezelve in 't breede beschreeven, in onze *Vaderl. Hist. ten onmiddelyken Vervolge van* WAGENAAR XXIII. D. bl. 53 *enz.*

en die, van den aanvange af, tot nu toe, de werkzaame post van Secretaris, zo by de Maatschappye, als den Oeconomischen Tak, met noesten yver, bekleed hadt, de Eerw. CHRISTIANUS CAROLUS HENRICUS VAN DER AA, een Man, in den Vaderlande van zo groote Letter- en Kunstkweekende verdiensten, dat wy niet mogen naalaaten zyner Naagedagtenisse eenige hulde toe te brengen. Te *Zwolle* gebooren, te *Delyden* opgevoed, aan die Hoogeschoole onderweezen, en voorts te *Jena* opgekweekt tot Leeraar der *Christenen* de *Augsburgsche Belydenis* toegedaan, bekleedde hy dit Leeraarampt een reeks van jaaren. Hy beleefde het genoegen van ruim een jaar vóór zynen dood, tusschen den twee en drie en twintigsten van Herfstmaand deezes Jaars voorgevallen, wanneer hy den ouderdom van ruim vyf en zeventig jaaren bereikt hadt, zyn vyftigjaarigen Predikdienst by de *Haarlemsche* Gemeente te vieren (*). Als Leeraar stak hy uit in Predikgaven, die veelen van andere Christen-gezindheden uitlokten om hem te hooren; terwyl ook 's Mans uitgebreide begrippen van Verdraagzaamheid hem ten algemeenen *Christen-leeraar* of *Christen-wyzer* vormden: want zyne Leerredenen lie-

LXXVI. BOEK. 1793.

pen

(*) Te deezer gelegenheid vervaardigde de Medailleur HOLTZHEY een Medaille, aan de eene zyde met VAN DER AA's Borstbeeld, en aan de andere zyde met weigepaste zinnebeelden pronkende. Men vindt dezelve beschreeven in de *Algem. Konst- en Letterbode* X. D. bl. 14 en 15.

LXXVI. pen te meermaalen op eenen wysgeerigen
BOEK. trant, en zomtyds in het afgetrokkene,
—— zo dat ze niet berekend waren voor het
1793. gros zyner toehoorderen, dit gevoegd by eenen wat tooneelagtigen voordragt, boven al in zyne vroegſte jaaren, ontging de berispende aanmerking van zommigen niet, ſchoon zyne Leerredenen, in laatere tydperken zyns leevens, veelal meer naar de algemeene vatbaarheid geſchikt waren, en de weidſche voordragt in een recht vaderlyken verwisſelde. Een welgevormd lichaam en ſchoon gelaad, 't welk hem tot in hoogen ouderdom bybleef, zette aan alle zyne verrigtingen iet inneemends en overredens by. Niet onaartig heeft men, 't geen NEPOS eertyds van DION getuigde, op VAN DER AA toegepast „dat „ hy veele goederen der Natuur bezat, en „ onder deezen eenen leerzaamen en vrien„ delyken aart, geſchikt tot alle edele Kun„ ſten, en een aangenaam deftig voorko„ men, het welk niet weinig ingangs „ heeft (*)." Gulle vriendlykheid ſtraalde door in zyne wyduitgeſtrekte gezellige verkeering; veelweetenſchap, gepaard met geſpraakzaamheid, maakte hem een wellust der Gezelſchappen, in welker bywooning hy zyner werkzaamheid eene verpoozing gaf, en veel nuts ſtichtte. Van zyne Vaderlandliefde hoorden en zagen wy hem in onze met hem gehoudene vriendſchaplyke verkeering, blyk by blyk gee-

(*) NEPOS *Dion.* Cap. I.

geeven. Dierbaar was hy by zyne Ge- LXXVI.
meente, by veelen zyner Stadgenooten; BOEK.
en hulpvaardigheid jegens ongelukkigen ——
was een der hoofdtrekken van zyn bemin- 1793.
nenswaardig Character. Van zyne werk-
zaamheid draagen de uitgegeevene Stuk-
ken der Maatſchappye blyk by blyk, en
kunnen hier van teffens de alom bekende
Godgeleerde Werken, welke zynen naam
op 't voorhoofd draagen, getuigen. Men
heeft aangemerkt, dat 's Mans Schriften,
hoe doorwrogt anders, noch in Taal, noch
in Styl, uitſtaaken, zo dat hy niet gezegd
kan worden, gelyk CICERO ten aanziene
van DEMOCRITUS getuigt, „ door eenen
„ betoverenden Styl, bloemen over de
„ afgetrokkendſte Onderwerpen geſtrooid
„ te hebben (*);" daar ook zyn Taal en
Styl blyk draagen van groote gemeenzaam-
heid met *Hoogduitſche* Schryveren: welker
taaleigen, door derzelver verwantſchap
met de *Nederduitſche*, zo ligt eenen nadee-
ligen invloed heeft op het zuiver *Neder-
duitsch* ſchryven (†).

Eene andere Maatſchappy in den Va- M. NIEU-
derlande, van min verheeven aanzien, dan WENHUI-
de *Haarlemſche der Weetenſchappen*, doch ZEN's
van eene ſteeds toeneemende uitgebreid- dood.
heid;

(*) CICERO *de Orat.* Lib. III. C. II.

(†) Omſtandiger Leevensberigt treft men aan in CHALMOTH's *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* I. D. bl 2 *enz* vergeleeken met de *Algem. Vaderl. Oefeningen* voor 1798. bl 636 en de *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 105.

LXXVI. BOEK. 1793.

heid, welker oprichting wy vermeldden (*); en van welke wy te meermaalen, in den loop der Vaderlandſche Geſchiedenisſe, geſprooken hebben, hoe zeer ook, uit kragte haarer Inrigtinge, met de Staatsgebeurtenisſen geene gemeenſchap hebbende, de Maatſchappy, naamlyk, *Tot Nut van 't Algemeen*, verloor, ten deezen Jaare, desgelyks haaren Medeoprichter en eerſten Secretaris Dr. MARTINUS NIEUWENHUIZEN. In den bloei zyner Jaaren, naauwlyks drie en dertig Jaaren bereikt hebbende, werd hy, zich te *Haarlem* bevindende, door een geweldigde ziekte op den zesden van Lentemaand uit dit leeven gerukt.

Berigt wegens hem.

Door zynen Vader, den Eerw. JAN NIEUWENHUIZEN, Leeraar der *Doopsgezinden* te *Middelharnas*, op het Eiland *Overflakkee*, de Geboorteplaats van M. NIEUWENHUIZEN, eerst geſchikt tot het Leeraarampt, deeden 'er zich reden op om daar van af te zien, en die hem tot de Geneeskunde opleiden. Behalven de voorbereidende kundigheden te *Leyden* opgedaan, zette hy zyne Leeroefeningen te *Harderwyk* voort, en voltooide dezelve te *Franeker*. Te *Edam* zich nedergezet hebbende om te dier Stede de Geneeskunst te oefenen, werd daar, door zyne medehulpe, de Maatſchappy gebooren, die eerst

(*) Zie in onze *Vaderl. Hiſt.* IX. D. bl. 155, een verſlag van de Oprichting dier Maatſchappye uit medegedeelde Berigten van den Secretaris M. NIEUWENHUIZEN.

eerst de tytel voerde van *Edamsche Maatschappy tot Nut van 't Algemeen*, en hadt men de Regeering dier Stad tot Beschermheeren voor één Jaar gekoozen. De meer dan verwagte schielyke uitbreiding dier Maatschappye, deedt *Edam* eene ongeschikte plaats keuren, en het Hoofdbestuur na *Amsterdam* verleggen. Hier in stemden JAN NIEUWENHUIZEN, toen Leeraar te *Monnikendam*, den eersten Oprichter en diens Zoon, de Secretaris. Dit hadt een zo onaangenaam gevolg, dat de vernietiging dier zo veel beloovende Maatschappye te duchten stondt, en den Secretaris aan zo veel onaangenaams blootstelde, dat hy *Edam* verliet. LXXVI. BOEK. 1793.

Een der Lykredenaaren op NIEUWENHUIZEN Mr. MAURITS CORNELIS VAN HALL hangt van die Gebeurtenisse dit Tafereel op. „ Naauwlyks begon „ deeze Maatschappy, door haaren dage„ lyks toeneemenden aanwas, haar eerste „ jeugd te ontgroeijen, of eene geduch„ te gebeurtenis dreigde eensklaps haa„ ren geheelen ondergang. — Eene na„ buurige Stad (*Edam*) was, tot op dien „ tyd, de Moeder en Voedster deezer „ Kweekelinge geweest — Omstandig„ heden, van welke te zwygen, my de „ voorzigtigheid gebiedt, deeden haar de „ tederste zorgen dier eerst weldaadige „ Moeder en Voedster derven — de val „ onzer Stichting scheen naby; en de „ menschlievenheid voorspelde weenende „ aan onzen NIEUWENHUIZEN, dat alle

LXXVI. BOEK. 1793.

„ de vrugten zyner werkzaamheid zouden
„ verlooren gaan. — Dan — de Voor-
„ zienigheid, die ſchynbaare rampen dik-
„ werf verwekt om zegen en geluk voort
„ te brengen, wreekte zich over deeze
„ ontaarte Moeder, en even gelyk eene
„ pas ontlooken bloem, door ſtormen ge-
„ kwetst en geboogen, zich weder ver-
„ heft, wanneer kalme zomerlugt, en
„ lachende zonneſchyn, haar op nieuw
„ koesteren en verwarmen — zo ſtak onze
„ Maatſchappy het vernederd hoofd om-
„ hoog, wanneer zy, onder het geleide
„ van haaren beſtendigen Beſchermer —
„ van aardſche Beſchermheeren verlaaten,
„ en van de zorgen haarer verbolgen Moe-
„ der beroofd, in deeze Stad (*Amſterdam*)
„ eene veilige ſchuilplaats vondt.

„ Hoe ernſtig, ô zalige Vriend! hoe
„ ſtoutmoedig, maar ook hoe tederhartig
„ waren uwe zorgen, om deeze lievelinge
„ van uw hart uit haaren droevigen toe-
„ ſtand te redden! In welk een licht
„ vertoonde zich uwe denkwyze, en uw
„ belanglooze yver, toen gy huis en have,
„ ja alles om haar verlaaten moest, en
„ naauwlyks denkende aan uwe eigen be-
„ zittingen, die der Maatſchappye alleen
„ aan de gedreigde vlammen, en aan de
„ wraake van onzinnige woestaards ont-
„ voerd hebt!" (*).

Van

(*) Mr. Maurits Cornelis van Hall *Lykreden op* M. Nieuwenhuizen, *gedaan in het Amſterdamſche eerſte Departement der Maatſchappye tot Nut van*

Van zyne vroege Jeugd af hadt NIEUWENHUIZEN de Dichtkunst beoefend, en in dit vak geene geringe vorderingen gemaakt. In de *Taal-* en *Dichtlievende Oefeningen* van het *Leydſche* Genootſchap *Kunst wordt door Oefening verkreegen*, zyn daar van de Proeven voorhanden, behalven dat verſcheide losſe Stukjes, en in dicht geſtelde Vertoogen des Weekblads, de *Menſchenvriend*, grootendeels van zyne hand, en zyn arbeid beſteed aan de *Chriſtlyke Gezangen voor de openbaare Godsdienſtoefeningen*, des getuigen (†). —— De Kruid- en Plantkunde trok reeds vroeg, als met zy- LXXVI. BOEK. —— 1793.

van 't Algemeen. — Het beloop deezer Gebeurtenisſe, van zo veel aanbelangs voor de Maatſchappye, wordt in 't breede voorgeſteld door G. BRENDER à BRANDIS, in dien *Lykreden op* NIEUWENHUIZEN, gedaan in het *Amſterdamſche Tweede Departement*. Uit welke Lykredenen wy het voornaamſte deezen Man betreffende ontleend hebben. In hoe verre die gebeurtenis, in Zomermaand des Jaars 1787 voorgevallen in verband ſtondt met de Staatkundige beweegenisſen van dien tyd, kunnen wy niet bepaalen. Zeker gaat het dat NIEUWENHUIZEN, onder de Vryheidsvoorſtanders moest geteld worden, en dat deezen in *Edam*, eene Vaderlandſche Societeit hadden opgerigt; onder de Zinſpreuk,

De Deugd en Trouw brengt ons byeen,
En ſtreks tot nut van 't Algemeen.

Zinſpeelende op de Maatſchappy te dier Stede onder die Zinſpreuke. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XII. D. bl. 121.

(†) Zie het *Voorberigt* deezer *Gezangen*, te Amſt. by J. C. SEPP *en Zoon*; C DE VRIES en C. SEPP *Jansz.* in den Jaare 1796 uitgegeeven.

LEKVL. BOEK. 1793.

zyne hoofdzaak de Geneeskunde verhandeld, zyne aandagt en vlytige beoefening; in deeze, als mede in de Scheikunde hadt hy meer dan gemeene vorderingen gemaakt, de *Genees- Natuur- en Huishoudelyke Jaarboeken* draagen des getuigenis. Niet alleen maakte NIEUWENHUIZEN zich by de Maatschappy *Tot Nut van 't Algemeen* verdienstlyk, door het voorbeeldlyk yverig en naauwkeurig waarneemen van zyn post als Secretaris, maar ook door het opstellen en uitgeeven van verscheide Werkjes, onmiddelyk ingerigt ter bereiking van een der hoofdoogmerken de verbetering van het Schoolweezen, op welk hy zich bovenal bevlytigde. Behalven deeze en andere Schriften, met zyn naam bestempeld of openlyk voor de zyne erkend, leeverde hy eene menigte van Vertaalingen uit het *Latyn* en *Hoogduitsch*. — Nu eens schreef hy ernstig, doch nimmer droog; dan weder luimig en satyriek; van deezen laatsten stempel waren veelen zyner Redenvoeringen, zo in de Byeenkomsten van de Maatschappy TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN, als in twee andere Maatschappyen te *Amsterdam* FELIX MERITIS en DOCTRINA ET AMICITIA gehouden.

Men beschouwde in NIEUWENHUIZEN den man van uitstekend vernuft, van een goeden smaak, een geregeld oordeel, vlugge denkwyze, en eenen vrolyken gemeenzaamen ommegang. Wat ook zommigen, hem miskennende, kort vóór zynen dood

ten

ten aanziene van zyne Godsdienstige be- LXXVI.
grippen gezegd mogen hebben. VAN HALL BOEK.
betuigt ten dien opzigte, „ NIEUWENHUI- ——
„ ZEN vervulde zyne Pligten jegens GOD! 1793.
„ de Godsdienst, de eenige grondslag van
„ der Menschen waar Geluk, zonder wel-
„ ken de verheevenste Deugd haaren be-
„ koorelykſten luister verliest, —— de
„ *Christlyke Godsdienst* was by hem heilig.
„ Hy beoefende denzelven, niet op die
„ bekrompene wyze, waar door anderen,
„ dien in schyn vereerende, hem in de
„ daad onteeren." En voert hy het ge-
tuigenis van 's Mans behuwd Broeder
ADRIAAN LOOSJES Pz., die in een klein,
maar zeer treffend, Stukje, te zyner *Gedag-
tenisse* uitgegeeven, betuigd hadt, „ opge-
„ klaarde begrippen vormde hy van den
„ grooten Bestuurder van het Heelal, en
„ van deszelfs verheevene Eigenschap-
„ pen. —— De Christlyke Openbaaring
„ deedt hy met al zyn hart hulde ——
„ stelde dus eene behoorelyke waarde in
„ de betragting der Deugd — en geloof-
„ de in een staat van Vergelding."

Hoe zeer NIEUWENHUIZEN zich de zaak der Maatschappye *Tot Nut van 't Algemeen* ten einde zyns leevens toe, aantrok, zien wy uit een trek in de laatstgemelde *Gedagtenisse*, „ Toen de tong hem reeds
„ woorden weigerde, om de gedagten, die
„ traager en traager gebooren wierden,
„ uit te stamelen, toen nog was zyn ar-
„ beidzaame geest voor de *Stichting* werk-
„ zaam — toen nog greep hy myne hand,

„ en

LXXVI. BOEK. „ en verzogt my, die drukkende, de be-
„ zorging eener zaake, die Maatſchappy
„ betreffende (*)."

1793. Dood van H A. Schultens. Levensberigt.

Een vroege dood beroofde desgelyks de *Leydſche* Hoogeſchool van een der ſchoonſte Lichten, door den Hooggeleerden HENDRIK ALBERT SCHULTENS, op den twaalfden van Oogstmaand deezes Jaars, naauwlyks vier en veertig jaaren en een half bereikt hebbende, weg te rukken. — Met welgevallen ſtaan wy ſtil by deezen verdienſtlyken Vaderlander, zo durven en mogen wy hem noemen, ſchoon *Herborn* hem onder haare Inboorelingen telt: want naauwlyks was hy een half jaar oud, wanneer zyn Vader JAN JACOB SCHULTENS tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en

(*) Wegens ANNA MARIA HERDINGH, aan welke hy in den Jaare 1789 te *Haarlem* gehuwd was, en by welke hy eene Dogter en een Zoon verwekt hadt, werd, op de Vergadering der Maatſchappye *Tot Nut van 't Algemeen* een Voorſtel gedaan, om aan haar, Weduwe van Hem, die een der eerſte Oprichters der Maatſchappye geweest was, en, geduurende zyn leeven, met eenen uitmuntenden vlyt en yver, ten dienſte van dezelve gearbeid hadt, zo zy niet eerder herrouwde, tien jaaren lang, uit de Algemeene Kas der Maatſchappye, eene jaarlykſche Gifte te ſchenken. De meerderheid waakte zulks; maar vondt goed, aan die Weduwe eene Dubbele Gouden Medaille, en aan elk Kind een Zilveren te ſchenken, ten blyk van de hoogagting der Maatſchappy voor 's Mans verdienſten, vergezeld van een gepast Diploma, in 't welk het oogmerk der Maatſchappy by het ſchenken dier Medailles was uitgedrukt. *Verſlag van de Buitengewoone Vergadering dier Maatſchappye* den 12 van Oogstmaand 1793.

H. A. SCHULTENS.

de *Oosterſche* Taalen, in plaats van diens Va- LXXVII
der ALBERT SCHULTENS, beroepen werd. BOEK.

Vroegtydig beſtemd om in het letter- —— 1793.
voetſpoor de SCHULTENSSEN te treeden, lag hy daar van de gronden eerst te *Leyden*, en vervolgens te *Haarlem* (*). Slegts veertien jaaren bereikt hebbende, trad hy het Letteroefenperk ter *Leydſche* Hoogeſchoole in, en behaalde allen lof. Twee zyner Oefenjaaren ſleet hy te *Harderwyk* by den Hoogleeraar EVERHARD SCHEIDIUS, een Kweekling van zynen Vader in de *Oosterſche* Taalen. Door zugt tot die Taalkunde en de Weetenſchappen in 't algemeen gedreeven, bezogt hy *Engeland*, om de ſchat zyner *Oosterſche* Letterkunde, op de *Oxfordſche* Hoogeſchoole, te vermeerderen. Reeds door de uitgave eens daar toe betrekkelyken Werks naam gemaakt hebbende, werd hy naar verdienſten ontvangen en bejegend door de voornaamſte *Engelſche* Geleerden, verwierf zo veel agting, dat hy, by Open Brieve tot *Meester in de Kunſten* verheeven werd; en dus de hoogſte Eer ontving, welke die Hoogeſchool immer aan iemand bewyzen kan, en nimmer gegeeven wordt, dan aan waare verdienſten. In een tydkring van drie

en

(*) Te dier Stede hebben wy den beminnenswaardigen Jongeling gekend, onder het opſigt van den verdienſtlyken P. DOUET, die door een verſtandig beleid, dit ſpeelzieke knaapje tot een gezetten Letterarbeid wist te brengen, en zeker veel toegebragt heeft om de zaaden van den grooten en braven Man vroegtydig hem in te ſtorten.

LXXVI. BOEK. 1793. en twintig jaaren viel 't zelve slegts aan zes *Engelschen* te beurte, en werd, eenige Koningen en Vorsten uitgezonderd, nimmer aan Vreemdelingen gegeeven. Naa eenigen tyd te *Cambridge*, met lof vertoefd te hebben, keerde hy na zyn Vaderland te rug. Men kende zyne bekwaamheden en verdiensten, en toonde zulks door hem de post van Hoogleeraar in de *Oostersche Taalen* te *Amsterdam* op te draagen, in de plaats van den Hooggeleerden W. KOOLHAAS.

Behalven de lessen voor de Letteroefenende Jongelingschap, hieldt hy, in de *Hollandsche* Taal, om ook anderen nuttig te weezen, les voor desbegeerige *Amsterdammeren*, over de *Joodsche* Oudheden, en de *Oostersche* Geschiedenis. Dan de post van Hoogleeraar aan de *Leydsche* Hoogeschool viel niet open door den dood zyns Vaders, of hy werd onverwyld geroepen om diens plaats te vervullen. Door zyn vernuft, oordeel, smaak en geleerdheid, door zyne bevallige leerwyze, die zelfs aan de stroeve eerste beginzelen een medesleepende aangenaamheid wist by te zetten, door de minzaame behandeling zyner Leerlingen, en de moeite welke hy zich gaf om hunne oefeningen gemaklyk en aangenaam tevens te maaken, ontstak hy by veelen eenen warmen yver ook voor die gedeeltens der Letteroefeningen, welker onderwys hem hoofdzaaklyk was toevertrouwd. In de uitlegging der gewyde Bladeren, klommen zyne verdiensten boven allen lof; tot herstelling en uitbreiding der rechtschaa-

schaapene en waare Bybelsche Oordeelkunde in ons Vaderland, bragt hy zo veel, ja meer, dan iemand toe, en zyne Wysgeerige beschouwing van den geest der *Mozaische* Wetten, gaf aan de kennis der *Joodsche* Oudheden eene gansch andere en veel betere richting. By het houden van openbaare Redenvoeringen tradt waare welspreekenheid ten kansel; en zelfs in byzondere gesprekken, betoonde hy een groote kragt van overtuiging, zyne oogen spraaken met een overmeesterend vermogen.

LXXVI. BOEK. 1793.

Als Mensch was SCHULTENS niet minder groot dan als Geleerde. Een fyn en leevendig gevoel van het waare en schoone; eene byzondere gave om de menschen waar te neemen, en het eigen gevoel, 't welk hem bezielde, ook in anderen op te wekken, of te versterken; toegeevenheid met zwakte of losheden; diep gewortelde afkeer van alle verkeerdheid en snoode kunstgreepen; gestrenge ingetoogenheid; onkreukbaare regtvaardigheid in alle zyne posten en betrekkingen; grootmoedigheid met den zagtsten en vreedzaamsten aart verbonden; de tederste liefde tot Gade en Kroost (*); de hartlykste deelneeming in het lot zyner Vrienden; algemeene Menschliefde, zonder onderscheid van rang of aanzien — werkzaam medelyden met onge-

Charakterschets.

Ink-

(*) By zyne Egtgenoote CATHARINA ELISABETH DE SITTER hadt hy vyf Kinderen, drie Zoonen en twee Dogteren verwekt.

LXXVI. BOEK. 1793.

lukkigen; gemaklykheid in het vergeeven van beledigingen — onwrikbaare kloekmoedigheid in rampen en gevaaren; getrouwheid aan zyn pligt, ook dan wanneer men hem daarom de gevoeligſte ſlagen dreigde toe te brengen; vuurige liefde jegens GOD, en een onbepaald vertrouwen van zyn lot, en dat van de zynen, in de handen van zyn Goeden Hemelſchen Vader — maakten zyn ſchoon, beminnelyk en verheeven Character uit.

Zyn moedig gedrag als Vaderlander.

Wy mogen niet nalaaten, by deeze algemeene Characterſchets, als meer byzonder het Vaderland betreffende, te voegen, 't geen hem als Vaderlander kennmerkte. SCHULTENS was, in het onrustig Jaar MDCCLXXXVII, *Rector Magnificus* der Hoogeſchoole te *Leyden*; eene Stad, in die Staatsbeweegingen zo diep deelende, en waar in wy de woelingen der Academiſe Jeugd, dit Tydvak beſchryvende, ontvouwden. Wy deeden te kort aan de waarheid en de gedagtenisſe van deezen Man, wanneer wy hier geen gebruik maakten van de ſchildery deswegen opgehangen door JACOBUS KANTELAAR, die in de Lofreden over hem uitgeſprooken, wat deeze byzonderheid betreft, op den volgenden verrukkenden trant, zich liet hooren — „ Gy „ hebt hem gekend in dien tyd, waar in „ zo veelen, die te vooren geagt werden, „ als eiken, in den zwaarſten ſtorm, te zul„ len ſtaan, reeds by het geruisch van „ den eerſten wind, als ſtroohalmen ge„ knakt, het hoofd voor het geweld boo„ gen,

„gen. Maar wie heeft immer de ſtand- LXXVI.
„vastigheid van SCHULTENS zien wan- BOEK.
„kelen? Altyd aan zyne grondbeginze- 1773.
„len en aan zyn character getrouw, het
„zy hy als Afgezant van den Academi-
„ſchen Raad aan het Stadhouderlyk Hof
„verſcheen, of als Regter een aange-
„klaagden Jongeling tot zich in zyne
„binnenkamer geroepen hadt; het zy hy
„zich in ſtaatſyke Vergaderingen of in
„byzondere Gezelſchappen bevondt; het
„zy hy zyn gevoelen uitſprak, of bevo-
„len gaf, liet hy zich, noch door den
„haat of de woelingen zyner Vyanden,
„noch door de vrees van aan hun te
„zullen mishaagen, die de gevoeligſte
„ſlagen aan zyn aardsch geluk konden
„toebrengen, noch door de gevaaren,
„die zyn Perſoon en Huis van een op-
„roerig Graauw te wagten hadden, im-
„mer tot zwygen brengen, waar rege-
„vaardigheid en waarheid het ſpreeken
„tot pligt maakten. En in elk zyner
„uitſpraaken was de reinheid van zyn
„hart, en onpartydige waarheidsliefde
„zo zigtbaar, was zyne rondborſtigheid
„met zo veel waare welleevenheid ge-
„paard, was de kragt van overtuiging
„zo vermogend, was de toon van
„zyne ſtem zelve zo doordringend, dat
„een onwillekeurige eerbied, by zyne
„tegenſtanderen, ten minſten voor eeni-
„gen tyd, de plaats van den haat innam;
„en zy, zo lang zy hem hoorden, gee-
„ne andere aandoening gevoelden, dan

1793.

„ de brandende ſpyt, dat zulk een Man
„ niet tot hunne Party behoorde.

„ In zyne tegenwoordigheid dorst hem
„ niemand beledigen, zyn tred zelve baar-
„ de eerbied en ontzag, en het hollend
„ Graauw, dat door niemand te ſtuiten
„ was, bezweek voor zyne grootheid.
„ Eenige Jongelingen, door eene oproe-
„ rige menigte gevolgd, zogten hulpe by
„ SCHULTENS, die zy elders niet hadden
„ kunnen erlangen. Ten aanhooren van
„ het woedend Gepeupel, geboodt hy,
„ met eene donderende ſtem, den Bevel-
„ hebber der Binnenwagt om geweld met
„ geweld te keeren. De geheele menig-
„ te, ſchoon grimmende van nyd, en
„ brandende van begeerte om hem aan te
„ vallen, die aan hunne woede weerſtand
„ dorst bieden, was verpletterd door de
„ majeſteit van zyne ſtem en houding; in
„ één oogenblik zweeg het getier des raa-
„ zenden hoops; en SCHULTENS in het
„ midden deezer doldrifſige bende, ſcheen
„ een magtig Vorst te zyn, omſtuwd door
„ zyn gehoorzaam Volk.

„ Doch, hoe minder de boosheid hem
„ in het openbaar dorst wederſtand bie-
„ den, des te meer woedden list en laster
„ tegen hem in het geheim. En het zou
„ niet te verwonderen geweest zyn, in-
„ dien men zelfs bedekte poogingen hadt
„ aangewend, om hem uit den weg te
„ ruimen, wiens eerlykheid men niet hadt
„ kunnen doen wankelen, wiens moed
„ men niet hadt kunnen doen nederſlaan;

„ wiens

„ wiens gezigt men niet kon verdragen. — LXXVI.
„ Ik zal niet onderzoeken, of zodanige BOEK.
„ poogingen in de daad aangewend zyn; ——
„ maar dit is zeker, dat de welmeenend- 1793.
„ ste Vrienden van SCHULTENS, het daar
„ voor hielden; en dat zy in de grootſte
„ vreeze waren voor het al te wel ſlaagen
„ van dezelven. Zy raadden hem der-
„ halven, den ſlag, die hem dreigde, voor
„ te komen, en zyne verdeedíging tegen
„ de grieven, die men heimlyk tegen hem
„ inbragt, aan eenen Vriend te zenden,
„ die in de beste gelegenheid was om de-
„ zelve bekend te maaken waar het be-
„ hoorde — Wat deedt SCHULTENS?
„ In eene plegtige Aanſpraak aan zyne
„ oudſte Kinderen, die 'er alleen nog
„ maar vatbaar voor waren, vermaande
„ hy hun, zich noodzaaklyk in de we-
„ reld te maaken, om zich door hunne
„ eigene verdienſten het noodige te ver-
„ zorgen; en voegde 'er eene ernſtige ver-
„ klaaring by, dat zy nimmer van hem
„ de minſte laagheid verwagten moesten,
„ ter bejaaging van eenige gunst voor
„ zich of de zynen. Van zyne Echtge-
„ noote hieldt hy zich verzekerd, dat zy
„ liever een minderen ſtand voor haaren
„ tegenwoordigen ruilen zou, dan toelaa-
„ ten, dat hy, om haaren wil, zyne ſtand-
„ vastigheid in het geringſte bezwalkte.
„ En hoe zeer haare belangen, en die
„ van zyne vyf Kinderen, hem op het
„ hart wogen; hoe talryk de genoegens
„ waren, die hy in zyn post ſmaakte;

LXXVI. BOEK. 1793.

„ hoe verre wegen dezelve hem opende, „ om aan zyne prysweerdige eerzugt te „ voldoen, hy woelde zich zelven genoeg, „ om zelfer te weeten, dat hy met de „ grootſte ingetoogenheid, alles opofferen „ kon, en dat niets volſtrekte behoefte „ voor hem was, behalven zyne Deugd. — „ Om egter, den welmeenenden aandrang „ zyner Vrienden gehoor te geeven, „ ſchreef hy den Brief, dien men van „ hem verdeelde; verdeedigde zich rond„ borstig tegen iedere laſtering, die tot „ zyne kennis gekomen was; maar voeg„ de 'er met de eigen rondborstigheid „ by — „ „ Geen Menſch in de geheele „ „ Wereld, en geene overweeging hoe „ „ ook genaamd, is in ſtaat om my te „ „ brengen tot eene verandering in myn „ „ openbaar of byzonder gedrag, het „ „ welk myn geweeten my zegt, dat in „ „ dien zin, welke thans bedoeld wordt, „ „ onſchuldig en onberispelyk is. Ik „ „ vraag noch voor het voorledene de „ „ minſte verſchooning, noch beloof de „ „ geringſte verandering voor het toe„ „ komende; maar zal alles afwagten „ „ met die gerustheid en dat vertrouwen „ „ op GOD, waar toe ik voel, dat Eer „ „ en Deugd kragten geeven!"

Zulk eene taal herinnert ons aan de grootſte en braafſte Mannen, in de beste tyden der Oudheid. De Wysgoer, de Christen ſprak; hy verdiende gehoord en geloofd te worden, en zo veel wy weeten, is hy, wiens braafheid op zulk eene zwa-

zwaare en doorgestaane proeve gesteld was, ten deezen aanziene, vervolgens ten einde toe ongemoeid gebleeven.

LIEXVI. BOEK.

1799. SCHULTENS een Voorstander der *Nederduitsche* Taal.

Behalven het verlies, 't geen *Hollands* Hoogeschool, door den dood van SCHULTENS, leedt, verloor de *Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde* te *Leyden* in hem haaren waardigen Voorzitter, en het Taal- en Dichtlievend Genootschap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, haaren Beschermer: want SCHULTENS, hoe groot ook in de *Oostersche* en andere Taalen der Geleerden, agtte het niet beneden zich, om ook aan de beschaaving en verfraaying zyner Moederspraake te arbeiden, en een werkzaam Lid te worden van die, met zo veel lofs in dit vak bekende Maatschappy, en dat Genootschap. — Hy, die reeds in de *Nederduitsche* Taal Lessen te *Amsterdam* hieldt over vakken tot zyn Hoogleeraarampt behoorende (*), betoonde zich te *Leyden* een yverig Voorstander en Bevorderaar van zyne Moederspraake, ter beschaaminge van zo veelen, die by eene uitgebreide kennis in de Taalen der Ouden, met opgeschorten neuze, van die huns Lands spreeken, en genoodzaakt daar in te schryven, niet zelden eene onkunde aan den dag leggen, welke zy zich behoorden te schaamen; doch waar op zy veel eer roemen. Schoon dit zwak, of lie-

(*) Zie hier boven bl. 365.

LEEW. BOEK. 1793.

liever die verkeerdheid der Geletterden, gelukkig zo veel afgenomen of verbeterd is, dat onze in de daad schoone Taal, voor die uitjouwingen beveiligd blyft, en de Schryvers in dezelve, zich niet schuldig maaken aan de voorige mishandelingen, welke, te hunner schande, op hun moesten t'huis komen.

Hoezyne nagedagtenis gevierd wordt met eene Lofrede door J. KANTELAAR.

Byzondere omstandigheden, geenzins uit minagting voor de gedagtenis des Overledenen ontstaande, bragten te wege, dat geen zyner Amptgenooten met eene openbaare Lykreden 's Mans nagedagtenis vereerde. Die omslagtige Plegtigheid gaat met geene geringe kosten gepaard. Dan bleef die hoogst vereerenswaardige Man niet ongedagt. In een der maandelyksche Byeenkomsten van het Taal- en Dichtlievend Genootschap *Kunst wordt door Arbeid verkreegen*, korten tyd naa het overlyden van SCHULTENS, een van 's Genootschaps Beschermheeren, werd het besluit genomen, om, by de eerstvolgende Algemeene Vergadering, op den elfden van Zomermaand des volgenden Jaars bepaald, eene plegtige Redenvoering te houden, ter gedagtenisse van deezen verdienstlyken MÆCENAS, en tevens met eenpaarige stemmen goedgevonden om deeze taak op te draagen aan een der kundigste Leerlingen en den byzonderen Lieveling des overledenen, JACOBUS KANTELAAR, die zeggen mogt; „ Ik was ruim veertien jaaren oud, „ toen ik SCHULTENS kennen leerde; hy

„ heeft

„ heeft van dien tyd af, immer met eene LXXVI.
„ vaderlyke liefde myn geluk bevorderd, BOEK.
„ en in myn geluk gedeeld; en niet al- ——
„ leen ben ik aan zyne leiding de gehee- 1795.
„ le vorming van myn Verſtand verſchul-
„ digd, maar het geen nog oneindig meer-
„ der is, hy vormde myn Hart, en ter-
„ wyl ik jaaren lang zyne grootheid be-
„ wonderend aanſtaarde, leerde ik in hem
„ die ſtevigheid van ziel hoogſchatten,
„ die alleen onze deugd beſtendig, en
„ ons geluk, in het midden van alle ſtor-
„ men des noodlots, onwrikbaar maakt —
„ Myn hart gevoelt dus de volle waarde
„ van SCHULTENS, ſchoon myne tong
„ hem niet naar waarde pryzen kan."

Eenige byzonderheden greepen er plaats by het houden deezer Lyk- en Lofreden; welken den Overledenen en den Redenaar tot eere ſtrekten. De Gehoorzaal der Hoogeſchoole kon hier niet wel gebruikt worden; de Zaal van het Genootſchap, ſchoon ruim, was te klein, om een genoegzaam tantal Toehoorderen buiten den bepaalden kring des Lichaams, uit welke deeze ſtatelyke verrigting gebooren werd, te bevatten. Om aan de vereerderen van 's braaven Mans gedagtenisſe, gelegenheid te geeven tot het bywoonen dier Redenvoeringe, verzogt het Genootſchap, en verkreeg gereed daar toe het gebruik van de ruime Kerk der *Doopsgezinden*, wier Beſtuurders deels Boezemvrienden des Overledenen waren. —— Hier door was er plaats voor de Leden des Genootſchaps,

LXXVI. ROEK. 1793.

voor eene talryke en aanzienlyke menigte van beiderlei kunne, uit de deftigste standen, en onder deezen, behalven eenigen der Heeren Curatooren van *Leydens* Hoogeschool, en het meerendeel der Hoogleeraaren, een uitgeleezen aantal van de kundigste en meestgeoefendste Mannen, zo uit *Leyden* als uit andere Steden en Plaatzen van het Gemeenebest, aldaar byeengekomen, om zich, met het Genootschap, in deeze gepaste hulde aan de heilige asch van SCHULTENS te vereenigen.

Die Vereering geschiedde, volgens berigt van een oor- en ooggetuigen, op eene eenvoudige maar treffende wyze. Zy ontleende haare grootheid van den Man, om wiens Gedagtenis het te doen was, en de bekende bekwaamheid des welspreekenden Redenaars, bezield met zyn onderwerp, 't geen aan alles de vereischte klem en kragt byzet. 's Voormiddags ten elf uuren, naa dat reeds twee uuren te vooren, het Genootschap de Algemeene Vergadering hadt geopend in zyne gewoone Vergaderzaal, gingen de Leden voor af, na de gemelde Vergaderplaats, en in de Kerkenkamer zamengekomen, traden zy gelykerhand ter Kerke in, en namen de afzonderlyke plaatzen voor hun bestemd, in. De Redenaar, door den Voorzitter, den Hoogleeraar V. VAN HAMELSVELD en J. DE KRUYFF ter Kerke ingeleid, onder het speelen van het Orgel, beklom den Predikstoel, en begon de Lofreden, welke hy, met eene tusschenpoozing, door

het

het Orgelſpel aangevuld, onder herhaalde toejuiching, ten einde bragt. „ De Zielen „ der opgetoogene menigte bleeven den „ geheelen tyd der Redenvoeringe aan de „ welbeſpraakte lippen des Redenaars ge„ boeid, en toonden zich meermaalen, „ op de zigtbaarſte wyze, aangedaan en „ getroffen — Trouwens, wie der Toe„ hoorderen, een welgeplaatst hart en den „ geringſten ſmaak voor het edele, het „ verheevene, het waare ſchoone, bezit„ tende, kon hier met onverſchilligheid, „ en zonder de gevoeligſte deelneeming, „ het bekoorelyk tafereel hooren ſchetzen „ van SCHULTENS ongemeene talenten en „ onvergeetbaare verdienſten, als Letter„ kundige, zo wel als van zyne verhee„ vene en aanminnige Deugden als Mensch „ beſchouwd, en deezen edelen Menſchen„ vriend, van zyne vroegſte Jeugd, door „ alle de voornaamſte tooneelen van zyn „ arbeidzaam, nuttig en weldaadig lee„ ven, tot aan zyn grootsch en hartroe„ rend ſterfbedde, met den Redenaar naa„ oogen — Wie zyner Vereerderen en „ Vrienden, in 't byzonder, kon, zonder „ den hoogſten wellust, en tevens de diep„ ſte droefheid, de zo wel getroffen en „ juist gelykende beeldtenis beſchouwen, „ waar in de egte en ongekunſtelde wel„ ſprekenheid van KANTELAAR, de ge„ heele waarde en grootheid van deezen „ zynen Leermeester en Vriend, met zo „ veel waarheid als hevalligheid, met zo „ veel ſmaak als leevendigheid en kragt

„ wist te schilderen, en het hart te bekoo-
„ ren en weg te voeren; maar ook op
„ nieuw te wonden, door de erinnering aan
„ het onherstelbaar verlies van zulk een
„ zeldzaam voorbeeld van verstandelyke
„ en zedelyke Schoonheid.

„ De meest bevoegde Oordeelaars, (en
„ welligt werd in *Leyden* zelden, buiten
„ de Gehoorzaal der Academie, voor een
„ grooter en uitgeleezener getal der zul-
„ ken openlyk gesprooken,) getuigden,
„ dat de Lofspraak, in alle opzigten
„ Schultens waardig was, en een vol
„ zamenhangend, allengskens gepast op-
„ klimmend, ryk en overal keurig gestof-
„ feerd, volledig, schoon, geheel opge-
„ verde. Zy die den Overledenen van
„ nader by kenden, en met hem gemeen-
„ zaam verkeerden, verzekerden, dat daar
„ by geene byzonderheid gemeld wierd,
„ geen enkele trek voorkwam, welke niet
„ op waarheid gegrond was (*).

Na het afloopen der plegtige Gedagtenisvieringe, en het wederkeeren der Genootschaps Leden ter gewoone Vergaderzaale, werd, by het hervatten der bezigheden, Kantelaar, voor het niet zo veel loffs verrigtte werk niet alleen dankbeedigd; maar ook een dubbelen zilveren Penning, op den gewoonen stempel des Genootschaps geslagen; doch ter aan-

(*) *Nieuwe Algemeene Konst- en Letterbode* I. D. bl. 194.

A a 2

denkinge zo wel als ten gepasten blyke van erkentenisse, met een gepast opschrift voorzien, op een eenpaarig besluit der Vergaderinge, toegeweezen (*). LXXVI BOEK 1793.

Treur-

(*) Geen wonder, dat men de uitgave deezer Redenvoeringe verlangde en verzogt. Dezelve verscheen ook eerlang in 't licht, onder den Tytel, *Lofreden op* HENDRIK ALBERT SCHULTENS, *openlyk uitgesprooken te Leyden op den elfden van Wiedemaand* 1794. te *Amsterd.* by P. DEN HENGST. Dezelve wordt voorgegaan door eene Opdragt aan het Genootschap, op welks besluit dezelve vervaardigd en uitgesprooken werd, en gevolgd door een aantal Aantekeningen, betreffende het Leeven en de Schriften van den Hoogleeraar, die in de Redenvoering zelve, enkel genoemd of aangeweezen konden worden; beslooten met een schoon *Latynsch* Dichtstuk op SCHULTENS (*Schultensio defuncto*) van den zeer bekwaamen *Amsterdamschen Rector* R. VAN OMMEREN. 't Is uit deeze Lofreden, dat wy het meeste, deezen voortreffelyken Man betreffende, ontleenden. Wy kunnen niet van hem scheiden zonder hier plaats te geeven aan eenige Dichtregelen, kort naa diens dood vervaardigd, ten opschrift voerende.

ZUGTEN BY HET GRAF VAN WYLEN DEN HOOGLEERAAR H. A. SCHULTENS.

SCHULTENS! *voortreflyke* SCHULTENS! *Voedsterzoon van Minerva!*
Groot in weetenschap; groot in geleerdheid; grooter in deugden!
Edeldenkende, edelhandelende Menschenvriend! Christen!
Zie uit uw rustplaats neder, hoe wy uw afzyn beweenen!
Zie de traanen der droefheid; zy rollen langs uw graszerk!
Zie de traanen der hoop;.... zy spiegelen zich in uwen luister!

O,

LXXVII. BOEK.

1793.

SCHEIDIUS volgt SCHULTENS op.

Treurde *Leyden* Hoogeschool, met zo veel regts, over het gemis van den waardigen SCHULTENS, in de kragt zyns Loevens afgesneeden, dezelve mogt zich verheugen over de keuze van SCHEIDIUS, die, eer het Jaar ten einde liep, diens post verving, en aanvaardde met eene Redenvoering, ter eere van de SCHULTENSSEN, in het vak hunner uitmuntenheid, spreekende *over 't geen de* SCHULTENSSEN, *naa hunne onsterflyke verdiensten omtrent de Oostersche Letterkunde nog voor anderen te doen, hebben overgelaaten* (*).

PIETER NIEUWLAND tot Hoogleeraar te *Leyden* beroepen.

Was ook die Hoogeschool in rouwe over het verlies eens vroeg door den dood weggerukten Hoogleeraars in de Natuur- en Wiskunde, CHRISTIAAN HENDRIK DAMEN (†), van wiens bekwaamheden de-

O, hoe dierbaar waart Ge in de oogen des deugdzaamen wyzen!
Dierbaarder nog in de oogen der eeuwige, Godlyke Wysheid! —
Heil U, verlotte van lyden! — zegevierende sterfling,
Reeds op den vollen middag uw loopbaan zo glansryk ten einde!
O verheid ons, verheid ons, eerlang, eerlang aan uwe zyde!
Zugtend, ook dikwerf heigend, volgen wy, waaklend uwe schreeden;
Tot ons de hand des Ontfermers by onzen Geliefden geleide!

K.

Algem. Konst- en Letterbode XI. D. bl. 60.

(*) *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 90 en 129.

(†) *Algem. Konst- en Letterbode* XI. D. bl. 117.

dezelve zich alles goeds mogt belooven, ook dit gemis zag zy geboet door eenen Man, van welken in den Lande reeds als een wonder van vroegtydige Geleerdheid en Bedreevenheid in Kunsten en Weetenschappen, zints eenigen tyd, met allen lof gesprooken was, wiens verwonderbaare zo spoedig ontlookene bekwaamheden, in verscheide vakken, hem tot Hoogleeraar in de *Stichtsche* Hoogeschoole deeden beroepen; een beroep, in het barnen der Staatsonlusten geschied, en by het kenteren van den stroom der heerschende Staatsbegrippen, gewraakt (*). Ondanks 's Jongelings niet onbekende denkwyze in het Staatkundige (†), konden zyne bekwaamheden in de *Amstelstad* den weg tot Eer en Bevordering vinden: nevens andere uitmuntende Mannen benoemde de *Amsterdamsche* Zeeraad PIETER NIEUWLAND, want dit is de Man, dien wy hier bedoelen, tot een Lid van de Zeevaard zo bevorderlyke *Commissie, tot de zaaken het bepaalen der Lengte op Zee, en de Verbetering der Zeekaarten betreffende* (§); en twyfelde men daar ter Stede niet, ter belooning van zyne reeds betoonde kunde en werkzaamheid, de post van Leeraar in de Wis- Sterre- en Zeevaardkunde, door den dood van den kundigen

LXXVI. BOEK. 1793.

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXI. D. bl. 165.

(†) Men slaa na wat wy, ten deezen opzigte, te laatstaangehaalde plaatze, in eene Aanmerking hebben bygebragt.

(§) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. D. bl. 216.

LXXVI. BOEK. 1798.

digen PYEO STRENSTRA opengevallen, op te draagen (*). De *Leydsche* Hoogeschoolbestuurders beraadden zich niet lang wien zy, ter eerste gelegenheid, zich eigen zouden maaken, en lieten, naa het overlyden van gemelden DAMEN, de keuze op NIEUWLAND vallen, hem aanstellende tot gewoon Hoogleeraar in de Natuur- en hoogere Wiskunde, de Burger- en Krygsbouwkunst, en Waterweegkunde, als mede in de Sterrekunde, het onderwys in welken laatsten tak hem werd opgedraagen, om den hoogbejaarden VAN DE WYNPERSSE te ontlasten. NIEUWLAND aanvaardde dit Beroep, 't welk de grootst mogelyke belooning hier te Lande aan zyne verdiensten schonk, met eene Redenvoering, die zyne wydstrekkende bekwaamheid, in twee groote vakken, ten toon spreidde, hy sprak, *over den staat der Natuurkundige Weetenschappen, met dien der Fraaye Letteren vergeleeken, en uit den aart van beiden opgehelderd* (†).

VAN GERWEN krygt te *Leyden* zyn ontslag als Veertig in den Raad.

Van tyd tot tyd reezen 'er ongenoegens tusschen de Regenten der Steden, hoe zeer ook thans van éénen stempel in staatkundige begrippen; ongenoegens veel al bygelegd, en met het kleed der inschiklykheid bedekt, om aan eene Party in den Lande, geene stoffe van heimlyk genoegen te geeven, wegens het gedrag der in de Ste-

(*) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXIII. D. bl. 157.
(†) *Algem. Konst- en Letterbode* X. D. bl. 186. *Ald.* XI. D. bl. 115.

Stedelyke Regeeringe getrokkene Perſoonen. De nieuwlings daar in gezetten, maakten het zomwylen andere Regenten onaangenaam, maatregelen neemende die ſtrekten om hun te verwyderen van Posten, welke zy oordeelden, naar den ouden loop der begeevinge, hun toe te komen. — Een zeer opmerkelyk voorbeeld hier van ontmoeten wy binnen *Leyden*, in den Oud Burgemeester ABRAHAM VAN GERWEN, die, by eenen Brieve zyn ontſlag, als Veertig in den Raade, verzogt. Een Brief aanmerkelyk genoeg om hier plaats te vinden, als eenigermaate ten ſtaale ſtrekkende hoe het onder de nieuwe Regeeringsbeſtuuren, althans in zommige Steden, toeging. Hy drukte zich op deezen trant uit, „ Edele Groot Agtbaare Hee„ ren! Een onderwerp voor my zeer ge„ wigtig en niet minder gevoelig, mis„ ſchien ook niet te eenemaale onverſchillig „ aan hun, die op onderling vertrouwen „ en genoegen in het ſtuk van Regeering „ eenigen prys ſtellen, noopt my deezen „ in geſchrifte aan U Ed. Groot Agtb. „ te doen toekomen. In den loop van „ dertig jaaren, geduurende welken ik de „ eer gehad heb Lid van deeze Vroed„ ſchap te zyn, kan ik, met volle over„ tuiging van myn gemoed, verklaaren, „ niemand myner Mede-raaden in 't een „ of ander benadeeld, geen voorregt, geen „ voordeel, boven anderen begeerd, geen „ eigenbelang in het waarneemen der aan „ my toevertrouwde Posten tot rigtſnoer

„ my-

LXXVI. BOEK. 1795

LXXVI. DEEL. 1793.

„ myner daaden genomen, aan geen pligt-
„ verzuim my schuldig gemaakt te heb-
„ ben; maar integendeel, naar myn ver-
„ mogen, in het helpen maintineeren van
„ de Voorregten der Stad, in het onder-
„ houden van Privilegien, Keuren en Re-
„ solutien, met alle getrouwheid, nevens
„ myne Mede-regenten, te zyn werkzaam
„ geweest. —— Ik durf zelfs, zonder
„ ydele grootspraak, en my slegts op de
„ getuigenissen van het gebeurde beroe-
„ pende, vrymoedigelyk zeggen, dat,
„ wanneer Stadsbelangens het agterstellen
„ der mynen gevorderd hebben, ik aan
„ dezelve de voorkeur heb toegekend, en
„ van myne zyde al wat tot handhaaving
„ van het respect van Burgemeesteren-
„ kamer, en tot onderhouding eener goede
„ harmonie in de Regeering, strekken kon-
„ de, heb toegebragt; ja, wanneer die
„ harmonie eenigzins mynenwege scheen
„ te zullen lyden, myne denkwyze met
„ de daad getoond, in het nederleggen
„ van myn Ampt als Ontvanger van de
„ Ordinaire Verponding over deeze Stad,
„ wanneer ik, in den Jaare MDCCLXVII
„ tot Schepen door zyne Doorlugtige
„ Hoogheid den Heere Erfstadhouder was
„ verkooren; eene bereidwilligheid in het
„ opofferen van eene niet onvoordeelige
„ Post, waar over toenmaals Heeren Bur-
„ gemeesteren my, op de meest gracieuse
„ wyze, hun genoegen betoond hebben.
„ Niet alleen in dien tyd; maar van
„ den beginne af aan, heb ik my altoos

„ met

„ met het vertrouwen en de Vriendſchap
„ myner Mede-raaden, hoe zeer in jaa-
„ ren verſchillende, vereerd gevonden;
„ maar, tot myn leedweezen, hebben die
„ genoeglyke omſtandigheden voor my
„ een einde genomen. Zedert ik, in
„ Wintermaand van den Jaare MDCCXCI,
„ op gunſtigen voorſlag van U Ed. Groot
„ Agtbaaren, door hun Ed. Groot Mo-
„ genden tot Ontvanger van des Gemee-
„ nelands Middelen over de Stad *Leyden*
„ en *Rhynland* ben verkooren geworden,
„ heb ik die Vriendſchap, dat vertrou-
„ wen moeten miſſen van twee of drie
„ myner Mede-raaden die *vóór*, maar in-
„ zonderheid van allen die *met* en *naa* het
„ Jaar MDCCLXXXVIII, Lid van deeze
„ Vroedſchap zyn geworden. Ja zelfs is
„ die Verwydering, of, (welk een naam
„ ik ook daar aan geeven moge,) dat on-
„ gunſtig, maar onverdiend, gevoelen,
„ ten mynen opzigte, zo verre gegaan,
„ dat die Leden zich geoppoſeerd hebben,
„ tegen de gewoonte, volgens welke ik
„ in aanmerking kwam om tot de Com-
„ miſſien en Bedieningen, zo binnen als
„ buiten de Stad, aan de oudſte Raaden
„ toegekend, genomineerd te worden, en
„ dat zy deeze hunne oppoſitie hebben
„ doen gelden, door my niet te benoe-
„ men tot die Functien, welke, wel is
„ waar, aan de vrye en plenaire begeeving
„ van de Vroedſchap ſtaan; maar waar
„ omtrent nogthans de Uſantie, immers
„ zedert den Jaare MDCCXLVII, alle par-

LXXVII. BOEK. 1793.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ tydigheid en onaangenaamheid uitfluitende, een zekere ordre heeft ingevoerd.
„ Dus heeft my het meerder getal ontzet van 't geen my in rang en volgens
„ billykheid toekwam; en 't geen zy ook
„ andere Leden, op den zelfden voet
„ niet geweigerd hebben. — Verre van
„ my dat ik aan eenig Lid zyne vrye
„ ftemming zou willen betwisten. In te-
„ gendeel, wanneer iemand door wange-
„ drag of om andere dergelyke redenen
„ zich onbekwaam of onbevoegd gemaakt
„ heeft tot eene openſtaande Post, hem
„ anders competeerende, zou ik de eerſte
„ zyn, om billyk en pryslyk te oordee-
„ len, dat hy wierd voorbygegaan. —
„ Maar zal ook een regtmaatig, en onbe-
„ vooroordeeld Mensch het zelfde zeg-
„ gen, wanneer tot zodanig eene behan-
„ deling oogenſchynlyk geen andere re-
„ den voorhanden is, dan (op zyn best
„ genomen) loutere willekeur, misſchien
„ by deezen of geenen eene byzondere
„ neiging, drift of opgevat misnoegen? —
„ Dat *loutere willekeur* de regelmaat van
„ verkiezing zyn zoude, zal immer zulk
„ een Beoordeelaar, zo ik geloove, nooit
„ goedkeuren, en veel eer zal hy van
„ gevoelen zyn, dat uit zodanig eene han-
„ delwyze, niets dan alle onaangenaamhe-
„ den, verwyderingen, partyſchappen kan
„ ontſtaan, ja alle harmonie, alle geſchik-
„ te ordre, alle kragt, klem en waardig-
„ heid der Regeeringe den bodem wordt
„ ingeſlaagen: waar van de gevolgen nood-

„ zaak-

„ zaaklyk, tot nadeel der Stad, en erger- LXXVI.
„ nis of bekommering der goede Ingeze- BOEK.
„ tenen moeten uitloopen.

„ In de omſtandigheden nu, waar in 1793.
„ ik my zo onverdiend bevinde, en die
„ ik zo even, niet zonder aandoening, heb
„ teneergeſteld, moet ik, naar myne denk-
„ wyze oordeelen, dat dit myn geval is.
„ En op dat ik tot die onaangenaamheden,
„ en daar uit ſpruitende gevolgen, geen
„ aanleiding geeve, zo moet ik dan, naa
„ mynen dertigjaarigen Dienſt, erkennen,
„ dat ik de Stad myner Geboorte, en
„ Voorvaderlyke Afkomst, niet meer van
„ nut zyn kan, en mitsdien ook myn post
„ als Veertig in den Raad deezer Stad in
„ den ſchoot van U Ed. Groot Agtbaaren
„ nederlegge, verzoekende om een hono-
„ rabel ontſlag."

Hy erlangde de voldoening van dit Ver- Desgelyks C. VAN DER MEER.
zoek, den tienden van Wintermaand dee-
zes Jaars gedaan, op den zeventienden van
eerstvolgende Louwmaand; ten welken
dage de Heer Mr. CORNELIS VAN DER
MEER, als Veertig in den Raade, op gedaan
verzoek, mede zyn ontſlag verkreeg (*).
Hi[illegible] beantwoordde het geheel beloop
de[illegible]aken volmaakt aan de verwagting,
we[illegible] men, by de eerſte Regeeringsver-
andering, in het Jaar der Omwenteling,
zich reeds vormde (†). By-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1794. bl. 65—70.
(†) Men vergelyke wat wy, die eerſte Regeeringsverandering vermeldende, boekten. Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. D. bl. 402.

LXX I. BOEK. 1793.

Doorgaande Standvastigheid der Patrioten.

Bykans onafgebrooken mogten wy, van de Patriotten des Jaars MDCCLXXXVII, ſpreekende, teffens gewaagen van derzelver Standvastigheid in de eens omhelsde- en verdeedigde zaak, zo wanneer zy, in ſtilte zich in den Lande bleeven onthouden, als wanneer zy, daar uit gebannen, of vrywillig daar buiten geweeken, elders zich eene woonplaats verkooren hadden, en daar, in dagen van zo veel lotwisſels, bedaard ook eene verandering ten hunnen opzigte afwagtten, of openlyk zich begonnen te vertoonen als medewerkers, om in het Vaderland, door hun ontruimd, eene Tegenomwenteling te doen gebooren worden, of zelfs daar toe de gewapende hand te leenen, met het *Legioen Estrangere*, by den ontſtaanen Kryg tegen deeze Gewesten gevoerd, aanrukkende. Schaars waren de voorbeelden, behalven die van eenige Weiffelaars, wier aanbidden der opgaande zonne, hun als zodanigen deedt kennen, en tevens by alle Braaven, veragten; als mede der zodanigen, die, door nood geperst, elk woord van vernedering, hun afgevergd, vooraf wikten en woogen. Weinigen, die het leed der verdrukking eenigen tyd geſmaakt hadden, of zy werden daar door, in hunne eens omhelsde Staatsbegrippen, geſtyfd, en kwamen 'er niet van terugge. Dan dit Jaar ontmoeten wy een voorbeeld van eenen anderen ſtempel, van eenen Man wiens gedrag daar om te meer in 't oog liep en verdient nagegaan en ontvouwd te worden.

De

De Heer NICOLAAS MONTAUBAN VAN SWYNDREGT, voorheen Makelaar te *Rotterdam*, zyne Geboorte-ſtad, hadt van vroeg af, by het ontſtaan der Staatsgeſchillen, daar in deel genomen, door het tekenen van een en ander Verzoekſchrift, ten grondſlage ſtrekkende van de gebeurtenisſen in laatere tyden, waar in hy veel deels genomen hadt, en eerst Luitenant, vervolgens Capitein geweest was by de nieuw opgerigte Schuttery. Hier door kwam hy, volgens zyne bekentenisſe, in de gelegenheid om telkens ingewikkeld te worden in de verhittendſte Geſprekken, waar by alles wat niet overeen kwam met het toen omheisde Systhema van Volksvryheid, zo afſchuwlyk werd voorgeſteld, dat hy nevens anderen, met den tyd, in het *verkeerd* denkbeeld geraakte, dat allen, die hunne Party niet waren toegedaan, voor geene waare Vaderlandschgezinden, maar voor Vyanden van 's Lands welzyn, en van burgerlyke Vryheid gehouden en als zodanigen behandeld mogten worden. — Aan die overheerſchende geeſtdrift, niet aan eigen opgevatte en geliefde gevoelens, ſchreef hy het toe, dat hy niet alleen als Lid eener Commisſie van den Grooten Krygsraad, ten Raadhuize van *Rotterdam* zich vertoond hadt, tot het afzetten van eenige Leden uit de Vroedſchap; en, ingevolge van zyn driftig gevoel, by opgemelde gelegenheid meer vuurs vertoond, dan eenige anderen; maar ook, door het bywoonen van zeer driftige Raad-

LXXVI BOEK. 1793. N. MONTAUBAN VAN SWYNDREGTS gedrag te *Rotterdam* gehouden,

LXXVI. BOEK. 1793.

pleegingen, tot dien ſtap was gekomen, om zyne Ondertekening te leenen aan de beraamden en door den Grooten Krygsraad vaſtgeſtelde bedreigende Verklaaring in Hooimaand des Jaars MDCCLXXXVII.

Leevert een Verzoekſchrift in.

Alle deeze Bedryven hadden hem, in Herfſtmaand des gemelden Jaars, het Land doen ruimen, waar op de indaaging, en by het niet verſchynen, het Banvonnis gevolgd was (*). Het ſtondt den Heer VAN SWYNDREGT zeker vry om dit alles, hoe weinig beduidend het ook mogt weezen, aan te voeren, als gronden om 'er verſchooning op te verzoeken: die vernedering, dat kruipen en krommen, was zyne zaak. Hy mogt 'er byvoegen, dat hy zich, ingevolge van dit alles, „ in de akelige „ omſtandigheid bevondt, om als Balling „ 's Lands, zich van zyne kostwinning „ beroofd en buiten ſtaat te zien tot het „ ter hand neemen van eenig middel van „ beſtaan, met zyn aanleg en capaciteit „ overeenkomende, terwyl hy, niet tegenſtaande het gemis van een goed Kantoor, nooit eenigen Onderſtand of Penſioen gehad hadt of willen verzoeken." — Hy mogt wyders verklaaren, „ dat, ofſchoon hem niet naauwkeurig bekend „ waren de punten van beſchuldiging, „ waar op het Mandement Crimineel en „ het daar op gevolgde Vonnis van het „ Hof verleend was, hy zich niet bewuſt „ was of verboelden kon, dat dezelve over „ eeni-

(*) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XXIII. D. bl. 23.

„ eenige andere daaden hadden kunnen LXXVI.
„ loopen, dan die hy beleeden hadt, en BOEK.
„ van welke hy het hartlykſte leedweezen ——
„ gevoelde, en het verkeerde opregtlyk 1793.
„ beleedt."

Doch VAN SWYNDREGT ging eenige ſchreeden verder, en deedt ſtappen voor hem onnoodig, en anderen ter beſchuldiging of ten bezwaare, daar hy beſtondt, genoegzaam de geheele Party, door hem zo beſtendig, zo yverig en nu zes jaaren naa de Omwenteling aangekleefd, te hoonen en te lasteren. Schoon niemand der zaake kundig, alle deelneemers in de Volkspartye de edelſte Vryheids- en Vaderlandslievende gevoelens en inzigten zal toeſchryven; of beweeren, dat zy, in den ſtaat der Uitlandigheid zich onopſpraaklyk gedroegen, voegde het misſchien niemand minder dan VAN SWYNDREGT, deeze characterſchets als vry algemeen op hun paſſende, op te hangen. „ Dat hy zich, in „ de Maand September van den Jaare „ MDCCLXXXVII uit het Land geretireerd „ hebbende, gelegenheid genoeg gehad „ hadt, om veele Perſoonen, die de rol „ van Volksvrienden, geduurende die tur„ bulente tyden, geſpeeld hadden, in hun„ ne waare gedaante te leeren kennen, „ en daar door was overtuigd geworden, „ dat Eigenbelang veelal de dryfveer hun„ ner daaden geweest ware; dat zy de „ Burgers alleen in beweeging gebragt „ hadden om des te zekerder hun ver„ foeilyk oogmerk te bereiken." —— Als

LXXVI. BOEK. 1793.

mede, „dat, byaldien 'er eenige Regeeringsvorm in alle deszelfs punten overeenkomstig het toenmaalig denkbeeld was vastgesteld geworden, het eene Calamiteit voor de Republiek zou geweest hebben."

VAN SWYNDREGT beriep zich vervolgens op zyn gedrag, zints de Omwenteling in *Brabant* en in de *Meyery van den Bosch* gehouden, dan verzweeg zyn vry lang verblyf in *Frankryk*; hy beschreef het „als te eenemaale onbevlekt van eenige daaden of gedraagingen, welke een verkeerd of vyandig oogmerk tegen zyn Vaderland, of deszelfs Bestuurderen, zou verraaden; in zo verre dat hy zyn hartenwensch vereenigde met die van veele anderen, die enkel vervoerd waren geweest door een Enthusiasmus, waar in een gedeelte der Natie was gebragt geworden, en die na het beleeven van kalmer tyden, en van eene Generaale Amnestie, reikhalsden, wel verre van eenige gemeenschap te houden met, of deel te neemen aan de daaden van hun, die nog onlangs eene vyandlyke Invasie gedreigd en zelfs werklyk ondernomen hadden." — Hy ondersteunde dit met zich te beroemen, „dat hy, integendeel al den invloed, welken de enkele tytel van *Uitgeweken Hollander* hem by de *Fransche* Officieren kon doen hebben, te werk gesteld hadt, om zodanige Open Ingezetenen van de *Meyery*, welker verkleefdheid aan het Stadhouderlyk Huis

„en

„ en aan de gevestigde Constitutie, hun LXXVI.
„ voor den meesten moedwil en molest BOEK.
„ van de *Fransschen* bloutstelden, daar van ——
„ op alle mogelyke wyze te bevryden." — 1793.
Ten bewyze hier van voerde hy aan het getuigenis van den Advocaat Fiscaal van *Brabant* en *Lande van Overmaaze*, OLDENBARNEVELD *genaamd* WITTE TULLINGH, hem verleend, waar in deeze verklaart,
„ dat hy, berigt bekomen hebbende van
„ de goede dienſten, door den Heer NICOLAAS MONTAUBAN VAN SWYNDREGT,
„ woonende op het Kasteel te *Riatel*, genaamd *den Guldenhuis*, geduurende het
„ verblyf der *Fransche* Troepen in de
„ *Meyery van 's Hertogenbosch*, aan verscheide Ingezetenen daar omtrent, en voornaamlyk aan den Heer VAN HELMONDT,
„ beweezen, zo veel in zyn vermogen
„ was, deszelfs goedwilligheid willende
„ erkennen, aan alle Heeren Commandeerende Officieren van hunne Keizerlyke
„ en Koninglyke Majesteiten, en alle braave en edelmoedige Militairen van hoogste
„ gedagte derzelver Armeeën, aan welken
„ deeze Verklaaring zou worden vertoond,
„ het bovengemelde Kasteel, en alle de
„ verdere Goederen en Bezittingen, aan
„ den Heer VAN SWYNDREGT toekomende, onder hunne byzondere beschérming
„ te neemen, en voorts zyn Persoon en
„ die van zyne Familie, te willen bewaren tegen allen overlast, gewald en
„ moeijenis."

Met het aanvoeren van dit stuk betuig-

LXXVI. BOEK. 1793.

de hy, „ minder voor te hebben, om zyn „ laatstgehouden gedrag te willen doen „ dienen tot eene vergoeding van zyne „ voorige Onbehoorelykheden; dan wel „ om hun Ed. Groot Mogenden eerbiedigiyk te brengen in het begrip, dat „ van hem, in 't vervolg, niets anders te „ wagten was, dan dat hy zich, als een „ gehoorzaam en stil Ingezeten, hunne Clementie, waar na hy vuurig haakte, alzins zou waardig maaken, waar toe hy „ ook bereid was, zich door den Eed op „ de Constitutie te verbinden." — Hy verzogt op deeze gronden „ Gratie en „ Vergiffenis van zyne gepleegde Onbehoorlykheden, en Abolitie van de „ Sententie, met herroeping van Ban en „ opheffing van dien, en dat hem daar „ van mogten vergund worden Brieven van „ Amnestie."

In gunste aangenomen.

Dit Verzoekschrift, den zes en twintigsten van Herfstmaand ingediend, en in handen gesteld van de Hoven van *Holland*, *Zeeland* en *Friesland*, bejegende een gunstigen raadslag, en Staaten van *Holland* voldeeden aan 't zelve, mits de Inlecveraar der Regeeringe van de Stad *Rotterdam* genoegen gave, den Eed op de Constitutie aflag, en de kosten van de tegen hem aangevangene Regtsgedingen voldeed (*). — Niemand twyfelde of VAN SWYNDRECHT was gereed tot alle die vernederende stappen, na den eersten gedaan te hebben.

's Mans

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1592—1597. 1746.

's Mans bedryf wekte groote vreugde by de Party, welke een Hoofdbeleider der Tegenſtanderen van het Huis van *Oraagje*; zich zo kruipend zag vernederen; de Nieuwspapieren ſpraaken 'er met lof van, en ſchepte men een zonderling genoegen in de ongunſtige Schildery van de Patrioten opgehangen, gemaald door de hand eens geweezen Patriots. Kwaadaartigheid ſtrekte het woord *vele* tot *allen* uit, en zou misſchien het woord *eenigen* meer met de waarheid overeenkomſtig, maar dan nog dit beſwaar voor den Heere VAN SWYNDRECHT onvoegelyk geweest hebben. Dewyl het voor de Patrioten in den Lande zwygens tyd was, zweegen zy, op de juichende zegepraal hunner Partye, te deezer gelegenheid met eenen tartenden euvelmoed betoond: dan zy ſchaamden zich niet over dit laag bedryf; maar betreurden veel eer onderling de wanhoop eens voorigen Medeſtanders, die, ſchoon met een goed hart en kloek verſtand, door die eigenſte hartstogtlykheid van geſlotenisſe, waar van hy belydenis deedt, te onbedaarden zich liet vervoeren, om, ten einde zyn eigen afval van eene Party, waar aan hy zo lang en vast verkleefd was, te plooijen, denzelven te verſchoonen, door bykans de geheele Vadeslandſchgezinde Aanhang met den blaam, die zommige gewaande Volksvrienden zich maar te zeer op den halze gehaald hadden; doch aan andere rechtſchaapene en dengdzaame Volksvrienden geene opſpraak of nadeel in

LXXVI. BOEK. 1793. Hoe zyn gedrag beoordeeld.

LXXV. BOEK. 1793.

in 't allerminſte kon toebrengen. Veel meer met de waarheid ſtrookt het, dat de Vrienden van den Stadhouder weinig reden hebben om zich hier op te beroemen; daar zy veel eer, tot hunnen ſpyt, de doorſtaande Standvastigheid van verre weg de meeste en beste Patriotten moesten aanſchouwen; terwyl 'er zich, in tegendeel, veelen onder hun bevonden, die enkel uit vrees vóór eene bovendryvende Party, en uit ſchaamte over hunne eigene ligtgeloovigheid of wandaaden, zich lieten wederhouden van dergelyke vry meer gegronde bekentenisſen. Hoe pinkoogend, of liever blind, is Partyſchap in haare oordeelvellingen!

D. COSTERUS te *Woerden* weder in de Regeering genomen.

Gemaklyker en gereeder dan VAN SWYNDREGT vondt Mr. DOMINICUS COSTERUS ook geen zo groot Staatszondaar, de deur der genade te *Woerden* geopend. Deeze, in den Jaare MDCCLXXXVII, Raad in de Vroedſchap en Schout dier Stad, Schryver van den ten dien tyde veel geregtsmaakenden *Zuidhollandſche Courant*, hadt op de aannadering der *Pruiſſen*, met veel anderen, de wyk na *Amſterdam* genomen (*). Als Directeur of Schryver van dit Dagblad, vondt hy zich van de verleende Amnestie uitgeſlooten (†). Hy keerde in Zomermaand deezes Jaars te *Woerden* te rugge, en verſcheen vervolgens, by oproeping van Burgemeesteren, in

(*) Zie onze *Vad. l. Hiſt.* XVI. D. bl. 354.
(†) Zie onze *Vad. l. Hiſt.* XX. D. bl. 125.

in de Vroedſchapsvergadering, van welke hy, ondanks al dit gebeurde, Lid was gebleeven. De Voorzittende Burgemeester deedt den Heer COSTERUS, het thans gebruiklyk Formulier van den Eed op de Conſtitutie van de Regeering en het Erfſtadhouderſchap voorleezen; met bygevoegde vraage of hy den Eed gelieſde af te leggen? COSTERUS, hier in geene zwaarigheid maakende, deedt dien Eed in handen des Voorzittenden Burgemeesters, en hadt vervolgens, als voorheen, Zitting in de Vroedſchap (*). LXXVI. BOEK. 1793.

Behoedzaamheid hadt de Schryvers der Nieuwspapieren doorgaans beſtuurd om niet onderheevig te worden aan de ſtrenge ſtraffen den geenen gedreigd, die zich, naar 't begrip der Regeeringe, daar in mogten te buiten gaan (†). Dit mogt die van *Haarlem* in verlegenheid brengen omtrent de buitenlandſche Berigten *Frankryk* betreffende (§); dit den Schryver van de *Leydſche Courant*, wegens het plaatzen van eene niets beduidende kleinigheid, de ſchorting van eenigen tyd op den halze haalen (**), zo gemaklyk liep het niet af voor de *Schoonhovenſche* Courantier JAN HENDRIK REIZIG, die, van wegen de Stadsregeering, dit beſluit t'huis kreeg, dat, dewyl hy van zich hadt kunnen verkrygen, om, van tyd tot tyd, niet tegenſtaan- J. H. REYZIG het uitgeeven van de *Schoonhovenſche* Courant verboden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1044.
(†) Zie onze *Vaderl. Hiſt.* XX. bl. 213.
(§) Zie hier boven bl. 195.

LXXVI. BOEK. 1798.

ſtaande menigvuldig gedaane waarſchuwingen en bedreigingen, in zyne Courant, zaaken, en zogenaamde Nieuwstydingen, met daar op door hem gemaakte Aanmerkingen, te plaatzen, welke niet alleen menigmaalen bevonden werden buiten de waarheid te weezen; maar alleen ſcheenen ingericht om de rust te ſtooren, hem het verleend Stads Octrooy, tot het drukken en verkoopen van dit Nieuwsblad verleend, ontnomen, en hem verboden werd met dien arbeid voort te vaaren (*).

Kesler, Leeraar te *Dronrÿp*, beſchuldigd. Wat hy te zyner verſchooning inbrengt.

Altoos werden 'er gevonden, die, door verſchillende beweegredenen gedreeven, in tyden, wanneer openlyk te ſchryven en te ſpreeken, over Staats- en Landszaaken, als men zekere zyde kiest, hoogst gevaarlyk is, het op den uiterſten rand van het verbodene waagen. Onder de openbaare Spreekers van deezen ſtempel, mogen wy vrylyk rangſchikken, den *Frieſchen* Kerkleeraar PAULUS MATTHIAS KESLER, te *Dronrÿp*, wiens beide Leerredenen op den Dank- en Bededag deezes Jaars uitgeſprooken, en de Gebeden te dier gelegenheid gedaan, veelen zyner Toehoorderen mishaagden, en ſtoffe gaven, om hem te beſchuldigen, dat de laatſte niet ingerigt geweest waren, naar den uitdruklyken last van den Souverain; en dat hy zyne met den Biddagsbrief niet inſtemmende gevoelens openlyk uitgeſprooken, en zich van oproerige uitdrukkingen bediend hadt. Dezwe-

(*) *N. Vers. by* DE CHALMOT II. D. bl. 200.

wegen in Regten betrokken, leeverde hy eene Tegenverklaaring in. By dezelve mogt hy de Getuigenisſen, tegen hem ingebragt, wraaken, en de Getuigen beſchryven als Menſchen, „die om ſtryd yverden, ten „einde iets toe te brengen tot zyn ongeluk, en zich niet ontzagen, met dit oogmerk, de woorden van hunne Leeraar te verdraaijen, uit het verband te rukken, „ja hem geheele volzinnen op te dringen, „waar aan hy niet gedagt veel min daar van „geſprooken hadt, en waar van 'er veele waren, op wier zedelyk Character niet weinig viel aan te merken." — Hy mogt Getuigen ten zynen voordeele aanvoeren, en beweeren, dat het Getuigenis van eenigen hunner, ſchoon zy in 't Jaar MDCCLXXXVII onder het Vrycorps de wapenen gevoerd hadden, geldig was. — Hy mogt de vryheid neemen om hun Ed. Mogenden onder 't oog te brengen, hoe hy deeze beide Leerredenen getrokken hadt uit die van den algemeen bekenden en met regt hooggeagten *Engelſchen* Prediker den Aartsbiſchop TILLOTSON, met alleen daar in zodanige verſchikkingen te maaken, als hy oordeelde, dat tyd, omſtandigheden, en de pligten van den Bededag noodzaaklyk vorderen, en aanmerken, dat die geagte Prediker, was hy door zodanige onkundige en bevooroordeelde lieden, als hem beſchuldigden, beoordeeld, op denzelfden grond als hy zou hebben mogen beſchuldigd worden, van twist en tweedragt geſtookt en zich van oproerige en den Souvemin

LXXVI. BOEK. 1795.

be-

LXXVI. BOEK. —— 1798.

beledigende uitdrukkingen bediend te hebben. —— Hy mogt 'er by voegen, dat, wanneer bloote gezegdens, uit derzelver verband gerukt, eenigen grond van beſchuldiging konden opleeveren, de braave en kundige Leeraar SAURIN daar aan onderheevig zou geweest hebben, toen hy over denzelfden Text als een der zynen predikende, daar uit aanleiding nam om te onderzoeken na de misbruiken der Monarchaale, Ariſtocratiſche en Volksregeeringen, met naſpeuring van de oorzaaken, die den zegen op de *Franſchen* by *Malplaquet* bevogten, zo onvolkomen maakten. — Hy mogt daar by aanmerken, dat daar de *Franſche* Leeraar SAURIN het geluk hadt om zyne Leerredenen in *'s Gravenhaage* uit te ſpreeken voor kundiger en onbevooroordeelder Toehoorders, dan die getuigenisſen tegen hem inbragten —— hy het geluk genoot om beide zyne Leerredenen te mogen brengen onder het oog van hun Ed. Mogenden; waar door hy de gerustheid hadt van juist beoordeeld te zullen worden —— Hy mogt zich vleijen, dat zyne Verdeediging zyne vryſpraak van de aangetygde beſchuldigingen zou ten gevolge hebben, en wel zo dat hy uit zyne langduurige en ſmertlyke gevangenis, met de kosten, zou ontſlaagen worden (*).

Dit

(*) Deeze breede, en in de daad zonderlinge, *Remonſtrantie voor* PAULUS MATTHIAS KESLER, *Predikant te* Dronryp, *Gevangen en Beklaagde, contra den Procureur Generaal van* Friesland *Rat Offic. Klaager*, is voorhanden in de *N. Verz. by* DE CHALMOT III. D. bl. 22—38.

Dit alles mogt den Leeraar niets baa- LXXVI. ten. In het Vonnis, den twintigsten BOEK. van Wintermaand, over hem uitgesproo- —— ken, werd hem ten laste gelegd, dat uit 1793. 's Mans eigene bekentenis, en anderzins uit de Geregtshandelingen genoegzaam gebleeken was, dat hy, ten Dank- Vast- en Bededage in Sprokkelmaand gevierd, in de Morgenbeurte te *Dronryp* predikende, uit SALOMO's *Spreuken* XIV. vs. 34, *Geregtigheid verhoogt een Volk, maar de zonde is een schandvlek der Natie*, eene Natie beschryvende, gezegd hadt „ dat die Natie, „ de eerste gunstige gelegenheid, (vooral „ in tyden waar in het verbryzelen van „ boeijens slegts den dood van eenigen „ kost, en een gering ongeluk naa zich „ sleept,) aangrypt tot het verbryzelen van „ boeijens." —— „ Dat een waare Gods- „ dienstige Natie, werd zy zo ongelukkig, dat zy slaafsche ketenen torschen „ moest, de eerste gelegenheid aangreep, „ om van dezelve verlost te worden; „ vooral in tyden, wanneer het verbry- „ zelen van boeijens slegts den dood van „ eenigen kost, en een gering ongeluk „ naa zich sleept." Op welke grond veroordeeld.

Dat KNELER een *goed Onderdaan* beschreef „ als iemand, die, wanneer een „ Monarch op het schavot trad, denzelven aan den eenen kant als Mensch met „ medelyden beschouwde, en zich bedroefde; doch aan den anderen kant zeide, „ dat geregtigheid moest plaats hebben." Ook hadt hy gezegd, „ dat een regtgeaart

„ Christus op alle zaaken agt geeft, dat
„ dat eene Godsdienstige Natie verlangde
„ verlost te worden uit de ketens van
„ Slaavernij, wanneer zy niet wel gere-
„ geerd wordt;" en 'er byvoegd, „ dat
„ eene Ongodsdienstige Natie aan de bron-
„ nen der gemeene welvaard niet arbeidde;
„ maar yverloos en traag was, waar uit
„ natuurlyk het ongeluk van een Bond-
„ genootschap moest voortvloeijen." —
Met byvoeging „ Ondeugden van eenen
„ Landverniekenden aart zyn onder eene
„ Ongodsdienstige Natie in zwang; zy
„ kan van zich verkrygen haare Landslie-
„ den te vleijen, hun, wanneer zy boos
„ handelen, met toejuichingen te vereer-
„ ren; en deeze Natie is zo dwaas, dat
„ zy Veinzery in den Godsdienst dikwerf
„ hoogagt, Onregtvaardigheid, Pragt en
„ Wellust liefkoost, zich verslaafd aan
„ bygeloof, zich onderwerpt aan dolle
„ Heerschzugt, en by het smeeden van
„ deszelfs ketens lacht en vrolyk is."

Kesler het Character van eene *Godsdienstige Natie* schetzende, had gezegd, „ dat zy eene Beminnares was van den
„ eerlyken Vrede, haar woord hieldt, en
„ gaarne zag, dat haare Regenten, over-
„ eenkomstig met hun Eed en Pligt, eer-
„ lyk en regtvaardig met Habitanten han-
„ delden, de gehelligde en met hun aan-
„ gegane Verbonden niet verbraken."

Een *Godsdienstig Regent* schetzende, waren zyne woorden geweest „ nimmer is
„ de Persoon, van wien ik sprak zo laf

„ hardig, dat hy aangevallen wordende van vryheidhaatende Dwingelanden, het moedig Krygsvolk van het eerlyk, schoon met bloed gevervvd Oorlogsveld, zou aflokken, en hetzelve de door deugd aangepreezene verdeedigine van Regt en Vryheid zou wars maaken, door het gebruik van allerlei oneerlyke middelen, als het niet zenden van noodige Oorlogsbehoeftens, en dingen waar aan eene strydende menigte geen gebrek kan hebben."

LXXVI. BOEK. —— 1793.

KESLER, in de Naamiddag beurte, ten Text genomen hebbende JEREMIA IX. vs. 23 en 24. *Een Wyze beroeme zich niet in zyne Wysheid, de Sterke beroeme zich niet in zyne Sterkte, en een Ryke beroeme zich niet in zynen Rykdom; maar, die zich beroemt, beroeme zich hier in, dat hy verstandt en my kent, dat ik de* HEERE *ben, doende weldaadigheid, regt en geregtigheid op aarde, want hier in heb ik lust, spreekt de* HEERE! hadt by de verklaaring der woorden, *een Ryke beroeme zich niet in zyne Rykdom*, gezegd, „ slegts zit een gierig Staatsminister aan het roer van Regeering, en „ steekt zyne bepekte handen in 's Lands „ Schatkist, en de rykste Staat, die voorheen op Rykdommen pochte, wordt „ arm."

Wyders wordt KESLER ten laste gelegd beide die Leerredenen, en de Gebeden daar by gedaan, niet ingerigt te hebben naar den uitdrukkelyken last van den Souverain niet alleen; maar zich zelfs niet ontzien

LXXVI. BOEK. 1793.

hadt, zich van uitdrukkingen te bedienen, gefchikt om twist en tweedragt te vergrooten, of te maaken.

Op deeze gronden verklaarde het Hof van *Friesland* KESLER vervallen van zyn Ampt als Predikant in de Gemeente te *Dronryp* en *inhabiel* om in kwaliteit als Predikant den Lande ooit te kunnen dienen; bande hem uit *Friesland*, den tyd van vier jaaren, om de Stad *Leeuwaarden* te ruimen binnen 's daags zonneschyn, en het Land binnen den derden dag, zonder in dien tusschentyd daar weder in te komen, by poene van arbitraire correctie, met verwyzing in de gemaakte Regtskosten, volgens waardeering van den Hove (*).

Hoe dit beoordeeld.

Dit strenge Vonnis ontging veeler scherpe beoordeeling niet. De Voorstanders van den lang gekerkerden en eindelyk tot die straffe verweezen KESLER hielden het daar voor, dat de *Friesche* Regeering het zelfs niet kon dulden, dat Leeraars voor hunne Gemeenten de Deugden en Gebreken der Regeeringspersoonen met algemeene bewoordingen, afschilderden, terwyl zy de toepasling der laatstgemelden op zich zelven maar al te duidelyk ontwaarden. Zy pasten op dit geval toe den bekenden Dichtregel van CATO, eene waare spreuk behelzende, „ dat de Man, dezelve door „ hem gepleegden kwaads bewust, meent „ dat alles van hem gezegd worde (†).

By

(*) *N. Vers. by* DE CHALMOT III. D. bl. 38—41.
(†) *Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.* CATO.

By de Waakzaamheid tegen 't geen, naar 't oordeel der Regeeringe in *Friesland*, aanleiding kon geeven tot nieuwe beweegenisfen, en het ftraffen van eenen dien zy des fchuldig keurden, hield, in dit Gewest, meest de ftraffende hand over de Patriotten fteeds binnen den Jaare MDCCLXXXVIII, bykans geftadig bleef opgeheeven, die wankende tugtroede van, met treffen, thans fprak het Hof in Bloeimaand Vonnis over JOACHIM VAN DER VELDE in dit gemelde Jaar, Lid van het Defensieweezen en Burger-capitein der Stad *Sneek*. Het vonnis verwees hem tot eene vierjaarige Ballingfchap buiten *Friesland*, en de betaaling der Geregtskosten (*). Deeze Man was, zo veel ons bekend is, het laatfte Slachtoffer van de veelvuldigen in *Friesland*, die wegens het gebeurde in het Jaar der Omwentelinge, op zo onderfcheidene wyzen, hebben moeten boeten.

LXXVII. BOEK.

1793.

JOACHIM VAN DER VELDE uit *Friesland* gebannen.

Hoe zeer men in *Holland*, gelyk wy gezien hebben, door den aanhoudenden Oorlog, als anderzins, de Lasten des Lands vermeerderde, en wy dit in eene en ander der Bondgenootschaplyke Gewesten, in dit tydsgewricht zullen zien plaats grypen, bleef *Friesland* des vry. De Stedelyke Kas der Stad *Leeuwaarden*, tot onderfteuning en goedmaaking der kosten meer Gelds behoevende, vernieuwde en veranderde een Ordonnantie van de Stads Belastingen op de

In *Friesland* geene Lasten ten behoeve van den Staat geheeven.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 901.

LXXVI. BOEK. de Wyzen en Stichts-Boeken, welke door verloop van tyd en verandering van omstandigheden, geheel in onbruik geraakt was (*).

1793. Bedestonden daar ingevoerd.

Friesland nam deel in de ook elders uitgeschreeven maandlyksche Bedestonden, op den negenden van Lentemaand, de Geregten van Grietenyen en Steden beveelende, om by dezelve God Almagtig vuuriglyk te smeeken, dat het Hem behagen mogt alle Voorregten bestendig te maken, en ons niet te straffen in zynen toorn over de steeds toeneemende zonden, waar door wy reeds voorlang zyne zegeningen verbeurd, en ons zyn heilig ongenoegen waardig gemaakt hadden; maar ons genadig te verschoonen, op grond zyner onverdiende barmhartigheden, van alles wat tot nadeel van den Staat kon strekken; de wenken van zyn billyk misnoegen aan aller harten te heiligen; zyne bezoekingen te matigen, en een ieder op zyne handelingen te doen merken, tot diepe vernedering en opregte verbetering van een zondig Land en Volk. — Dat het Hem vooral genadiglyk behagen mogt onzen nood thans aan te zien, de aanslagen van alle onze Vyanden te verydelen, onze Krygslieden te versterken, om, in vertrouwen op Hem, manmoedig en heldhaftig te stryden, de Wapenen van onzen Staat te doen zegevieren, en de hulp on-

zer

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793, bl. 1458.

zer magtigen en trouwe Bondgenooten voorspoedig te maaken (*).

LXXVI. BOEK.

1793.

Dankstonde daar gehouden.

Schoon, by de verwydering der *Franschen* van ons Grondgebied eene Dankstonde, op den zeventienden van Grasmaand, bepaald werd, deeden de Staaten van *Friesland* aanschryving, tot het volharden in het houden der Bedestonden; met die verandering, dat voortaan God zou worden gedankt, dat het Hem behaagd hadt niet alleen de Vyanden het Grondgebied van den Staat te doen verlaaten; maar ook thans dezelve verre van 't zelve te verwyderen, en daar door het lieve Vaderland uit die benaauwende omstandigheden, waar in het zich hadt bevonden, door zyne magtige hand, weder als voor deezen te verlossen; en dit zo gezegend Gemeenebest als nog te spaaren door zyne nooit volpreezene Goedertierenheid; Hem voorts biddende om zyne verdere genadige en kragtdaadige hulpe; ten einde alle die maatregelen, welke by de Hooge Overheid zullen genomen en in 't werk gesteld worden, tot behoud van den Lande, van den Godsdienst, de Vryheid en de waare Constitutie, en zo het kon zyn tot bereikinge van eene algemeene Vrede over gansch *Europa* (†).

Brief van den Amplissimus te *Maar-*

De Staaten van *Utrecht* besloten desgelyks tot het houden van Weeklyksche Bedestonden. Hier van mede aanschryving ge-

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 80.
(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 145.

LXXVI. BOEK. — 1793. gen de Bedestonden betreffende.

gedaan hebbende aan de *Amplissimus* te *Maarsen*, als Hoofd der *Stichtsche Roomsche* Geestlykheid, hadt deeze ten gevolge, dat de *Roomschgezinde* Ingezetenen van dat Gewest, daar toe eenen byzonderen Brief van hunne Kerklyke Overheid ontvingen, by welke algemeene Gebeden deels bevolen; deels aangepreezen worden, met vergunning van veertien dagen Aflaat, voor die geenen te verdienen, welke den Heiligen Dienst en Gebeden Godvrugtig bywoonden. —— De zonderlingheid van dit Stuk, in een en ander opzigt, zal het afschryven billyken, woordlyk luidde hetzelve in deezer vooge.

„ Wy beleeven thans, gelyk een iegelyk weet, die ongelukkige tyden, in welke bykans geheel *Europa* door beroeringen geslingerd wordt, de bitterste Oorlogen, in verscheide Landen, reeds zyn uitgebarsten, en meer andere Landen daar mede bedreigd worden. Niet minder is het bekend, dat de Oorlogen onder de zwaarste rampen der Wereld moeten gerekend worden, zo ten opzigte van het Geestlyke als het tydlyke, als met zich voerende niet alleen algemeene verwoestingen in het tydlyk Bestaan; maar ook een bederf in de Zeden, en eene verwaarloozinge, ja by veelen zelfs eene miskenning en verloochening van alle Godsdienstpligten.

„ Dan, naardien wy evenwel hier te Lande, door den Godlyken Zegen, nog rust en vrede genieten, zo van binnen

„ als

„ als van buiten, die voor het welvaaren LXVI.
„ van ons Land zo onontbeerelyk zyn; BOEK.
„ naardien wy nog in het weezenlyk be- ——
„ zit zyn van de Voorregten, waar aan 1793.
„ wy ons tydlyk geluk en welzyn hebben
„ toe te schryven; hebbende alle Ingezee-
„ tenen van de minste tot de meest ver-
„ mogende, op de Wetten te hunner be-
„ scherminge, gelyke aanspraak, als wor-
„ dende in een gelyken graad, by de-
„ zelve, in hunne Eigendommen, hunne
„ Vryheid en Veiligheid bewaard. Ein-
„ delyk naardien wy hier de Lande door
„ Gods Goedheid en de gunstige permis-
„ sie van 's Lands Hooge Overheden, de
„ noodzaaklyke vryheid van Godsdienst
„ gehieven, en denzelven ongestoord, vol-
„ gens onze Conscientien, kunnen beoe-
„ fenen. —— Om alle deeze redenen heeft
„ onze Kerklyke Overheid goedgevonden
„ om algemeene Gebeden deels te ordon-
„ neeren, deels te recommandeeren, op
„ dat niet alleen de Priesters, maar ook
„ alle andere *Roomsch Gezinden* den Al-
„ magtigen God dagelyks zouden bidden,
„ dat het Hem behagen moge, de ontstaane Beroeringen door zynen Geest te
„ doen bedaaren, en de Oorlogen door
„ zyne sterken arm te doen eindigen;
„ dat het hem ook believen mag, de Hei-
„ lige *Roomsche* Kerk, met alle dezelfs
„ Bestuurders, en ons dierbaar Vaderland,
„ met alle de Hooge Overheden, in zyne
„ heilige hoede en bescherming te neê-
„ men, op dat wy Hem, in eene vol-

LXXIII. BOEK. „ macht zyt mogen dienen, looven en „ danken.

1793 „ Het is hierom, dat wy, in dit opzigt, onzen Pligt willende betragten, „ na eerst de vereischte permissie der „ Hooge Overheid deezer Provincie hier „ toe verzogt en goedgunstig verkreegen „ te hebben, U Eerw. recommandeeren.

„ Voor eerst: dat alle Priesters in den „ H. Dienst der Misse byvoegen de *Col-* „ *lecta pro quacumque necessitate*, en dat „ door een van hun dagelyks na den „ plegtigen Dienst, waar in het meeste „ Volk zamenkomt, geleezen worde de „ Litanie van alle Heiligen, met de daar „ by behoorende Gebeden, zo als de Hei- „ lige Kerk die gewoon is te bidden in „ de Kruisdagen.

„ Ten tweeden: aan alle overige *Roomsch* „ *Catholyke* Geloovigen, om de dagelyk- „ sche Diensten en die Gebeden, zo veel „ hunne bezigheden toelaaten, by te woo- „ nen, en vlytig mede te bidden; op dat „ de Goedertierene God, door de tus- „ schenkomst zyner goede en getrouwe „ Vrienden, zich verbidden laat, om de „ verdiensten van zynen Zoon onzen „ Heere Jesus Christus.

„ Om de eene en andere hier toe te meer „ Hoogmoedigen, vergunt onze Kerk- „ lyke Overheid veertig dagen Aflaat, „ eens op ieder dag te verdienen, van al- „ len en een iegelyk, welke den Heiligen „ Dienst en Gebeden Godsdienstig zullen „ bywoonen; als mede van die geenen,

„ die

,, dat in volle Kerken daarop Zon- en LXXXIII.
,, en Feestdagen die Gebeden voormiddags BOEK.
,, gevoeglyk niet kunnen gelezen wor- ——
,, den, dezelve zullen bywoonen, wan- 1793.
,, neer ze agtermiddags na de Vesperen
,, of Lof zullen gelezen worden (*).
De Voorspoed der Wapenen deeds in Grasmaand ter Stad *Utrecht* eene Dankstonde houden; en de weeklyksche in [illegible] dangsche verwisselen (†).

De Oorlog kwam, ondanks die aanvanglyke voorspoed den Lande op veel schats te staan. Elk Gewest moest daar toe bydragen, en konden, althans in de meesten, de gewoone Belastingen op verre na niet toereiken om die kosten goed te maaken. Buitengewoone moesten derhalven geheeven en de Landzaat tot het opbrengen van dezelve, op alle mogelyke wyzen, aangespoord worden. Men bleef dan in het *Sticht* niet in gebreke een Honderdste Penning, by wyze van een Liberaale Gifte, heffende van de Ingezetenen tot duizend Guldens en daar boven gegoed. By de Bekendmaaking lieten zy, zo wel als Staaten van *Holland* na (§), om den *Franschen* aanval en bedoelingen uitvoerig te maalen; en reden te geeven waarom zy eene zodanige Heffing de voorkeuze gaven boven eene andere, welke zy in veele opzigten verkieslyker zouden gevonden hebben.

Geldheffing in 't *Sticht*.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 281—[illegible].
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 746.
(§) Zie hier boven bl. 343.

HEEVL. BORN. —— 1793.

hebben, om namelyk tegen eene maatige Rente, Gelden van de Ingezetenen op te neemen. Schoon zy het deel neemen daar in van de Trouwe en Vaderlandlievende Gezindheid der Ingezetenen, gelyk zy betuigen, zouden hebben mogen verwagten, vonden zy zich daar in wederhouden, uit hoofde van de Belastingen, welke zy verpligt zouden geweest zyn, tot opbrengst der jaarlyksche Renten, te vorderen, waar door niet alleen 's Lands Finantien aanmerkelyk zouden zyn bezwaard; maar de hoofdsom der lasten grootlyks vermeerderd en een altoosduurende last op de schouderen der Ingezetenen zou gelegd geworden zyn.

Ten slotte betuigen Staaten van *Utrecht*, „ dat zy, op Voorstelling van hun Hoog „ Mogenden, en in naavolging der Heeren Staaten van *Holland en Westfriesland*, „ en uit aanmerkinge van de hachlyke „ tydsomstandigheden des Vaderlands, tot „ de heffinge provisioneel van een Honderdste Penning besloten hadden, en „ vertrouwden, dat ook de andere Provincien, zich aan de daar toe gedaane „ aanmaningen niet zouden onttrekken, „ om door het gezamenlyk vaststellen van „ zodanige buitengewoone Opbrengsten, „ met eenpaarigheid tot 's Lands behoudenisse mede te werken, waar in alle In- „ en Opgezetenen het zelfde belang hadden. —— Waarom zy alle Regenten „ en Magistraaten, en verder allen en een „ iegelyk van hunne goede Op- en Inge-

ze-

„ zetsnen hartlyk noodigden en vermaanden, LEEVI.
„ om zich in deezen te kwyten naar be- BOEK.
„ hooren, en met bereidwilligheid zich ——
„ te schikken naar den inhoud van het 1793.
„ Plakaat — met waarschuwinge nogthans,
„ dat, zo wanneer, tegen hunne verwag-
„ tinge, een of ander onder de Ingezete-
„ nen mogt worden bevonden ongevoelig
„ voor zulke kragtige beweegredenen, en
„ zich zelve zodanig mogt vergeeten, dat
„ hy, 't zy voor de eerste, het zy voor
„ den tweeden Termyn, in gebreke mogt
„ blyven, het voorschreevene stiptlyk na
„ te komen, dat tegen zo eenen zonder
„ eenige verschooninge, niet alle rigeur
„ zal worden geprocedeerd, het zy by
„ Gyzeling, of zo als men in goede Ju-
„ stitie zou bevinden te behooren: ten
„ einde aan de zodanigen hun billyk mis-
„ noegen en regtvaardige indignatie, tot
„ zyner straffe, en afschrik van een ander,
„ te doen gevoelen (*).

Staaten van *Zeeland*, die tot eene Geld- Geldhef-
ligting van 1600,000 in het Voorjaar be- fing in
slooten hadden, de helft in oude Obligati- *Zeeland.*
tien, en de helft in Geld (†), in even drin-
gende Geldbehoefte zittende, betoonden
niet min yvers, dan die van *Holland* en
Utrecht, om den weg eener zodanige Bei-
lasting, ten zelfde einde, en met dezelfde
oogmerken in te slaan, zich van soortgely-
lyke drangredenen bedienende, daar zy

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 871—879.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 816. (*)

LXXVI. ROEK. 1793. een Plakaat vaststelden en uitgaven ter heffinge van den vyftigsten Penning. By 't zelve bepaalende, dat die tot twee duizend Guldens en daar boven gegoed waren, van het zuiver beloop der waarde van hunne Goederen, ten minsten twee ten honderd, en die beneden de twee duizend tot één duizend Guldens gegoed waren, één ten honderd, zouden betaalen: terwyl die minder dan één duizend Guldens bezaten, zo veel zy zouden goedvinden, doch ten minsten iets, hoe weinig het ook zou mogen weezen, zouden opbrengen.

Om voor *Zeelands* Ingezetenen te doen blyken hoe zeer de Staaten genegen waren de evenredigheid in het oog te houden, voor alle de geenen, die in het behoud van het Vaderland een en het zelfde belang hadden, verklaarden zy, dat het hun oogmerk, gelyk ook dat des Erfstadhouders, was om de zaaken daar heen te leiden, dat een zodanige Liberaale Gifte ook in de andere Gewesten, het Landschap *Drenthe* en de andere Landen en Steden der Generaliteit ingevoerd en geheeven mogt worden; ten einde het algemeen gevaar, met algemeene kragten en eenpaarige schouderen, af te keeren (*).

Niet alleen Landskassen, maar ook Stedelyke, worstelden met gebrek aan penningen. Dit hadt op eene byzondere wyze plaats in *Veere*, en schreef de Regeering

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 846—862.

ring dier Stad eene Geldopneeming uit van anderhalve Tonnen Gouds by wyze van Loterye (*).

LXXVI. BOEK.

De Raadpensionaris WILLEM AARNOUT VAN CITTERS, in den Jaare MDCCLXXXVIII, de Opvolger van den na *Holland* in die waardigheid geroepene LAURENS VAN DE SPIEGEL (†), hadt, by het aanvaarden van dit aanzienlyke en belangryke Ampt, hetzelve niet langer, dan voor den tyd van vyf jaaren, op zich genomen; om als dan zich nader te bedenken, of hy zou goedvinden, in die Staatsbediening aan te blyven, terwyl hy, gedurende dat tydsbestek, het Raadsheerschap in de Stad *Middelburg* behieldt. Thans was dit tydsbestek verstreeken, Staaten van *Zeeland* gaven hun uitgestrekt verlangen te kennen, dat hy, in deezen hachlyken tyd, de moeilyke post, nu door hem beproefd, zou blyven bekleeden, zich daar toe te verbinden en daar in te doen vestigen. Aan dit verlangen voldeedt hy, en nam het aanbod aan der *Middelburgsche* Regeering, om de post als Raadsman dier Stad te blyven bekleeden (§).

1793. W. A. VAN CITTERS blyft Raadpensionaris van *Zeeland*.

Gelyk elders in den Lande hadden Staaten van *Zeeland*, in den Jaare MDCCXCII, tot handhaaving der openbaare rust, het noodig geoordeeld by eene Afkondiging te waaken tegen Geschriften, welke tot stoo-

Twee Werkjes daar verboden.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1456.
(†) Zie onze *Vaderl. Hist.* XXII. bl. 169.
(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 870.

LXXVI. BOEK. 1793.

ſtoorenis van dezelve konden dienen: gelegenheid om deeze aan de Regeeringen der Steden te herinneren, gaven twee Geſchriften, ten deezen Voorjaare, in dit Gewest verſpreid; het een ten tytel voorende, *De Gemeene Man aan het Gemeene Volk van Nederland; gedrukt te Antwerpen*; en het ander onder den tytel van *Vryheid aan het Volk van Nederland over de waare Conſtitutie; gedrukt in Holland.* Beide deeze Geſchriften behelsden, naar het oordeel van Gecommitteerde Raaden deezer Gewests, gevaarlyke Grondbeginzelen, die niet anders dan ſchadelyk voor de openbaare rust konden zyn. *Middelburg* was byzonder waakzaam tegen Vreemdelingen ten deezen jaare (*).

Bedeſtonden daar ingeſteld.

Bedeſtonden werden in dit Gewest, gelyk in andere, uitgeſchreeven, en eerst op Veertiendaagſche bepaald; doch by het verder wyken des gevaars in Vierweekſche verwisſeld (†). Nuodloos is het, dit Uitſchryvingen te vermelden, als in denzelfden geest geſteld, met die van *Holland* (§).

Schaarsheid van Boter in *Walcheren*. Hoe

Hoedanig het geduurende den *Franſchen* aanval op *Holland* met de beſcherming te water aan *Zeeland* verleend, geſteld ware hebben wy in 't breede vermeld (**). Der-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 315. *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 162.

(†) *N. Verz. by* DE CHALMOT II. D. bl. 174.

(§) Zie hier boven bl. 128.

(**) Zie hier boven bl. 10 vgg.

Dergelyks boekten wy hoe de Vaart op dit Gewest, in dien hachlyken tyd, beperkt en geregeld werd, om den Vyand geen voordeel te geeven, en de Ingezetenen van *Zeeland* niet geheel van alle Gemeenſchap af te ſnyden (*). In den dringendſten tyd des aanvals op *Holland*, en eer die ſchikkingen daargeſteld waren, dreigde gebrek of liever verbaazende duurte aan Boter de Stad *Middelburg*. Het bleek der Regeeringe, by gedaan onderzoek, dat de Voorraad deezer behoefte, by Winkeliers en Verkoopers, ſchaars was. Dezelve hadt alle reden om te veronderſtellen, dat zulks baatzugtige Lieden zou aanzetten om in perſoon, of door hunne afgezondenen, op de Markten, aan de Stads Poorten, en elders, de Landlieden binnen den Eilande van *Walcheren* verſche Boter aanbrengende, waar te neemen om dezelve hun af te koopen, zonder dat de goede Burgery, en de Ingezetenen, gelegenheid kreegen om zich op de Markten, ten minſten eenigermaate, naar gelange der plaatshebbende ſchaarsheid, te voorzien, en daar en tegen genoodzaakt worden, om den weinigen en ongenoegzaamen voorraad daar van ter markt gebragt, tot buitenſpoorig hooge pryzen van dergelyke Voorkoopers en baatzugtige Lieden te moeten afkoopen, tot aanmerkelyke ſchade der Burgerye. —— Dit deedt hun, met overleg der Magiſtraaten

LXXVI. BOEK. —— 1793. daar in voorzien.

(*) Zie hier boven bl. 13.

LXXVI. BOEK. 1793.

ten van de overige *Walcherſche* Steden, by openbaare Afkondiging bekend maaken, dat geene Voorkoopers op de Stads Markt zouden mogen verſchynen, eer zekeren tyd van het marktuur verſtreeken was, ter opkoopinge van de verſche Boter: vóór dien tyd gekogt hebbende, zou die Boter ten behoeve der Armen komen, en de Kooper telkens daarenboven de boete van één *Pond Vlaams* betaalen. —— Den Landlieden te gemoet te gaan buiten de Stads Poorten om eenig Beding te maaken, of om eenigen Verkoop te doen, werd met eene boete van vyf en twintig Guldens bedreigd; en ſtraffe geſteld op het ronddraagen en uitventen van verſche Boter aan de huizen der Burgeren. —— Teffens, met voorkennis van Heeren Gecommitteerde Raaden van *Zeeland*, den uitvoer zo van verſche als van ingelegde Boter na buiten deeze Eilanden verbiedende.

De meeſte deezer bepaalingen den zesden van Lentemaand vaſtgeſteld en aangekondigd, werden by het keeren van den Oorlogskans, en het herſtel der vrye Vaart, op het einde dier Maand, weder ingetrokken (*).

Zeeland in goeden ſtaat van tegenweer geſteld.

Het verwyderen des Krygstooneels, hadt op de ſchikkingen der Vloote zo van groote Lands Schepen, als van mindere Vaartuigen, geen geringen invloed. Wy hebben 'er het hoofdzaaklyke, in de beſchry-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 484—487.

ſchryving des gevoerden Krygs, van vermeld. Wy moeten hier nog aantekenen, dat *Veere*, *Vliſſingen*, *Tholen*, en alle de Sterktens, zo op het Eiland *Walcheren* als elders, alle naar eisch met Geſchut beplant, en in een geduchten ſtaat van tegenweer gebragt waren (*). De Landmagt derwaards gezonden, en in de Steden en Forten verdeeld, was toereikende ter verdee-

LXXVI. BOEK. 1793.

(*) Eene Lyst van de gemonteerde Batteryen en Veldſtukken a 3 Pond, alle met de benoodigde Ammunitie voorzien, tot verdeediging deezes Gewests, geeft ons G. J. SLORT, in een berigt uit *Veere* den 10 April deezes Jaars.

Te *Veere* op de Courtine Noordzyde van het Baſtion *Oranje* 6 Metaalen Kanons 24 Pond — Baſtion *Oranje* 8 lange Metaale Kanons 6 Pond — *Moolen Baſtion* 3 lange Metaale Kanons 6 Pond — Baſtion *Mauritz* 1 lange Metaale Kanon 6 Pond, 1 Houwitzer, 16 Pond Steens, 2 Veldſtukjes voor de Hoofdwagt en 2 in 't Stapel Magazyn — op het Fort *de Haak* 8 Yzeren Kanons 12 Pond.

Te *Weſtkapelle*; Battery *Zuidkant* 6 Yzeren Kanons 24 Pond, 4 Veldſtukjes, in *Weſtkapelle*: Battery aan de *Vygeeter* 6 Yzeren Kanons 18 Pond.

Te *Vliſſingen*, Battery *Wittemuur* 4 Metaale Kanons 24 Pond, 2 Kanons 12 Pond, en een Rooster voor Gloeijende Kogels — Battery *de Leugenaar* 3 Metaale Kanons 24 Pond, en een Rooster voor Gloeijende Kanons — Battery *Weſtdyk* 2 Metaale Kanons 18 Pond, 3 Metaale Kanons 12 Pond — *Rondeel* of *Viſchmarkt* 2 Metaale Kanons 8 Pond, Baſtion *Oranje* 2 Metaale Kanons 24 Pond, 1 Rooster voor Gloeijende Kogels, 2 Veldſtukjes by de Hoofdwagt.

Op het Fort *Zeeburg* 6 Metaale Kanons 12 Pond 2 Metaale Kanons 6 Pond.

Op het Fort aan de *Batſe Kade* 4 Metaale Kanons 24 Pond, 10 Metaale Kanons 12 Pond, en

LXXVI. BOEK. 1793.

deediging (*), zodanig dat *Zeeland* zich, in een en ander opzigt weigedekt rekende tegen eenigen vyandlyken aanval; dat men 'er zelfs waagde aanvallender wyze Kryg te voeren, schoon zeer in 't klein, heeft ons Geschiedblad opgetekend (†).

Gestaldheid in *Gelderland.*

Het Landgewest *Gelderland*, thans van het Oorlogstooneel verwyderd, zag ook vroeg in den Voortyd de daar gelegerde Krygsmagt Voet- en Paarde-Volk, en Artillery, deels uittrukken om elders dienst te doen (§). —— Gewestlyk schreef men 'er geene Belastingen uit om in den vermeerderden last der Geldbehoefte by te draagen; dan Gedeputeerde Staaten des Kwartiers van *Nymegen* stelden eene Geldopneeming van vyf Ton vast, door eene Lotery by wyze van Tontine uit te schryven, en de Deelneemers te lokken door den kans op een schitterend voordeel (**). In

een Rooster voor Gloeijende Kogels — Battery *Noordoostbeek* van het Fort aan de *Batse Kade* 10 Yzeren Kanons 12 Pond, 4 Veldstukjes en een Rooster voor Gloeijende Kogels.

Te *Trseke* 2 Veldstukjes.

Battery te *Bruinesse* 6 Yzeren Kanons 12 Pond.

Te *Oud Vosmeer* 4 Veldstukjes.

Te *Thoolen* 6 Metaalen Kanons 12 Pond, 9 Metaalen Kanons 8 Pond, Batterystukken 121, Veldstukken 20, Houwitzer 1 en 5 Roosters voor Gloeijende Kogels. *N. Nederl. Jaarb.* voor 1793. bl. 1250—1253.

(*) In de *N. Nederl. Jaarb.* 1793, bl. 1253. vindt men de opgave.

(†) Zie hier boven bl 20.

(§) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 361.

(**) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1781.

In dit Gewest bleef alles voorts in diepe rust. LXXVI. BOEK.

Staaten van *Overyssel*, die veertiendaagsche Bedestonden instelden, en dezelve vervolgens, na het houden van een Dankstonde, in maandlykſche verwisſelden (*), zogten de Geldmiddelen van dit Gewest te styven, door eene nieuwe buitengewoone Verponding van alle bebouwde Landen te heffen: 't zy dezelve Zaay- Weide- Groen- of Turflanden, Bosschen of Plantsoenen, 't zy ze oudhoevige of nieuwe Landen waren, volgens waardeering van derzelver tegenwoordige waarde. Om welke op te maaken Gelastigden aangesteld, en de Verzwygers, ter kwaader trouwe, behalven dat de waardeering, ten hunnen koste afzonderlyk zou geschieden, eene boete van een honderd Goudguldens moesten betaalen. Men zou deeze nieuwe Verponding berekenen naar evenredigheid van de veertiende Penning der waarschynlyke jaarlykſche opbrengsten, gerekend tegen drie ten honderd van de Hoofdsom. — In de Uitschryving deezer nieuwe Belastingen vonden eenigen duisterheden of twyfelagtigheden; om deeze op te klaaren en weg te neemen, gaven de Gecommitteerden tot de zaaken der Gewestlyke Finantien, eerlang de noodige opheldering (†). Deel-

1793. Belasting in *Overyssel*.

(*) *N. Verzamel. by* DE CHALMOT I. D. bl. 155. en II. D. bl. 167.

(†) *N. Verzamel. by* DE CHALMOT II. D. bl. 224 en 231.

LXXVI. BOEK. ——— 1793.

Uitzondering aldaar op den Uitvoer van Hooi en Stroo.

Deelde dit Gewest in het verbod, ook elders gedaan, om, by het ontſtaan der Krygsonluſten, den uitvoer van Hooi en Stroo na eenige Landen of Plaatzen, buiten het Grondgebied der *Vereenigde Nederlanden* of van de Generaliteit, wel ſtrenglyk, tot den eerſten van Zomermaand, te verbieden; men vondt in Lentemaand reden om dit Verbod eenigermaate in te trekken, en den uitvoer dier noodwendigheden vry te laaten en open te ſtellen na het Graafſchap *Bentheim* voor alle de zodanigen, die met een voldoend bewys van de Regeering diens Graafſchaps, waren voorzien, om in *Overyſſel* Hooi of Stroo op te koopen ten behoeve van het *Hanoverſche* Krygsvolk, 't welk in het Graafſchap mogt aangekomen zyn, of verder verwagt worden (*).

Wat men in dit Gewest deedt ten aanzien van Tydingen ten voordeele der *Franſchen* verſpreid.

Het moet in *Overyſſel* niet ontbrooken hebben aan Lieden den *Franſchen* en eene Omwending van zaaken toegedaan, althans de Staaten van dit Gewest vonden geraaden, den Ingezetenen, by openbaare Afkondiging, te verſtaan te geeven, dat zy derzelver rust, en het genoegen, ter harte neemende, niet zonder het grootſte leedweezen, en verontwaardiging vernomen hadden, „ dat," gelyk zy zich uitdrukten, „ zommige onrustige geesten, zich zelven „ en anderen, by aanhoudenheid, zogten „ wys te maaken, dat, binnen kort, de „ openbaare Vyanden der Republiek, ook „ tot

(*) *N. Verz. by* DE CHALMOT I. D. bl. 216.

„ tot het binnenſte van *Holland*, ja zelfs LXXVI.
„ tot in *Overyſſel*, zouden doordringen — BOEK.
„ van welken niet anders dan de Omkee- —
„ ring onzer gezegende Conſtitutie, en, 1793.
„ met dezelve, van alle onze Godsdien-
„ ſtige Voorregten, en waare Vryheid,
„ te wagten was."

Waarom zy oordeelden, op den achttienden van Lentemaand, „ de goede In-
„ gezetenen, met het grootst genoegen
„ en blydſchap hunner harten, te moeten
„ verwittigen van de groote voordeelen,
„ alreede, door den Godlyken byſtand,
„ op den algemeenen Vyand, door de
„ Wapenen van onze Geallieerden, en den
„ kloekmoedigen tegenſtand van zommige
„ onzer Veſtingen, behaald; als mede van
„ den goeden ſtaat van Verdeediging waar
„ in de grenzen deezer Republiek, zo te
„ Lande als te Water, zich bevonden, en
„ dus van de goede hoop, waar in zy
„ verkeerden, dat, onder Gods Zegen, en
„ met de hulp onzer Geallieerden, de
„ verwoesting des Oorlogs van het bin-
„ nenſte deezer Republiek, en van deeze
„ Provincie, zou worden afgewend; ja zelfs
„ van de zekerheid, welke zy ontvangen
„ hadden, dat de Vyand alreede van
„ de Grenzen van *Holland* was terug ge-
„ trokken."

Op dien grond was het, dat zy, by deeze Afkondiging „ alle goede en ſtille
„ Ingezetenen vermaanden, zich door gee-
„ ne valſche Tydingen, dagelyks door
„ Kwaadwilligen uitgeſtrooid, te laaten

LXXVI. BOEK. 1793.

„ ontrusten; neen, maar in derzelver ſtil- „ en pryswaardig gedrag te volharden, al- „ les aan te wenden, wat tot bevordering „ van de algemeene rust, veiligheid en „ eendragt ſtrekken kon, en hun vertrou- „ wen, by aanhoudenheid, op de hulp „ van *Nederland's* God, en onzer hooge „ Geallieerden, als mede op den yver en „ voorzorg onzer Hooge Overheden te „ vestigen; vermaanende vooral alle Pre- „ dikanten der Publieke Kerke, en de „ Kerkleeraaren der andere Gezindheden, „ hier in allen anderen, met Dankzegging „ tot God Almagtig, wegens de reeds be- „ haalde voordeelen op den Vyand, en „ afgewende vrees, en met een ſtil en „ voorbeeldig gedrag voor te gaan." —

Ten ſlot „ waarſchuwen zy elk, van „ zich wel zorgvuldig te wagten voor alle „ verbreiding van valſche Gerugten, ont- „ rustende Nieuwstydingen, oproerige Ge- „ ſprekken of Daaden, op bedreiging van „ hun hoogst ongenoegen, en dat tegen „ dezulken, als tegen Verſtoorders der „ algemeene rust, zonder oogluiking, zou „ gehandeld worden (*)."

Geene byzonderheden, waar op deeze bedreigende Aankondiging gegrond is, zyn ons voorgekomen. Twyfel lydt het niet, dat ze 'er plaats gehad hebben; dan de vrees vergroot gewoonlyk de voorwerpen, en die hadt, ten deezen tyde, de gemoe- deren der geenen, die op het kuſſen zaten, groot-

(*) *N. Verg. by* DE CHALMOT I. D bl. 218.

grootlyks bevangen: en men mogt dit geen ydele vrees noemen. Bekend was het, dat in *Overyssel*, zo zeer als in eenig ander der Verbondene Gewesten, geen klein aantal Misnoegden woonden, die zich verdrukt rekenden, en na ontheffing reikhalsden. LXXVI. BOEK. 1793.

In dagen dat vry algemeene klagten in den Lande werden aangeheeven, en met grond uit den boezem opwelden, een gedeelte te hooren juichen over voorspoed en welvaard, is, met de daad, een zonderling verschynzel, dit egter leevert, tendeezen tyde, *Stad en Lande* op. De Schryver van den *Tegenwoordigen Staat* deezes Gewests, ten deezen Jaare, zyn werk in 't licht zendende, mogt, zonder vergrooting, of buitenspoorige ophemeling van zyn Vaderlyken grond, zyne Gedagten omtrent de toeneeming van de Bevolking en Welvaard, zich vry in deezer voege uitdrukken. —— „ De gelukkige pryzen „ van het Graan, het bevryd blyven van „ de Veepest, zedert eenige jaaren, het „ uitbreiden van allen Koophandel (*), „ het verbeteren van den Landbouw, het „ aan- Welvaart van *Groningen* ten deezen tyde.

(*) Ten deezen aanziene hadt de Schryver, onmiddelyk te vooren opgemerkt; „ Al de Handel „ wordt hier door de Inwooners, en meest met „ eigen Schepen gedreeven. Eindelyk hebben „ ook eenige voornaame Burgers, zedert ettelyke „ Jaaren, zich toegelegd op die soort van Zeehandel, welke enkel buiten 's Lands omgaat, naamlyk het Vragtvaaren, waarneemen van Commissien, en het tekenen van Asfurantien.

LXXVI. BOEK. 1793.

„ aanwasſen van Landen op den *Dullard*; „ het aanleggen van nieuwe en de ſteeds „ uitgebreid wordende Veenkolonien, ge„ volgd door het bouwen van Huizen, „ zyn te zigtbaare oorzaaken en bewyzen, „ dat het getal der Inwooneren, van tyd „ tot tyd, toeneemt, dan dat wy dit niet „ als zeker zouden durven ſtellen. — „ Ook is de meerdere welvaard te duide„ lyk om ontkend te worden, ſchoon wy „ gaarne toeſtaan, dat deeze zich, door „ de tevens aanwinnende weelde, bloeijen„ der vertoont, dan zy waarlyk is. Wy „ weeten wel, dat deeze onwederſtaan„ baar vermeerderende invloed alleen in „ ſtaat is, om, met een gelykblyvenden „ toeſtand over alle kostwinningen, de wel„ vaart en de bevolking te verminderen, „ ten zy de vermeerdering van nyverheid „ zulks tegenhoudt. Wy weeten insge„ lyks, dat honderd gebeurenisſen in ſtaat „ zyn, om, zelfs zonder buitengewoone „ ongelukken, ons niet alleen tot het peil „ onzer Vooroudéren; maar verre bene„ den hetzelve, te rug te brengen; maar „ over het geheel ſchynt ons hier meer „ grond tot hoopen, dan tot vreezen. — „ Om het naageſlagt van den uitſlag te „ kunnen doen oordeelen, agten wy de „ kennis van de tegenwoordige Bevolking, „ de eenige maatſtok, terwyl deeze den „ Tydgenooten belangryk is, als de eerſte „ grondſlag van ſtaatkundige berekenin„ gen. Wy hebben ons derhalven om„ trent geen voorwerp zo veel moeite ge„ gee-

„ geeven, als omtrent de hoeveelheid der LXXVI.
„ Bevolking van *Stad en Lande*, en vlei- BOEK.
„ jen ons dat wy dezelve vry naby ge- ——
„ vonden hebben, wanneer wy ze op 1793.
„ 75000 begrooten (*)."

Strekt niets ten in 't oogloopender blyke van de welvaart dan het ſtichten van aanzienlyke Gebouwen, dan zal de onderneeming om binnen *Groningen* een nieuw Stadshuis te doen vervaardigen, tot ſtaaving van den evengemelden bloei deezes Landſchaps, en byzonder van de Hoofdſtad, kunnen ſtrekken. Eenige byzonderheden daar toe aanleidelyk, en daar mede gepaard, vorderen onze optekening. Op de Groote Markt ſtondt eenige jaaren geleden het *Raad-* en *Wynhuis* der Stad, het eerſte gebouwd in den Jaare MCCCCXLIII, en het ander in MCCCCLXX. Deeze Geſtichten, naar de behoeften en ſmaak dier tyden ingerigt, werden, met den aangroei der Stad, te bekrompen, om 'er alle de onderſcheide Vergaderingen, met deeze of geene bezorging belast, zonder elkander te

Plan om in de Stad *Groningen* een nieuw Stadhuis te bouwen.

(*) *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande* I. D. bl. 32. Voor de Stad *Groningen* ſtelt de Schryver *twee en twintig duizend*, naar de berekening van *vier* Bewooners voor een Huis, volgens eene opneeming der Huizen in den Jaare 1787 gedaan. Indien deeze Telling toen goed ware, is de Volkrykheid der Stad *Groningen* zints vermeerderd; althans in de laatſte Volkstelling, ten deezen dage gedaan, bevat die Hoofdplaats des tegenwoordigen *Departements van de Eems* 23770 Zielen. *Aardryksk. Woordenboek der Bataafſche Republiek.* Te *Leyden* by DU MORTIER en Zoon 1800.

LXXVI. BOEK. —— 1793.

te hinderen, daar in te houden; ook vonden anderen die Gebouwen niet geëvenredigd aan het vermogen en aanzien der zints zo zeer toegenomene Hoofdſtad des geheelen Gewests. Hier by kwam eene beſpeurd wordende Verzakking, die de Regeering in den Jaare MDCCLXXIV deedt beſluiten die oude Gebouwen te laaten afbreeken, en een nieuw Raadhuis in plaats te ſtichten.

Hoe voortgezet, en voor eenigen tyd geſtaakt.

Een werk van dien aart werd niet los aangevangen; de platte grond der Marktplaats naauwkeurig opgemeeten en in plaat gebragt, uitgegeeven; en daar by onderſcheide belooningen uitgeloofd aan die Bouwkundigen, welker ontwerpen en berekeningen der onkosten het best zouden voldoen (*). De Stads Bouwmeester en Directeur der Teken-Academie te *Amſterdam*, HUSLY, ſtreek deezen uitgeloofden eerprys, en werd tot Bouwmeester van het Nieuwe Raadhuis aangenomen. Daadlyk begon hy den arbeid, naa de afbreuk van het oude, hadt hy de ruimte tot plaatzing van het grond- en ondermuurwerk, laaten uitgraaven, en de verdere ſchikkingen tot den opbouw gemaakt, wanneer eenige opgeworpene zwaarigheden, in eene breede Raadsvergadering nader overwoogen, de Regeering deedt beſluiten het begonnen werk te ſtaaken.

De

(*) Zie dit alles in 't breede in de *N. Nederl. Jaarb.* voor 1775. bl. 458—467. De hoogſte Prys door HUSLY behaald, was honderd Dukaaten.

De plaats tot een Praalgebouw der Stad beſtemd en uitgegraaven, veranderde in een waterbak. De Bewooners der omliggende Huizen klaagden over de groote vogtigheid, welke het in die ruimte vergaderde water aan de Kelders gaf. Hun klagt werd gehoord en de uitgegraavene ruimte geheel met aarde aangevuld. Hier mede ſcheen, in den Jaare MDCCLXXXVII, het geheele plan dier Stichtinge in duigen gevallen.

Hervatting daar van.

Niet voor den Jaare MDCCXCII werd 'er weder met ernst aan gedagt, en ook tot den opbouw van dit Stadsgeſticht beſlooten. De Bouwmeester HUSLY maakte een ander Opſtel, wel grootlyks het oude behoudende; doch met eenige veranderingen, die de goedkeuring van Burgemeesteren en Raad wegdroegen. Onmiddelyk werd 'er aanſtalte tot den bouw gemaakt, de ſtandplaats voor het nieuwe Gebouw bepaald en afgebakend, de werk- en toevoorzigtplaatzen vervaardigd, de plaats tot het leggen der Fundamenten uitgegraaven. Aan dit nieuwe Gebouw werd, op den acht en twintigſten van Grasmaand deezes Jaars, de eerſte ſteen gelegd door den Voorzittenden Burgemeester HENDRIK VAN SYSSEN. De ſtaatlyke toedragt dier verrigting, ging, volgens het berigt des Bouwkunſtenaars HUSLY, in deezer voege toe. „ De Heeren Burgemeesters en Raad, „ met Taalmannen en Gezwoorene Ge„ meente, waren, om het liggen van den „ eerſten Steen by te woonen, voor af

„ ver-

LXXVI. BOEK. 1798.

„ vergaderd in het Huis, waar in de Re-
„ geering zedert het sloopen van het oude
„ Stadhuis, gewoon was haare Vergade-
„ ringen te houden; van hier gingen zy
„ te gader, twee aan twee, voorgegaan
„ door alle de Stadsbodens en Dienaars,
„ na de Markt. Binnen de Omschutting
„ gekomen, werden zy door den Architect
„ en Directeur Generaal ontvangen en in
„ de Fundamenten gebragt, waar op de
„ Præsident den eersten Steen op den
„ noordoostlyken hoek van het Gebouw,
„ met de gewoone plegtigheden nederlag.
„ De Steen was van wit Marmer, ter
„ grootte van eenen gewoonen Baksteen,
„ met dit inschrift.

„ *Deeze eerste Steen is aan dit Stadhuis*
„ *gelegd door den Præsident Burgemees-*
„ *ter* HENDRIK VAN SYSSEN, *den*
„ XXIX *April* MDCCXCIII.

„ Dit verrigt zynde, werd de train over
„ de drooge laagen der grondmuuren het
„ geheele Gebouw langs, door den Archi-
„ tect rondgeleid, waar naa dezelve van
„ een scheidde. Hier op vielen de Met-
„ zelaars aan 't werk, en maakten eenen
„ aanvang: waar op des naamiddags de
„ deuren der Omschutting opengezet wer-
„ den, en een ieder den toegang toege-
„ staan: tegen den avond werd de eerste
„ Steen, met een tinnen overtrekzel ge-
„ dekt, en vervolgens overmetzeld (*)."

's Land-

(*) *Tegenwoordige Staat van Stad en Lande* II. D.

's Landſchaps Kas moet min van Penningen voorzien geweest hebben, dan die der Stad *Groningen*, waar men het bouwen van een zo kostbaar Geſticht, ten deezen tyde, ondernam; naardemaal de Staaten van *Groningen* en *Ommelanden*, in Oogstmaand, het voetſpoor van veelen der Bondgenooten drukkende, de toevlugt namen tot het uitſchryven eener buitengewoone Belasting om de Oorlogskosten te draagen, en, by wyze van eene Liberaale Gift, de heffing van tweemaal een honderdſte of van eenmaal de vyftigſte Penning, of twee ten honderd van ieders Goederen en Bezittingen

LXXVI. BOEK. 1795. Uitſchryving eener Belasting in dat Gewest.

D. I. Stuk bl. 39—42. De Bouwkundige Husly heeft den Schryver van dit Werk eene uitvoerige Beſchryving van dit Gebouw doen toekomen, deeze is door hem in 't werk, te gemelder plaatze, ingevoegd, en gaat vergezeld van een Gezigt en Grondtekening van dit Nieuwe Stadhuis, genoeg om ons een denkbeeld te geeven van zulk een cieraad der Bouwkunde, op eene zo voordeelige plaats als de Groote Markt in *Groningen*. — Dan helaas! die Prentverbeelding is, behalven het tot zekere hoogte opgetrokke Muurwerk deezes Gebouws, tot nog, nu wy dit ſchryven (July 1804) het eenige van dien zo langen tyd voorgenomen, geſtaakten en met zo veel yvers hervatten arbeid. Of de tyd gebooren zal worden, dat men dien hervatte, eer dit geſtaakte werk geheel ten onbruike geraakt is, kunnen wy niet giſſen, veel min bepaalen. Wel mogen wy wenſchen, dat de gelukkige dagen eens aanbreeken, waar in het voegzaam en loflyk is op zulke Staatscieraaden te denken, en aan derzelver daarſtelling de ruime handen des voorſpoeds te ſlaan.

LXXVI. BOEK. 1793.

gen vastſtelden. Hoe zeer ook de toon der aanſchryvingen om in onderſcheidene Gewesten de Ingezetenen tot een rigtige opbrengst der gevorderde Geldſomme aan te zetten, op een eenpaarigen trant klinke, ſchynen de Beſtuurders, als 't ware, te wedyveren om den Vyand, zo afzigtig mogelyk af te maalen. Staaten van *Stad en Lande*, in een tyd ſpreekende, wanneer de Krygskans onze en onzer Bondgenooten Wapenen ſcheen te begunſtigen, voeren eene taal, die van de andere in ſterkte overtreffende. Zy verklaaren hunne In- en Opgezetenen, „ dat het lieve Vaderland in de „ zorglykſte en gevaarlykſte omſtandigheden gebragt was, door den onregtvaardigen vyandlyken aanval, uit naam van „ de *Franſche* Natie, of liever van die „ geenen, welken zich het beſtuur van „ zaaken binnen *Frankryk*, op eene allerонwettigſte en nooit gehoorde wyze, hadden onderwonden — dat zy daarom „ zich genoodzaakt vonden, om, onder „ inwagting en afſmeeking van den zegen „ en byſtand van God Almagtig, en met „ vertrouwen op de regtmaatigheid hunner zaake, ter afwending van het bedreigd en dringend gevaar, met de Staaten der andere Gewesten zamen te ſtemmen en te bewilligen in het by de hand „ neemen van alle zodanige middelen van „ Verdeediging en tegenweer, waar door „ het Vaderland gered, de dierbaare gronden van Vryheid en Godsdienst behou-

„ den,

„ den, en 's Lands goede Ingezetenen by hunne wettige Eigendommen en Bezittingen bewaard en beveiligd zouden kunnen worden, en alzo de Vyand belet om deeze vreedzaame Republiek ten prooye te ſtellen van zyne booze en afſchuwelyke oogmerken, die onder den ſchoonſchynenden naam van *Vryheid en Gelykheid*, en *Regten van den Mensch*, niets minder dan *Roof*, *Moord*, *Losbandigheid*, *Ongodistery*, *Ondraaglyke Overheerſching*, *en Verbreeking van alle Godlyke en Menschlyke Wetten*, *en van alle banden van Maatſchaplyke Orde* ademden (*)."

LXXVI. BOEK. —— 1793.

Hoe veel voorzorgs alleriwegen in den Lande gedraagen was om te voorkomen, dat, by de aannadering der *Franſchen* geene inwendige beweegeniſſen ontſtonden, ſtrekkende om derzelver onderneeming op eenigerlei wyze te begunſtigen; hoe zeer die voorzorge meest overal de bedoelde uitwerking hadt, en de begunſtigers van de zaak der *Franſchen* zich ſtil hielden, zag men in het Landſchap *Drenthe*, waar de Partyſchap zo voorbeeldlyk heftig gewoed hadt, en de Patriotten van den Jaare MDCCLXXXVII in zo klemmende banden gekluisterd waren, by den inval der *Franſchen*, de oude ongeſtuimigheid, waar aan men zich wederzyds ſchuldig gemaakt hadt, onder de Ingezetenen ontſtaan. *Meppel*, inzon-

KNIPHORST en HARTZUIKER in *Drenthe* als Oproerigen geſtraft.

(*) Deeze Uitſchryving is voorhanden in de *N. Verz. by* de CHALMOT II. D. bl. 206—223.

LXXVI. BOEK. 1793.

zonderheid bekend voor het oude tooneel der woelingen, was het weder, althans, twee Perſoonen werden den negenden van Grasmaand, te *Aſſen*, op eene buitengewoone Crimineele Vergadering van Drosſaard en Raaden in den Hove van Juſtitie des Landſchaps, gevonnisd over bedryven te *Meppel* gepleegd. De Gedaagden waren LAMBERTUS KNIPHORST en J. J. HARTZUIKER. Zy werden beſchuldigd, met nog drie Perſoonen, allen te *Meppel* woonagtig, zich niet ontzien te hebben, 's avonds en in den nagt van den derden van Lentemaand, op de eerſte tyding dat de *Franſchen* een der voornaamſte Sterktens van den Staat hadden overwonnen, over deeze voor alle Liefhebbers des Vaderlands zo ontroerende Gebeurtenis, openlyk en luidrugtig hunne blydſchap te doen blyken, door zich van herberg tot herberg te begeeven, waar zy het onderſtonden om hunne Vreugde over die gebeurtenis, met danſen en ſpringen, en het zingen van oproerige Liederen, onder het geſtadig inzwelgen van drank, te openbaaren, dat zy, op eene baldaadige wyze, getragt hadden anderen te noodzaaken om zich over den voorſpoed der *Franſche* Wapenen verblyd te toonen, op de welkomst der vyandlyke Legerbenden te drinken, ja zelfs de Aanvoerders en Bevelhebbers derzelven te vereeren. — Dat zy, of ten minſten het Gezelſchap, waar toe zy behoorden, in het holſte van den nagt, zich niet ontzien hadden, openlyk op de ſtraat te *Meppel*

en

en dus in een der volkrykſte plaatzen van het Landſchap, op een tyd, wanneer aldaar de gemoederen der verdeelde Ingezetenen niet buiten eene merkelyke gisting waren, een Oproerkreet aan te heffen, waar door voor den Lande de verderfſykſte gevolgen berokkend, de verhitte gemoederen ontvlamd, tot hoogſtſtrafbaare daadlykheden uitgelokt, en aan de openbaare rust en veiligheid ſtoorenis kon toegebragt worden. LXXVI. BOEK. 1793.

Dit gedrag deedt Drosſaard en Raaden, na verhoor der Gedaagden, en gelet hebbende, dat reeds eenmaal door opheffing van ſoortgelyke Geregtshandelingen, te vergeefsch de proef genomen was om de Gedaagden, door middel van vergiffenis en onverdiend genadetoon, tot een ſtil en rustig gedrag te rug te brengen, gemelde KNIPHORST en HARTZUIKER, veroordeelen, om, met opene deuren, voor 's Hovens Vergadering, na voorgaande nadere aanzegging, te moeten verklaaren, dat het hun ten hoogſten leed deedt, de herhaalde Bevelen van 's Landſchaps wettige Overheid te onbezonnen en moedwillig te hebben overtreeden, en de algemeene rust geſtoord, en wyders, dat zy deswegens GOD en de Juſtitie om vergiffenis vroegen, met belofte van zich voorts als ſtille en aan de Wetten van den Lande gehoorzaame Ingezetenen te zullen gedraagen; en om vervolgens geduurende den tyd van zes weeken, ter gevangenisſe, binnen Delft te worden opgeſlooten; doch welke ſtraffe van gevangenis zy nogthans dadelyk

LXXVI. BOEK. 1793.

kunnen afkoopen met eene Geldboete van duizend Ryksdaalders, zes weeken naa de afleezing van dit Vonnis, in handen van den Landſchryver te tellen, en, vermids de vrywillige afſtand van den Heer Drosſaard, in dit byzondere geval, ten behoeve van het Landſchap te doen dienen, met verdere verwyzing der Gedaagden in de Geregtskosten.

Deezer beiden drie Medepligtigen JAN HOLLEBOER, WILLEM F. STUP en GELMER VAN VEEN, werden ten zelfden tyde verweezen tot eene drieweekſche Gevangenis, binnen *Aſſen*; doch zouden zy die Gevangenzetting kunnen afkoopen met eene Geldboete van honderd Gouden Ryders, binnen zes weeken, naa de uitſpraak van dit Vonnis in handen van den Landſchryver ten voordeele van den Landſchappe te ſtellen (*).

Vonnis over JACOBUS FRUITIER.

Niet alleen te *Meppel*, maar ook elders in *Drenthe*, hadt men dusdanige beweegenisſen ten dien dage aangevangen. Althans de gemelde buitengewoone Crimineele Vergadering te *Aſſen* ſprak een Vonnis uit tegen de Perſoon van JACOBUS FRUITIER, te *Eelde* woonagtig. Volgens 't zelve zou genoegzaam zyn gebleeken, dat hy, zedert eenigen tyd, inzonderheid naa dat de *Franſche* Natie, of wel deszelfs tegenwoordige Beſtuurders, de Republiek met eenen openbaaren Oorlog hadden aangerand, zich niet hadt ontzien om zyne verderflyke, den

(*) *Nl. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 749—752.

den Vyand van den Staat geneegene, en voor de inwendige Rust alzins gevaarlyke gevoelens hier en daar, vooral in het Kerſpel *Eelde* te verbreiden, en als van den eenen tot den anderen over te brengen, met het ſtrafbaar oogmerk, om de ſtille, doch min doorziende Ingezetenen, diezelfde, zo ongelukkige, als verfoeilyke gevoelens te doen omhelzen, of daar by, te volharden, en alzo met hem na eene geheele omkeering van onze wettige gevestigde Conſtitutie, naar het voorbeeld der nieuwerwetſche inrigtingen in het zich zelven verwoestend *Frankryk* te doen reikhalzen, waar toe hy zich wel eens vermetel hadt onderſtaan de gemoederen te treffen, door dezelve in den waan te brengen, als of 'er, uit eene dergelyke Omwending van zaaken, voor den gemeenen man een beſtaan te wagten ware. LXXVI. BOEK. 1793.

Door dit woelziek en onrustig gedrag FRUITIER toegeſchreeven, hadt hy, naar oordeel zyner Regteren, ook binnen deezen Landſchap, zo wel als binnen de Provincie *Groningen* (*), van waar hy by Vonnis van den Hove was gebannen, de duidelykſte blyken gegeeven, dat hy als een gevaarlyk Lid der Zamenleeving moest worden beſchouwd, en alzo ter verdere Inwooning in het Landſchap *Drenthe* niet moest

(*) Deeze J. FRUITIER ſtaat in onze Geſchiedenisſe, ten aanziene van het met hem voorgevallene in *Stad en Lande*, bekend. Zie het XXII. D. bl. 82 en 83.

LXXVI. BOEK. —— 1793.

moest worden toegelaaten. —— Waarom hy, naa onderzoek der ingewonnene bescheiden en verhoor, veroordeeld werd, om, binnen viermaal vier en twintig uuren, naa het kennis krygen van dit Vonnis, het grondgebied des Landschaps te verlaaten, op bedreiging, dat zo hy naa dien tyd, of wederom, daar wierd aangetroffen, daadlyk, zonder eenige voorafgaande orde gevat, in de gevangenisse te *Assen* overgebragt, en vervolgens, naar eisch van zaaken gestraft zou worden; wyders verwees hem dit Vonnis in de kosten van den Geregte (*).

Voorzorgen tot inwendige rust.

Daadlyke gebeurtenissen niet alleen, strekkende tot stoorenis van de rust in den Landschappe, werden op gemelde wyze gestraft; maar ook droeg het Landschaps Bestuur zorge ter voorkoming. Immers bevolen zy de Geregten, om, daar door de geweldige Revolutien in nabuurige Landen ontstaan, *Drenthe* meer dan gewoonlyk door overlast van vreemde Vagebonden gedreigd werd, daar tegen met eene zonderlinge zorgvuldigheid te waaken, en de daar omtrent gegeevene bevelen te handhaaven. —— Byzonder bevelende, om voor zo verre het eenigzins volvoerbaar zou weezen, ten minsten van de groote Boerschappen, geduurende de Wintermaanden, door een bekwaam getal Manspersoonen, met eene behoorelyke stilte te doen waaken. —— Vreemd is by deeze Aankon-

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 753.

kondiging, de last in 't byzonder aan die *Magtmaakers* gegeeven, „om zich, gedurende de Wagt, van het plegen van alle „ Baldaadigheden, Straatschenderyen, en „ rustverstoorende Bedryven, waar door „ dit goede werk zou worden verydeld, „ te onthouden (*)."

Wegens dit Landschap werd, tot styving van 's Lands Geldmiddelen, niet anders gedaan, dan dat de Pagters der Belastingen op Wyn en Sterke Dranken, met de Tappers of andere daar in handelende Lieden, geene overeenkomst zouden mogen treffen; maar dat dezelve, naar inhoud van 's Landschaps Ordonnantien, van den Jaare MDCCLIX, zouden moeten betaald worden (†).

Wat men in *Drenthe* deedt tot styving der Geldmiddelen.

De Generaliteits Landen, tot welker beschouwing wy, na de Bondgenootschaplyke Gewesten en het daar mede verbondene *Drenthe*, doorloopen te hebben, nu zouden moeten toetreeden, leeveren, behalven 't geen wy van dezelve, als deels het tooneel des ten deezen Jaare gevoerden Oorlogs, in het voorgaande Boek, vermeld hebben, der Geschiedenisse geene stoffe. Alleen staat ons hier nog te vermelden, dat de Algemeene Staaten, by den aanvang des Krygs, een Plakaat, de Goederen in de Generaliteits Landen gelegen, betreffende, beraamden, en by hetzelve deeden weeten, dat, naardemaal het, geduurende den Oorlog, waar mede de Staat, door *Frank-*

Plakaat van hun H. Mog. wegens het verkoopen van Goederen in de Generaliteits Landen.

(*) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1605.
(†) *N. Nederl. Jaarb.* 1793. bl. 1604.

LXXVI. BOEK. —— 1793.

Frankryk was aangevallen, zou kunnen gebeuren, dat in zodanige Diſtricten van de Generaliteit, welke reeds door den Vyand waren bezet, of nog mogten vermeesterd worden, eenige Goederen, 't zy Landen, Huizen, of waar in dezelve ook mogen beſtaan en toebehoorende aan eenige Publieke Collegien of Corporatien, of uitmaakende de Domeinen en Regten van byzondere Heeren, of ook het Eigendom van byzondere Perſoonen, door den Vyand werden aangeſlaagen, verkogt en ten gelde gemaakt, of op eenige andere wyze vervreemd — zy ieder een verboden van zodanige Goederen iets te koopen, of deswegen eenige handeling aan te gaan, waar door de Eigendom of het Regt desgeenen, die dezelve vóór den Oorlog bezat, buiten diens toeſtemming vervreemd of verkort werd. Zy verklaarden alle zodanige Verkoopingen en Handelingen van onwaarde, met waarſchuwing aan een iegelyk, die zodanige Goederen mogt hebben gekogt, of op eenigerhande wyze verkreegen, dat, wanneer diezelve Diſtricten, wederom uit 's Vyands Magt geraakt, en onder hun Beſtuur gebragt waren, de Koopers of Verkoopers geenerhande regt zouden hebben, of aanſpraak, ſchoon ook die Goederen reeds door verſcheide handen gegaan waren, en verſcheide keeren van Eigenaar veranderd, en dat geene bybrenging van die Goederen in goede trouw gekogt of anderzins verkreegen te hebben, iets zou kunnen te ſtade komen of gehoor ver-

verwerven; maar dat, in tegendeel, al het zelve aan den wettigen Eigenaar, aan wien het vóór den Oorlog toebehoorde, daadlyk zou worden toegekend en te rug gegeeven: terwyl daarenboven de zodanigen, die bevonden zouden worden zodanige Goederen verkreegen of daar over gehandeld te hebben, niet tegenſtaande zy wisten dat derzelver vervreemding een gevolg was van den vyandlyken inval en overheerſching, naar eisch der zaaken zouden worden geſtraft (*). LXXVI. BOEK. 1793.

(*) *Reſol. Gen.* 7 Maart 1793.

Einde van het zes en twintigſte Deel.

BLADWYZER

DER

VOORNAAMSTE ZAAKEN.

A.

AA (C. C. H VAN DER) diens Dood en Character, 354.

Admiraliteiten (Het werk om de) tot één te brengen, blyft ſteeken, 285. VAN DE SPIEGELS gevoelen deswegen, *Ald.*

Aldenhoven (Nederlaag der *Franſchen* by) 48.

Algiers (Vredebreuk met) en onzen Staat, 274. Wapenſtilſtand, 280. Vrede, 281.

America (De Staaten van) blyven onzydig, 128. Hoe veel moeite zulks inhaagt, 129. WASHINGTONS gedrag in deezen, 132. Geldleening op de Akkers in *Noord-America*, 341. Aanmerkingen hier over, 342. Voordeelige ſtaat des Koophandels aldaar, *Ald.* P. STADNITSKY's ontwerp om 'er Akkers te koopen, 346.

Amſterdam (De Wapening der Burgeren te) vermenigvuldigd, 350. De vyf en twintigſte Verjaaring van de Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen daar gevierd, 352.

Antwerpen (Zamenkomt te) ter beraadſlaaging wegens het voortzetten van den Oorlog, 137. Drukte te dier Stede en toeſtel tot den Kryg, 144.

AUCKLAND (Lord) doet by de Staaten een voorſtel om de *Engelſche* Kanonneerbooten af te danken, 7. Dankbetuiging van dien Gezant voor de Eerbeloonningen aan Capitein BERLELEY en vier Luitenanten geſchonken, 9. Begroet de Algemeene Staaten wegens den lotwisſel, en verzoekt het opheffen van het Embargo, 110. Hoe door hun Hoog Mogenden beantwoord, 114.

B.

BARRERE, diens beſchryving van de Overwinningen der *Franſchen*, 207.

Bataaven (Het *Committé* der) ſchryft aan het Garniſoen in *Maaſtricht*, 32.

——— (Uitgeweekene) doen een Vertoog te *Parys* te hunner beveiliginge, 215.

Batavia, beſchikkingen daar gemaakt, om de Commiſſa-

Afrikaan van hier derwaarts gezonden, te ontvangen, 305. De Bezending komt daar. Eerste verrigtingen van dezelve, 311.
Bergen op den Zoom alles daar ter verdeediging gereed gemaakt, 26
Berkeley (Den *Engelschen* Zee-Capitein) en vier zyner Luitenanten, Eerbeloonigen van de Staaten geschonken, 8. Aanmerkingen daar op gemaakt, 9. Schryven hier over door van Kinsbergen aan van de Spiegel, 10. Als mede aan zyne Hoogheid, 11. Geval van Berkeley waar op van Kinsbergen doelt, 12.
Boetzelaar (Van) met een Gouden Degen door Staaten van *Holland* beschonken, 40.
Bouritius (W. L.) Zeecapitein komt by het verbranden van zyn Schip om, 285.
Brabant (Werkzaamheden van Dumourier om de misbruiken in) te herstellen, 52. Uitwerking daar van, 55.
Brauw (De) Generaal Major, voert in *Zeeland* bevel over de Landmagt, 13.
Breda (De *Fransche* Bevelhebber te) krygt last van Dumourier om die Stad over te geeven, 64.
—— (Gesteldheid te) ten tyde dat de *Franschen* in die Stad waren, 83. Vrees voor andermaal belegerd te zullen worden, 84. De Generaal en Commandant Flers verdert een Geschenk; doch ontvangt het niet, *Ald.* Uitzigten van Ontruiming, 85. Deeze weder verdonkerd, 86. Uitwyken eeniger Burgeren, *Ald.* Lot eeniger uitgetoogene *Franschen*, 87. De vrees voor een Beleg verdwynt, 88. Door de *Franschen* wedergegeeven, 89 De Stad ingeruimd, 90. Vreugdebedryven by het verbranden van den Vryheidsboom, 91. Een aantal Burgers gevangen gezet en ontslaagen, 93. Hoe de Municipaliteit haar gehouden gedrag verdeedigt, 94. Van alle blaam staatswege gezuiverd, 100. Vreugde deswegen, 102. In hunne posten hersteld, *Ald.* De weggevoerde Regeeringsleden keeren in die Stad weder, 103. Zie verder Byland.
Byland (De Graave van) bevindt zich met zyn Schip voor *Vlissingen*, 15. Beraadslaaging om iets op de *Schelde* te onderneemen, 16.
Byland (Graave van) Bevelhebber van *Breda*, Vonnis over hem gestreeken, 104. In hoe verre verzagt, 105. Wat men des oordeelde, en hoe het zich by de volvoering toedroeg, 106. Lot der Officieren, die met hem in de Overgave gestemd hadden, 107.

C.

CATHARINA DE II. doet een Voorſtel aan *Zweeden* om eene Vloot in Zee te zenden, 256.

Ceylon, geſteldheid aldaar, 313.

CLAIRFAIT (De Generaal) geeft 's Keizers Afgezant by onzen Staat berigt van het gevangen neemen der *Franſche* Commisſariſſen, 62.

COBURG (Prins VAN SAXEN) wat deezen Veldheer in den Kryg te doen ſtondt, 48. Doet eene Proclamatie aan de *Franſchen*, 71. Herroept zyne eerſte Verklaaring, 77. Verdeedigt DUMOURIER, *Ald.* Hoe door de *Franſche* Commisſariſſen beantwoord, 79. Op welk eene wyze hy bezit van *Condé* neemt, 157. Door JOURDAN geſlaagen, 188. Welk een taal hy wegens de dood van MARIE ANTOINETTE by het Leger voert, 213.

Condé aan de Keizerlyken overgegeeven, 156. Op welk eene wyze de Prins VAN SAXEN-COBURG daar van bezit neemt, 157. Vreugdebedryven in de Legers, wegens die overgave, 159.

COSTERUS (D.) *te Woerden* weder in de Regeering genomen, 396.

D.

DAMEN (C. H.) Hoogleeraar te *Leyden* ſterft, 380.

DAMPIERRE Opvolger van DUMOURIER, gewond, 150. Sterft, *Ald.*

DANKERS (J.) een Loot, doet grooten dienst in een Tocht op *Lille*, en wordt door VAN KINSBERGEN den Heere VAN LYNDEN aanbevolen, 20.

Deenemarken (Voorſtel van *Engeland*, wegens de Scheepvaard, aan) gedaan, 261. Hoe door dit Hof beantwoord, 265. Gerugt eener Verbintenisſe tuſſchen *Deenemarken* en *Zweeden*, 271. Schryven van eenige Gezanten ten *Deenſchen* Hove over het toelaaten eens *Franſchen* Gezants, 272. Hoe door *Deenemarken* beantwoord, *Ald.* Wederſchryven des *Engelſchen* Gezants, 273.

Delft doet geſchenken aan de Vlootelingen, 21.

Drenkelingen (De vyf en twintigſte Verjaaring van de Maatſchappy der) te *Amſterdam* gevierd, 351.

Drenthe (KNIPHORST en HARTZUIKER in) als Oproerigen geſtraft, 433. Vonnis over drie hunner Medepligtigen geſlaagen, 436. Vonnis over J. FRUYTIER, *Ald.* Voorzorgen tot inwendige rust, 438. Wat men 'er deedt tot ſtyving der Geldmiddelen, 439.

DUCAYLA (De Luitenant) als tydingbrenger des ontzets van *Maaſtricht* met eene vereering van de Algemeen

meene Staaten beſchonken, 39.
Duinkerken in ſtaat van Verdeediging, 147. Belegerd en opgeëischt, 170. Het beleg opgebrooken, 171. Verlies der *Engelſchen* te dier gelegenheid, 172.
Dumouriez (Schryven van) aan het *Franſche* Leger, 49. Brief aan de Commisſarisſen der Nationaale Conventie, 51. Zyne werkzaamheden om de misbruiken in *Brabant* te herſtellen, 52. Uitwerking daar van, 55. Wat hy tot herſtel des Legers aanwendt, 56. Verdagt van het met den Vyand te houden, *Ald.* Onderhandeling met Mack, 57. Nadere onderhandelingen, 58. Als een Verraader te *Parys* beſchouwd, 59. Zyn veel ontdekkend onderhoud met drie Leden van de Nationaale Conventie, 60. 's Mans verdere deels verydelde bemoeijingen, 61. Werkzaamheden tegen hem en Bezending om hem te vatten, 62. Deezen door hem gevat en opgezonden, 63. Brieven van hem aan de Commandanten van *Breda* en *Geertruidenberg* om die Steden over te geeven, 64. Welk een gebruik de Erfprins van *Oranje* van die Brieven maakte, *Ald.* Schryft een Brief aan het *Franſche* Leger, 65. Doet eene Verklaaring aan de *Franſche* Natie, *Ald.* Werkingen tegen hem, 69. Vlugt met de zynen, 70. Buiten de Wet geſteld, 74. Verlegenheid der geenen die hier te Lande in zynen aanflag gedeeld hadden, 81. Vertrekt, 138. Oordeel des Keurvorsts van *Keulen* over hem, 139.

E.

Eindhoven (Een Vryheidsboom te) geregtlyk verbrand, 92.
Engeland (Voorſtel des Hofs van) wegens de Koningsmoorderen by deezen Staat, 123. Door de Algemeene Staaten omhelsd, 125. Jongſte mislukte pooging van *Frankryk* om het met *Engeland* te vinden, 142. Hoe het op den Kryg geſteld, *Ald.* Neemt *Heſſiſch* Krygsvolk in dienſt, 149. Zendt herwaards meer manſchaps over, *Ald.* 's Koninks taal den Mogenheden te gemoete gevoerd, by den dood van Marie Antoinette, 220. Antwoord daar op gegeeven, 231. Schikkingen die *Engeland* ten aanzien van *Zweeden* en *Deenemarken* wil invoeren, 258. Voorſtel aan *Deenemarken* deswegen, 261. Hoe door dit Hof beantwoord, 265. Wederſchryven des *Engelſchen* Gezants, 273.
Euſtatius (Orcaan op *St.*) 325.

BLADWYZER.

F.

Famars (De *Franſchen* by) geſlagen, 151.

FLERS (CHARLES) zyn gedrag als Commandant en Gouverneur van *Breda*, een geſchenk door hem geworden, hem onthouden, 86.

Fonds (Voorſtel van den Erfprins tot een *Weduwen*) 189. Van 't Lands wege wordt hier in niet getreeden. Plan hier toe van byzondere Perſonen gemaakt, 190. Opbrengingen in 't zelve, 192.

Frankryk (Aankundiging der Nationaale Conventie in) aan het Leger ten opzigte van DUMOURIER, 73. Beſluit daar ten aanzien van den Oorlog genomen, 142. Jongſte mislukte pooging om het met *Engeland* te vinden, *Ald.* Kort berigt van de bedreigde *Franſche* Grenſteden, 245. Deerlyke binnenlandſche geſteldheid 163. Afkondiging door den Vice-Admiraal HOOD in het Zuiden van *Frankryk* gedaan, 175. Bloedige tooneelen in *Frankryk* na den dood van MARIE ANTOINETTE, 215 en 231. Zendt een Gezant na *Zwitzerland*, wat deswegen voorviel, 233. Koopvaardyſchepen in de Havens van *Frankryk* opgebragt, 276.

Franſchen, hun gedrag in *België*, 46. Schikking van hunne Vyanden, 147. Nederlaag by *Aldenhoven*, 48. Geſteldheid der *Franſchen* Legers, 146. Geestdrift onder hun heerſchende, 148. Hun Legerplaats, 150. By *Famars* geſlagen, 151. Voordeelen by *Maubeuge* behaald, 188. Hernieuwing van *Toulon*. Zie *Toulon*. Vorderingen door hun in den Winterveldtocht gemaakt, 205. BARRERES taal deswegen, 207. Hoe zy het Vertoog des *Engelſchen* Hofs beantwoorden, 232. Neemen *Hollandſche* Viſchers, 274. Geldopneeming der *Franſchen* hier te Lande, 339.

FREDERIK VAN ORANJE, diens post by den aanvang des hervatten Krygs, 144. Verliest den Slag by *Tourcoin*, 153. Zyn gedrag by het herwinnen van dit Vlek, *Ald.* Nadeelen by *Veurne* geleden, *Ald.* Weert zich dapper, 171. Gekwetst, 185.

Friesland, Handelingen aldaar tegen den Leeraar KESLER. Zie KESLER. J. VAN DE VELDE uit dit Gewest gebannen, 405. Geene listen ten byzonderen behoeve van den Lande gelaeven, *Ald.* Bedeſtanden daar ingevoerd, 406. Dankſtonde daar gehouden, 407.

FRUITIER (J.) Vonnis over hem in het Landſchap *Drenthe* geſtreken, 436.

Geor-

G.

Geertruidenberg (De *Franſche* Bevelhebber te) krygt laſt van DUMOURIER om die Stad over te geeven, 64. Wedergave van die Veste, 108. De Commandant BEAULX, wegens de overgave, vrygeſprooken, 109. Twee gevangene Regeeringsleden keeren weder, *Ald.*

Gelderland (Geſteldheid in) 420.

Generaliteit (Plakaat van hun Hoog Mog. wegens het verkoopen van Goederen in de Landen der) 439.

GERWEN (A. VAN) verzoekt en verkrygt zyn ontſlag als Veertig in de Raad der Stad *Leyden*, 382—389.

Goes, de Ingezetenen verzorgen de Krygsbezettingen op de Grenzen, 22.

's Gravenhage, Geſchenk van de Societeit *Standvastigheid* aldaar ter bemoediging van den Krygsdienst, 22.

GROEVELLE, wat ten diens opzigte, als Afgezant van *Frankryk*, ten *Deenſchen* Hove, voorviel, 272.

Groningen (Welvaard van) ten deezen tyde, 425. Plan om in de Stad *Groningen* een nieuw Stadhuis te bouwen, 427. Hoe voortgezet, en eenigen tyd geſtaakt, 428. Hervatting daar van, 429. Staat deezes Gebouws, 431. Uitſchryving eener Belasting in dit Gewest, *Ald.*

H.

Haarlem, TEYLERS Stichting aldaar bloeit, en bemoedigt de Tekenkunst, 352.

HARINGMAN (J. SCHREUDER) voert onder VAN KINSBERGEN bevel over de Schepen op de *Zeeuwſche* Stroomen, 13. Voorſtel hem gedaan om iets tegen de *Franſchen* op de *Schelde* te onderneemen, 16. Aanſlag op *Lillo* daar van een gevolg, *Ald.* Zie verder *Lillo*.

HARTZUIKER (J. J.) waar mede in *Drenthe* beſchuldigd, 434. Vonnis, 435.

Helder (Sterkte aan de) 284.

's Hertogenbosch, hoe het daar geſteld was by de aanmaderingder *Franſchen*, 27. Bezending derwaards, ter afneeming van den Eed, en aanſpraak te dier gelegenheid, door den Baron VAN LYNDEN VAN HOEVELAKEN *Ald.* Hoe beantwoord, 28.

HESSEN (De Prins VAN) diens gedrag in het beleg van *Maaſtricht*, 35. Tot Generaal der Ruiterye verheeven, 40.

Holland (Staaten van) ſchryven een Dankſtonde uit, 120. Hoe gevierd en de Verlosſing als volkomen afgebeeld, 124. Dankſtonde wegens behaalde Overwinningen uitgeſchreeven, 164. Heffen een tweemaal één honderdſte Penning, 282. In welke Retitien dit Gewest deelde, 327. Nieuwe

we Geldligting by wyze van Lotery, 338. Bedestonden uitgeschreeven, 348.
Hood (De Vice-Admiraal) voorloopige Verklaaring door hem aan *Toulon* en *Marseille* gedaan, 174. Diens Afkondiging in het Zuiden van *Frankryk*, 175.
Hope en *Comp.* krygen een *Americaansch* Schip met *Oost-Indische* Goederen in *Texel* binnen, 295. Verlof om die Lading te mogen opslaan aan Hope verleend, *Ald.* Verzoek om die te mogen verkoopen, Afwyzende raadslag der Maatschappye, 296. Gunstige raadslag deswegen door Gecommitteerden by Staaten van *Holland* uitgebragt, 298. Besluit van hun Hoog Mog. over de wyze waarop die verkoop zou kunnen worden toegestaan, 299. Vergunning ter verkoop op voorwaarden voor Hope onaanneemelyk. Verdere verrigtingen van diens zyde, *Ald.* Sterke Memorie dit stuk betreffende by hun Hoog Mog. ingeleeverd, 301.

J.

Jourdan (De Generaal) behaalt groote voordeelen op de Keizerlyken, 188.

K.

Kaap de Goede Hoop, Voorstel om dezelve van *Engelsch* Krygsvolk te voorzien, gaat niet door, 312.
Kesler (P. M.) Leeraar te *Dronryp*, beschuldigd, 398. Wat hy te zyner Verdediging inbrengt, *Ald.* Op welk een grond veroordeeld, 401. Hoe dit beoordeeld wordt, 404.
Keulen (Oordeel des Keurvorsts van) over Dumourier, 139.
Kinsbergen (De Vice-Admiraal van) schryft aan de Raadpensionaris van de Spiegel, over Eerbetooningen aan den *Engelschen* Zeecapitein Berkeley geschonken, 10. Betuigt by eenen anderen Brieve zyn misnoegen daar over aan zyne Hoogheid, 11. Beschenkt W. O. Blois van Treslong met een Zilveren Degen, na diens Tocht na *Lillo*, 20. Beveelt den Loots J. Dankerts den Heere van Lynden aan, *Ald.* Wil het Opperbevelhebberschap nederleggen, 23. De Prins verstaat dit anders, 24. Na nog eenigen tyd het bekleed te hebben, legt hy het neder, 25. Beoordeeling van zyn gedrag in deezen, *Ald.* Werkzaamheden van dien Vlootvoogd na dien tyd, 283.
Klundert (*De*) door de *Franschen* verlaaten, 110.
Kniphorst (L.) waar mede beschuldigd, 434. Vonnis, 435.

Koorn; diens gedrag omtrent eenige verlegene *Franschen*, 88.

L.

LAMARILLIERE, Opvolger van DAMPIERRE by *Famars* geslaagen, 131.

Leger (Der Staaten) betrekt de Winterkwartieren, 193. Verliezen door 't zelve in deezen Veldtocht geleden, 195. Legerberigten, oordeel hier over, 190.

Leyden, de Courant dier Stad in eenige Steden verboden en waarom, 195. Twee Vroedschapsleden verzoeken en verkrygen hun ontslag, 382—389.

Lillo (Aanslag op) beraamd, 16. Door wie ondernomen, 17. Hoe uitgevoerd, *Ald.* Een *Fransch* Bombardeer-Galjoot en het Wagtschip genomen, 18. Kennisgeeving daar van aan de Admiraliteit in *Zeeland*, en aan de Algemeene Staaten, 19. Overweegingen daar uit gebooren, *Ald.* VAN KINSBERGEN beschenkt W. O. BLOIS VAN TRESLONG met een Zilveren Degen, 20. Geschenk uit *Rotterdam* aan de Tochtgenooten, en verzoek wegens de Weduwen of Weezen der op dien Tocht gesneuvelden, 21.

M.

Maastricht door de *Franschen* bedreigd en door MIRANDA opgeëischt, 29. Eisch diens Generaals aan de Magistraat, 31. Brief van het *Committé der Bataaven* aan het Garnisoen, 32. Antwoord des Gouverneurs, 35. Geweldig beschooten, *Ald.* Tweede Opeisching, 36. Hoe beantwoord, 37. Brief des Magistraats aan den *Fransche* Bevelhebber, 38. Het beleg opgebrooken, *Ald.* Schade der Stad toegebragt, 39. Aanspraak aan de Afgevaardigden uit den Raad van Staaten, 40.

Maatschappy (*Oost-Indische*) krygt eenige Schepen behouden binnen, 287. Nieuwe Geldbehoefte van dezelve, 288. Deerlyk vooruitzigt, 289. Voorstel om uit de Geldligting voor *Holland* gevpend, ondersteund te worden, 290. Nieuwe Geldligting ten behoeve der Maatschappy 294. Geschil met het Handelhuis van HOPE *en Comp.* over een *Americaansch* Schip met *Oost-Indische* Goederen in *Texel* binnen, 295. Zie verder HOPE. Beschikkingen gemaakt op *Batavia* om de Commissie van hier gezonden te ontvangen, 305. Zie verder *Batavia*.

MACK, Onderhandelingen van DUMOURIER met dien Colonel, 57. 58.

MARIE ANTOINETTE (Lot van) 210. Waar van het

ſchuldigd, 311. Haar gedrag by die beſchuldigingen, en Vonnis over haar uitgeſprooken, 212. Met den dood geſtraft, 213. Opwekking van SAXEN-COBURG te dier gelegenheid aan het Leger, 214. Verklaaring van den Koning van *Engeland* deswegen, 220.

Marſeille, hoe ten opſtand voorbereid, 173.

Martin, (St.) het *Franſche* Fort op dat Eiland, door *Hollandſche* Burgers vermeesterd, 321. Voorwaarde op welke 't zelve aan de *Hollanders* overging, 322. Wat by de overgave plaats greep, 323.

Maubeuge opgedischt, verdeedigt zich, 187. Ontzet, 188.

MEER (C. VAN DER) krygt te *Leyden* zyn ontſlag als Veertig in den Raad, 389.

MEERMAN (J.) diens taal wegens het wyken der *Franſchen*, 122.

Mentz veroverd, 159. Kanonpeerbooten van hier derwaards gezonden, *Ald.*

MIRANDA (De Generaal) zoekt de *Franſchen* te *Bruſſel* gerust te ſtellen, 50.

N.

NIEUWENHUIZEN (M.) ſterft 357. Berigt wegens hem, 358.

NIEUWLAND wordt Hoogleeraar te *Leyden* 381.

NOORDWYCK (C.) als Stichter van de Maatſchappy tot Redding der Drenkelingen gedagt, 352.

Nymegen (In het Kwartier van) geſchiedt een Geldopneeming, 420.

O.

Oostenryk (Voorſtel van) aangaande de Koningsmoorderen by deezen Staat, 123. Door hun Hoog Mogenden omhelsd en verbreed, 125. *Fransch* Krygsvolk in dienst van *Oostenryk*, 141.

ORANJE (De Erfprins VAN) ontvangt Brieven de overgave van *Breda* en *Geertruidenberg*, van wegen DUMOURIER, bevelhebber, 64. Wat hy deswegen ſchryft, *Ald.* Trekt te veld, 149. Neemt *Orchies* in, 152. Neemt zyn hoofdkwartier te *Maenen* en zendt zyn Broeder verſterking, 154. Bemagtigt de Posten van *Blaton* en *Lincelles*, 165. Beide weder verlooren en één herwonnen, 166. Verandert van Legerplaats, 167. Door de *Franſchen* aangevallen. Nadeelen in dien Slag, 169. Verdere Krygsverrigtingen, 185. Nadeelige gerugten, 184. Doet een Voorſtel tot een een Weduwen-Fonds, 189. Komt, by het herrekken der Winterkwartieren, in *'s Haage*, 194.

Orchies door den Erfprins ingenomen, 152.

ORLEANS (Doodſtraffe des Hertogs van) 231.
Overyſſel (Belasting in) 421. Uitzonderingen aldaar op de uitvoer van Hooi en Stroo, 422. Wat men in dit Gewest deedt ten aanziene van tydingen ten voordeele der *Franſchen* verſpreid, *Ald.*

P.

Patriotten (Doorgaande ſtandvastigheid der) 388.
Poolen (Schikking op de Gelden hier te Lande aan) 388.
Porte (*De*) vindt zich, wegens de zaaken in *Frankryk* in een twyfelagtigen toeſtand, 135.
Pruiſſen (Geſchut aan) door onzen Staat geleend, 143. De Koning trekt uit het Leger en ſchynt geen zeer ernſtig deel in den Kryg te zullen neemen, 187. Geldopneeming des Konings van *Pruiſſen* hier te Lande, 339.

Q.

Quesnoy door de Keizerlyken bemagtigd, 186.

R.

REIZIG (H.) het ſchryven der *Schoonhovenſche* Courant verboden. 397.
Rotterdam, N. MONTAUBAN VAN SWYNDREGTS gedrag te dier Stede, en diens gedrags verandering, 389. Zie N. M. VAN SWYNDREGT.
Rusland (Geldleeningen van twee Gravinnen in) gedupend, 341.

S.

Sardinie, op welke voorwaarde het zich in den Kryg tegen *Frankryk* mengt, 135.
SCHEIDIUS volgt SCHULTENS op, 380.
Schelde (Voorſtel om iets tegen den Vyand op de) te onderneemen, 16.
SCHULTENS (H. A.) ſterft, 364. Levensberigt, *Ald.* Zyn moedig gedrag als Vaderlander, 368. Een Voorſtander der *Nederduitſche* taal, 373, Hoe zyn nagedagtenis gevierd wordt, met eene Lofreden door J. KANTELAAR, 374.
Slaavenhandel (Voordeelige ſtaat van den) 326.
Spanje verklaart *Frankryk* den Oorlog, 127.
SPIEGEL (L. P. VAN DE) Brief door VAN KINSBERGEN aan hem geſchreeven, wegens de Eerbetooningen aan BERKELEY, 10. Dien's gedagten over der Staaten verpligting om voorts deel in den Kryg te neemen, 119. Bevlytigt zich om de Admiraliteiten tot één te brengen, 285. Wat 'er hem van doet afzien, 287.
Staaten (*Algemeene*) beantwoorden het Vertoog des *Engelſchen* Afgezants, 114. Verklaaren verder deel in den Oorlog te zullen neemen,

men, 115. Belooven de opheffing van het Embargo op de Schepen, *Ald.* Heffen het grootendeels op, 116. Hoe zeer *Oostenryk* en *Pruisſen* het goedkeuren, dat de Staaten voorts deel in den Kryg namen, 117. Omhelzen het Voorſtel van *Oostenryk* en *Engeland* ten opzigte van de Koningsmoorders, en verbreeden hetzelve, het uitſtrekkende tot de Perſoonen, die Manifesten tegen deezen Staat hadden uitgegeeven, 125. Geſchut aan *Pruisſen* geleend, 143. Antwoord aan *Engeland* gegeeven op het Vertoog by den dood van MARIE ANTOINETTE, 230. Plakaat by hun vastgeſteld wegens het verkoopen van Goederen in de Generaliteits Landen, 439.

Staaten (*Raad van*) uit welk een oogpunt zy den toeſtand des Lands beſchouwden by het einde van het jaar, 241.

Stad en Lande. Zie *Groningen.*

STADNITSKY (P.) diens ontwerp om Akkers in *Amerika* te koopen, 346.

Standaard der Vryheid, de ſpreekwyze *van zich daar om te ſchaaren*, toegelicht, 76.

STARHEMBERG (VAN) 's Keizers Afgezant in *'s Hage*, ontvangt een Berigt van het gevangen neemen der *Franſche* Commiſſariſſen, 63.

Suriname (Geſteldheid op) 324.

SWYNDREGT (N. MONTAUBAN VAN) diens gedrag te *Rotterdam* gehouden, 389. Leevert een Verzoekſchrift in, 390. In gunſte aangenomen, 394. Hoe zyn gedrag beoordeeld, 395.

T.

TEYLERS *Stichting.* Zie *Haarlem.*

Toskane blyft lang onzydig, 134. Verklaart *Frankryk* den Oorlog, 135.

Toulon (Aanſlag op) 173. Ten opſtand voorbereid, *Ald.* Voorloopige Verklaaring van den Vice-Admiraal HOOD, 174. Hoe door die van *Toulon* beantwoord, 178. Overgave, 181. Knakking der *Franſche* Zeemagt, en beſchikkingen des Konings van *Engeland*, naa die vermeestering, 184. Afkondiging der Nationaale Conventie, wegens die vermeestering, 197. Afkondiging der *Franſchen* ter wederbemagtiging, 200. Nadeelen door de *Engelſchen* daar geleeden, 201. Genoodzaakt weder te vertrekken, *Ald.* Ontruimen die Zeeſtad met brandſtigting, *Ald.* Verſlag deswegen van de *Engelſchen*, 202. Van de zyde der *Franſchen*, 204.

Toursain verlooren, en weder

der berwonnen; gedrag van Prins FREDRIK te dier gelegenheid, 153.
TRESLONG (W. O. BLOIS VAN) voert bevel over een tocht na *Lillo*, 17. Door VAN KINSBERGEN met een Gouden Degen beschonken, 20.
Trieste (Voorstel des Consuls te) by gelegenheid eener Vredebreuke met *Algiers*, 279.

U.

Utrecht, weeklykſche Bedestonden daar ingesteld, 407. Brief van den Amplisſimus te *Maarſen*, de Bedestonden betreffende, *Ald.* Geldheffing in het *Sticht*, 410.

V.

Valenciennes bemagtigd, 160. Hoe deerlyk gehaveud, 162.
VELDE (J. VAN DE) uit *Friesland* gebannen, 405.
Venlo door de *Franſchen* beſchooten en verlaaren, 43.
Vreyne (Nadeelen door de onzen by) geleden, 150.

W.

WAL (A. v. D.) een Matroos, redt een *Vlaardinger* Vischhoeker, 275.
WALDECK (De Prins van) ſneuvelt, 155.
West-Indien, algemeene toezegging van Convooy derwaards, 314. Raadſlag van KINSBERGEN die Volkplantingen en de Koopvaardy betreffende, 316. Scheepsgeleide derwaards, 318. Tydsverlenging verleend tot het verwisſelen der Actien van de *West-Indiſche* Maatſchappy, 315. Welk een gevolg de Oorlog hadt op de Plantadien aldaar, 320.
Werwick (Gevegt by) 155.
WILLEM DE V. ontvangt een Brief van den Vice-Admiraal VAN KINSBERGEN, over de Eerbejooningen aan Capitein BERKELEY, 11. Begeeft zich na het Leger, 186.
Woerden, COSTERUS daar weder in de Regeering genomen, 396.

Y.

YORCK (De Hertog van) behaalt eenige voordeelen, 168. Zyn gedrag te *Rixpolde*, *Ald.* Etscht *Duinkerken* op, 170. Moet het beleg opbreeken, 171. Gerugten dat hy het Krygsbevel zou nederleggen, 187.

Z.

Zeeland, welke Schepen zich daar op de Stroomen ter verdedeging bevonden, 13. Hoe geſchikt, 14. Het blyft daar in rust, *Ald.* Geldheffing in dit Gewest, 413. W. A. VAN CITTERS blyft 'er Raadpenſionaris, 414. Twee Werkjes daar verboden, 415. Bedestonden daar ingesteld, 416. Schaarsheid van Boter in *Walcheren* en hoe daar in voor-

voorzien, *Ald.* In goeden staat van tegenweer, 418.
Zeezaaken, beschikking op den *Oostersche* Handel, 277. Het verbod van Uitvaard na het Zuiden opgeheeven, *Ald.*
Zierikzee, beduchtheid aldaar voor de Visschepen, 275.
ZOUTMAN (J. A.) sterft, 281. Byzonderheden hem betreffende, 281.
Zweeden, (Voorstel van CATHARINA DE II. aan) om eene Vloot in Zee te zenden, 256. Schikkingen die *Engeland* ten aanzien van de Scheepvaart van *Zweeden* wil invoeren, 258. Verklaaring van *Zweeden* deswegen aan onzen Staat, 259. Gerugt van eene Verbintenisse tusschen *Zweeden* en *Deenemarken*. 271
Zwitzerland, een *Fransch* Gezant derwaards geschikt, 233. Woelingen der *Engelschen* daar tegen, 234. Hoe door de Cantons beantwoord, 238.

BERICHT VOOR DEN BINDER.

De Plaaten moeten tegen over de volgende Bladzyden ingevoegd worden.

't Portrait van den Generaal VAN BOETZELAAR, tegen over . . . bl. 40.
Het verbranden van den Vryheidsboom te Breda . . . . . 90.
't Portrait van Prins FREDRIK. . . . 184.
——— SCHULTENS. . . . 364.